

COLLEZIONE
NOVA

Rakocinski dieca

Pavao
Pavličić

KRIMIC

Pavao Pavličić
RAKOVA DJECA

GLAVA PRVA

Vijest je bila tako kratka i toliko beznačajna da ju je Ivo Remetin jedva opazio. A i kad ju je primijetio, nije znao je li mu to drago, ili bi više volio da mu je promakla.

Zaustavio se na toj vijesti zato što ga je iskustvo naučilo da treba pročitati svako slovo prije nego što ga čovjek pusti u novine; pa, premda je u pridržavanju toga principa bio prilično osamljen među svojim kolegama, on je sve čitao: nervozno, preko volje, ali je čitao. Osim toga, jedva da je toga dana i imao što drugo osim kratkih i beznačajnih vijesti: po onome pasjem vremenu malo je tko uopće mrdao iz kuće, malo se što događalo, i samo su gradski reporteri, balavci puni velikih ideja, bili vani.

Bio je to jedan od onih dana kad je čovjeku dosta svega, pa premda ne zna što bi zapravo htio, zna toliko da bi htio nešto drugo, da ne bude to što jest i da ne radi to što radi. Zagreb je bio zatrpan snijegom, padalo je tri dana i tri noći, pa se prvo stvorila bljuzgavica i vodurina koju loša gradska kanalizacija nije mogla popiti, potom je steglo i zatrpalo i sve je krenulo naopako: vozila su se sporo kretala, ralice su bile spore i bilo ih je malo, a i kad bi radile, prebacile bi sav snijeg s kolnika ili na pločnik, ili na ionako malobrojna parkirališna mjesta. Bilo je problema s grijanjem, s plinom, sa strujom, ništa nije štimalo, i sve što je urednik crne kronike mogao, bilo je da objavljuje gnjevne komentare o tome kako ništa ne štima i kako je to žalosno. A onda je tog jutra snijeg počeo opet padati, i iza redakcijskih prozora vidjela se neprozirna čipkasta zavjesa kao iz božićnih bajki, a negdje iza te zavjese bio je zimski Zagreb, mjesto veoma nalik na čistilište koje ne donosi nikakvo iskupljenje.

Kad dođu takvi dani, čovjek se počne pitati o smislu života. Remetin se, doista, pitao što da se misli o novinaru koji je zašao u četrdesete, uređuje crnu kroniku i zna da će je vjerojatno uređivati i dalje, prije svega zato što ne želi ništa drugo. A ne želi ništa drugo zato što je bolno svjestan da se ništa bolje i ne može postići, da se nema što željeti. Pitajući se o smislu života, osamljen za svojim stolom, Remetin je sam sebi bio pomalo smiješan, i pribojavao se da se i izvana nekako vidi što mu se vrzma po glavi; kolege što su besposličarili u jednom kutu pijući kavu pogledavali su prema njemu sliježući ramenima. Oni su dolazili u redakciju oko devet, premda

nisu imali nikakva posla prije jedanaest, jer im je to davalo osjećaj važnosti i mogućnost da kukaju. Možda je u tome bio smisao ovakvog života?

Ili je taj smisao upravo u onakvoj vijesti kakvu je Remetin sad držao u ruci, buljeći u onih nekoliko redaka i ne znajući što da misli i što da počne. Takve vijesti, koliko god bile iznenadne, uvijek poslije izgledaju kao nešto što se već dugo pripremalo i što se moralo dogoditi baš onako kako se dogodilo. Vijest je glasila:

Zagreb, 6. veljače. Jučer u kasnim poslijepodnevrim satima stradao je pješak Radovan Sedlaček (44). Prelazeći cestu, završio je pod kotačima kombija, vlasništvo RO »Metalimpex«, kojim je upravljao Milan Abramović (51). Pješak je zadobio teže ozljede, te je prebačen u obližnju Gradsku bolnicu. Istraga je u toku.

Kad je podigao glavu s teksta, ugledao je svoga pomoćnika Luju Katića, zvanog Luka, kako se približava kroz golemu redakcijsku sobu zviždučući koračnicu i koračajući u njezinom taktu. Onda je domarširao do Remetinova stola i sjeo sučelice njemu.

— Bogdaj, gazda — rekao je.

— Otkud ti tako rano? — upita ga Remetin.

— Poltronska duša. Htio bih se dodvoriti šefu — rekao je Luka, a onda dodao nešto ozbiljnije: — Nisam ni legao noćas.

Doista, na sebi je imao jučerašnje odijelo. Ali, to je moglo značiti svašta: Luka je stalno nešto petljao s nekakvim ženama, znao se i zapiti, ali isto tako i čitati cijelu noć. Ali, Remetin nije imao volje da se sad time bavi. Upitao ga je mrko:

— Tko je M. D.?

— M. D.? — zamislio se Luka, a onda se sjetio: — O, hvala na pitanju, to je jedna mala iz gradske, da je samo vidiš, plave okice, a noge do vrata ...

— Hajde, vidi je li tamo — zarežao je Remetin.

— A vi to bez pardona? — upitao je Luka, pa je otprašio prema sobi gdje je bila gradska rubrika.

Ubrzo se vratio s djevojkom, kreveljeći se iza njezinih leđa. Bila je lijepa, i bila je toga svjesna. Nije koketirala, ali se osjećalo da misli kako ima veća prava nego ostali svijet. Bilo je jasno da neće dugo ostati u gradskoj: ili će se udati, ili će brzo napredovati, ili će postati nečija ljubavnica.

— Je li ovo vaša vijest? — upitao je Remetin jedva digavši glavu.

— Jest, zašto, nešto nije u redu?

— U redu je — škiljio je Remetin od cigarete koju nije ni vadio iz usta. — Zanimaju me pojedinosti.

— O gaženju pješaka? — začudila se djevojka, a Luka je naćulio uši. — Ali, nas su učili da takve vijesti moraju biti...

— Kratkoća je u redu — prekinuo ju je Remetin. — Mislio sam da ste možda bili tamo i da znate više.

— Ne — rekla je djevojka, i dalje začuđena i Remetinovim tonom i njegovim pitanjima. — To je stiglo telefonom. Ja sam bila dežurna. Znae kako to ide: mi nazovemo miliciju, a oni nama onda...

Djevojka se raspričala kao turistički vodič, a Luka se cerekao. Onda je rekao:

— Dušo draga, ti upravo sve to tumačiš izumitelju trika s tim telefonom.

Doista, stvar je bila stara dvadesetak godina, možda čak i starija od djevojke M. D. Bilo joj je neugodno, pa je pocrvenjela. Zbog toga je Remetinu bilo neugodno, pa se navrat-nanos počeo zahvaljivati. Čak je ustao da pozdravi djevojku i na kraju dodao:

— Hvala vam, ipak.

Onda je sjeo i gnjevno pripalio novu cigaretu, osjećajući na sebi podsmješljiv Lukin pogled. Počeo je po džepovima tražiti olovku, da redigira taj tekst i da se nečim zabavi, premda još nije bio odlučio hoće li ga uvrstiti u list ili neće. Bio mu je suviše važan. Budući da nije nalazio olovku, Luka mu je pružio svoju, jer je u njega gornji džep na sakou uvijek bio pun olovaka. Onda je rekao:

— Gaženje, a? — A kad je Remetin samo kimnuo glavom, on je dodao: — Mogu li ja to malo vidjeti, ako vam se ne gadi?

Remetin mu je preko stola dobacio tekst i samo promrsio:

— A, gledaj.

Još nije Luki rekao ništa, još ni sam nije znao što će i kako će. Možda je sve to odviše privatno da bi o tome govorio Luki, možda će mu biti još teže ako bude morao objašnjavati sve okolnosti. Može li Luka sve to razumjeti, s obzirom na generacijsku razliku? Onda je začuo Lukin glas:

— O, pa to je to!

— Kako to misliš? — pogledao ga je Remetin kroz dim.

— Znam taj slučaj. I, moram priznati da sam impresioniran tvojim novinarskim nosom, ako se smijem tako izraziti. — Pri tome se čak i uhvatio za nos. — Iz vijesti se ništa ne vidi, a ti si odmah našnjofao da tu nečega ima.

Tako je to išlo s Lukom. Nikada čovjek nije mogao znati odakle će on, i kad, izvući neki podatak. Ako se u onome što je upravo rekao odbaci glumatanje i kreveljenje, to je značilo da on ima lvi Remetinu kazati nešto važno.

— Odakle ti znaš za taj slučaj? — upitao ga je urednik.

— Iz birtije — reče Luka veselo. — Znaš moje polje rada. Sinoć sam sjedio s nekim dečkima iz policije, pa su mi to ispričali. Zanimljivo, zanimljivo, čast.

Naravno, to je bio izvor. Nije u Zagrebu bilo policajca s kojima Luka nekada nije pio, ganjao ženske ili bistrio politiku. Ali, Remetin je bio odviše zabrinut da bi sad o tome mislio. Zanimalo ga je što se to tako neobično dogodilo prilikom toga gaženja koje je njega osobno toliko zabrinulo.

— I što kažu? — upitao je. — Ne muljaj, nego pričaj. Što u tome ima neobično?

Luka je uzeo jednu od Remetinih cigareta, pripalio je, pa je demonstrativno pljunuo mrvicu od duhana, jer je cigareta bila bez filtera. Onda je rekao:

— Neobično je to što su se svjedoci skoro potukli.

— Svjedoci? Zašto?

— Zbog iskaza. Iskazi su bili posve proturječni. Ima ravno četiri očevica, tri žene i jedan muškarac, i dvoje tvrde jedno, a dvoje drugo. I svi su sigurni u ono što govore, nitko neće da popusti ili odstupi.

— Nikad još nisam čuo da se svjedoci svađaju oko iskaza — uzdahnu Remetin. — Pogotovo ne u Zagrebu.

— Točno — kimnu Luka. — Obično su spremni potvrditi da je onako kako kaže prvi milicajac koji naiđe. Ali, ovo je nešto drugo, tu je u pitanju pravda, ili nešto slično, jer to nije bilo obično gaženje, shvaćáš.

— Nego?

— Nego neobično — naceri se Luka. — Dva svjedoka optužuju vozača, a dva pješaka. Ali, nije to ono neobično, znaš, u smislu:

mogao je zakočiti, nije mogao zakočiti, bio je na zebri, bio izvan zebre, i šta ti ja znam. Ovo je nešto specijalno. Ovako: dvoje svjedoka, žena i muškarac, tvrde da je vozač namjerno pregazio pješaka.

— Kako to mogu znati?

— Fino. Tvrde da je vozač, kad je došao blizu, naglo zaokrenuo volan, a onda je bubnuo u čovjeka koji je prelazio. Tvrde da su to jasno vidjeli.

Luka je valjda osjećao da ga Remetin pažljivo sluša, pa je zato pričao sve bolje, i sve ozbiljnije. Njegovo vječno veselje bilo je zapravo obrana protiv tuge, ali ga je Remetin znao brzo uozbiljiti.

— A drugo dvoje? — upita urednik. — Dvije žene?

— Te dvije žene — kimnu Luka — tvrde da je pješak zapravo pao pod auto.

Remetin je osjetio nekakvo peckanje u zatiljku. U isto vrijeme, val mučnine krenuo je iz utrobe prema glavi. Nije to bilo ni od kave ni od cigareta. Bilo je to od Lukine priče.

— Kako pao? — upitao ga je.

— To i jest ono — reče Luka. — Čudno pao. Nije bio pijan, kao ni vozač, uostalom, nije se okliznuo na poledici. Jednostavno je pao. Već je bio skoro prešao cestu, a onda, kad je kombi naišao, on je odjednom pao unatrag, tako da ga je bubnulo i odbacilo. Sreća njegova da su tamo one hrpe snijega inače, zbogom, diko!

Remetin je sad već sasvim jasno vidio da se tu uopće više ne radi o pitanju pustiti ili ne pustiti vijest u novine. Bilo je to mnogo ozbiljnije i od njega se očekivalo više.

— A kolnik? — upitao je još.

— Čist — reče Luka. — Samo tamo još čiste. To ti se dogodilo tako reći pred samim bolničkim vratima.

Ispadalo je da je pješak Radovan Sedlaček imao sreću što mu se to dogodilo baš pred bolnicom. Jer, da je stradao bilo gdje drugdje, uz toliki snijeg, mogao je i umrijeti dok ga nekamo ne prevezu. Val mučnine je prošao, ali u potiljku je i dalje peckalo. Remetin je pogledao prema prozoru, u mutnu zavjesu snijega iza prljavih stakala, u nastojanju da sam sebe uvjeri kako je sve to običan život, a običan se život sastoji od samih slučajnosti koje same po sebi

nemaju nikakvog osobitog smisla, a pogotovo nemaju nikakvo simbolično značenje.

— Što kažu na policiji? — upita Luku.

— Njima je to anegdota — sleže Luka ramenima. — Svađa među očevicima, kužiš, tako da ih je pajkan morao umirivati. A inače, kažu da vozač kombija nije imao putnog naloga i da je otraga vozio nekakvu golemu količinu bakra, kojem nije znao objasniti porijeklo.

— Bakra? — zinu Remetin. — Odakle bakar?

— To se i oni pitaju — sleže Luka ramenima. — Ukraden, nego šta.

— Da — uzdahnu Remetin. — Nego šta.

Zapali novu cigaretu i zagleda se u prozor. Redakcija je postajala sve bučnija i sve smrdljivija. Bio je to dan kad nitko ne želi biti ono što jest, pa je zato ono što jest još više nego inače. Urednik je na sebi osjećao upitni Lukin pogled. Napokon pomoćnik reče:

— Onda?

Remetin povuče još dva dima, pa onda reče:

— Radovan Sedlaček je moj prijatelj. Ne viđam ga dugo, doduše, to je komplicirano, ali on je moj prijatelj. Skupa smo odrasli.

— I ti se osjećaš odgovornim za njega? — upita ga Luka iznenada, a to je zvučalo čudno iz njegovih bogohulnih usta.

— Da — kaza Remetin. — Osjećam se odgovornim. Jako.

GLAVA DRUGA

Bolnički hodnici zaudarali su po hrani: po kuhanom zelju, po ribi prženoj na starom i užeglom ulju, po iznutricama. Bilo je kasno popodne i po hodnicima je bila polutmina, samo se daleko u dnu vidio prozor i iza njega snijeg. Sa stropa su visile pločice s natpisom MIR, kao firme nekakve tvornice koja se bavi proizvodnjom mira, a na vratima su se na crnim pločicama kočili žuti natpisi — ČAJNA KUHINJA, MEDICINSKE SESTRE, WC. Na mjestu gdje se hodnik proširivao, pa je tu bio kao neki mali trg, bile su poslagane plastične stolice i dva stolića. Na stolicama su sjedile dvije žene u bolničkim ogrtačima. Jedna je bila mlada i uplakana i oko nje se uzmuvalo dvoje starijih ljudi, valjda roditelji. Druga žena bila je postarija, debela i vrlo blijeda; kraj nje je sjedio mlađi čovjek, možda sin, držeći u rukama mnogo malih papira koji su nalikovali na nalaze i povijesti bolesti, a stara žena mu je nešto objašnjavala upirući prstom u papire. Miris medikamenata miješao se s mirisom odvratne bolničke hrane.

Remetin je hodao polako, dok su njegovi gumeni donovi proizvodili neugodan šum po uglačanom podu. Koraci su odjekivali i tako podcrtavali turobnost toga mjesta. Namučio se dok se uspeo uzbrdo do bolnice svojim autom, namučio se dok je parkirao, namučio se dok je našao odjel. A sve to samo zato da bi vidio kako postoji i strasnije mjesto od njegove redakcije i kako postoje ljudi koji, pored svih drugih muka koje imaju i ostali, moraju podnositi još i bolest. Među tim ljudima bio je i njegov prijatelj Radovan Sedlaček, i Remetina je gnjavila spoznaja da je u bolnicu došao samo po dužnosti. Samo po dužnosti.

Najprije je posjetio doktora. Doktor se zvao Senčar, bio je onizak i imao posve sijedu kosu, ali se naziralo da mu je kosa nekad bila plava. Nosio je četvrtaste naočale i šušкао kroz razmaknute prednje zube.

— Jeste li vi novinar? — upitao je on Remetina čim su se upoznali. A kad je Remetin potvrdio, dodao je: — Čuo sam ja za vas. Znete Josipa Pavičića? Njega sam ja liječio.

Remetin je znao Pavičića i tako je neko vrijeme tekao razgovor o Pavičiću. Potrajalo je to dok nisu napokon stigli i do Radovana

Sedlačka, dok se Remetin nije mogao raspitati o njemu. Doktor je o bolesnikovim ozljedama govorio kao o kvarovima na mehanizmu.

— Nije strašno — rekao je. — Iz početka smo mislili da je gore, ali nije strašno. Slomljeno je šest rebara, nijedno nije otišlo u pluća. Krasno! Lom ruke na dva mjesta, ali je samo jedan prijelom vanjski. Dobro. Ozljede po glavi, ali nema potresa mozga ni unutrašnjeg krvarenja. Savršeno! — Odmah zatim je dodao: — A Mandića? Poznajete li Mandića? A Goluzu s televizije?

Doktor je bio lud za poznatim ljudima i trebalo je opet malo ćaskati, što je Remetinu toga dana bilo osobito teško. Čekao je da prođe onoliko vremena koliko pristojnost nalaže, a onda je upitao:

— Onda vi mislite da će on brzo ...?

— Pa sad, ovisi što vi podrazumijevate pod brzo, je li tako — kazao je doktor. — Koji mjesec će to potrajati. Ali, on je odličan pacijent. Odličan. Suraduje.

— Suraduje? — izvio je Remetin obrvama.

— Pa da — reče doktor važno. — Obično se ljudi, znate, s oprostjenjem, useru. I onda to psihološko stanje, je li tako, usporava oporavak. A on, vidite, ne. Dobre je volje, uzima lijekove, šali se... Zgodan čovjek. Da nije i on novinar?

Radovan Sedlaček se šali? To je Remetinu bilo posve novo i nevjerojatno. Da mu nije ipak stradala glava, pitao se dok je hodao niz dugi hodnik, jedva se oslobodivši pratnje napasnog doktora. Radovan Sedlaček se šali? Ta, zar nije njihovo prijateljstvo i prestalo zato što Radovan Sedlaček nije imao sposobnosti da se šali niti da isti vidi vedro, i zato što je svima uvijek kvario raspoloženje? Remetin je bio začuđen i bojažljivo je pokucao na vrata.

U sobi su bila dva kreveta. U dnu, uz prozor, bio je neki čovjek priključen na nekakve aparate, premda je u prvi mah sve izgledalo kao da se tu smjestio varilac: boca s kisikom, ofarbana u plavo i pomalo zarđala, stajala je kraj kreveta. Cijevi su vodile u čovjekov nos i čulo se strašno šištanje. Imao je sklopljene oči.

Odmah do vrata bio je krevet Radovana Sedlačka. On je bio budan i smjesta je spazio Remetina. Nasmiješio mu se. Zbilja je izgledao vedar.

— O, Ivo — rekao je. — Otkud ti?

Pružio je Remetinu lijevu, zdravu ruku, pa su se tako rukovali. Remetin je iznenada odlučio da pokuša razgovarati na stari način, veselo i zafrkantski. Možda to upali; možda se Radovanu nešto dogodilo, nešto dobro, usprkos svemu?

— Stigla mi je vijest da si dobio po piksi — rekao je. — »Pregažen pješak, osobeni znaci: proćelav«, i te stvari.

Radovan Sedlaček bio je proćelav od svoje dvadeset i pete godine i mnoge su šale napravljene na račun toga. Ali, mnogi od onih koji su te šale pravili sad su već bili sasvim ćelavi, a Radovan Sedlaček je još uvijek bio proćelav.

— Je li to izašlo? — upitao je bolesnik ozbiljno. Remetin je znao da od šale i prijateljskog tona neće biti ništa. Ipak, pokušao je još jednom.

— Nisam uvrstio — rekao je. — Zašto da sramotim starog čovjeka?

— To je dobro — rekao je Radovan Sedlaček, ali nije prihvatio šalu.

Sjedajući na krevet, Remetin se upitao zašto je Radovanu toliko važno što vijest nije izašla. Ta, on barem nema nikakvih neugodnih rođaka ili znanaca koji bi dojurili da ga posjete. Vani je bio snijeg, kroz prozor su se vidjele dvije jele pretrpane snijegom, kao na novogodišnjim čestitkama. Sa svom tom crnogoricom, sve je to pomalo nalikovalo na sanatorij, samo da nije bilo onih varilačkih boca s kisikom i jezivog krkljanja u kutu.

— Kako se to dogodilo? — upitao je Remetin što je mogao nedužnije, jer je odlučio da prijatelju ništa ne govori o proturječnim iskazima svjedoka.

— Da ti pravo kažem, ne znam — odgovorio je Radovan Sedlaček.

— Prelazio sam ulicu, i odjednom kao da me nešto bacilo unatrag, kao da me nešto gurnulo, ili šta ja znam. Možda sam se i okliznuo... Tek, auto me odjednom bubnuo. Vozač nije kriv, to je sigurno. Čekam da netko dođe i da dam iskaz o tome. Neću da nedužan čovjek strada.

Nedužan čovjek s punim kamionom ukradenog bakra! Osim toga, cijela Radovanova priča zvučala je nekako suviše glatko, suviše jasno i prozirno, a bila je utemeljena na »nečemu« što je »nekako« gurnulo Radovana pod auto. Ništa nije znao, samo to da vozač nije kriv. Osim toga, doista, bio je tako vedar, tako vedar ...

— Što si ti uopće tražio u ovom kvartu? — upita ga Remetin iznebuha, gledajući mu u oči.

Radovan Sedlaček gledao je Remetina donekle odsutno, vedro i nedužno. Izgledao je kao zaljubljen mladić, miran i pun neke unutarne vatre.

— Da ti pravo kažem — reče — ne znam. Mora biti da mi se ipak nekako nešto pomiješalo u glavi. Može biti da sam šetao ...

— Po tom vremenu?

— A zašto ne? — nasmiješi se Radovan Sedlaček. — Znaš ti mene.

Da, Remetin ga je znao. Točnije, znao ga je prije ovog događaja. Sad mu se činilo da ga više ne zna. Ali, prije ga je znao, to da, i predobro. Skupa su odrasli, išli su u istu gimnaziju, družili se za vrijeme studija, poslije skupa išli u ribičiju sa Šoštarom, policajcem s Odjela za krvne delikte, s Gašparcem, advokatom, i s Bimbom, veterinarom, posjećivali se s obiteljima. Sve dotle dok se Radovan Sedlaček nije razveo od Nade, ili, točnije, još koju godinu prije toga. Radovan je tada postao čudan, šutljiv, izbjegavao je društvo, svima kvario raspoloženje, bio zao i zajedljiv. Činilo se da se on i Nada izgrizaju, da jedno drugome govore najgore stvari kad su sami (tako je nešto Remetinu spomenula njegova vlastita žena), a na kraju su se i razveli i onda Radovan više nije bio ničiji prijatelj.

Svi su mislili da će to proći za koji mjesec, za godinu-dvije. Čudna mi čuda, ljudi se razveli, u redu, ali život teče dalje, što se tu može? No, za Radovana Sedlačeka život kao da nije tekao dalje, ili kao da je tek sad iznova počeo. S njim se više nije dalo razgovarati, izbjegavao je društvo, otaljavao svoj posao profesora francuskog i bio vidljivo nesretan. Svoju je nesreću nosio kao zastavu, kao odličje, kao neku vrstu plemstva: svi oni, obični, njegovi prijatelji, ni sretni ni nesretni, nisu više bili društvo za njega, jer on je imao svoju muku, imao je nešto više. Nije to bila ni poza ni slabost, nego opredjeljenje, i to je bilo ono najgore.

Činilo se da ne može biti gore nego što jest, ali je postalo još gore onda kad se Nada preudala za čovjeka petnaest godina starijega od sebe, i kad se počelo činiti da joj je dobro. Tada je Radovan Sedlaček postao još turobniji, još nepristupačniji, još nesretniji. Nije

pio, nije išao sa ženama, nije radio ništa; činilo se kao da želi svaku sekundu svoje nesreće proživjeti pri punoj svijesti.

Prijatelji su neko vrijeme pokušavali da mu se približe, da učine nešto za njega, ali to nije išlo. Na kraju više nisu imali ni vremena ni živaca, i premda ih je bilo pomalo sram, digli su ruke od svega. Postao im je neugodan, stali su ga izbjegavati. I zato se Remetinu cijelog toga dana činilo da ima i neke njegove krivice u tome što je Radovan Sedlaček dospio pod kombi zbog svoje rastresenosti i nesreće. A našao ga je vedrog, mirnog, kao da je sad sve prošlo.

— Jesi li ti ikada čuo za firmu »Metalimpex« ? — upitao ga je Remetin.

— Nisam, zašto? — izvio je Radovan obrvama.

— Njihov te auto pregazio — Remetin je promatrao reakcije na prijateljevu licu.

Ali, to je lice pokazivalo puku nedužnost i iskreno čuđenje. Ipak je ono što je Radovan Sedlaček potom rekao bilo donekle čudno.

— Zašto? — rekao je. — Pa, mogao je biti bilo koji auto.

Remetin je promatrao jele pred prozorom, po kojima je padao sumrak skupa sa snijegom, pa je izgledalo kao da ondje prse bijele pahulje snijega i crne pahulje tame. U zgradi s druge strane dvorišta, koja se nazirala iza jela, već su gorjela svjetla i vidjelo se kako bolesnici šeću po hodnicima i kako bolničarke u bijelom guraju kolica s večerom.

— I, što ćeš sad? — upitao je Remetin. — Hoćeš li da ti donesem knjige, novine, šah, šta ja znam, nešto da se zabaviš?

Radovan Sedlaček se nasmiješio. Bio je to onaj njegov smiješak čovjeka koji je nešto važno shvatio, pa pomalo sažalijeva priprosta pitanja svojih bližnjih.

— Neka — rekao je. — Nije meni dosadno. Već odavno sam želio učiti španjolski, a priručnik sam baš slučajno imao u džepu kaputa. Osim toga, gledam zgradu preko puta. Ljudi prolaze, miču se, nešto rade... Nije dosadno.

— A što je to preko puta? — upita Remetin.

— Ne znam, neki drugi odjel — reče Sedlaček. — A nije ni važno.

Netko je kucnuo na vrata i pojavila se medicinska sestra. Čudno je pogledala Remetina, pa se iskosila na njega:

— A vi ste još tu?

Stoga je krenuo. Pružio je prijatelju ruku, ovaj je njemu dao ljevicu. Remetin je obećao da će opet doći, ali nije bio u to siguran. Bilo je nečega čudnoga u Radovanu Sedlačeku. Možda zato što je smisao života našao u nesreći? Ili zato što se ta ljubav za nesreću sad, izgleda, promijenila? Remetin je odškripao niz hodnik na svojim gumenim donovima. Na onom proširenju, na plastičnoj stolici, još je sjedio samo onaj mladić koji je došao da posjeti majku. Nije činio ništa: držao je ruke u krilu i buljio preda se u polutamu, kao da nešto čeka.

Vani, na hladnom zraku koji je mirisao na snijeg, Remetin je duboko uzdahnuo. Njegov novinarski posao često se sastojao u tome da zaviruje u privatni život drugih ljudi, ali tek onda kad ta privatnost postane nešto javno, zato što su ti ljudi postali zločinci ili žrtve. Možda mu je zato zavirivanje u tuđi privatni život bilo tako teško onda kad je taj život još doista bio privatn. Nije mogao da se ne pita što se dogodilo s Radovanom i zašto. Pokušaj samoubojstva? Je li dotle došlo? Bilo mu je dosta svega za taj dan.

Prolazeći kroz bolničko dvorište, u prvi suton, podigao je pogled prema onoj zgradi u koju je njegov prijatelj Radovan Sedlaček gledao sa svoje bolničke postelje. Niz osvijetljenih prozora, dugi hodnik, siluete ljudi.

S jednog prozora netko mu je mahao.

Osvrnuo se oko sebe, ali nikoga drugog osim njega nije bilo u dvorištu. Bio je siguran da ne poznaje osobu koja mu maše. Mora da je seljanka, jer na glavi ima maramu vezanu ispod brade. Ipak, bilo je nečega poznatog u njezinim kretnjama, u načinu kako mu rukom pokazuje da uđe u zgradu, a ona da će sići u prizemlje.

Na kraju, kad je vidjela da ne shvaća, načinila je prstima znak V, pa onda prste savila. On je shvatio.

Bila je to Nada, bivša žena Radovana Sedlačeka.

Na ulazu zgrade iz koje mu je mahala pisalo je na crnoj ploči žutim slovima: ONKOLOGIJA.

GLAVA TREĆA

— Jesi li ti znala za to? — upitao je Remetin svoju ženu.

— Nešto sam načula, ali to je bilo u početnoj fazi, nisam mogla vjerovati, mislila sam da je možda nešto bezazleno ...

— Nije — uzdahne Remetin. — Nije bezazleno.

— Onda je to išlo strašno brzo?

— Tri mjeseca — reče Remetin.

Bili su u kuhinji i Remetin je pušio dok je njegova žena prala posuđe nakon večere. Bilo je tiho i mirno, ugodno, čak je i snijeg vani sad izgledao svečano i lijepo, a ne kao tegoba koja izaziva žalost i gnjev. Velika kuhinja, ugodno topla, možda čak pomalo i gospodski: njihov je sin upravo izašao da prošeće psa, čudnoga kudravog mješanca dobrog srca i pametnog pogleda. Remetin se osjećao zaštićen od mnogo čega, samo ne od nesreće, jer upravo je nesreća bila ono o čemu je razgovarao sa svojom ženom. Ona je nesreću uvijek osjećala kao nešto vrlo blisko i moguće, i zato je sad pomalo plakala i suze su joj kapale u sudoper dok joj je Remetin pričao o svom susretu s Nadom.

Jer, kad je napokon shvatio da je to ona, odjednom je opet osjetio ono peckanje u potiljku i val mučnine iz želuca: nešto se strašno događalo, osjećao je to, ali nije znao ni što ni kako, a najmanje zašto. Nije pomogao ni Nadin smiješak kroz prozor, ni onaj znak prstima (to je njima, u društvu, prije mnogo godina, značilo vampir, sebe su zbog nečega zvali vampirima, a svijeni prsti bili su vampirski zubi), ništa nije pomagalo: događalo se nešto strašno.

Kad je ušao u zgradu, zastao je u prizemlju, blizu vrata, čekajući da se Nada pojavi. Sve je bilo isto kao i u zgradi preko puta, samo malo više bolnički, s malo više zadaha nesreće. Jer, preko puta su bili plućni bolesnici (Radovana su smjestili onamo valjda zbog rebara), a ovdje su bili ljudi koji imaju rak. Zato se tu vonj hrane gotovo uopće nije osjećao, samo zadah lijekova i drugi mirisi koje nije bilo moguće razabrati, pa su zato izgledali kao objava nečega strašnog. Remetin je morao dugo čekati dok se Nada nije pojavila. Kad ju je ugledao, silazila je niza stube posve polagano, stepenicu po stepenicu, držeći se za ogradu i pomalo zastajkujući. Nije mogao vjerovati da je to doista ona. Bila je mršava, ispijena, bolnički ogrtač visio je na njoj kao na vješalici. Remetin je nije vidio možda dvije godine, i nije

mogao vjerovati da promjena ide tako brzo. Prsni koš bio joj je uleknut kao u plućnog bolesnika, a kad mu je pružila ruku, ruka joj je bila tanka i bijela, prošarana plavim žilama i modricama, valjda od igala.

— Ivo — rekla je.

On ju je zagrlio i poljubio u oba obraza. Obrazi su joj bili hladni i vonjali su po lijekovima. Nosom je dotakao krajičak njezine marame. Kao da sluti što njega zbunjuje, Nada je polako, kao stidljiva osoba kad se svlači pred liječnikom, podigla ruke i smaknula maramu s glave. Kosa joj je bila duga možda pola centimetra. Izgledala je kao zbunjen dječak s malom, koštunjavom glavom.

— Od čega ti je to? — upitao je Remetin, zbunjen, jer se iznenada sjetio žene koju je viđao dok je bio dijete, a koja je imala istu takvu kosu; ona je imala tifus.

Nadine vlažne, upale i još uvijek lijepe oči pratile su što se zbiva na njegovu licu. U tim očima kao da je bilo i nekoga sažaljenja prema zdravome čovjeku koji sve to ne može razumjeti.

— Od citostatika — rekla je. — Imam rak. Kad čovjeku netko tako nešto kaže, onda mu dođe da zaplače. Jer, da je Nada Remetinu tako nešto rekla na ulici, ili u nečijem stanu, ili bilo gdje drugdje, on bi je mogao tješiti, mogao bi reći da možda sve i nije tako strašno, da ima nade. Ali, nalazili su se u bolnici, tu je bila ta njezina kosa, i citostatici i sve ostalo. Remetin je osjetio vrhunac očaja za taj dan i samo je buljio u Nadine ispucane usne koje su to izustile.

— Gdje? — upitao je.

— Dojka, pa metastaza na maternici. — Kašljucnula je i nasmiješila se. — A izgleda da su i pluća dobila svoje.

Osvrnula se i pogledala prema klupi kraj telefonskog aparata pod stubištem. Krenuli su onamo, Nada se pridržavala za Remetinovu podlakticu. Kad su sjeli, odahnula je. Remetin je znao da je mora sve pitati i da ne smije pokazivati sažaljenje niti gađenje prema bolesti. Upitao je:

— Jesu li ti...? — pa je zašutio.

— Jesu — rekla je. — Prvo lijevu, pa desnu. Sad više nemam ništa. — Nasmiješila se. — A nisu bile loše. Bar su mi dečki govorili... Ali, bilo je suviše kasno. Prekasno sam došla, znaš.

Bila je to stara priča, tako obična, toliko puta čuvena, a ipak uvijek nova. Čovjek vjeruje u svoje zdravlje, vjeruje da će tegobe same proći ako se na njih ne obazire, a kad odluči da nešto poduzme, već je kasno. Remetin je znao barem dva takva slučaja u svojoj redakciji. Luka je možda znao i više.

— Zračenje? — upitao je.

— Ima i toga, svašta pokušavaju. Ali, ja mislim da sve to nema više nikakvog smisla.

Remetin je znao da bi trebalo da šuti, ali je konvencija zahtijevala da joj su suprotstavi, da joj kaže kako uvijek ima izgleda. I konvencija je bila jača od srca. Rekao je:

— Ne možeš znati. Tako reći svaki dan se pojavi neki novi lijek. Možda će koji biti dobar za tebe?

Ali, ona se nije obazirala na to. Tužno se smiješeći, gledala je preda se i govorila više sebi nego Remetinu:

— Rekli su mi da sam došla šest mjeseci prekasno. Šest mjeseci. I sve vrijeme što sam tu, pokušavam se sjetiti što sam radila u tih šest mjeseci, i nikako da se sjetim. Čini mi se da nisam radila ništa. Kao da nisam ni živjela.

Remetin se pitao kojih je to šest mjeseci. Za tih je šest mjeseci stalno bila udata za čovjeka petnaest godina starijeg od sebe, što znači sasvim blizu šezdesetoj. Mogao je zamisliti da se Nada ne sjeća ni tih šest mjeseci ni mnogih drugih stvari, bit će da je sve iščezlo pod operacijama i lijekovima. Upitao je oprezno, što je mogao opreznije:

— Zar nije nezgodno što hodaš okolo? Mislim, možda bi morala biti u krevetu?

Pitao se kako će se ona uspeti ona dva kata do sobe, i zar je on, Remetin, toliko važan da silazi samo radi njega? Ili je to bilo zbog starih vremena? Jer, kašljucala je, bila je slaba, kapci su joj bili napol spuštteni. Ali bila je nekako čudno mirna i vedra. Možda zbog lijekova? Ili možda ona zna nešto što zdravi ljudi ne mogu znati? Rekla je:

— Meni više ništa ne brane. Ništa. Ni hranu, ni nespavanje, ni ništa. Po tome znam na čemu sam. Propisuju ponešto, prave se da im nešto smeta, ali ne suviše energično. Tako ti je to sa mnom, Ivo.

Odjednom je Remetinu palo na pamet da mu Nada možda želi nešto važno reći. Jer, zar bi inače učinila tolik napor, zar bi se mučila bez ikakva razloga? Ili, možda nikome na svijetu, ni svome mužu, ne može govoriti ovako kako sad govori njemu? Možda i pred mužem mora hiniti da vjeruje, da se nada? Rekao je:

— Nikad ne znaš na čemu si. Nikad. Pogotovo u bolesti. Ima toliko slučajeva ...

Ona se nasmiješila i tiho rekla:

— Ovo nije slučaj, Ivo. Ovo je moj život. Nije u tome bilo ni prijekora ni žalosti, samo upozorenje, kao da se radi o posve načelnom razgovoru. Ona se nije bojala. Nije se bojala čak ni patnje, kao da na sve ima odgovor. Remetin se pitao kakav taj odgovor može biti. Ipak je sišla, ipak je htjela razgovarati s njim. Iznenada i za samoga sebe, rekao je:

— Znaš li da je i Radovan u ovoj bolnici?

Okrenula je glavu prema njemu naglije nego što joj je snaga dopuštala. Od toga joj se valjda zavrtjelo u glavi, pa je načas sklopila oči. Onda ih je opet otvorila i tada je jasno vidio da su uznemirene. Briga za bivšeg muža? Neugodnost? Ili nešto treće?

— Na kojem odjelu? — upitala ga je, kao da će joj naziv odjela odmah sve reći.

— Tu, preko puta — rekao je Remetin. — Na Plućnom.

— Ali, zašto? — upitala je kao da još uvijek ne vjeruje Remetinovim riječima. — Nisam znala da je bolestan.

Otkud bi i znala? Zar je imala kakve vijesti o njemu? Zar se o njemu i dalje brinula? Ili polagala nekakvo pravo na njega?

— Udario ga je auto — kazao je Remetin. — Tu, pred bolnicom. Ima slomljena rebra, pa su ga prebacili ovamo, na Plućni. Nije tako strašno — govorio je Remetin kao onaj ludi doktor, a onda je još i nabrojao Radovanove ozljede.

Ona ga je slušala pažljivo i zamišljeno, a na njezinu blijedom i izmučenom licu nije se ništa razabiralo. Samo je sad disala na usta, a ne više na nos, kao da joj nedostaje zraka. U prostoriji je bila paklena vrućina, od centralnog grijanja, i Remetin se znojio u svom kaputu.

Možda zato što je Nada šutjela, a tišina je bila teška i neugodna, i zato što je vjerovao da će joj to pomoći da ona njemu kaže ono što

ima, Remetin joj je polako opisao zagonetne okolnosti pod kojima je Radovan Sedlaček bio pregažen. Ispričao joj je ono o izjavama svjedoka, o dvije različite verzije u njihovim iskazima. Spomenuo je čak i ukradeni bakar u kombiju »Metalimpexa«. Ona ga je slušala vrlo pažljivo, svejednako dišući na usta, sve bljeđa, od slabosti ili od onoga što je slušala. Nije ga prekidala.

Kad je završio, nastala je tišina. Potrajalo je neko vrijeme, i Remetin je već pomislio da Nada i nema ništa reći, ili da jednostavno nema snage za dalji razgovor. Onda ga ona upita:

— Kad se to dogodilo?

Remetin se malo zbuni. Zašto bi to uopće bilo važno? Ipak, pokuša se sjetiti.

— Što je danas? Četvrtak? Čekaj, da vidimo. Prekjučer? Ne, u ponedjeljak. Da, u ponedjeljak po podne.

Nada se zagleda preda se i zbog nečega odmahnu glavom.

— U ponedjeljak — reče. — Ja sam došla u bolnicu u utorak. Prije sam bila kod kuće. Ovo će mi valjda biti posljednji pokušaj.

Remetin ju je gledao. Ako je nešto i znala, nije se odlučivala da mu to kaže. Možda je to bilo nešto toliko intimno da se i nije moglo reći. I želi li on doista da to čuje?

— U ponedjeljak — ponovi on za Nadom. — Ni on sam ne zna... Razgovarao sam s njim maloprije. Ni sam ne zna kako se to dogodilo.

Nada je odmahivala glavom. Onda ju je polako okrenula Remetinu i rekla čvrsto:

— Ja mislim da znam kako se to dogodilo. Ona je znala. Zbog bolesti, zato što je dobro poznavala Radovana Sedlačka, ili zbog nekoga trećeg razloga. Ona je znala, nije pretpostavljala niti nagađala, niti se ustezala. Govorila je što zna. Remetin ju je upitao:

— Misliš da se htio ubiti? Zar je dotle došlo?

Ona je polako, vrlo polako opet odmahнула glavom. Iz toga je pokreta izbijala životna težina više nego iz njezinih riječi.

— Nije to tako jednostavno — rekla je.

Zar je samoubojstvo jednostavno? Sad tek Remetin nije ništa shvaćao. A činilo mu se da Nada od njega očekuje da sve zna, da sve shvaća, gotovo bez riječi.

— Nego? — upitao je.

— Vidiš, on je... — zastala je, a onda je započela s druge strane: — U ponedjeljak, vidiš ... — zašutjela je opet.

— Da? — kazao je Remetin.

Ali, Nada više nije rekla ništa. Prevrnula je očima i jednostavno klonula. Da je Remetin nije pridržao, bubnula bi na beton. Bila je u dubokoj nesvjestici.

Remetin je svojoj ženi pričao o strci koja je tada nastala, o gnjevnim pogledima medicinskih sestara koje su ga gledale kao zločinca što je sirotu bolesnicu dovukao čak u prizemlje (kad su je ondje ugledale, bile su iznenađene više nego da su u prizemlju bolnice ugledale tramvaj), o kisiku, cijevima, kolicima, o odbijanju mlade liječnice da razgovara o Nadinu stanju («Što ste joj vi?» pitala ga je), o tome kako je zbunjen i smućen izašao iz zgrade i ondje se, pred samim vratima, okliznuo na poledici i tresnuo leđima o tlo, a da ništa nije ni znao ni osjetio, sve dok nije stigao do auta i malo se smirio.

Njegova je žena sve to slušala i plakala u sudoper, okrenuta leđima njemu i kuhinji, i Remetin je znao da ona ne plače samo zbog Nade, nego i zbog Radovana Sedlačeka, i zbog sebe, i zbog svih njih, zbog siromaštva, snijega, beznađa i zbog brige o smislu života. On je pušio, ona je plakala, i tako je to trajalo.

Onda se začuo šum na vratima i ona je brzo obrisala suze i zavukla se u smočnicu, pa tobože ondje nešto poslovala, kako sin ne bi vidio da je plakala.

Ali, sin to ne bi vidio ni da je ostala u kuhinji, ni da joj je pogledao ravno u lice. On je imao druge brige.

Na rukama je nosio svoga lijepog, pametnog mješanca koji je sad gledao tužno i neutješno skvičao, kao malo štene. Jedna mu je noga bila sasvim mlohava i Remetinov sin ju je oprezno pridržavao.

— Stari — rekao je — pomози. Treba nešto uraditi. Možda bi me mogao odvesti na veterinarski faks?

— Šta je bilo? — upitala je majka iz špajze.

— Pregazio ga je auto — rekao je momak. — Nije mogao zakočiti na poledici.

GLAVA ČETVRTA

Kad je u prljavoj kancelariji zazvonio telefon, obojica su se trgli, jer je posvuda naokolo bila čudna tišina: baraka je bila podalje od ceste, vani je bio snijeg, nije bilo ptica, a oni su razgovarali tiho, pa je telefon zazvučao kao poziv u pomoć ili, još više, kao glas opomene iz vanjskoga svijeta. Svojom teškom rutavom rukom čovjek je podigao slušalicu.

— Da? — graknuo je mnogo glasnije nego što se dotada govorilo. Na trenutak je šutio, a onda je rekao: — Moment — pa se okrenuo Remetinu. — Jeste li vi rekli da se zovete Remetin?

— Remetin, da — izvio je novinar obrvama. — Tko je sad?

— Za vas — reče čovjek, i sam prilično začuđen.

— Remetin — rekao je urednik crne kronike u telefon.

Bio je to Luka.

— Ivo — rekao je, a oko njega se čula buka redakcije. — Upravo je zvao Šoštar.

Šoštar je bio čovjek s Odjela za krvne delikte, Remetinov dugogodišnji prijatelj. Povremeno su surađivali, a Šoštar je za Remetina bio i dragocjen izvor neslužbenih i poluslužbenih informacija. Rijetko se događalo da se sam javi u vezi s nekim slučajem. Čim je zvao u redakciju, a ne kući, to je značilo da je službeno.

— Šta kaže? — upita Remetin.

— On je u bolnici, znaš — rekao je Luka nekako čudno oprezno i polagano, posve mimo svoga običaja.

Remetin nije ni na trenutak pomislio da je sam Šoštar bolestan, nego mu je odmah prostrujao kroz glavu cio niz pretpostavki u vezi s Radovanom Sedlačekom. Da se nije bacio kroz prozor? Ili pobjegao iz bolnice? Ili progutao kakve pilule? Nada je o njemu govorila s nekom čudnom mješavinom podsmijeha i sažaljenja, i sve je to bilo sasvim neobično. Uostalom, zbog svega toga je i Remetin sad i bio u ovoj kancelariji u kojoj zaudara po gulašima i paprikašima, po prljavim čizmama i po ljudima koji spavaju obučeni.

— Što tamo radi? — upitao je.

— Kaže da ćeš ti već znati — odgovori Luka. — Riječ je o nekoj Nadi. Vašoj zajedničkoj prijateljici, ili tako nešto.

Nada, dakle. Nada.

— Mrtva?

— Da — jednostavno reče Luka s druge strane, pa pričekala na novo pitanje.

Eto, mislio je Remetin dok mu se slušalica znojila u ruci, i to se dogodilo. Počeli smo umirati. Nikako nije mogao vjerovati da se to doista dogodilo, činilo mu se da to mora biti neka greška. Ta, bio je ponedjeljak, a on je još u prošli četvrtak razgovarao s Nadom, ona je bila osoba kao i svaka druga, bila je teško bolesna, ali imala je sjećanje, probleme, želje, imala je tajne, i to je najvažnije. A sad više ništa nije važno jer nje više nema. Ona je sad prešla u svijet neshvatljivoga. I odnijela tajne sa sobom.

Zbog tajni je Remetin i bio došao u tu ruševnu baraku na kraju grada koju je jedva pronašao. Da nije bilo onoga razgovora s Nadom, on bi možda i na cijeli slučaj svoga prijatelja Radovana Sedlačeka na kraju slegao ramenima, kao što je slijegao i svih proteklih godina, kao što su slijegali i svi ostali prijatelji, jer tom čovjeku nije bilo pomoći. Otišao bi možda još koji put da ga posjeti, odnio bi mu naranče, knjigu, malo popričao, a čudno prijateljevo držanje jednostavno bi pripisao svojoj lošoj procjeni. Mislio bi da je njegovo dobro raspoloženje samo posljedica šoka nakon nesreće, i da će se Radovan vratiti u svoje normalno, što znači nesretno, stanje čim se malo oporavi.

A ovako, nakon što je uvidio da Nada nešto zna i o Radovanu i o razlozima zbog kojih je stradao, sve se promijenilo. Počela su se rojiti pitanja. Ako se Radovan Sedlaček htio ubiti, kako je moguće da Nada to tako mirno prima? I zašto je on tako vedar? I kako je uopće Nada mogla znati što se s njim zbiva? Sve je to mučilo Remetina prethodnih dana dok je petljao oko svoga posla, dok je slušao Lukine doskočice, dok je kod kuće slušao razgovore o bolesnom psu i o tome ima li za njega ikakvih izgleda (pas je cvilio tužno i neutješno kao da moli da mu se pomogne), i stalno je znao da nešto mora poduzeti. Sad više nije mogao ići k Radovanu u bolnicu, jer bilo je jasno da ovaj nešto krije, a Remetin nije imao načina da ga pita. Isto je tako bilo nemoguće da razgovara s Nadom, nakon one nesvjestice. Ostalo je, dakle, samo da razgovara s vozačem »Metalimpexova« kombija.

Napokon je našao skladište, daleko na Žitnjaku, nakon tko zna koliko kilometara loše ceste i nakon tko zna koliko raspitivanja. Baraka je bila uska i dugačka, imala je po jedna vrata na svakom kraju, a u sredini je bio hodnik niz koji su se redale kancelarije. Inače je tu morao vladati vječni polumrak, ali je sad, kad je vani bio snijeg, bilo dosta svjetla koje je otkrivalo prljavštinu, zapuštenost, išarane zidove i razbijene šaltere. Čulo se tipkanje strojeva i nekakav privatni razgovor koji se vodio na sav glas.

Milan Abramović bio je visok i izrazito crnomanjast čovjek, s debelim brčinama, neobrijan i s podočnjacima, u teškom puloveru i ogrnut bundom. Kad se rukovao s Remetinom, ruka mu je bila hrapava i tvrda, kao da u njoj češće drži lopatu nego volan. Malko se lecnuo kad je čuo da Remetin traži njega; očito, nije mu bilo do novih lica i nepoznatih ljudi.

— Šta ste me trebali? — upitao ga je nabusito.

— Remetin — predstavio se novinar i rekao ime svoga lista.

Vozač se namrgodio, baš kao što se Remetin i nadao da će biti. Za naše ljude nema ništa gore od situacije zvane »doći u novine«. Milan Abramović je rekao:

— A to je u vezi onoga... — a onda je zastao, jer je u sobi bilo još nekoliko ljudi, možda također vozača, od kojih neki možda nisu ni znali ništa o nezgodi, ili su, možda, znali svašta o bakru.

— Da — kazao je Remetin — ali ja vas trebam privatno. Sasvim privatno. Čovjek je moj prijatelj, znate.

— A, tako — rekao je vozač i dobacio neodređen pogled kolegama.

Oni su se nato pokupili iz sobe, osvrnuvši se na vratima. Vozač je pokazao Remetinu stolicu pokraj jedinog stola u sobi (stol je bio pretrpan masnim papirima, kožicama od salame, ogriscima kruha i ljuskama od luka), a sam je sjeo na klupu uza zid.

Držao se vrlo oprezno. Jedna nevolja bila je skinuta s dnevnog reda time što Remetin nije došao službeno. Ali, činjenica da je pregaženi bio njegov prijatelj stvorila je novu nepriliku. Milan Abramović bio je očito iz onih krajeva gdje su ljudi kadri sve učiniti za prijatelja, i gdje je neka vrsta osvete možda i obavezna u ovakvim slučajevima. Zagledao se u Remetina očekujući ono što će doći, i držao se čvrsto i mrgodno.

— Ovako — počeo je Remetin oprezno. — Ja zapravo od vas trebam pomoć. — I opet je opazio olakšanje i oprez na vozačevu licu, i točno je znao zašto: olakšanje zato što je pomoć usluga, a oprez zato što se ne zna neće li Remetin od njega zatražiti da izjavi negdje nešto na svoju štetu. — Ja sam bio u bolnici kod moga prijatelja i on mi kaže da se uopće ne sjeća kako se sve to dogodilo.

— E, da — reče vozač. — Oće to. Dešava se, dešava. — Napravio je mudro lice.

— Ne znam je li vam poznato — nastavio je Remetin — da su izjave svjedoka sasvim proturječne.

Vozač kao da je malo živnuo. Oči su u njega bile toliko zelene da su pomalo prelazile u žuto. Na prstu je nosio golem zlatan pečatnjak. Rekao je:

— Poznato mi je. To su još na ulici rekli milicajcu. A poslije i istražnom sucu. Jedni tvrde jedno, drugi drugo.

— A što vi kažete? — iznebuha ga je zapitao Remetin.

I odmah zažalio. Jer, što se drugo moglo očekivati od vozača nego da se osloni na svjedoke koji su svjedočili njemu u prilog? Ako već netko sa strane tvrdi da je sve bilo pješakova krivnja, onda će i vozač tvrditi to isto, nije valjda lud da kaže štogod drugo? Na ovaj način, mislio je Remetin, nećemo do bakra nikako ni stići. Ali, ovoga puta se prevario. Vozač je odjednom postao vrlo zamišljen, gotovo tužan, i jasno se osjećalo da mu je grlo stegnuto kad je progovorio:

— Ja ne znam.

— Ni vi? — ote se Remetinu.

Vozač je zavrtio glavom. Vidjelo se da je iskren. Bio je to razgovor bez svjedoka, neslužbeni razgovor, privatn, Remetin nije još jasno ni kazao radi čega je došao, a Milan Abramović je izašao s ovakvom tvrdnjom.

— Ni ja — slegao je ramenima.

— Ni moj prijatelj ne zna — podsjeti ga Remetin. — Čega se uopće sjećate?

Vozač podiže pogled prema njemu, a u tom je pogledu bilo neke strašne tuge, kao da Milan Abramović želi reći da je već ionako dovoljno kažnjen i da nije pošteno ispitivati ga tek tako, za vlastitu zabavu. Onda je progovorio:

— Sjećam se ja svega. A svejedno ne znam kako se dogodilo, eto.

— Kako to?

— Tako. Ja sam u tom času palio cigaretu, znate — pogledao je cigaretu u svojoj ruci, već ionako dopušenu, pa ju je bacio na pod i zgazio petom. — Ima u kombiju električni upaljač — rekao je — pa se lako pali i ne traje dugo.

Grlo mu je, osjećalo se, bilo sve više stegnuto kako se bližio dramatični trenutak u priči.

— Razumijem — ohrabrio ga je Remetin.

— Ali kad palite tim upaljačem — nastavio je Milan Abramović — ipak morate časkom pogledati u njega, da potrefite cigaretom u sredinu, je 1' tako?

— Imam i ja takav — kazao je Remetin.

— Eto — uzdahnu vozač — baš u toj sekundi kad sam ja pogledao u upaljač, to se dogodilo. — Sad je vozač već jedva govorio. Doduše, moglo je to biti i od žaljenja zbog bakra, a ne od žaljenja zbog čovjeka. Ali, to možda i nije bilo važno: bilo mu je žao, i bilo mu je teško. I bio je iskren. Zato ga je Remetin upitao:

— A prije toga, jeste li ga uopće primijetili kako prelazi cestu?

— Ma, jesam — reče vozač živo. — Kako da nisam. Ali, već je bio i prešo, i kad sam ja svrnuo oči s ceste, on je baš digo nogu da zakorači preko onog smeta.

Remetin je tada upitao brzo, ne dajući Abramoviću vremena da razmišlja:

— Onda se mogao i okliznuti, tako, s nogom u zraku?

— Mogo je, kako da nije mogo — odgovorio je vozač turobno.

— Ali je moguće i da ste vi vrdnuli volanom dok ste palili tu cigaretu?

Vozač je odmahivao sagnutom glavom, ramena su mu se tresla i Remetin je na trenutak, užasnut, pomislio da čovjek plače. Ali, bio je to samo kašalj, težak i potmuo. Pa i kašalj je nekako otkrivao tugu toga sumornog čovjeka. Možda je morao krasti bakar, tko zna kakva mu je plaća? Kroz kašalj je rekao:

— Ne znam.

— Jeste li rekli miliciji to s cigaretom?

— A, reko sam im, šta sam mogo — kašalj je pomalo prolazio. — I svjedoci su vidjeli. Bolje mi je reć.

Čovjek se malko smirio i Remetin je dobro znao da sad slijede protupitanja; Abramovića će sigurno zanimati zašto se on o svemu tome raspituje, što hoće i kakve su mu namjere. Zato je požurio s još jednim pitanjem, dok se vozač ne osmjeli.

— Mislite li — upitao ga je — da se on namjerno bacio pod vaš auto?

Vozač je na trenutak živnuo i pogledao Remetina zainteresirano, kao da u tome vidi neku šansu za sebe, a onda je samo odmahnuo rukom.

— Namjerno? — upitao je. — Unatrag? Tko se još unatrag bacio pod auto?

Doista, Sedlaček je pao unatrag i bilo je to neobično. Remetin je trenutak razmišljao o tome, zaboravljajući da mora biti na oprezu i da će sad uslijediti vozačeva pitanja, da se tu radi o razmjeni, a ne o davanju: i Abramovića će nešto zanimati jer o njemu se tu radi. Baš kad je vozač zaustio da nešto upita, zazvonio je telefon i tako je Luka još jedanput spasio svoga šefa.

Ali, kakvom viješću! Nade više nije bilo. Trebat će nešto poduzeti, trebat će sućut, vijenac, osmrtnica, tko zna kako će Radovan to podnijeti, trebat će i na njega paziti... O svemu tome Remetin je razmišljao držeći slušalicu u ruci i gledajući prema Milanu Abramoviću koji je sad buljio kroz prozor. Luka je strpljivo disao na drugoj strani žice. Onda se Remetin opet javi:

— Tko kažeš da ti je to javio?

— Vlado Šoštar.

Tek je sad Remetinu postalo jasno u kojoj mjeri ništa nije u redu. Šoštar? Zašto Šoštar? Upita:

— A što on radi u bolnici? Kad je prije saznao?

Šoštar se i s Radovanom Sedlačekom i s Nadom družio još manje nego on sam, jer je imao manje vremena, a i manje razumijevanja za mržnju, nesreću i uživljanje u tuđe filmove. Iz slušalice dopre Lukin glas:

— On je tamo službeno.

Remetin opet osjeti peckanje u potiljku. Eto ga. Službeno. Čim je Vlado negdje službeno, to znači da se nešto gadno dogodilo i da je netko nastradao. A kad su u pitanju prijatelji, makar i bivši...

— Kako službeno? Zbog Nade?

— Da.

— Pa ona je imala rak, ja sam s njom razgovarao prije nekoliko dana, i bila je već sasvim ...

— Ne, Ivo — reče Luka izdaleka, tužno. — Nema tu nikakve sumnje. Nju je netko ubio.

GLAVA PETA

Drhtavom rukom Remetin je odgrnuo bijeli pokrovac kojim je tijelo bilo pokriveno.

Ruka mu je drhtala od uzbuđenja, od straha, od nervoze, od duhana i kave. Cijelim putem od Žitnjaka vozio je kao manijak, a od ulice do bolničkih zgrada je trčao, uspeo se stubištem tako brzo da mu je srce tuklo kao da će iskočiti. Nije imao kondicije i sad je, još uvijek sopćući, osjećao da bi se mogao srušiti. Znao je da žurba ništa ne pomaže, da se više ništa ne može popraviti, a ipak se žurio. Nije želio da čuje ono što je morao čuti, nije želio da vidi ono što je morao vidjeti, a ipak se žurio.

Prvo se ukazala kratka kosa i mala, koštunjava, dječaćka glava. Onda je došlo čelo, pa izbuljene mrtvačke oči zagledane nekamo u strop, u predjele onoga što nitko ne razumije. Potom su slijedile ispucane usne i onda, napokon, vrat.

Vrat je bio tanak i žilav, ne deblji od muške ruke, s jasno vidljivim hrskavicama sa strane i s prstenovima grkljana. Oko tih prstenova, a i sa strane, vidjele su se modrice. Koža je bila toliko tanka, žile tako blizu da je podljev krvi bio vrlo jak. Točno su se mogli pobrojati prsti.

Nada je bila udavljena.

Nije moglo biti nikakve sumnje da ju je netko ubio. U onoj žurbi i drhtavici, u panici, Remetin se samo pitao je li zadavljena dvjema rukama ili je možda za onako tanak vrat bila dovoljna i jedna.

Spustio je krajičak plahte, a onda su tehničari nastavili raditi. Skinuli su tijelo s bolničkih kolica i ugurali ga u sivi, valjkasti kontejner u kakvom se prevoze leševi. Zatim su dvojica uhvatila po jedan sa svake strane i ponijeli sve to prema autu. Remetin je imao osjećaj da je nečemu kraj i da s tim ružnim kontejnerom odlazi i dio njegova života.

Sve se to zbivalo u prizemlju bolnice, točnije u razizemlju, kod stražnjeg ulaza, gdje je čekao sivo obojeni auto. Šoštar je rukom dotakao Remetinovo rame i tako su krenuli prema stubištu, a auto se uputio prema zgradama Sudske medicine. Dok su se uspinjali, Remetin je upitao:

— Kad se to dogodilo?

— Ne znam točno — rekao je Šoštar. — Prvo dođe autopsija, znaš i sam. Ali, moralo je biti negdje između ponoći i dva. Davali su joj

injekciju svaka dva sata. U ponoć je još sve bilo u redu. U dva ju je sestra našla mrtvu.

Šoštar je govorio suhoparno i jednolično, tonom službenog izvještaja. Ali, Remetin je dobro znao da se iza njegova preplanulog lica (upravo se vratio sa skijanja, vidjelo se to po šarenom puloveru), iza pametnog čela i svijetloplavih očiju, kriju osjećaji o kojima Šoštar nikad ne govori, ali koji i te kako utječu na njegovo ponašanje. Ne samo kao privatne osobe nego i kao policajca. Upravo zato što je bio kadar da ponešto osjeti, on je i bio dobar policajac, toliko je i Remetin znao.

— Šta ti misliš? — upitao ga je Remetin, premda je znao da takvo pitanje ne treba Šoštaru postavljati, pogotovo ne na početku istrage.

— Ne znam — reče Šoštar jednostavno. — Kakvog bi interesa netko mogao imati da zadavi samrtnicu? Zvuči sasvim perverzno.

Gore je svima bilo neugodno. Po hodniku drugog kata, gdje je kroz prozore ulazio nestvaran spoj tmurnog dana i blistavog odsjaja snijega, hitale su sestre, liječnici, bolničarke. Ali, svatko je svakom zavirivao u lice, i po tome se vidjelo da su svi uzbuđeni i zbunjeni. Trebalo ih je i razumjeti, dogodilo se nešto strašno, jer bolesnik koji je njima bio povjeren na brigu ubijen je pod samim njihovim nosom, i netko je za to morao biti kriv, čak i u bolnici, gdje ljudi inače normalno umiru, čak i u društvu u kojem nitko nikada ni za što nije kriv. A što je još važnije, trebalo je sve to nekako zatajiti od bolesnika, ne dopustiti da oni odviše znaju, ili, ako je neizbježno da znaju, ne dopustiti da se vidi kako je medicinsko osoblje zabrinuto ili kako se osjeća krivo.

Sve je to bilo teško izvesti, sa svim onim policajcima koji su se naokolo motali (svi su bili u civilu, a bilo ih je četvorica, uključujući i Šoštara), policajcima se pridružilo dvoje mladih stažista koje su svi ignorirali, a pristizali su — kao slučajno — i znatiželjnici s drugih odjela, tek toliko da vide i da čuju. Dok su išli hodnikom, Remetinu se učini da je dolje, sasvim u dnu, na trenutak spazio sijedu glavu onoga istog luckastog doktora Senčara koji je patio za tim da poznaje sve poznate ljude.

Remetin se pitao treba li da Šoštaru kaže da je Radovan Sedlaček u bolnici. Bilo je malo vjerojatno da to Šoštar već zna, ali je bilo još manje vjerojatno da to neće ubrzo saznati. Kolebao se dok su

koračali hodnikom, ali onda je u dnu hodnika ugledao Luku i tako je odlučio da zasad šuti.

Luka je držao ruke na leđima, stajao pred prozorom i buljio van dok su mu naočale bljeskale. Reklo bi se da nastoji hipnotizirati prirodne sile i učiniti da snijeg prestane padati. Ali, kad je osjetio da se oni približavaju, trgnuo se i opet poprimio svoj uobičajeni, obješenjački izraz.

— Otkud ti ovdje? — upita ga Remetin mrko.

— Vlado mi dopustio — reče Luka. — A rubriku sam sklopio, nemaš brige.

Šoštar samo kimne u znak da je doista dopustio Luki da bude tu, a onda im dade znak da pođu s njim. Jedna su se vrata otvorila i kroz njih su izašla trojica ljudi u bijelim kutama koji su izgledali kao bolničko osoblje, samo što je jedan od njih imao fotografsku torbu, a ostala dvojica torbe s priborom za uzimanje otisaka i ostalim potrepštinama. Vrata koja su otvorili bila su iznutra obojena narančastim lakom, pa su se njihove kute sablasno odrazile na sjajnoj površini. Remetin pomisli kako se u tim istim vratima još do jučer oslikavala Nadina figura i njezino lice.

Šoštar je propustio Remetina i Luku naprijed, kao domaćin; ušli su u sobu. U sobi su bila dva kreveta i sve je prilično nalikovalo na sobu u kojoj je ležao Radovan Sedlaček. Razlika je bila samo u tome što se kroz prozor nisu vidjele jele nego obronak brežuljka. Na toj strani nije bilo nikakvih zgrada.

— Ovo je bio njezin krevet — pokaza Šoštar na postelju do vrata, kraj koje su stajali nekakvi aparati, cijevi i žice. Postelja je bila u istom položaju kao i Radovanov krevet, ondje prijeko, u drugoj zgradi. Luka ode do prozora, otvori ga i pogleda van, lijevo, desno i dolje. Onda sleže ramenima i zatvori prozor. Što li je to tražio? Požarne stepenice?

Drugi krevet bio je, naravno, prazan. Na zidu je visila slika na kojoj se vidio dječak kako u ruci drži klip kukuruza. Na glavi je imao žut šešir. Bila je to reprodukcija slike Miroslava Kraljevića. Tu, pod tom slikom, dogodilo se prije samo dvanaestak sati nešto strašno. Tu je netko živio i disao, možda se nečemu i nadao, a onda je netko došao izvana i uhvatio za onaj Nadin tanki, tužni, neutješni vrat...

— Je li bila sama u sobi? — upita Remetin stegnuta grla.

— Nije — odmahnu Šoštar glavom. — Bila je s njom jedna stara žena. Sad su je preselili u susjednu sobu. Zove se Miroslava Premerl — doda kao da se preslišava. Remetin je znao da su svi dosadašnji podaci već složeni u njegovoj glavi.

— Je li ona što čula? — upita Luka.

— Ništa — odmahnu Šoštar glavom. — S njom sam zasad razgovarao vrlo kratko, bila je suviše uzbuđena. Poslije moram i nju običi, rekli su da će joj dati nekakav sedativ.

— Čudno — reče Luka. — Davljenje obično ne prolazi bez borbe i bez krkljanja. A to stvara buku.

Šoštar je odmahivao glavom, u znak da je sve to mnogo teže i zamršenije nego što u prvi mah izgleda. Hodao je po sobi polaganim koracima i zavirivao ovamo i onamo, kao da se trudi da zapamti svaku sitnicu, kao da nema sve one fotografije, izvještaje.

— Ja se tome ne čudim — reče. — Ovdje su svi bolesnici na injekcijama i na nekakvim pilulama. I najsretniji su kad mogu zaspati, ništa im nije važnije od toga. Tko zna čime je ta žena bila nakljukana.

Na trenutak su ušutjeli i svaki je gledao u svome smjeru, nastojeći da shvati, da se uživi, da pokuša zamisliti kako je sve to izgledalo. Tu bi cigareta dobro došla, ali je to, naravno, bilo nemoguće. Kao što je bilo nemoguće i zamisliti što se zbilo, kao što je bilo nemoguće zamisliti i samu mogućnost da se nešto takvo bude. Remetin je prvi eksplodirao:

— Dobro — huknuo je — ipak mora postojati nekakvo objašnjenje. Zašto bi netko ...

Ali, Šoštar ga je prekinuo. Iako je bio trezven, nije imao ništa protiv emocija, pa čak ni protiv plača ili očaja. On je samo volio da onaj tko očajava zna i sve razloge svoga očaja. Zato je rekao:

— Ne znam je li ti poznato, ali Nada je posljednjih dana bila vezana za krevet.

— Za krevet? — zgranu se Remetin. — Što znači posljednjih dana, kad je ...

— Od prošlog petka — reče Šoštar metodično. — Izgleda da je činila neke napore za koje nije bila sposobna. Sišla je u prizemlje da s nekim porazgovara, i tada je pala u nesvijest...

— Taj netko sam bio ja — kaza Remetin mračno, a Luka bijesnu prema njemu svojim debelim naočalama.

Ali Šoštar je bio čudno miran. Remetin je očekivao makar prijekoran pogled, makar nekakav znak da je Šoštar iznenađen, ali nije se pojavilo ništa od toga. Samo pitanje:

— Prvi put ili drugi put?

Remetin je buljio u njega. Što sad to znači? Što prvi put, što drugi put? Zar nije bilo dovoljno što se sve ove dane osjećao kao zločinac, zar treba ovo još i dalje komplicirati? Ali Šoštar je gledao u njega oštro i ispitljivo, i trebalo je nešto odgovoriti.

— Ne razumijem — kaza Remetin. — Ja samo znam da se ona onesvijestila na mojim rukama. To je bilo u četvrtak, kasno po podne.

Šoštar malo razmisli, a onda reče: — Dvaput je silazila.

— I oba puta se onesvijestila?

— I oba puta se onesvijestila — kimnu Šoštar.

Remetin je buljio u njega. Presuda još nije bila izrečena. Mora je čuti. Morao je saznati je li on taj koji je Nadi zadao posljednji udarac!

— Je li oba puta bio posjetilac? — upita.

Šoštar uzdahnu, a onda sleže svojim širokim ramenima u debelom puloveru. Pogleda Remetina, pa Luku.

— Nisu nikoga vidjeli. Samo tebe. Odmah sam znao po opisu.

— Jesam li ja bio prvi ili drugi? — ne izdrža Remetin.

— Prvi — reče Šoštar kratko.

U njegovu glasu nije bilo ničega: ni prijekora ni utjehe. On je o čovjeku mogao znati mnogo, i uvijek je bio u stanju da odvagane: ako treba, da kaže, ako treba, da prešuti. Zato se s njim nikad nije znalo.

Na trenutak je nastala tišina. Luka je naškubio usne, kao da će zazviždati koračnicu, ali se onda predomislio. Samo je uzdahnuo i opet odšetao do prozora. Ondje se okrenuo leđima sobi i silueta mu se ocrtavala kao mračan obris na bijeloj pozadini snijega.

— I otada je bila vezana za krevet? — upita Remetin.

— Da — reče Šoštar. — Pluća. Počeli su bolovi, teškoće s disanjem. Priključili su je na aparate. Više se nije mogla kretati.

Remetin je sve to pažljivo slušao, ali što je više podataka imao, to je manje razumijevao. I to ga je ljutilo, kao da je nedužan optužen za zločin.

— Dobro — reče — pa to onda znači...

— Da — kimnu Šoštar. — Održavali su je na životu samo s pomoću aparata. Raspitao sam se. Umrkla bi za nekoliko sati da su je otkopčali sa svih ovih strojeva.

Pri tome je pogledao aparate u kutu, a Luka je prišao i stavio ruku na jedan od njih. Ponašao se kao da su to bijesne zvijeri koje treba nekako pripitomiti. Još uvijek gledajući aparate i milujući ih rukom, reče preko ramena:

— Dobro, pa što su je onda trebali daviti? Bilo bi dovoljno isključiti mašine, nitko ne bi ništa ni opazio.

To je bilo točno i Remetinu se još jednom učini da je sve to kao nekakvo bunilo, kao one more, one tegobe i strahovi što ih čovjek ima u vrućici, kad doživljava najdublji očaj i najtežu tjeskobu zbog slika što ih proizvodi bolesno tijelo. Začuše kucanje na vratima.

— Da — odazva se Šoštar.

Na pragu je stajao visok čovjek čvrstih crta lica, kukasta nosa, četvrtaste brade, s naočalama bez okvira. Oči su mu bile sive, a kosa sasvim sijeda i začušljana nadolje. Izgledao je pouzdano i sigurno. Remetin je odmah znao da je to primarijus, šef odjela, koga su u panici pozvali da rješava probleme i kontaktira s policijom. Nije moglo biti nikakve sumnje.

— Dobar dan — reče čovjek dubokim i mekim glasom. — Ja sam Nadin muž.

GLAVA ŠESTA

Dok su prolazili bolničkim hodnikom, Remetin je bacio pogled u jednu od soba. Kad čovjek ide hodnikom, i kad su neka vrata u tom hodniku otvorena, on jednostavno ne može odoljeti a da ne zaviri. Zna da nije pristojno, zna da neće ugledati ništa osobito lijepo, a opet se ne može suzdržati. Tako je Remetin (kao, uostalom, i Luka i Šoštar) okrenuo glavu i pogledao. Bio je to sasvim kratak pogled, kao bljesak, ali dovoljan da Remetina zbuni.

Unutra su se žena i muškarac u bijelom motali oko neke bolesnice na postelji. Muškarac je zacijelo bio liječnik, žena medicinska sestra, i bili su leđima okrenuti vratima. Petljali su nešto oko aparata kraj kreveta uz prozor, i pri tome su tiho govorili. Ali, nisu posve zaklonili bolesnicu: njezino je lice bilo okrenuto vratima, jasno se vidio velik podbradak, sive, malko uljaste oči i usta koja se miču, jer je i žena nešto govorila onima koji su joj pomagali. Između lijevog sestrina boka i desnog liječnikovog, Remetin je na trenutak ugledao bolesničko lice.

Bila je to ona ista žena koju je prije nekoliko dana vidio na plućnom odjelu kako sjedi na plastičnoj stolici i nekom mladom čovjeku nešto tiho objašnjava upirući prstom u nekakve papire. Remetin se pitao otkud ona sad tu, kad je prije bila u drugoj zgradi. I kako to da opet baš na nju nailazi?

Nije rekao ništa, jer su išli prema primariusovoj kancelariji, šutke, ozbiljni, budući da je trebalo da obave razgovor s Nadinim mužem. Ondje, u sobi, čovjek im je rekao da se zove Tugomir Barišić i da je došao na poziv policije. Šoštar je rekao svoje ime, ali nije predstavljao Remetina i Luku, pustio je čovjeka neka misli da su i oni iz policije. Remetin nikad prije nije bio vidio Nadina muža, niti je znao kako on izgleda. Sjetio se samo da su iz početka, kad se Nada tek bila udala, padale obiteljske šale o tome kako je ostavila Radovana da bi se udala za Tugomira.

Ispred primariusove sobe stajao je, naslonjen na radijator, mlađi čovjek mišjeg lica i nablizu usađenih očiju. Bio je neobrijan i pomalo blijed, na sebi je imao dva pulovera i sako; jedan pulover bio je zelen i imao je izrez V, drugi je bio smeđ i imao je rol-kragu, a sako je bio plav. Prije nego što će pokucati na vrata, Šoštar ga je upitao:

— A koga vi čekate?

— Je — rekao je čovjek — ja vam to ne bi znao reći, gospodine. Meni su rekli naj dojem...

— Vi ste ...?

— Krnic Stjepan.

— Portir?

— Je.

— Pričekajte.

Krnic je fatalistički kimnuo glavom, a oni su pokucali i ušli. Soba je bila velika i predstavljala je smiješnu kombinaciju između ureda i ambulante. Šef je, očito, bio silom prilika administrativac, ali se inače osjećao kao liječnik. Zato su u sobi bile bijele staklene vitrine s instrumentima, ali i pisači stol pretrpan papirima, bijeli ležaj za preglede, ali i sivi ormar za fascikle i kartoteku.

Sam primarijus bio je nešto treće: on je imao sijede engleske brkove požutjele od duhana, na vješalici je visio lovački šešir s bradom divojarca kao ukrasom, a ispod doktorova ogrtača virile su pumperice, šarene dokoljenke i niske cipele s debelim đonom, za dugo hodanje i za snijeg. Glas mu je bio hrapav i pomalo sipljiv dok im je pružao ruku i nudio im da sjednu, ne slušajući njihova imena i ne brinući se tko je tko. Šoštara je već znao i najviše se obraćao njemu.

— Evo, drugovi — rekao je — ja vam stojim na raspolaganju, koliko mogu. Nemam baš mnogo vremena, ali shvaćam da je to situacija kad ...

— Zapravo — rekao je Šoštar — mi i ne trebamo toliko vas koliko vašu sobu. Nije zgodno da razgovaramo u hodniku ili u bolesničkoj sobi. Drug je — pokazao je glavom na Tugomira Barišića — pokojničin muž, pa moramo ...

— U tom slučaju — rekao je primarijus — ništa lakše. Evo, ja ću odmah, samo da...

Ali, Šoštar ga je prekinuo, a Remetin je znao da će tako biti. Nije bilo čovjeka na svijetu kojem Šoštar ne bi mogao — i htio — postaviti kakvo pitanje i potom iz njegova odgovora — ili iz načina na koji ga daje — nešto zaključiti. Ni primarijus Vimpulšek nije u tome bio nikakav izuzetak.

— Samo trenutak — rekao je Šoštar. — Kad ste već tu... Recite mi, molim vas, kakvo je točno bilo bolesničino stanje?

Liječnikove sitne oči na trenutak su skoknule do Tugomira Barišića, a onda je slegnuo ramenima u lovačkom sakou ispod bijelog ogrtača. Puhnuo je kroz brkove i rekao:

— Beznadno. Doduše, kod karcinoma se nikad ne zna, vidite. Ima bolesnika za koje mislite da će egzistirati još iste noći, a oni požive još šest mjeseci, pa čak i godinu dana. Ali, to je rijetko. Vrlo, vrlo rijetko.

— Dobro — reče Šoštar. — Koliko vi mislite da je ovoj bolesnici još bilo ostalo života?

Primarijus sleže ramenima, pa opet puhnu kao morž. Bila su to laička pitanja, na koja bi inače možda samo odmahnuo rukom, ali sad je ta pitanja postavljala policija.

— Tja — rekao je. — Možda mjesec dana. Četrdeset dana, ne više.

Šoštar je pogledao Remetina, pa Luku, pa Tugomira Barišića. Bilo je očito da je svima u glavi isto pitanje: tko je taj tko nije mogao ni toliko čekati?

— Hvala vam — reče Šoštar.

Primarijus kimnu glavom, pričekava novo pitanje, a onda shvati kako se od njega očekuje da ode. Brzo ustade od stola, pokupi svoje cigarete, objesi oko vrata stetoskop i uputi se prema vratima. Na pragu se okrene:

— Ako me još zatrebate, ja sam u intenzivnoj.

Kad su se vrata otvorila, kroz njih se vidjelo kako u hodniku Stjepan Krnic i dalje stoji naslonjen na radijator i upravo se sprema da smjerno pozdravi primariususa.

Šoštar se okrene Tugomiru Barišiću, pa ga pogleda pažljivo, kao da ga prvi put vidi. To uvijek pali: čovjek se osjeća kao da mu na nosu piše da nešto krije. Ali, Tugomir Barišić kao da nije imao što kriti: gledao je čvrsto iza svojih naočala bez okvira i čekao pitanje. Remetin se prisjeti da je on po zanimanju pravnik, i to uspješan.

— Recite mi — započe Šoštar — što vi mislite o svemu ovome?

— Ne znam — reče čovjek zamišljeno. — Što se o tome uopće može misliti? Vi ćete shvatiti da u ovoj situaciji ja baš i nisam osoba koja je u stanju da najtrezvenije prosuđuje. Meni je strašno, šta da vam drugo kažem? Ja sam se, doduše, već i pomirio s tim da će Nada umrijeti, premda je bila toliko mlađa od mene, sve su dijagnoze tako govorile, ove posljednje naročito, ja sam i s primariusom o tome

razgovarao, prije... Ali da je netko mogao... Mislim, valjda je imala pravo da mirno umre, barem to.

Bile su to teške riječi koje su dolazile od ozbiljnoga i čvrstog čovjeka, koji nešto zna o životu, pa su zato zvučale još teže. Nakon tih riječi jasno se osjetilo kako je zrak u sobi postao gušći, kako je blizina ozbiljne i prave patnje sve ispunila električnom.

— Spominjete dijagnoze — reče Šoštar. — Kad su one postavljene?

— Prošlog tjedna — reče Barišić. — U srijedu. Čim je stigla, odmah su napravili sve pretrage. Primarijus je meni rekao otprilike isto što i vama maloprije, samo uvijenije, ne tako određeno. Tražio je da djelujem na nju, jer je kod takve bolesti volja najvažnija, tako je rekao.

— A je li ona imala volje? — To je upitao Remetin, nije mogao odoljeti da ne upita.

Tugomir Barišić je pogledao Remetina kao da ga prvi put vidi, a onda je rekao, razmislivši:

— Ne. Mislim da nije imala.

Nastala je kratka tišina. Opet su riječi bile suviše teške. Ili, ako ne riječi, onda način na koji su bile izrečene, uvjerenje i gorčina iskustva koje je iza iskustva stajalo. Tako, dakle. Nada više nije imala volje. Remetin se pitao je li on sam to osjetio onoga dana kad je s njom razgovarao. Je li odatle, od nedostatka volje za život, dolazila i ona njezina čudna vedrina? Šoštar iznenada promijeni temu, kao što mu je i inače bio običaj. Upita:

— Kakva je bila vaša obiteljska situacija?

Tugomir Barišić ga pogleda malko začuđeno. Zbog promjene teme ili zbog naravi pitanja?

— Ne razumijem — reče. — Kako to mislite?

— Pa, tako — reče Šoštar, pomalo mrzovoljno. — Vi ste pravnik, mogli biste znati. Ima li u obitelji nekoga tko bi mogao željeti njezinu smrt? Brzu smrt, mislim? Ili na poslu? Ima li nekoga kome bi odgovaralo da ona odmah umre, radi novca, nasljeđa ili slično?

Tugomir Barišić je podigao ruku i kažiprstom gurnuo naočale koje su mu bile spuznute niz nos. Onda je počeo govoriti polako, kao da pripovijeda priču, nastojeći, vjerojatno, dati što vjerniju sliku, kako bi policija mogla sama zaključiti kako stvari stoje.

— Mi smo se kasno uzeli — rekao je svojim mekim baritonom. — Ja sam bio udovac, bez djece, Nada je bila razvedena, također bez djece. Njezini roditelji su umrli dok je još bila dijete, odrasla je kod neke tetke u Delnicama, poslije je i ta tetka umrla. Djece nismo imali. Ja sam pravnik, ona je radila u biblioteci. Sasvim obična situacija. Ne mogu zamisliti da bi netko ...

— Šira obitelj? — upita ga Šoštar poslovno.

— Gotovo da je nemamo, ni ona ni ja. Imala je samo neke prijatelje, o njima je ponekad govorila, još iz mladosti, ali njih nismo viđali. Ja imam brata u Americi i nikoga drugog. Ona je samo, koliko znam, imala nekog bratića koji... — zastao je.

— Da? — potače ga Šoštar.

Tugomir Barišić je malko oklijevao, kao da mu nije drago što nekoga trećeg uvlači u sve to, i kao da mu je to palo na pamet toga istog časa.

— Ma — rekao je — ja mislim da to nema veze, ali mogu vam reći... Bilo je nekih problema s tim bratićem, to je čovjek otprilike Nadinih godina, četrdeset i nešto ... On je sin druge Nadine tetke, koja je također umrla... Tetkina kuća u Delnicama pripala je nakon tetkine smrti Nadi, a on je onda pobijao oporuku, tražio nužni dio i tako... Izgubio je na sudu, nešto je prijetio...

— Gdje on živi? — upita ga Šoštar.

— Ma, čujte, to vam je bezopasan čovjek, težak pijanac, uostalom, gdje bi on, to je fantastično... — Tugomiru Barišiću očito je bilo silno neugodno. — A živi tu u Zagrebu, u Trnju ima kućicu.

Šoštar je nešto zapisivao u svoj notes dok je Tugomir Barišić čekao. Očito, njegov je mir bio narušen, više to nije bio čovjek koji hrabro podnosi svoju muku. Sad je to bio čovjek s grižnjom savjesti, jer je osjećao da se izbrbljao, uradio nešto što nije trebalo uraditi, pa je žudio za novim pitanjem, kako bi to ispravio. Ali, kad je pitanje došlo, ono mu nije dalo priliku da išta popravi, jer je bilo kao udarac nogom u trbuh. I dalje pišući, ne dižući glave, Šoštar je upitao:

— A gdje ste vi bili noćas?

Tugomir Barišić je otvorio usta, a onda ih opet zatvorio. Nije se nadao takvom pitanju, a ono je, ako ćemo pravo, bilo donekle i uvredljivo. Zar se takva pitanja postavljaju udovcu? Remetinu je bilo

neugodno, a Luka je naškubio usne kao da će zazviždati. Tugomir Barišić reče:

— Bio sam kod kuće.

— Sami?

— Sam.

— Može li netko to potvrditi?

— Ne znam — reče Tugomir Barišić kao da mu je svejedno. — Ne vjerujem. Dugo sam bio budan, možda su me susjedi čuli kako se motam po stanu. Obično se sve čuje.

Šoštar je i dalje pisao.

— Pričekajte vani — reče ne dižući glavu. A onda, dok je Tugomir Barišić izlazio, prodere se kao u zubarskoj ordinaciji, ili u vojnoj jedinici: — Krnic!

Remetin se pitao zašto je Šoštar toliko osoran prema Tugomiru Barišiću. Možda je to način da od njega što više izvuče? Ili se Šoštar na taj način brani od vlastitih osjećaja, od sućuti, od sentimentalnosti? To se nije moglo znati. Policajac je već ispitivao Krnica, kojem nije ni ponudio stolicu, pa je jadnik stajao pred njim kao vojnik na raportu.

— Vi ste bili dežurni noćas? — upita ga Šoštar.

— Je — huknu Krnic.

— Niste spavali?

— Ne. Ja vam nigdar ne spim kad sam na dužnosti — reče Krnic šarajući svojim lisičjim očima naokolo. — Nigdar.

— Nije se dogodilo ništa neobično?

— Ne — reče Krnic. — Niš. Bila su dva hitna slučaja, v jedanajst i v tri i pet. Pak su prešli, ne. Niš drugo.

— Sigurni ste?

— Je.

— Dobro. Razgovarat ćemo drugi put.

— Razumem — reče Krnic, pa se okrenu na peti i odmaršira prema vratima.

Kad su se vrata zatvorila, njih trojica se nasmijaše. Luka reče:

— Zaboravio je: »druže stariji vodniče«.

Šoštar je pokupio svoje papire i ustao. Pogledao je Remetina i Luku, ali nije rekao ništa. Nije to bila prilika da se stvari razglabaju. Izašli su.

Tugomir Barišić je došetao prema njima niz hodnik. Ona vrata su i dalje bila otvorena i Remetin se pitao je li Barišić izdržao da onamo ne virne. Njegovo lice sad više nije bilo nimalo mirno, dapače, bio je blijed, nos mu se nekako jače povio nad usta, kao da je naglo ostario. Je li to uobičajen fenomen sporog shvaćanja nakon teška udarca? Ili se grize zbog onoga što je rekao o Nadinu bratiću?

Ne, mora biti da je nešto drugo. Mora biti da se uzбудio donoseći još jednu važnu odluku. Kad im je prišao, reče:

— Znete li da je Nadin bivši muž u ovoj bolnici? Vidio sam ga kad sam dolazio.

Šoštar se okrenu i pogleda Remetina. Pogled nije izražavao ništa, ali ga Remetin ipak nije izdržao. Osjećao se kriv.

GLAVA SEDMA

Kad je ugledao tu ženu, gospođu Miroslavu Premerl, Remetin je istoga časa zaboravio na grižnju savjesti i osjetio peckanje u potiljku. Opet ga je obuzelo osjećanje kao da se nalazi u nekome čudnom filmu, u kojem je netko unaprijed sve isplanirao i u kojem se za svaku sitnicu pokazuje da nije slučajno tu, nego da će jednom poslije postati važna. Pokušao se utješiti mislju da je to valjda uvijek tako kad su posrijedi nesreća i smrt, ali to mu nije mnogo pomoglo.

Kad je Tugomir Barišić, Nadin muž, izgovorio onu svoju značajnu rečenicu, i kad se Remetin osjetio kao krivac, Šoštar, naravno, nije rekao ništa. Nije rekao ništa ni onda kad su Tugomira Barišića poslali kući, kad mu je Šoštar zakazao sastanak u svom uredu i kad se čovjek, onako visok, dostojanstven i sijed, otputio niz dugi hodnik, ne škripeći, za razliku od njih, nimalo svojim cipelama. Tada je Remetin pokušao djetinjast manevar ne bi li se opravdao:

— Čuješ, Vlado — rekao je Šoštaru — htio sam ti reći...

Na trenutak je zastao: što je zapravo htio reći? Namjerno ili nenamjerno, on je Šoštaru stvari prikazivao tako kao da je u bolnicu prošloga četvrtka došao radi Nade, a sad je Šoštar posve jasno shvatio da je dolazio radi Radovana Sedlačeka i da je Nadu sreo slučajno. Što se tu još moglo kazati? Ali Šoštar ga je prekinuo, pomogavši mu da se ispetlja iz svoje zbunjenosti:

— Poslije — rekao je. — Ja još moram vidjeti tu ženu. A vi kako hoćete. Možete sa mnom, ako vas zanima.

Oni su se zgledali, a Šoštar im je okrenuo leđa i otputio se niz hodnik. Iza njegovih leđa Luka je napravio grimasu kakvu djeca prave iza leđa strogoga profesora. Onda su pošli za njim.

Kad je vidio prema kojim se vratima Šoštar uputio, Remetin je osjetio da nešto nije u redu, osjetio je kako ga zahvaća val nevjerice i nelagode, kao u snu. Ali, još je bilo nade: u svakoj sobi obično leže po dvoje ili više pacijenata.

Pred vratima je Šoštar zastao, jer mu je u susret dolazio primarijus Vimpulšek, u svojim pumphoznama, dokoljenkama, u planinarskim cipelama koje su nesnosno škripale. Gestama je upitao trebaju li što i kakva je situacija.

— Recite mi — upita ga Šoštar — kakvo je stanje gospođe Premerl?

Stari liječnik se zamislio, a onda iskrivio lice kako bi mogao zubima dohvatiti brk i zagristi u njega. Kao da mu je bilo neugodno, kao da je on kriv za bolest svih tih ljudi i za činjenicu što je ta bolest neizlječiva.

— Tja — rekao je. — Nije osobito.

— Kao i Nadino? — upita ga Šoštar namrgođeno. — Ili gore? Ili bolje?

— Slično — reče primarijus. — Sasvim slično.

— Vi takve slučajeve stavljate skupa? — upita ga Šoštar okrutno.

Primarijus je još žešće žvakao brk. Onda reče:

— Mi imamo dosta takvih slučajeva, znate. Mi smo takav odjel. A imamo problema s prostorom ... — Nemoćno je raširio ruke.

Šoštar je neko vrijeme kimao glavom, kao da sasvim razumije situaciju, ali nije rekao ništa u tom smislu. Samo je upitao, brzo i poslovno:

— Mislite li da će biti u stanju da podnese kratak razgovor?

— Ona je pod sedativima — reče primarijus. — Taj vrug se strašno brzo razvija. To boli. Ali, mislim da će moći. Mislim da hoće. Ako je budna.

Bila je budna. Kad je Šoštar otvorio ona ista vrata, Remetin je osjetio grčenje u želucu. Želio je biti negdje drugdje, a dobro je znao da mora biti baš tu gdje jest. Žena je bila sama u sobi, drugi krevet bio je prazan. Bila je to ona ista žena koju je Remetin u prošli četvrtak vidio kako razgovara s onim mladim čovjekom, i koju je prije pola sata opazio kroz otvorena vrata, iz hodnika. To je, dakle, gospođa Premerl. Na trenutak, Remetinu pade na pamet kako bi, da je to sve doista film, mogao taj film nekako odvrtjeti natrag, u četvrtak po podne, kako bi tada mogao prići toj ženi, tamo, dok je sjedila na plastičnoj stolici sa svojim sinom, i zamoliti je da ne spava, da se potruđi, da pripazi na Nadu. Možda se tada sve ovo ne bi dogodilo.

Žena je ležala na leđima, njezin veliki trbuh i goleme grudi razlili su se svuda po krevetu, podbradak joj je uokvirivao lice koje je bilo puno sitnih bora. Nekada se govorilo da je svaka bora jedna briga; ako je to istina, onda je gospođa Premerl imala mnogo malih briga od kojih je ostarjela i koje su je možda i dovele na taj odjel.

— Dobar dan, gospođo Premerl — rekao je Šoštar tihim i opreznim glasom. — Ja sam Šoštar iz milicije. Ovo su drugovi Remetin i Katić. Kako se osjećate?

Ona ih je pogledala jednog po jednog, pogled joj je na trenutak zastao na Remetinu, ali je onda odlutao dalje. Kad je odgovorila, glas joj je bio malko hrapav i disala je teško. Kraj njezinog je kreveta, uostalom, stajala ista onakva plava boca za kisik prošarana mrljama rđe.

— A kako mogu biti kad sam ovdje? — upitala je. — Jeste li ikad poznavali nekoga tko je imao rak?

Šoštar je, naravno, odmah jasno osjetio kamo bi ih takav razgovor mogao odvesti: u raspravu o smislu života. A to ne bi bilo dobro ni za njih ni za gospođu Premerl. Jer, o čemu je drugom ona i mogla misliti sve to vrijeme, sama u svome krevetu, sama u sobi s bocom kisika i svojim sedativima? Šoštar je rekao:

— Možete li nam odgovoriti na nekoliko pitanja? Nećemo dugo.

— Pitajte — rekla je žena. — Premda vam ja ništa ne znam.

Šoštar je izvadio notes, možda zato da bi doista zapisivao, a možda i zato da sve izgleda službenije. On je imao niz trikova i nikad se nije znalo što je trik, a što prirodno ponašanje.

— Vi ste bili s pokojnicom u istoj sobi — rekao je. — Recite mi, jeste li opazili štogod neobično? Je li joj tko dolazio, je li primala poruke, je li ona kamo odlazila?

Žena se zamislila, a onda su joj iznenada suze počele teći niz obraze, kao da je tko otvorio pipu. Bez ikakva prijelaza, bez promjene izraza na licu, samo odjednom suze. Čak joj se ni glas nije promijenio. Rekla je:

— Bila je to fina žena. Čista, uredna. Znala je što je čeka. Znala je da će se mučiti.

To je bilo kao uvod. Žena je zašutjela, a suze su joj i dalje tekle niz obraze. Šmrknula je, a sunce na zalasku odjednom se, na nekoliko trenutaka, probilo kroz debele snježne oblačine i nacrtalo na zidu sobe velik narančast kvadrat. Kao dijete koje sve to prvi put vidi, žena se zagledala u tu čaroliju. Ali, Šoštar ju je podsjetio:

— Posjeti, poruke?

— Bio joj je samo muž, jednom, koliko znam. Visok, sijed, pravi gospodin. Koliko ja znam, nije uopće izlazila.

Njih trojica su se zgedali i Šoštar im je dao znak očima da sve prepuste njemu. Njih dvojica su šutjeli. Šoštar upita:

— Jeste li zapazili štogod neobično u njezinu ponašanju?

Gospođa Premerl je i dalje suzila, suze su tekle iz njezinih očiju kao što teče pijesak u pješčanom satu: tiho, odmjereno, jednolično, mjereći vrijeme i upozoravajući na prolaznost.

— Nisam — reče ona. — A nisam imala ni kad. Mene su tek u ponedjeljak premjestili ovamo, znate.

— Prije ste bili na plućnom? — ubaci Remetin.

Žena ga pogleda začuđeno, ali samo reče:

— Da. Dugo. Tek su onda ustanovili da mi je mjesto ovdje.

Glas joj nije pucao, niti su suze potekle jače. U sobi je sad bilo tamnije, jer je narančasti sunčani kvadrat nestao jednako brzo kao što se i pojavio, i znalo se da će sad nastupiti rani zimski suton. Remetin se požuri da objasni.

— Ja sam tamo bio prošlog tjedna. Imam tamo prijatelja. — On brzo pogleda Šoštara, pa nastavi: — Vidio sam vas tamo s nekim mlađim čovjekom...

— Da — reče gospođa Premerl. — To je moj sin.

Šoštar je sve to pažljivo slušao, čak je nešto i zapisao, premda je Remetin bio siguran da se nema što ni pisati ni pamtiti. To što je on vidio gospođu Premerl onoga dana kad i Nadu, i što ju je zapazio, bila je, naravno, puka slučajnost, i tek je njegov uznemireni mozak od toga napravio dramu. Takve stvari se događaju, čudna mi čuda! Ali Šoštar je pisao; nikad se nije znalo što njemu može biti važno. Digao je glavu s notesa i upitao:

— Recite mi nešto o toj noći.

— Pa, rekla sam vam već — uzdahne žena, nevoljko premjestivši pogled sa stropa na Šostara. — Nisam ništa ni čula ni vidjela.

Ali, Šoštaru to kao da nije mnogo značilo. Da se radilo o običnome svjedoku, on bi možda tražio da taj svjedok ispriča sve ispočetka. Ali, ovo je bio osobit slučaj. Upita:

— Tko je prije zaspao, ona ili vi?

— Ja. Pilule, znate. Injekcije. Probudila sam se tek oko četiri, kad je sve već bilo gotovo i kad su nju već odnijeli.

Remetin se pitao tko je uopće došao na ideju da prijavi umorstvo. To se zbilo usred noći, radilo se o samrtnici, kakva je uopće razlika?

Mogli su mirno pustiti da sve prođe kao obična smrt, nitko, pa ni muž, ne bi pravio pitanje. Možda se našao kakav ambiciozni liječnik na dežurstvu, pa se požurio da pozove policiju? Ili su fleke na Nadinu vratu bile odviše očite, pa su se bojali da muž ipak ne digne galamu? Šoštar upita gospođu Premerl:

— U kojem položaju je ležala?

Žena uzdahne kao da joj je to pitanje osobito teško. Onda tiho reče:

— Na leđima. Ležala je mirno, bilo je upaljeno malo svjetlo pokraj kreveta. To je posljednje čega se sjećam. Tako sam je posljednji put vidjela.

Gospođa Premerl govorila je sve teže, kao da ju je razgovor zamorio. Luka je tuckao kažiprstom po brojčaniku svoga sata. Šoštaru to sigurno nije promaklo. Rekao je:

— Samo još jedno pitanje. Je li vam što rekla prije spavanja?

Žena opet okrenu pogled prema njima, u polutami, kao da se čudi tom pitanju. Kao da su pogodili neku njezinu misao. Onda reče tiho (kao što su i svi oni, kako je polutmina osvajala sobu, govorili sve tiše):

— Da. Rekla mi je. Ja sam njoj kazala: »Laku noć«. A ona meni: »Do viđenja, gospođo Premerl. Do viđenja« — ponovila je.

Nastala je tišina u sobi, svatko je osluškivao svoje misli. Do viđenja. Remetina je steglo u grlu. Njemu Nada nije dospjela reći ni do viđenja, niti šta drugo. Tko zna je li štogod rekla mužu, ili bilo kome drugom? Je li do viđenja značilo da se još nada?

— Hvala vam — rekao je Šoštar gospođi Premerl. Onda je pružio ruku i potapšao staru ženu po nadlanici. Ona je zaokružila pogledom po njima trojici, a onda rekla:

— Do viđenja, djeco.

Tada su tiho izašli iz sobe i našli se u hodniku. Ondje su već bila upaljena svjetla. Šutke su se uputili prema izlazu. Šutke su sišli niza stube i stigli u prizemlje. Samo je Luka tiho zviždukao. Remetin bi se kladio da on sad misli o svojoj majci. Kad su se našli vani, na snijegu, u prvom sutonu, isto kao i onoga četvrtka kad je Remetin prvi put onamo došao, Šoštar je na zgradi preko puta ugledao natpis koji je upozoravao da se tu nalazi plućni odjel. Rekao je:

— A Radovan je tu, preko puta, je li tako?

— Jest — rekao je Remetin. — Rebra, noga, ruka, glava ...

— Da — rekao je Šoštar kao da već sve zna.

Možda je i znao? Jer, nije predložio da posjete prijatelja koji je i te kako imao veze s cijelim slučajem. Ili ga je on sam već i posjetio, pa ne govori ništa o tome, vraćajući tako Remetinu milo za drago?

Prtinom, po onoj uskoj stazi, trčao je čovjek u bijelom ogrnut sportskim kaputom ispod kojeg se vidjela liječnička košulja kratkih rukava. Kosa mu je bila sijeda, naočale četvrtaste, a pogled iza njih znatiželjan. Doktor Senčar.

— Dobar dan — javio se Remetinu veselo. — Kako ste danas?

— Dobro — rekao je Remetin. — Hvala.

— Drugovi su isto novinari? — bio je liječnik znatiželjan.

— Ne — kaza Remetin. — Policija.

— O — lecnu se doktor. — Oprostite, žurim.

Odjurio je dalje dok se Luka krivio od smijeha. Remetinov pomoćnik upita:

— Taj liječi ljude?

A vani, pred bolnicom, sreli su čovjeka koji ih nije ni pogledao. Brzao je, s plastičnom vrećicom u ruci, zamišljeno buljeći u bolnicu, u svoj cilj. Kosa mu je bila kudrava, na licu mu je bilo nešto dječje i nezrelo.

Bio je to sin gospođe Premerl.

GLAVA OSMA

Pasje oči bile su velike i tužne, a iz grla mu je dopirao tih i žalostan cvilež. Jezik je bio posve suh i hrapav i visio je iz usta. Kad je Luka pružio dlan i pogladio psa po glavi, a potom ga počeo češkati iza ušiju, pas je jedva podigao glavu i liznuo zahvalno čovjeku ruku, a onda je odmah prestao i malo jače zacvilio, kao da ga je suhi jezik od lizanja zabolio.

— Ništa ne jede — rekao je dječak. — Samo pije.

— Nešto kao ja, hm? — rekao je Luka.

— Ti se zezaš, ali ovo je ozbiljno — kaza Remetinov sin.

— Jaka je to zvijer, ne brini — Luka je i dalje češkao psa po glavi čučeci kraj njega, a pas je sklapao oči i uživao: bila je to utjeha. — Šta kaže veterinar?

— Nije mogao mnogo znati, prvi dan — reče dječak. — Osim toga, ovaj seronja se toliko uplaši, čim ugleda bijelu kutu, da se stane tresti kao lud. Rekli su mi neka stavljam obloge i dali su mu injekciju... I nogu su mu imobilizirali. Kažu, organizam će to već sam

...

— Pa i hoće — rekao je Luka uvjeren. — Nema ti na svijetu tako vrazje stvari kao što je organizam.

Remetin je stajao kraj vrata i čudio se kako Luka lako nalazi načina da svakog utješi: i dječaka, i psa, pa čak možda i njega samog. Njemu bi trebalo za to mnogo više vremena i više riječi. Je li Luka tu vještinu svladao tješeci sam sebe?

Prešli su u dnevnu sobu i ostavili dječaka da se bavi psom. Remetin je nalio piće, pa su sjeli. Njegove žene nije bilo kod kuće, bila je na nekakvom sastanku, pa su tako njih dvojica sjedili kao za kavanskim stolom, ljuštili konjake, pušili i razgovarali. Nakon druge čašice Luka je upitao:

— Dobro, majstore, šta se tu zapravo događa?

Remetin je točno znao na što Luka misli, pa je zato trgao još jedan konjak i razvezao priču. Kako je to bilo s onom viješću, kako je išao k Radovanu Sedlačeku u bolnicu, i kako mu je ovaj bio čudan. Kako je poslije sreo Nadu, kako nije ništa rekao Šoštaru, i sve ostalo. Luka je pažljivo slušao odbijajući dimove i povremeno pogledavajući prema satu što je kuckao na zidu, vidjelo se da mu je dobro u Remetinovu domu. Naočale su mu bljeskale.

— Eto — rekao je Remetin na kraju. — Tako ti je to.

Luka ga je pogledao začuđeno. Tek kad je vidio taj pogled, Remetin je shvatio da je sve to nepotpuno, da se možda ne može sve shvatiti ako se ne znaju pojedinosti. Doista, Luka ga je upitao:

— Samo toliko? Dobro, razumijem, rastali su se i otada je taj tvoj Radovan Sedlaček nesretan čovjek, u redu, gledali smo taj film, ponosi se time, okej, i to smo pušili, ali, šta još? Kako je on uopće dospio u takvu situaciju? I što je sve zbog te svoje nesreće u stanju da uradi?

— Čekaj— kazao je Remetin i otvorio ladicu na komodi.

Dok je vadio album, mislio je kako se i to jednoga dana moralo dogoditi. On i Luka bili su prijatelji. Luka mu je mnogo značio i on nije mogao zamisliti svoj posao bez Luke. Ali, nekako se među njima ustalio običaj da ne govore o svojim privatnim stvarima. Svaki je od njih znao kakva je obiteljska situacija onog drugog, Remetin je poznao Lukinu majku a Luka njegovu ženu i sina; ali, to je bilo uglavnom sve. O pojedinostima, o poteškoćama, a osobito o prošlosti, ni jedan od njih nije nikada pričao. Možda zato što su inače bili zasićeni tuđim privatnim stvarima, ili zbog stidljivosti, tek, o tome su šutjeli.

A sad je, eto, došao trenutak da se i o tome progovori. Ako je htio da mu Luka pomogne — a to je svakako htio — Remetin mu je morao nešto više kazati o Radovanu i Nadi, a to je značilo i o sebi. Stavio je album na stol, a onda se premjestio i sjeo do Luke. Otvorio je album. Njegova je žena sve poslagala po kronološkom redu. Bila je to njihova zajednička povijest u fotografijama. Otvorio je negdje na početku.

— Evo — rekao je pokazujući grupicu od šestoro mladih ljudi (tri dečka i tri cure) negdje u prirodi, vjerojatno na Sljemeni. — To je bila prva godina. Ili možda druga, ne sjećam se. Ovo ti je Nada, ovo je Radovan. Čini mi se da su tada upravo počeli hodati, ako ne baš na tom izletu.

Na fotografiji su se mladi ljudi smijali, kreveljili i pravili jedni drugima rogove prstima iznad glave. Muškarci su bili smiješno visoko podšišani, cure su imale kosu natapiranu u obliku kacige.

— Ne srami se, gazda — reče Luka. — Imam ja takvih slika ko salate. — U njegovu je glasu bilo neke tuge i ironije na svoj račun.

— E, vidiš — kazao je Remetin — oni su se nekako zgodno našli. Zapravo smo ih mi drugi gurnuli jedno drugome u naručje, znaš već kako to ide. Nada je bila ljepotica, ali bez ikakve uobraženosti. Odrasla je u malom gradu, gdje je njezina ljepota bila više na smetnju nego na korist. Bila je uvijek nekako sjetna i zamišljena, a dolazak u Zagreb shvatila je kao priliku da se spasi, jer živjela je sa starom tetom, bez roditelja. Cure su govorile da je Nada ponekad bila vrlo nezgodna, pa čak i zla, ali nitko od nas nije htio u to vjerovati, odbijali smo to na žensku zavist, ili tako nešto.

— I to mi zvuči poznato — uzdahnu Luka. — Tjeraj dalje. Što je s njim?

Remetin je zastajao nad slikama koje već dugo nije gledao, i zamišljeno je upirao prstom u pojedine osobe. Neke nije vidio dvadesetak godina, neki su se odselili, neke nije ni želio vidjeti. A sa svih slika jasno je zračilo njihovo zajedničko uvjerenje da se nikad, nikad neće rastati i da će uvijek biti jedni drugima pri ruci kad zatreba. Jedva da je i čuo Lukino pitanje.

— On — rekao je — on je bio zagrebački dečko, sa svim što uz to ide, znaš.

— Znam — rekao je Luka. — Taj sam.

— Kao da ja nisam — huknu Remetin. — Bio je uvijek vedar, studirao je zato što se nešto mora studirati, a jezici su mu išli pa je tako studirao jezike. Ali, zapravo su ga više zanimale druge stvari. On je bio od onih ljudi koji pravi smisao života, od samoga početka, vide u hobijima, u društvu i zabavi, a ne u poslu. Mi drugi imali smo ambicije. Radovan ih nije imao. On je volio društvo, ribičiju, hakl, utakmice, izlete na Sljeme i na Okić, takve stvari. Sve drugo bilo je onako usput.

— Kužim — rekao je Luka. — Prošli smo i kroz tu fazu, hvala na pitanju. I mogu shvatiti cijelu priču: ona ozbiljna i ambiciozna, on vedar i lakomislen, par ko bog! I što je bilo poslije? Ne, prije mi reci kako je on stajao s mačkama?

Remetin je kimnuo glavom u znak da je to dobro pitanje. I sam je osjećao da je to važna točka.

— Odlično — rekao je. — Mogao ih je birati. Bio je duhovit, dobro odgojen, znao je pridržati kaput, plesati, vozio je čak i neki mali auto. Ono što je nama drugima bio cilj, on je imao od početka.

— Onda je on s njom... Mislim, s Nadom, počeo hodati tek onako, usput, za zabavu?

— Točno — kaza Remetin. — Kao usput. Čak se iz početka govorilo da uz nju ima i druge ženske.

Luka je počeo zamišljeno zvižducati jednu od svojih koračnica. Sve je unaprijed pogađao, samo se nije moglo znati je li mu zbog toga drago ili krivo, je li mu drago što je iskusan i poznaje život, ili bi volio da ga drugi ljudi, i život, ponekad iznenade.

— Ali, onda ... — otegao je.

— Ali onda — nastavio je Remetin — stvari su se promijenile. On je ozbiljno zagrizao, a ona je oduvijek i bila ozbiljna. Ne bi nikad ni počinjala da nije ozbiljno mislila.

Sat je kuckao na zidu, soba je bila puna dima, a iz drugoga dijela stana i dalje je dopiralo tiho pasje cviljenje i nerazumljivo mrmljanje Remetinova sina, koji je pokušavao utješiti jadnu životinju. Luka reče:

— I moglo bi se reći: »Onda su se uzeli i živjeli sretno do kraja života«, da slučajno ne znamo nastavak.

— Da — kimnu Remetin mračno. — Onda su se uzeli. Evo, tu su i slike s njihova vjenčanja. Ja sam bio kum.

Na slikama su se vidjela neka od onih poznatih lica sa studentskih izleta, ali i neka nova, Nada i Radovan bili su vedri i sretni, premda je njezin pogled bio donekle zamišljen, čak i na toj svadbenoj fotografiji.

— Kad su počele neprilike? — upita Luka tiho, a onda doda glasnije: — I u čemu su se sastojale?

Remetin je zamišljeno gužvao u ruci onaj papir kojim se u albumima za fotografije odvajaju stranice. Šuškanje papira zvučalo je kao da negdje pucketa vatra u zimskoj noći koja se vidjela iza prozora.

— Ne znam — rekao je. — Nemam pojma. Ni kada je počelo, ni zašto.

Luka se nagnuo naprijed, približivši se sasvim Remetinu, kao da tim intimnim dodirrom želi spriječiti da se sugovornik uvrijedi ili da ga krivo shvati.

— U takvim slučajevima — rekao je — obično imaš ovaj scenarij. Žena je ozbiljna, ambiciozna, a muž jebivjetar. Onda ona njega počne uvjeravati kako on ništa ne vrijedi, kako su drugi muževi

postigli ovo i ono, i šta ti ja znam. A ovaj je bio samo profesor francuskoga, je li tako? Onda on počne bježati od kuće, pecati ribu, piti, ili postane radio-amater. Onda se jedno drugome popnu na glavu. Počnu svađe. Možda i tučnjave. Pojavi se netko treći ili četvrti. Rastava. The end, my friend.

Remetin je odmahivao glavom, a oči su mu se stalno otimale prema onim fotografijama. Želio je da ih na miru pogleda, da sam sebe upita što misli, što osjeća prema tim veselim licima. Možda je u tom osjećanju sve sadržano, objašnjenje Radovanova i Nadina slučaja, pa i odgovor na Lukino pitanje?

— Nije to tako jednostavno — rekao je. — Ne vjerujem da je ona njega za išta optuživala. Prije bih rekao da je jednostavno bila nezadovoljna svojim životom. Nije to bio samo Radovan, mora da je ona i od same sebe nešto više očekivala, shvaćaš? Neki drugi život, drugačiji, ne bogatiji, ne veseliji, ali ispunjeniji nekakvim smislom, valjda.

— Zvuči mi poznato — rekao je Luka tuckajući prstima po stolu u ritmu koračnice. — Premda je tako češće kod muškaraca.

— To sam i ja pomislio — kaza Remetin lupnuvši dlanom po stolu. — Točno to. Odjednom im se učini kako je došao posljednji trenutak da od svoga života nešto naprave. I onda se obično rastave i ponovo ožene.

— A od života naprave drek, kao što je i prije bio — priklopi Luka. — A on? Kako je on na to gledao?

— A on — uzdahnu Remetin — kao da nije mogao shvatiti što ona zapravo hoće. Živjeli su kao i ostali ljudi, ni bolje ni gore, imali su svoje zabave, običaje, navike, šta ja znam, nisu se čak ni mnogo svađali, izgleda ...

— A onda su se rastali — doda Luka. Malo počeka, pa upita: — Je li ona odmah našla ovoga Tugomira?

— Nije — odmahnu Remetin glavom. — On se pojavio tek nakon neke dvije godine, ili tako nekako. Dotle su živjeli svako na svoju stranu, oboje sami.

Nastala je tišina. Sad je trebalo zaci u najteži dio priče, onaj koji je bilo najteže objasniti i o kojem je bilo najteže govoriti. Nije im se dalo da načinju.

— A Radovan se tada promijenio — reče Luka jednostavno.

— Da — kimnu Remetin. — Promijenio se. Kao da je odjednom odrastao, shvaćaš? Njemu je sve dotada bilo lako i jednostavno, nije bio problem ni sam sebi, a nisu mu problem bili ni drugi. Sad je odjednom osjetio potrebu da sazna što se dogodilo.

— I počeo je optuživati sebe, smijem se kladiti.

— Jest — kimnu Remetin. — Premda ga Nada nije optuživala, premda se valjda i nije rastala od njega zato što ga više ne bi mogla podnijeti. Nego zato što je osjećala da takav život nije rješenje. A on je optuživao sebe. I odlučio je da je čeka. Bio je uvjeren da će mu se ona vratiti. Želio joj je pokazati kako je on ipak najbolji čovjek za nju.

Luka je sve brže lupkao onaj svoj ritam prstima po stolu. Rekao je muklo, sasvim neobično za svoj neozbiljan način:

— Nije li u tome bilo neke mržnje, šta ti misliš? Neke osvete? Ako je pokazivao da je nesretan, onda je to bilo zato da ona vidi što je od njega uradila.

— Točno — složi se Remetin. — Kao što je i u njezinom nezadovoljstvu vlastitim životom i u odluci da se razvede bilo neke mržnje prema sebi.

Bilo je to suviše teških riječi za jednu večer, suviše bavljenja ozbiljnim stvarima. Zato je Luka odgurnuo album od sebe i rekao pribrani je:

— Spremi to, gazda. Spremi i zaključaj.

Dok je Remetin stavljao album u ladicu, Remetin je sebi natočio još jedan konjak i brzo ga ispio, a onda natočio još jedan. Remetin se malko zadržao oko komode, jer mu je bilo neugodno da pogleda Luku u oči, nakon svega što je rečeno. Jer, nije to bila samo priča o njegovim prijateljima iz mladosti, bila je to i priča o njemu.

U tom su se času otvorila vrata i Remetinov sin je došao iz svoje sobe. Stao je na pragu i obratio se više Luki nego ocu:

— Ne znam što ću — rekao je. — Sad više i ne pije.

GLAVA DEVETA

Radionica je bila sasvim u dnu dvorišta; do nje se dolazilo prtinom između visokih snježnih nanosa. Staza nije bila očišćena nego ugažena, pa je zato bila prilično uska, pa se njima dvojici svaki čas događalo da hlačama zagrebu po prljavom i stvrdnutom snijegu. Snijeg je bio prljav zato što je u njega netko bacio otpatke kao da baca u vodu: prazna boca, kožice od salame, mrlje nečega crnog, valjda motornog ulja, a na dva mjesta vidjeli su se i žuti tragovi gdje je netko mokrio. Sve je bilo staro i nesigurno, nakrivljeno i zapušteno, čak i ispod onolikog snijega izbijale su odbačene automobilske gume i komadi željeza. Na vratima je, na ploči svoj oljuštenoj od nevremena, bio natpis: REŽEK FRANJO UMJETNA BRAVARIJA.

— Umjetna — reče Šoštar dotičući kažiprstom lokot na vratima. — A ne makar kakva.

Od njegova dodira lokot se sam otvori. Šoštar i Remetin se zagledaše. Onda policajac skide lokot s vrata i oni uđoše u radionicu. Šoštar upali svjetlo, jer je radionica bila uska i mračna, svjetlost je dolazila samo kroz mali prozor s rešetkama, sasvim u dnu.

U radionici je sve bilo kao i izvana: zapušteno, zardalo, hladno i tužno. Šoštar rutinirano dotače rukom nekolicinu aparata koji su ondje stajali; svi su bili hladni. Tko zna radi li tu itko i gdje je taj Režek Franjo, kad ga nema u radionici, a njegova žena kod kuće kaže da je otišao raditi, i pri tome još odmahuje rukom? Možda je otišao da kome namjesti bravu? Zastali su na sredini prostorije, strpali ruke u džepove i zagledali se. Vrijedilo je malo pričekati. Tako su onda prirodno nastavili razgovor što su ga bili započeli još u autu: o Nadi, o Radovanu, o svome vlastitom životu. Šoštar se trudio da sve to uzme kao običan slučaj, kao nešto što se svaki dan događa i što se njega osobito ne tiče. Ali, čak ni njemu to nije polazilo za rukom. Nije ni on bio od kamena, bio je to i njegov život, kakav-takav.

Bilo je jedno pitanje koje mu je Remetin svakako morao postaviti. Kad je zaustio, glas mu je bio čudno metalan u toj maloj prostoriji nabijenoj svakojakom zardalom kramom.

— Ti si sigurno to ispitao — rekao je — a ja ne znam što da mislim. Zašto su oni u bolnici uopće prijavili Nadino ubojstvo?

Dodao je svoje pretpostavke o tome kako je to sigurno gnjavaža za bolnicu, kako su mogli i zataškati, i sve drugo. Šoštar je kimnuo glavom, kao da je već mnogo prije očekivao takvo pitanje.

— To sam ih i ja pitao prvog dana — rekao je. — Prvo primariusu, a onda i druge. Vrlo jednostavno: nisu mogli ništa zataškati.

Remetin ga je pogledao začuđeno: kako ne bi mogli? Dva sata u noći, gluho doba, gospođa Premerl nije ništa vidjela ni čula, a od osoblja samo dežurni liječnik i sestra ...

— Netko je nešto ...? — upita.

— Na tim odjelima — uzdahnu Šoštar — uvijek ima netko tko ne može spavati. Ili spavaju po danu, ili ih nešto boli, ili uzimaju lijekove... Onda takvi ljudi noću šeću po hodnicima, ili prave društvo dežurnim sestrama... Tako je bilo i ovdje. Ima na odjelu neki Budrović, mlađi čovjek. On je sjedio sa sestrom u njezinoj sobi i igrao »Čovječe, ne ljuti se«, zamisli, malo prije nego što je ona otkrila da je Nada ubijena.

— Shvaćani — kaza Remetin. — Svjedok. On je vidio uzbuđenje i gužvu.

— Ne samo uzbuđenje i gužvu — reče Šoštar. — Ne samo to. On je bio prijatelj sa svima na tom odjelu, znaš, i obilazio je ljude, tješio ih i šta ja znam ... Premda primarijus kaže da ni on ne stoji sjajno... Tako je prijateljevao i s Nadom. I kad je sestra krenula da joj da injekciju, Budrović je došao s njom u Nadinu sobu i sve je vidio: pokušaje sestrine da je probudi, fleke na vratu ...

— Sestra je sigurno odjurila po liječnika?

— Naravno. Budrovića su u međuvremenu najurili u sobu, nije više smio ni nosa pomoliti ali već je i do tada dovoljno vidio. Sestra je pred njim čak rekla nešto u smislu da su to fleke od davljenja ... A on je tip od koga ne možeš tražiti da šuti. I tako je krenulo.

— Jesi li ti osobno razgovarao s njim?

— Jesam — kimnu Šoštar. — Zna ovo što sam ti rekao, teško da zna išta više. A što bi drugo i mogao znati? Čovječe, ne ljuti se!

Šoštar je odmahivao glavom. Dok je njegov glas još odjekivao u uskoj ali praznoj prostoriji, vani su se razlegli koraci po snijegu. Koraci su bili odsječni, tvrdi, vojnički, kao da netko pokušava stupati

po onoj uskoj prtini. Remetin, koji je bio bliže vratima, proturi glavu van i pogleda. Vani, kroz dugo dvorište, uza zid kuće u kojoj ni sprijeda nitko nije stanovao nego su valjda bila nekakva skladišta, hodao je povisok čovjek s kačketom na glavi. Na sebi je imao plavu radničku bluzu, a ispod nje su virili pulover, košulja i dlake na prsima. Njegov hod bio je korak iskusnog pijanca: tvrd, koncentriran, bez teturanja, ali zato sasvim neprirodan.

Oči su mu bile staklaste, vlažne i izbuljene, ali pažljive. Očito, bio je od onih pijanaca koji, i kad se napiju, niti pjevaju niti se valjaju po zemlji, nego nastoje da izgledaju trijezni.

— O — rekao je kad ih je ugledao. — Moje poštivajne. Ja sam skoknul prek na gablec — a bilo je očito da se taj gablec sastojao isključivo od pelinkovaca. — A vi ste već sami otprli? Je, znate kak se veli: šušter ima najgorše cipeliše, a bravar najgorji lokot, je l' tak?

Njih dvojica su šutjeli, Šoštar očito namjerno i izazovno. Remetin ipak nije mogao izdržati, pa je rekao:

— Dobar dan.

— Prosim lepo, izvoliju — rekao je Franjo Režek.

Šoštar je čvrsto pogledao u obrtnika, a onda je rekao oštro i odsječno:

— Milicija.

Franjo Režek je zastao u pola pokreta, jer je, čim je ušao, počeo bio nešto sređivati po radionici, ne bi li gostima učinio udobnijom tu tužnu prostoriju, a valjda i zato da se pokaže silno zaposlenim čovjekom čije su usluge skupe.

— Kaj? — rekao je buljeći staklasto.

— Milicija — ponovio je Šoštar.

Majstor se uspravio i zagledao se u njih. I on je, kao toliki drugi, imao prirodan strah od policije i taj je strah djelovao i u pijanstvu. Jasno se moglo vidjeti kako bravar u glavi pretresa sve svoje grijeha, od rođenja pa do toga tmurnog jutra. Remetinu ga je na trenutak bilo žao, ali onda se sjetio da bi taj pijani bravar mogao lako biti Nadin ubojica.

— Zakaj? — upitao je Režek i počeo se osvrutati oko sebe, kao da traži gdje mu je čaša, da se malko pribere.

— Znate vi dobro zašto — rekao je Šoštar.

To je spadalo u prokušane metode, naravno: pustiti ispitanika da sam počne govoriti o svojim grijesima, da se osjeti kriv, da se počne opravdavati još prije nego što ga za išta optuže. Bravar reče:

— Ne. Ja sam ispravan građanin.

O Nadinu ubojstvu nije bilo nikakve vijesti u novinama, ne samo zato što je uprava bolnice to zamolila novinare, nego i zato što je policija tako naredila, skrivajući se iza znamenite formulacije »u interesu istrage«. Uostalom, od novinara su ondje bili samo Remetin i Luka. Ali, u tim se stvarima nikad ne zna: slučaj je bio tako neobičan, čak i spektakularan, da je to mnoge ljude moglo zanimati. Osim toga, u sve je bio upleten i rak, a ljude zanima sve što je u vezi s tom bolešću. Usmena predaja je radila, bolesnici na odjelu su znali, znali su možda i bolesnici na drugim odjelima, bolesnicima su u posjet dolazili rođaci i prijatelji, i svakako se i o tome razgovaralo u onim dugim bolničkim minutama kad se razmjenjuju prve informacije o toku bolesti i o prilikama kod kuće. Posjetioci su svakako pričali po gradu, pa je vijest mogla stići i do kojeg trnjanskog bircuza u kojem je majstor Franjo Režek provodio svoje radno vrijeme.

— Zbog vaše rođakinje Nade — reče Šoštar, još uvijek ništa ne otkrivajući.

Majstor je iz džepa iščeprkao cigarete u zgužvanoj kutiji. Cigareta koju je izvadio bila je vijugava kao glista, ali još uvijek puna duhana. Nije imala filtera, i Remetin osjeti neku solidarnost s jadnim bravarom. Ali, majstor nije imao šibica. Čeprkao je po džepovima i tražio, ali nije nalazio. Brz kao kobra, Šoštar bijesnu upaljačem ispred njegova nosa, od čega se bravar još više zbuni. Onda reče:

— Nemam ja ništa s njom.

Šoštar mu nije dao da predahne. Gotovo da je vikao:

— Kako nemate? Sudili ste se s njom! Na sudu ste joj i prijekali, nije li tako?

— Je — reče bravar — kak se ne bi pretil kad je pravica na mojoj strani? Ja sem tražil da me isplati, al onaj sudac je sigurno ...

Zastao je. Htio je valjda reći da je sudac potplaćen, ali se onda, i u pijanstvu, sjetio da govori pred predstavnicima vlasti. U radionici je bio propuh koji je lagano pomicao dlake na njegovim razdrljenim prsima. Remetinu su se noge mrznule, pa je toptao da ih ugrije. Šoštar će brzo:

— A poslije?

— Kaj posle? Sud sem zgubil, ne, i nis se štel žalit, jer sem videl kolko je sati...

— Ne govorim o tome — presiječe ga Šoštar i zagleda se u Franju Režeka, pa mu priđe pola koraka bliže. — Znate vi dobro o čemu ja govorim, mi imamo informacije da vi njoj i dalje prijetite.

Majstor se sve više vrpeljio. Očito, ipak nešto krije. Remetin se pitao postupa li Šoštar po intuiciji, ili ima i neke informacije o kojima njemu nije govorio. Doista, bravar reče:

— Je, to...

Šoštar mu nije dao da predahne.

— Kad ste je posljednji put vidjeli? Majstor je sad bio sasvim smeten. Alkohol mu je, čini se, brže nego obično izvjetrio iz glave, pa je bio nekako bespomoćan i jadan. Sve ga je više hvatao strah, to se jasno vidjelo, premda još nitko nije spomenuo podatak da je Nada ubijena. Zbilja mu savjest nije bila čista. Što dalje, to je više pleo jezikom.

— Je, kaj ja znam... Pred jedno dva tjedna, deset dan, tak nekak.

Šoštar brzo pogleda Remetina. Taj je pogled značio: »Što sam ti rekao?« A možda i: »Pitaj i ti nešto!« Ali, Remetin još nije pitao ništa. Nije se usuđivao, da nešto slučajno ne pokvari.

— Gdje je to bilo? — upita Šoštar.

— Je, kaj pitate kad znate — brundao je obrtnik. — Sigurno vam je ona to povedala, kak i sve drugo. To je bilo tam gde ona stanuje, išel sam tam.

Eto ga, ipak je nešto izlazilo na vidjelo. Remetin nije mogao a da se ne čudi Šoštarovoj vještini i da ne osjeća tremu pred onim što će još čuti. Šoštar upita:

— Kako je to bilo?

— Je, kak bi bilo — reče Franjo Režek tužno. — Došel je sim neki dečec i molil je da bi ja došel pogledat neku bravu tam kod neke stare žene. Išla je na stubište zalijat cveće i propuh joj je zalupil vrata. I onda je došel taj dečec...

— Prijedite na stvar — reče Šoštar.

— Je, ja sem išel tam, i kad sam složil tu bravu — gundao je bravar — onda je iz susednog stana ona zišla vun. Tak smo se sreli.

— Jeste li bili sami na stubištu?

— Je — kimnu majstor. — Tak i znam da vam je ona povedala. Navek je bila takva. Zmija.

Bilo je u njegovu govoru nekog ogorčenja, uvrijeđenosti pravednika. To je bila kao neka njegova mala prednost. Ali Šoštar mu nije dao da digne glavu.

— Tko je počeo razgovor? Majstor odjednom živnu.

— Je, pa o tom vam i govorim, ne? Nis ja, neg ona. Ja sem štel sam tak prejt, napravil sam se da ju ne vidim, al me ona zaustavila i pozdravila me.

— A vi? — ubaci sad Remetin.

Majstor ga pogleda kao da ga je tek sad opazio i kao da se stoga još više uplašio. Šoštara je nekako već znao, a Remetin mu je bio zagonetka. Možda se zato njega još vise bojao.

— Kaj sem mogel — reče. Rekel sam joj dobar dan. Al ona oko mene: te, Frajno, ovo, te, Frajno, ono, nema razloga da budemo neprijatelji ... E, onda je meni prekipelo, znate. Ja sem njoj lepo rekel da ima razloga i da ja to ne bum samo tako pustil, i da naj me pusti na miru...

— Ali, to nije bilo sve — ubaci Remetin. — Još ste joj nešto rekli. — On uhvati Šoštarov pogled odobravanja.

— Je, rekel sam — sad se već majstor posve izgubio, kao da biva sve pijaniji, a ne sve trezniji. — Rekel sam joj da nek me više ne pozdravla i nek me više ne pozna, i gotovo.

— I još? — potače ga Šoštar. — Tada ste joj prijetili. Da čujemo, što ste joj točno rekli?

Majstor je oklijevao, bio je sad već sasvim bespomoćan. Remetin se pitao osjeća li on težinu i značenje svojih riječi kad je izustio:

— Rekel sam da bum je zagutil.

GLAVA DESETA

U redakcijskoj buci, u lupi pisaćih strojeva i stalnoj svađi, kroz zvonjavu telefona i kroz riku urednika što se preko žice dogovaraju s dopisnicima iz svih mogućih vukojebina, Remetin je čuo samo glas sitna čovjeka rijetkih zuba kako mu mljackavo govori o onome što je vidio jedne noći kad nije mogao spavati. Slušao je taj glas cijeloga jutra, a sad ga je slušao u svojoj glavi, i ni redakcijski pandemonij nije bio u stanju da nadglasa smiješnoga čovječuljka u trenirci, što je govorio sa smiješkom i nekako odsutno, kao da priča bajke.

— Onda, što ćemo s ovom klaonicom? — upitao je Luka dižući jedan tekst sa Remetinova stola. — Šlager, ili je previše morbidno za tvoj ukus.

Tekst je govorio o nekom čovjeku u Bosanskoj Kostajnici kojem se draga udala za drugoga, pa je on ustrijelio i nju i njega, ali mu je to još bilo malo, te je ubio i nesuđenog tasta i punicu, a nastrijelio je nesuđenog šurjaka i njegovu ženu.

— Čekaj — kaza Remetin. — Nisam još odlučio.

— Nećeš ovako nikad ni odlučiti — reče Luka. — Sjediš, pušiš i buljiš u prozor. Izgledaš kao kip Silvija Strahimira Kranjčevića dok smišlja svoje najtužnije pjesme.

— Ne seri, mali — rekao je Remetin.

Ali, znao je da je Luka u pravu: umjesto da se koncentrira na posao, da zatvori rubriku, a onda ode kući ili bilo kamo i na miru razmisli, on je visio nad tekstovima, čitao ih a nije ih vidio, počinjao misliti o njima i odmah ih zaboravljao, uzimao da ih redigira i očito ih kvario. A sve zato što se nikako nije mogao otresti misli na razgovor tog jutra, misli na sitnoga čovjeka u trenirci i na njegovu priču. Nije toliko važna bila priča, važniji je bio čovjek i sve oko njega.

Toga prijepodneva, nakon što su on i Šoštar ostavili zabezeknutoga majstora Franju Režeka u njegovoj radionici (Šoštar mu je na licu mjesta uručio poziv na saslušanje u zgradi policije), Remetin je nazvao bolnicu. Nije Šoštaru ništa rekao o svojim namjerama nego je, stigavši u redakciju, jednostavno nazvao. Uspio je uloviti primariusu, predstavio se i podsjetio ga da su se već upoznali. Onda ga je upitao ne bi li bilo moguće da on skokne u bolnicu i porazgovara s pacijentom Budrovićem, ako je to po zakonu i ako pacijentovo trenutno stanje to dopušta. Ali, primarijus je odgovorio

da to nije moguće jednostavno zato što pacijent više nije u bolnici. Remetin se trgao: nije valjda umro?

— Otpušten? — upitao je ipak, znajući da ni točnije dobar znak kad je riječ o raku.

— Ne sasvim — odgovorio je primarijus. — Samo na dan-dva. Vraća se u petak.

Tako se ispostavilo da je Budrović otišao kući jer tamo ima posla. Njegova je žena radila u smjenama i netko je morao paziti na djecu, jer za jaslalice nisu imali novaca, pogotovo otkad je muž bolestan. One tjedne kad je ona radila po podne, još se nekako i snalazila, ali kad bi radila ujutro, nije to bilo moguće izvesti. Ponedjeljkom je pomagala susjeda, ponekad i utorkom, ali srijedom i do kraja tjedna nije bilo druge nego da se muž vrati kući i da čuva djecu dok je žena na poslu. Srećom, u bolnici su to razumjeli i, također srećom, primarijus je imao pri ruci Budrovićevu adresu.

— O, izvolite, izvolite — rekao je Budrović vedro kad je Remetin pozvonio na vrata. — Znam ja vas — rekao je. — Vidio sam vas u bolnici.

Taj je sve vidio. Remetin se požurio da mu objasni da on nije iz policije nego da je novinar, ali da ni to nije važno nego da se on tom stvari bavi zato što je pokojnica bila prijateljica njegova, njegove žene, i uopće. Mali je čovjek sućutno kimao glavom, vidjelo se da mu je sve odmah jasno. Remetin se pitao što li je po zanimanju.

Po stanu se to nije moglo vidjeti, vidjelo se samo siromaštvo i štednja na svakom koraku. Bila je to nekakva četverokatnica u Folnegovićeovom naselju, blizu petlje, mala i neugledna, napola zatrpana snijegom. Stan je bio tijesan i izrazito niska stropa, kao da je pravljen po mjeri toga čovječuljka rijetke, naježene kose i rijetkih zuba, zbog kojih je šušкао dok je govorio. Mora da su mu i u obitelji svi bili mali: fotografija na kuhinjskom zidu prikazivala je njega i ženu negdje vani, možda u Maksimiru, i ona je bila za pola glave niža od muža. Na zidovima su bile kričave zelene tapete, u kuhinji je stajala ružna vitrina iz pedesetih godina, puna staklenih riba, zelenih pastirica i papiga od gipsa. Stol je bio pokriven vezenim stolnjakom, a kod prozora je u krleci bila vjeverica koja ih je začuđeno gledala svojim očicama, izbacivala iz kaveza ljuske suncokretovog sjemena i grebla pandžama po žicama svoga zatvora.

— I tako — kazao je Remetin. — Mene to zanima više privatno, znate. Htio bih znati što se točno dogodilo.

— Da — rekao je mališa. — Shvaćam. I ja sam imao prijatelja koji je stradao pa sam htio onda znati što je bilo.

Razvezao je priču o tome kako mu je prijatelj došao kući malo pripit, i iste noći umro, kako se poslije pokazalo da je imao teške unutrašnje ozljede, valjda ga je netko tukao, pa su pokušali ustanoviti tko i kada, ali se nije moglo nikako saznati gdje je prijatelj bio i što je radio, premda se pretpostavljalo da je prenoćio u zatvoru i da su ga tamo mlatili.

Remetin ga je slušao i, premda nije imao mnogo vremena, nije mu bilo ni dosadno ni krivo. Taj je čovjek imao dara za priču, vezao je odmjereno i lijepo dok su mu dječica tutnjala po sobi do kuhinje skaćući s fotelje na fotelju, pa je on prekidao priču samo da bi ih na trenutak umirio. Nakon toga je on nastavljao s pričom, a oni s tutnjanjem.

Kad se priča završila, Remetin ga je upitao:

— A koliko ste dobro poznavali pokojnu Nadu?

— Ne osobito — rekao je Budrović. — Bila je tamo vrlo kratko. Nije bila baš razgovorljiva. Bolje sam znao gospođu Premerl, iako je ona bila još kraće. Ona mi je pričala o sebi. Ona vam je jako nesretna, znate — doda mali čovo, kao da daje podatak o nečijoj godini rođenja ili nacionalnoj pripadnosti. — Jedino što ima, to joj je sin.

— Njega sam viđao — kazao je Remetin.

— Da, to joj je sin iz prvog braka — poučno je govorio Budrović. — Zato ima i drugačije prezime nego ona. On se zove Levak Zdravko. Ona je bila udovica, pa se onda preudala, nije imala ni penzije ni ničega od prvog muža, pa se morala preudati. A taj njezin drugi muž bio je invalid, znate, i ona se strašno s njim mučila, tri godine je on ležao u krevetu i nju maltretirao, nije ni njemu bilo lako, ali ona se strašno napatila s njim, sve dok nije umro. A sin nije živio s njima, čim je malo odrastao, otišao je od kuće, ali je jako vezan za majku, pa joj je često dolazio u posjete, dok joj je još taj muž bio živ, ali nikad nije ulazio u stan nego je s njom razgovarao vani, na dvorištu, a onda su skupa plakali, i morali su paziti da ih susjedi ne vide...

Poslije te priče Budrović je zašutio, možda zato da, kao dobar pripovjedač, dade slušaocu priliku da razumije i zapamti, a možda i

zato što se odviše uživio pa mu je bilo teško. Tek, neko se vrijeme samo čulo kako vjeverica gricka suncokretove sjemenke i kako djeca deru nekakav papir u susjednoj sobi.

— A Nada? — upitao ga je Remetin kad mu se učinilo da je prošlo dovoljno vremena. — Kako vam je ona izgledala?

Budrović je malo razmislio. Njegova trenirka s natpisom KERAMIČAR ZAPREŠIĆ bila je na nekoliko mjesta flekava, a i malo zgužvana. U njoj je valjda jeo, spavao i obavljao kućne poslove. Iza te trenirke bilo je srce koje je za svakoga imalo razumijevanja, pa i za Nadu.

— Slabo sam je znao — rekao je Budrović. — Ona je bila školovana žena, nekoliko puta sam je vidio s knjigom. Ali, bili smo dobri. Bila je jako tužna, znate. Jako tužna. Ne kao ostali bolesnici nego drugačije. Nemojte se čuditi, ali ona je mene podsjećala na moju tetu u Oroslavlju. Tako je isto ona gledala i govorila otkad su joj sina zaklali u krčmi.

Usporedba možda nije bila osobita, ali Remetin je točno znao što čovjek želi reći: da je Nada žalila za nečim što je možda moglo biti i sasvim drugačije, i da se možda osjećala kriva što u nekom trenutku nije postupila drugačije. Baš kao što je, valjda, i ta teta u Oroslavlju razmišljala što bi bilo da sin toga dana nije otišao u krčmu.

— Jeste li zapazili da joj je tko dolazio? — upitao je.

— E — nasmiješio se Budrović — u tome i jest stvar, znam ja da ste vi zato i došli.

— Kako to mislite? — Remetin je u tom času izvio obrvama.

— Pa, tako, nju je svakako zadavio netko tko je došao sa strane, a ne netko s odjela. A taj tko je došao izvana, morao je doći bar jedanput da ispita teren.

To je bilo zdravo rasuđivanje. Ali Remetin je gotovo zažalio što je došao sam, što nije ništa rekao Šoštaru, jer sad bi mu dobro došla Šoštarova jasna, profesionalna, zbunjujuća pitanja koja postavlja svjedocima. Ipak, pokušao je nešto i sam.

— Zašto mislite da je došao izvana? — upitao je.

Čovjek se nedužno nasmiješio, tako da se Remetin pitao kako takva vedra osoba, pomirena sa sobom i sa cijelim svijetom, može dospjeti na bolnički odjel koji ima tako strašno ime: ONKOLOGIJA. Tada je Budrović rekao:

— Nema tko iznutra. Nema tko. Svi su suviše slabi. I nitko nije poznavao gospođu otprije.

Eto, sve je on znao. Od njega čovjek jednostavno nije mogao biti brži. Remetin se pitao bi li to i Šoštaru uspjelo. Onda je upitao:

— Tko joj je dolazio?

— Koliko ja znam, samo muž — rekao je Budrović uvjeren. — U vrijeme posjeta. Inače, preko dana, po hodnicima se motaju razni ljudi, znate, oni koje tek primaju na odjel, pa vanjski pacijenti koji samo dolaze na pregled, pa pacijenti s drugih odjela koji dolaze radi neke pretrage, ili slično ...

Da, to je bilo točno. Remetin se sjetio kako je to u bolnicama. Kad je vadio žučne kamence, sve se vrijeme osjećao kao da leži na ulici, tolik je promet neprestano bio oko njega. Ali, nije prije znao da je ista stvar i na tako ozbiljnim odjelima kao što je onkologija.

— Onda — upitao je — nitko drugi nego muž?

— Ja nisam vidio nikoga drugog. Vidio ga nisam, to je točno.

Mali je čovjek nešto signalizirao. On je vjerojatno znao da se nalazi na opasnome terenu, valjda je bio spreman i da se povjeri Remetinu, ali se nije gurao, čekao je pitanje. Remetinu se činilo da je uhvatio signal koji znači: nisam nikog vidio, ali znam da je netko bio tamo.

— Ali ste nekog čuli? — upitao je novinar.

— Da — rekao je čovjek. — A malo je falilo i da ga vidim.

Remetin je buljio u njega. Je li taj pripovjedač bajki sklon da po koju i izmisli? To se nije moglo znati. Trebalo je ipak pokušati.

— Kad je to bilo? — upitao je.

— One noći — rekao je Budrović. — Dok sam tamo pravio društvo sestri Borki, učinilo mi se da čujem korake u hodniku. Samo jedan ili dva, i to nepravilno, neujednačeno, kao da netko posrće. Pogledao sam sestru, ali ona kao da nije čula ništa. Čak sam je i upitao je li nešto čula, ali ona je samo odmahнула rukom i rekla da ona ima uši kao zec. Onda sam ja otišao do vrata, pa sam ih otvorio i pogledao u hodnik. — Budrović je na tome mjestu zastao.

— I? — nije Remetin mogao izdržati.

— U hodniku nije bilo nikoga. Ali, vanjska vrata, prema stubištu, još su se micala, kao da ih je netko maloprije otvarao.

— Jeste li to rekli sestri?

— Nisam — odmahnuo je mali čovjek glavom. — Znao sam da će se ona vrata umiriti dok ona ustane od stola i stigne do hodnika. Osim toga, nisam je htio uvrijediti.

Takav je bio taj Budrović, kao dijete. Pun poštovanja prema autoritetima, pa makar to bile i medicinske sestre. Remetin tada upita:

— U koliko je sati to bilo?

— Oko pola dva, mislim — rekao je Budrović. — Jedno pola sata prije nego što smo otišli u sobu i našli gospođu mrtvu.

— I ni tada niste rekli sestri za vrata?

— Nisam. Bili su već ionako dovoljno ljuti na mene, ona i doktor — nasmiješio se Budrović.

To je Remetin mogao razumjeti. Tko zna kako je Budroviću bilo, i što su mu sve rekli.

— A miliciji? — upitao je.

— Ni njima — odmahnuo je Budrović glavom. — Nisam više bio siguran, znate. Možda mi se učinilo. A i zašto da pravim neugodnosti sebi i drugima? To kažem samo vama, kao prijatelju.

Doista, dok je sad sjedio u redakciji i buljio u prozor, Remetin je osjećao da je stekao novoga prijatelja a da se nimalo nije trudio oko toga. Budrović je sad bio njegov prijatelj i njegove su meke, šušketave riječi odzvanjale cijelo popodne u Remetinovoj glavi, a pred očima mu je bio Budrovićev tužni i smiješni stan.

A on je trebao da uređuje rubriku, da se prisili da radi, da se odluči što će raditi sa člankom o pokolju odbijenog udvarača u Bosanskoj Kostajnici. Luka je već nestrpljivo čekao, a na kraju je izvadio dinar iz džepa i bacio ga u zrak.

— Glava — reče. — Ja mislim da je to za šlager. — Uzeo je tekst od Remetina i počeo ga opremati, a dok je po njemu šarao, rekao je: — Ubojstvo iz ljubavi, to ima samo u našoj miloj domovini.

GLAVA JEDANAESTA

Čim je ušao u sobu, Remetinu je bilo jasno da će biti teško. Radovan Sedlaček ležao je okrenut licem zidu i piljio u bjelinu. Oči su mu bile otvorene, micao je kopcima, ali nije se pomakao da vidi tko to ulazi. Remetin je s vrata vidio njegovo lice, na licu su mu bile dvije duboke bore, kao od gađenja. To što se Radovan nije pomakao ni onda kad mu se Remetin približio i stao uz krevet, izgledalo je nekako djetinjasto i demonstrativno. Takav je bio i sam njegov položaj, jer zacijelo mu nije bilo ugodno ležati na boku, s onim gipsom na nozi i s gipsom na ruci. Ali Remetin je znao što je posrijedi: Radovan Sedlaček morao se držati baš onako kako se drže ljudi kojima nije ni do čega; morao je buljiti u zid, pa makar to od njega tražilo izuzetne napore, jer buljenje najbolje pokazuje kako se osjeća. Remetin reče:

— Zdravo, to sam ja.

Tek se tada Radovan počeo polako okretati. Trebalo je vremena dok se nekako prevalio na leđa, a pri tome je gipsom bubnuo o željezni rub kreveta i neugodno zazvonio.

— Ivo — rekao je Radovan Sedlaček.

— Kako je?

Radovan Sedlaček pogledao je Remetina s izrazom čovjeka koji stoji pod vješalima, s omčom oko vrata, a netko se raspituje za njegovu hunjavicu. Rekao mu je muklo:

— Nije mi ni do čega. Bolje da nisi ni dolazio.

Svrnuo je pogled na zid i na trenutak se učinilo da će se opet početi okretati na bok. Ali, nije to učinio, možda i zato što je Remetin bio brži: novinar je sjeo na krevet i zapodjeo razgovor.

— Jesi li se malo pribrao? — upitao ga je. — Mislim, nakon ovoga što se dogodilo — upitao je ne gledajući Radovana, a u sebi se pitao treba li možda i da mu izjavi sućut, ili bi se Radovan na to uvrijedio?

— Ma pusti — kazao je Sedlaček, a u glasu mu se osjećao plač. — Kakav oporavak, Ivo, kakav oporavak!

Remetin je malo pričekao, a onda je kazao:

— Ja nisam ni znao da je ona ovdje. Čak ni da je bolesna. Tek onoga dana kad sam tebe posjetio i kad sam odlazio odavde ...

— Da — huknu Radovan Sedlaček. — Znam.

Remetin skrenu pogled s prozora, s jela pod snijegom i pročelja Onkologije na drugoj strani u koje je bio gledao, pa pogleda u prijatelja. Ali, Radovan je i dalje buljio u strop natečenim i crvenim očima.

— Kako znaš? — upita novinar.

Ali, Radovan Sedlaček ne odgovori na to pitanje. Kao da mu se činilo da mu njegova bol daje pravo da kaže i da pita što hoće, a da ga se ničija pitanja, ničije misli i osjećaji ne tiču. Možda je upravo tome oduvijek i težio? Obraćao se stropu, kao da Remetin tamo visi, ili, još bolje, kao da tamo visi filmska kamera koja ga hvata u krupnom planu.

— Vlado vodi istragu? — upita on. — On je glavni?

Pa da, otuda je Radovan Sedlaček i mogao znati da je Remetin vidio Nadu onoga zimskog predvečerja. Šoštar je zacijelo već bio tu, zacijelo je razgovarao s Radovanom, i tko zna što mu je rekao, kakvu mu je verziju prodao. Možda Remetin sad sve to kvari svojim dolaskom i ovim razgovorom?

— Da — reče sad. — Vlado je glavni. Možeš biti siguran da će on učiniti sve što je moguće.

Odjednom, Radovan Sedlaček zaplaka. Okrenuo je glavu zidu da sakrije lice, ali samo glavu. Prsa su mu poskakivala od jecaja dok je ležao na leđima govoreći kroza suze:

— Šta to sad vrijedi? Šta vrijedi?

Remetin je točno znao što mu je dužnost. Sad mora kazati da ipak vrijedi, tako je pristojnost nalagala. Znao je da u nekom smislu doista ne vrijedi, Nadi to više ne može pomoći, ali je znao i to da u drugom smislu ipak vrijedi, jer će to možda pomoći njima koji su ostali.

— Vrijedi — kazao je što je mogao blaže. — Znaš i sam da je to važno.

Ali, Radovan Sedlaček je odmahivao glavom. Vrtio je njome bijesno s jedne na drugu stranu jastuka, kao da želi poništiti Remetinove riječi.

— Sad je kasno — rekao je. — Sad, kad su je ubili.

Remetin osjeti peckanje u potiljku, opet iznova, kao onoga prvog dana. Je li to što Radovan govori pretjerivanje izbezumljena čovjeka, ili najava nečega ozbiljnijeg, nečega što će uslijediti u idućim

sekundama, nečega što Radovan Sedlaček zna i što je možda spreman da kaže? Ili je već i rekao, Šoštaru?

— Tko? — upita on brzo. — Tko misliš da ju je ubio?

Radovan Sedlaček je i dalje, bolno, odmahivao glavom s kraja na kraj jastuka, a sad je još i podigao zdravu ruku. Rekao je muklo:

— Oni... Tamo — i opisao rukom neodređen polukrug koji je mogao pokazivati neki smjer, ali isto tako označavati i cijeli svijet, u bolnici i izvan nje.

— Tko? — ponovi Remetin još jednom, osjećajući se i kriv što stavlja na muke ovog izbezumljenog čovjeka.

Ali, kako je taj čovjek uopće dospio u bolnicu? I zašto? I zbog čega se onoga dana onako čudno držao? Zašto je bio onako vedar i miran, a sad je očajan i nemiran? Čemu se nadao, što je očekivao, što mu je propalo? Jer, Radovan sad kao da je bio na vrhuncu uzbuđenja, premda se Remetin pitao koliko je očajan, a koliko opet sam sebe uvjerava da je očajan. Protisnuo je mucajući:

— Oni... Ja sam se nadao da ću moći... Ali, šta to vrijedi kad su tamo ... Ja znam! Znam! — Onda se odjednom trgnuo i rekao mnogo mirnije, kao da se boji da se zaletio: — Ja znam što znam. — Dobacio je Remetinu uznemiren pogled, kao da se boji da je rekao previše. Počeo je opet šmrcati, a onda je odnekud izvukao maramicu i počeo njome petljati oko očiju.

Remetin je znao da je trenutak prošao. Od Radovana Sedlačeka više neće mnogo izvući. Naravno, osjećao se kriv što od svog prijatelja (ili bivšeg prijatelja) uopće želi nešto izvući. Ali, morao je saznati kakva je čija uloga u svemu tome, pa i kakva je njegova vlastita uloga. I stalno se pitao nije li se i on sam promijenio koliko se promijenio Radovan Sedlaček.

Jer, toga poslijepodneva bio je otišao da vidi gdje Radovan stanuje. Kad su se Nada i Radovan rastali, Radovan je, naravno, Nadi ostavio stan, a sam je otišao u podstanare. Nada je poslije, kad se udala, promijenila svoj i mužev stan za veći, jer ni jedno od njih nije željelo stanovati ondje gdje su prije stanovali, bio je to kao neki novi početak. Radovan je svoje podstanarstvo shvaćao kao dio nove uloge u koju se dobro uživio; nije otišao stanovati k roditeljima, premda je i to mogao. Bio je podstanar i rado je to spominjao

prilikom rijetkih susreta s prijateljima. Bio je sam, bez doma, bez žene, bio je drugi čovjek.

Tako je Remetin, gonjen znatiželjom koja mu je i samome bila čudna, otišao da vidi gdje to Radovan stanuje. Stan je bio u Krajiškoj, u staroj smeđoj zgradi sa prostranim, blago nagnutim stubištem i sa širokim dvokrilnim vratima na ulazima stanova. Vrata je otvorila sijeda, sitna gospođa s naočalama i s goblenom u ruci, koja je Remetina podsjetila na Lukinu majku. Remetin je izmislio nekakvu priču o tome kako ga je Radovan zamolio da mu u bolnicu donese španjolski rječnik, a gospođa ga je onda uvela u stan govoreći nešto o tome kako se i sama sprema da posjeti »gospona Sedlačeka«, ali da se ne usuđuje zbog onolikog snijega. Stan je imao velik i prostran hol, iza staklenih vrata vidjela se kuhinja, a na drugoj strani bila je Radovanova soba.

Soba je potpuno odgovarala predodžbi koju je Radovan Sedlaček posljednjih godina gradio o sebi. Bila je, doduše, udobna, visokog stropa, starinska, čak i prilično ukusno namještena, ali je u isto vrijeme prikazivala podstanarstvo u čistom obliku. Bila je prolazna: na drugom kraju vidjela su se staklena vrata, a dalje, na daljem zidu te druge sobe, još jedna vrata, od punog drva, gdje je valjda stanodavka spavala. Tako je Radovan živio u prolaznoj sobi sa dvoje staklenih vrata i vjerojatno je morao gasiti svjetlo kad se presvlačio. Bio je na vidiku, njegova samoća i njegova tuga bile su kao na izložbi. Već je od toga Remetinu bilo nekako mučno.

Ali, više ga je od svega začudilo što se ni po čemu nije vidjelo da Radovan doista ondje stanuje. Ne samo da u sobi nije bilo nikakva muškog nereda nego nije bilo ni pepeljare, ni kravate, ni slike na zidu, apsolutno ničega što bi svjedočilo da je to mjesto jednom čovjeku kakav-takav dom. Vitrina je bila puna porculana koji je očito pripadao stanodavki, na stolu je bio njezin heklani stolnjak, na zidu su visile stare oleografije, na pokrivenom krevetu bili su njezini zeleni i crni vezeni jastučići, sa pticama dugih repova. Čak ni knjiga nije bilo, pa kad je Remetin upitao za rječnik, sijeda je gospođa rekla kako se nada da se još sjeća gdje gospon Sedlaček drži knjige. Otvorila je malu komodu na kojoj je stajao starinski radio, i ondje dolje, skrivene od pogleda, bile su knjige, kao da ih se vlasnik stidi.

Ali, španjolskog rječnika, naravno, među njima nije bilo, pa je Remetin promrmljao nekakvu ispriku, nešto u tom smislu da se Radovan vjerojatno zabunio, da je možda nekome posudio rječnik ili ga odnio na radno mjesto. I tako je onda otišao, pošto je prvo s gospođom još malo progovorio o Radovanovu trenutnom zdravstvenom stanju.

Cijeli je dan mislio o toj sobi, o staklenim vratima, o tom životu. I osjetio je potrebu da ode do Radovana, da ga ponovo vidi, jer mu se nakon toga posjeta učinilo da ga tek sad bolje poznaje, da tek sad shvaća kako je zapravo živio. I tako sad sjedi na Radovanovoj postelji dok taj čovjek šmrca, ne tjerajući ga više da ode, ne govoreći ništa i ništa ne poduzimajući, sam i jadan u bolničkoj sobi, kao što je sam i jadan bio i ondje u podstanarstvu. I osjećao je Remetin kako mu prijatelj ide na živce, kako ima nečega strašno zlog u Radovanovu ponašanju, premda ne zna pravo što je to. Ali, to je zlo, o tom nema sumnje. Onda ga je Remetin upitao:

— Jesi li se sjetio kako se ono dogodilo?

— Koje? — upitao je bolesnik iznenađeno.

Remetin ga pažljivo pogleda. Radovanove su vlažne oči sad buljile u novinara vrlo bistro, premda je i to možda bilo varka: nije bilo nemoguće da opet počne sliniti.

— Ono s kombijem — kaza Remetin.

— Ah, to — dahnu Sedlaček kao da se radi o nekom posve nevažnom pitanju. — Ne. Nisam se sjetio. A nije ni važno.

Možda doista nije ni bilo. Ali, što je onda važno? Remetin se nikako nije mogao oteti dojmu da Radovan umalo što mu nije nešto rekao, ali da se u posljednji čas suzdržao. Zato je odlučio da postavi vrlo izravno i okrutno pitanje:

— Jesi li je vidio koji put, ovdje, u bolnici?

Mislio je da će to pitanje uzdrmati Radovana, ili da će mu bar biti neugodno. Ali, on mu odgovori kao da je tako nešto i očekivao:

— Nisam. A volio bih da jesam.

— Kad si je uopće posljednji put vidio?

Ali, i to je valjda bilo pitanje kojem se Radovan Sedlaček nadao. Ili ga je Šoštar, ili netko njegov, već pitao? Rekao je na svoj uobičajeni, optužilački način:

— Davno. Negdje proljetos. Slučajno smo se sreli u Nami. Bila je već bolesna. Rekla mi je.

Remetin je osjećao kako je vrijeme da ide, ako ni zbog čega drugog, a onda zato što mu je Radovan na početku kazao kako mu posjet nije mio. Ipak, nikako se nije mogao odlučiti da krene. Pitao se koji je to način kojim bi ovoga jasnog i izlomljenog Radovana Sedlačka mogao natjerati da govori otvoreno i iskreno, da napokon, bar sad, prestane igrati svoju ulogu. Upitao ga je: — Ali si znao da je u bolnici?

— Znao sam — potvrdi bolesnik. — Vidio sam je kroz prozor, znaš.

— Koji prozor?

— Ovaj — pokaza Radovan prstom u prozor, prema jelama u dvorištu i prema dugim hodnicima Onkologije koji su se nazirali na drugoj strani. — Jedne sam večeri opazio kako hoda hodnikom, i odjednom sam shvatio da je to ona. Prišao sam prozoru, znaš, i onda... Pokušao sam joj mahati, ali je ovdje bilo mračno, a tamo kod nje svijetlo ... Nije me vidjela — dodao je žalosno.

— Ja sam joj rekao da si tu — kaza Remetin.

Ali, Radovan Sedlaček je i sad slijedio svoje misli, kao da ne sluša Remetina, premda mu je svakako moralo biti važno što je i Nada znala da je on to.

— Mislio sam — govorio je stegnuta grla — nadao sam se da bih joj možda mogao pomoći u njevoj situaciji. Da sve to nekako ... Htio sam joj pomoći, Ivo.

Je li to bilo ono što je Radovan i prije htio reći? Remetin nije bio siguran. A nije bilo vremena za traćenje.

— Pomoći? — upitao je.

— Da — reče Radovan Sedlaček. — Njoj je trebala zaštita, Ivo. Ja sam to znao. Zaštita. Samo sam joj ja mogao pomoći, samo sam ja to mogao ...

I tu je stao. Remetin se poslije pitao bi li Radovan govorio i dalje da se nisu otvorila vrata. Ali, tu se ništa nije moglo: vrata su se otvorila i jedna je glava zavirila unutra.

Bila je to glava mlađega čovjeka kudrave kose. Na trenutak je pogledao koga ima u sobi, odmjerio i jednoga i drugoga, a onda se bez riječi povukao. Nije rekao ništa.

Remetin je toga čovjeka sad već sasvim dobro poznao. Bio je to Zdravko Levak, sin gospođe Premerl.

Što on tu radi? Zar nije njegova majka na Onkologiji?

GLAVA DVANAESTA

Nada je pokopana na Miroševcu.

Pošto je obdukcija utvrdila da je pokojnica bolovala od raka u poodmakloj fazi, s metastazama i predvidljivim smrtnim ishodom, a da je smrt nastupila uslijed pritiska na dušnik koji je onemogućio disanje, nije više bilo nikakvih prepreka da se i to obavi. Premda je znao da i to jednom mora doći, Remetin se lecnuo kad je ugledao osmrtnicu u svojim novinama, točnije, kad mu ju je Luka pokazao. Bilo mu je, naravno, jasno da će Nadu trebati jednoga dana pokopati, ali mu se stalno nekako činilo da je sve već prestalo onoga časa kad je u sjeni bijele plahte ugledao njezine izbuljene oči, kao da je toga trenutka Nada nestala, otišla u dim i zauvijek se preselila u njegovo sjećanje i sjećanje drugih ljudi, postavši dio njegove savjesti; jer, tek je trebalo utvrditi tko je kriv za njezinu smrt. Zato je, ugledavši osmrtnicu, osjetio peckanje u potiljku i zato je cijelog toga dana imao tremu.

A zapravo, mogao je unaprijed zamisliti kako će biti. Većina se ondje okupila, većina onih nekadašnjih veselih lica sa sljemenskih fotografija, samo što su sad ta lica bila sijeda, ćelava, debela, naborana i zabrinuta, jer nikom nije bilo lako, što god da su govorili. Svi su bili tu, svi su se rukovali i pozdravljali, jer se dugo nisu vidjeli, i Remetin se pitao je li zaista došlo dotle da se još samo u takvoj prilici mogu okupiti.

Dok su čekali pred mrtvačnicom, tiho su razgovarali, pušili i razmjenjivali informacije o djeci, o poslu, o zdravlju. Ali, ta je razmjena išla brzo, razgovori su začas prestajali i počinjala je neugodnost, gledanje preko sugovornikova ramena, u grčevitoj potrazi za kakvim pitanjem, kako bi se razgovor kako-tako održao. Kao po dogovoru, nitko nije spominjao način na koji je Nada skončala. Neki su možda i znali, ali vjerojatno tek po glasinama, i bilo im je neugodno. Tek je ponetko znao da je Radovan u bolnici, i zašto, pa su u vezi s tim tužno odmahivali glavom, jer su svi znali kako je to bilo s Radovanom, i kako je s njim sada. Nitko nije poznavao sadašnjega Nadinog muža, pa su neki ušli u mrtvačnicu da mu izraze sućut, a neki i nisu. Remetinova žena je, šmrcajući, ušla unutra da položi buket cvijeća na lijes, a Remetin je ostao vani, tobože radi cigarete, a zapravo zato što mu je bilo neugodno da se

susretne s Nadinim mužem koga je prvi put susreo u neugodnoj situaciji, dok ga je ispitivala policija. Čovjek možda još uvijek vjeruje da je i Remetin iz policije.

Dok su čekali pred mrtvačnicom, naišli su muzičari koji su upravo ispratili prethodni pogreb. Razvlačili su i stezali usne otvrdle od zime i vlage na hladnim instrumentima. Tiho su razgovarali, pušili i ispod oka mjerkali žene među žalobnicama. Daleko na sjeverozapadu vidjele su se neke kuće, prilično visoke, bio je to valjda neki dio Zagreba koji Remetin nije poznao, ili samo sad, u ovim prilikama, nije bio u stanju da ga prepozna.

Odjednom se osjetio strašno sam: žena mu je otišla u mrtvačnicu i dugo je nije bilo natrag, pa Remetin pomisli kako bi mu sad dobro došao Luka, s kojim se ipak najbolje razumije, jer odjednom su mu svi ti ljudi koje je poznao godinama, i kojima se nekada — doduše u sebi — zaklinjao na vjernost do groba, sad bili nekako strani i nerazumljivi. Oni su se čudili koliko on puši i objašnjavali zašto su sami prestali pušiti, zvjerali su na sve strane da vide nema li gdje kakav pop, ili da nije možda na drvenoj nadgrobnoj oznaci zvijezda, žene su se navirivale u mrtvačnicu da vide plače li muž ili ne plače, i kao da su bile zadivljene njegovim dostojanstvenim držanjem. Samo je Bimbo, veterinar, stajao sa strane, držeći šešir u ruci a ruke na leđima, dok mu je vjetar hladio ćelu. Remetin je poželio da sve to skupa već jednom počne i da se što prije završi, pa da se ide.

Napokon je počelo. Grob je bio daleko i povorka se prilično oteгла. Prtina je bila uska, jedva da se moglo hodati po dvoje usporedno a, osim toga, protekle je noći i malo zajužilo, pa se snijeg na stazi rastopio i raskaljao, ispod njega je pištalo debelo blato, te je valjalo hodati oprezno i paziti da se čovjek ne oklizne i ne ljodne koliko je dug i širok. Nije bilo nikakve muzike, nije bilo popa, ali ni zvijezde; pogreb je bio ateistički ali bez ideoloških obilježja. Kad su stigli do groba, ispostavilo se da neće biti ni pravoga govora. Među prijateljima je, doduše, nastalo kratko zagledan je i kao neko poticanje pogledima da netko uzme riječ, da se nešto kaže, ali, srećom, to nije nitko učinio. Suviše se toga skupilo u njima i oko njih da bi vjerovali kako se može, i kako ima smisla, nešto iskreno reći o Nadinu plemenitom liku, trajnoj uspomeni i sličnim glupostima.

Konvencija je bila odviše jaka, a oni su suviše osjećali nesklad s njom da bi se na to odlučili.

Samo su nekoliko trenutaka pošutjeli, a onda je na kraju ipak istupila neka posve nepoznata žena, izvadila papir i pročitala kratak, ne odviše neukusan govor o Nadinu svijetlom liku i trajnoj uspomeni. Nitko je nije poznavao, a Remetin shvati da je to zacijelo osoba iz knjižnice gdje je Nada radila. Bila je to debeljuškasta žena s vrlo debelim naočalama i s crnim naušnicama. Brzo je završila i povukla se u stranu, izgubivši se među žalobnicima.

Onda su spustili lijes u grob koji je bio iskopan u žutoj miroševačkoj ilovači. Hrpe žute zemlje bile su izlopatane na hrpe snijega, pa je sve djelovalo još tužni je, kao da Nadu dvostruko pokapaju. Onda se pratnja polako počela razilaziti. Red je bio da se ode, i da se ostavi obitelj neka još nekoliko trenutaka stoji nad grobom, da bi se poslije pridružila najbližima dolje, kod mrtvačnice. Ali, Remetin je znao da tu i nema nikakve obitelji, samo muž. Zato se, više nesvjesno nego svjesno, osvrnuo dok je, držeći uplakanu ženu ispod ruke, odlazio od groba.

Tada je ugledao neobičnu scenu, toliko neobičnu da je zastao, ispustio ženinu ruku i dao joj znak da se pridruži onima naprijed, a on sam je zaostao.

Nad grobom su stajala dvojica ljudi, svaki s po jedne strane. Jedan od njih bio je Tugomir Barišić, Nadin muž, njega je Remetin vidio s lica. Drugi mu je bio okrenut leđima, ali ga je novinar lako prepoznao — bio je to umjetni bravar Franjo Režek.

U prvi mah, muž nije ni opazio drugoga čovjeka, jer je poniknute glave piljio u žutu ilovaču koju su grobari upravo nabacali, a onda otišli zabacivši svoje alatke na ramena. Onda je podigao oči i uputio bravaru dug i upitan pogled. Bravaru od toga kao da je bilo neugodno, pa se i on okrenu i ode.

Prošao je kraj Remetina kimnuvši mu glavom, tvrda, drvena koraka kao i prethodnoga dana, i produžio prema mrtvačnici. Remetin se pitao poznaje li uopće Tugomir Barišić bravara, i što je značio onaj njegov upitni pogled. Jesu li se njih dvojica ikada prije sreli, je li Tugomir Barišić barem na trenutak pomislio kako je u razgovoru s milicijom optužio majstora Franju, i kako ovaj možda za to zna? I tko zna što smjera?

Remetin se brzo okrenuo na peti, pa je i sam nastavio koračati prema mrtvačnici dok je bravar pred njim sve brže odmicao svojim odsječnim hodom." Onda se u škripanje snijega pod Remetinovim cipelama umiješa još jedan zvuk. Bili su to koraci iza njegovih leđa. On se osvrnu. Tugomir Barišić ga je sustizao, očito je i brzao zato da ga sustigne.

— Dobar dan — reče mu visoki, sijedi čovjek.

— Primate moju sućut — pruži mu Remetin ruku.

Nije znao što bi drugo, a bio je i red, jer mu se sad prvi put pružila prilika za to. Nastavili su skupa koračati prema mrtvačnici, bez žurbe, kao po dogovoru, kao da ih čeka dug razgovor.

— Vi ste ovdje službeno? — upita Tugomir Barišić kao da je to tek jedan od načina da se o nečemu razgovara dok čovjek korača grobljem u vlažno i teško zimsko poslijepodne.

Remetin shvati da sijedi čovjek doista misli kako je on iz policije. Šoštar, uostalom, nije bio tu, imao je druga posla, a Tugomir Barišić je, kao pravnik, zacijelo pretpostavljao da će, u takvom slučaju, netko od službenih lica biti tu, da vidi tko je sve došao i što se zbiva. Možda je netko od Šoštarovih ljudi i bio tu? Remetin nije nikoga poznavao. Ili je možda on osobno Šoštarov čovjek a da toga nije ni svjestan?

— Ne — reče. — Ja sam godinama poznavao Nadu. Bili smo prijatelji. Tu je i moja žena.

Tugomir Barišić na trenutak zastade, kao da mu čuđenje ne da da se makne. Remetin mu namjerno nije rekao ništa više, ni da je iz policije ni da nije. Pustio je Tugomira Barišića da ga pita, ako ga baš zanima. Uostalom, možda je Nada govorila mužu o bivšim prijateljima, pa se on sjetio i Remetina? Ili mu, naprotiv, nije nikad ništa govorila? U svakom slučaju, Tugomir Barišić nije više pitao ništa Remetina o njegovu zanimanju. Samo je rekao:

— Ona žena iz knjižnice je dobro govorila.

— Da — složi se Remetin. — I kratko.

Još su neko vrijeme hodali po snijegu, pa su skrenuli desno i sad je ravno pred njima bila mrtvačnica a pred njom nekoliko skupina ljudi, neki sa sprovoda koji je upravo završio a neki sa sprovoda koji se pripremao. Ondje negdje, među tim crnim figurama na pozadini snijega, bila je i Remetinova žena.

— Kako teče istraga? — upita Barišić. — Mislim — doda diskretno — ako nije tajna.

Ipak valjda i dalje vjeruje da je Remetin policajac. Kad je već tako, Remetin odluči da i glumi policajca, da bude malko zagonetan. Donekle je oponašao Šoštaru.

— Obavljaju se potrebne radnje — reče. — Nego, recite mi, jeste li se vi možda nečega novog sjetili? Vi znate da vas je drug Šoštar zamolio, da, ako se nečega sjetite, važnoga ili nevažnog ...

Tugomir Barišić hodao je uz Remetina s rukama u džepovima, gledajući u zemlju. Kad je progovorio, zvučalo je to kao da Barišić nešto nije načisto, i Remetin je znao da će valjati pumpati.

— Ma, ne znam ni sam — rekao je Barišić — ne bih htio da me krivo shvatite ...

— Dopustite da to milicija procijeni — kaza Remetin, namjerno izbjegavajući riječ mi. — Osim toga, naravno, neće biti nikakvih indiskrecija.

— Znam — reče Tugomir Barišić zamišljeno. — Ali, već sam dovoljno zabrljao s tim njezinim rođakom i nasljedstvom. — Po tome Remetin zaključi da Barišić ne poznaje bravara osobno. — A ovo sad je još mnogo delikatnije, znate.

— Nešto o Radovanu? — upita ga brzo Remetin.

— Pa, da — uzdahnu Tugomir Barišić. — Vidim da ga nema ovdje... Još je bolestan? — A kad Remetin kimnu glavom, on nastavi: — A o njemu sam vam već ...

Ušutio je. Zastali su jer su već došli sasvim blizu grupica ljudi pred mrtvačnicom. Obojica su znali da ne smiju doći na domašaj glasa. Remetin ugleda svoju ženu i Šoštarovu ženu, koju je sad prvi put tu opazio, kako stoje kraj zida mrtvačnice i tiho razgovaraju.

— Samo nastavite — kaza Remetin. — Molim vas, to vam je i dužnost, znate i sami.

— Znam — kimnu sijedi pravnik. — Zato ću vam i reći. Izgleda da je on nešto njuškao oko nje, eto.

Remetin osjeti kako mu se u ustima skupila gorčina od duhana, od koje mu suze udare na oči. Ili je to bilo nešto drugo? Već je znao, sve je već znao, jer se sve uklapalo, sve se slagalo s Radovanovom sobom, s njegovim ponašanjem prilikom posljednjeg razgovora ... Ipak priupita:

— Kako to mislite njuškao?

— Pa, tako — uzdahnu Tugomir Barišić. — Imao sam osjećaj da joj je stalno za petama, ne treba mnogo da se to zapazi. Zato sam i onda u bolnici onako ...

— Nada vam je to rekla?

Barišić malo razmisli, a onda reče:

— Pa da, rekla mi je i ona, ali ne kao neku važnu stvar nego onako, usput. Ali, i sam sam primijetio. Jednom ili dvaput sam ga sreo pred našom kućom, vidio sam ga s prozora kako se dolje šeće, a i inače... Ne treba za to neko naročito oko, znate ...

— Da — uzdahnu Remetin. — Ne treba. — Onda upitno pogleda Barišića, kao da ga pita ima li još šta. Ali, ovoga više nije trebalo poticati.

— I ne samo to — dodao je. — Nego, kao da mu je bilo stalo do toga da ga ona vidi.

Da, tužno pomisli Remetin. To je njemu slično. Tako je Radovan postupao, tako je u posljednje vrijeme živio. Sve je razumio.

— Tako, dakle — reče, ne nadajući se više novim informacijama.

Ali, bilo ih je još. Tugomir Barišić reče:

— Izgleda da su se njih dvoje sreli i razgovarali dan prije njezina odlaska u bolnicu.

Remetin se zagleda u sugovornika. Eto, nikada nema kraja. Kao da vuče nekakvu nit iz rasparanog pulovera, kao da klupko sve više raste. Stalno slijedi nešto novo. Dakle, Radovan je lagao kad je rekao da ne viđa Nadu. Ili Barišić sad laže? Kako bilo da bilo, loše je. Zašto bi Radovan lagao kad su svi znali, i kad je stalno pokazivao, da trči za Nadom kao pas? I kako bi Barišić mogao lagati kad tako dobro poznaje Radovana, kad tako dobro pogađa njegov način ponašanja, njegovu ludost?

— Gdje? — upita samo.

U ambulanti, kad je išla po uputnicu — reče Barišić. — On je valjda išao za njom, ili tako nešto. Ona mi je sama to rekla, poslije.

— O čemu su razgovarali?

— Ni o čemu osobitom. Pitao ju je za zdravlje, a ona mu je rekla da ide u bolnicu. Navodno, sve je trajalo manje od jedne minute.

GLAVA TRINAESTA

Sutradan ujutro Remetin je otišao u knjižnicu.

Prije toga je tražio Šoštaru, ali ga nije našao. Telefonirao je na nekoliko mjesta, ali su mu svugdje rekli da Šoštar, ili još nije došao, ili je upravo otišao, a Remetin je znao što to znači: da Šoštar i ne želi da ga nađu, jer inače je ostavljao poruke. A ako Šoštar ne želi da ga nađu, onda to znači da istraga luta, pa je i bolje ne davati nikakve informacije, čak ni u ovakvom slučaju. Bolje je da se nitko ne miješa.

A Remetin se miješao, i to je bilo ono što ga je mučilo toga jutra dok se motao po praznome stanu, dok se brijao, pušio i vrtio telefon. Imao je osjećaj da je prethodnoga dana, na groblju, saznao nešto važno, ali mu se u isto vrijeme činilo sasvim mogućim i da je sve zabrljao, jer možda je Šoštar sve to već znao i nije mu odgovaralo da itko čačka. Zato je osjećao potrebu da sve ispriča Šoštaru, da nekako skine krivicu sa sebe, ili da bar postane sasvim svjestan da je kriv.

Osim toga, bilo je teško, južno prijepodne, gadne, tamne oblačine valjale su se nad Zagrebom kao da je jesen, sa svih je streha kapalo, bila je bljuzgavica i puhao je topao vjetar. Nije to bio onaj topli vjetar što donosi miris proljeća, nego nekakav zlokoban, zimski, koji kao da najavljuje novi snijeg i nove nevolje. Remetin je osjećao kako mu je glava teška i kako mu čak ni dvostruka porcija kave ne pomaže da dođe k sebi. I opet je želio biti negdje drugdje, ili, još bolje, netko drugi.

Utoliko više što je toga jutra morao paziti i na psa. Njegov je sin imao školu prije podne, i tako je njegova dužnost bila da — barem neko vrijeme — nadzire jednu životinju, da je nutka hranom i vodom, da je povremeno pomiluje. Jadni je pas sad već bio sasvim mršav, nije se, čak ni šepajući, micao iz sobe, dlaka mu je izgubila sjaj i ništa nije jeo. Tek bi ponekad liznuo malo vode, a onda bi opet ležao u kutu na prostirci između kauča i stupa sa zvučnicima, tužno gledao svakoga tko bi ušao, i pomalo drijemao. Remetin je imao nekog iskustva sa psima, iz djetinjstva, i već je znao što sve to znači.

Jedva da je zavirio u sinovu sobu jednom ili dvaput, a onda je sam sebe uvjerio da ima preča posla, pa se brzo obukao, istresao u grlo ono nekoliko kapi kave što je bilo ostalo, a zatim izašao. Odlučio je

da ode do biblioteke, jer je već nekako znao s kim tamo treba razgovarati.

Kad je nekoliko dana prije toga saznao u kojoj je knjižnici Nada radila, to mu nije mnogo značilo, jer je knjižnica nosila ime nekog manje poznatog književnog pokojnika. Ali sad, kad je pogledao u telefonsku knjigu, ispostavilo se da je to knjižnica u Novom Zagrebu, nedaleko od njegova stana. Nije to bila baš najbliža knjižnica, ona iz koje njegov sin posuđuje knjige, ali nije bila ni mnogo dalje. Stresao se pri pomisli da je Nada svaki božji dan bila tu, blizu, možda na samo dva kilometra zračne udaljenosti, a da je ni Remetin ni njegova žena nisu godinama vidjeli. Odvukao se onamo po cestama koje su sad bile nešto podnošljivije nego prethodnih dana, i jedva nekako parkirao pred neboderom.

Knjižnica je bila smještena u međukatu, izvana su se nazirali redovi polica s otrcanim svescima nanovo uvezanih knjiga, jer je unutra gorjelo svjetlo. Remetin se uspeo gore i gurnuo vrata. Zapuhnuo ga je vonj prašine s knjiga, vonj lošega plinskog grijanja, miris kave. Tu je, dakle, Nada provodila svoj radni vijek. I tu je, dakle, njezin rak rastao iz dana u dan.

Ispostavilo se da je Remetin u pravu još više nego što je mislio.

— Ona je radila tako reći do zadnjeg dana — rekla je drugarica Mojsilo vić nakon što joj je objasnio zašto je došao. — U petak je bila tu, u utorak je otišla u bolnicu. A odmah zatim ...

Zašutjela je. Bila je to ona ista žena koja je držala govor na grobu. Bila je još deblja nego što se činilo u zimskom kaputu, ali su zato njezine naušnice sad bile manje uočljive. Remetin ju je lako našao u praznoj knjižnici u taj prijepodnevi sat, kad je knjižnica bila prazna, ako se izuzme nekoliko djece što su na niskim stolicama dječjeg odjela zarila glave u slikovnice i stripove. Drugarica Mojsilović bila je u takozvanoj studijskoj prostoriji, gdje su se nalazile enciklopedije, priručnici, i uopće, knjige koje se ne posuđuju. Ondje je bio stol, nekoliko stolica, vitrine i slika Vladimira Nazora s partizanskom kapom na glavi. Tu su njih dvoje sjeli za stol i razgovarali.

— Ja sam zapravo došao ... — započeo je Remetin.

— Vi ste sigurno drug Remetin? — upitala ga je drugarica Mojsilović, pa dodala: — Ona mi je pričala o vama. I uopće, o tom

vašem starom društvu. — Smiješila se, a smiješile su joj se i oči iza debelih naočala. — Čak mi je i slike pokazivala. Zato vas i znam.

Remetin je bio zbunjen. Nije znao da je Nada bila tako sentimentalna. Čak i slike... A on u svoj album godinama nije zavirio, sve dok ga one večeri nije pokazao Luki. S druge strane, bilo je čudno što Nada, izgleda, mužu nije rekla ni riječi o tome.

— Bile ste onda prijateljice? — upita on drugaricu Mojsilović, ali je ona već promijenila temu.

— Kažem vam — rekla je — radila je do posljednjeg dana. I to dobro, znate. Evo, ona je bila zadužena za ovu sobu — doda. — I ja sam sad uzela da vidim treba li što srediti, poslagati, čitaoci su često vrlo neuredni... I znate što sam utvrdila? Nema apsolutno ništa da se sređuje. Sve je u redu, sve je na mjestu, kao novo.

— Kao da je željela za sobom ostaviti red? — upita je Remetin stegnuta grla.

— Da — reče drugarica Mojsilović čvrsto, mirno, bez traga sentimentalnosti. — I ne samo to. Nego, znate, kad netko negdje radi, onda obično tu ostavi nekakav svoj trag, uvede neki svoj stil. Stavi neku sliku na stol, neke stvarčice u ladicu, tegle sa cvijećem na prozor... A ovdje, vidite i sami, ništa. Kao prvoga dana.

Imala je pravo. Remetinu se čak činilo da soba pomalo miriše na boju i lak, kao da je tek prije nekoliko dana završena i useljena. Na trenutak se sjeti Radovanove sobe u stanu one stare sijede gospođe u Krajiškoj, bezlične sobe sa staklenim vratima na obje strane. Onda upita:

— Mislite da je ona sve znala?

— Naravno — poče drugarica Mojsilović. — Znala je. Razgovarale smo onoga petka kad je posljednji dan radila. Rekla mi je da ide u bolnicu na posljednje pretrage i da će nakon toga sve biti jasno. Ali, rekla mi je i to da ona već zapravo zna ishod i da njoj više i ne trebaju doktori da joj kažu što će s njom biti.

— A vi ste je razuvjeravali — reče Remetin s uzdahom. — I meni je slično govorila.

— Naravno da sam je razuvjeravala — kimnu drugarica Mojsilović. — Premda sam znala da je ne mogu razuvjeriti. Tu je u pitanju struktura ličnosti, znate, od toga valjda ta bolest i dolazi.

Bilo je to rečeno pomalo rogobatno, kao na sastanku ili na predavanju iz popularne medicine, ali u biti nije bilo netočno. Zar nije i Remetin sve vrijeme mislio nešto slično? Zar mu nije već pala na pamet fatalistička misao kako je rak u Nadinu osobu bio ugrađen i programiran od samog početka, kao što je i suludo Radovanovo ponašanje oduvijek bilo predviđeno u njemu, krilo se iza veselja i lakomislenosti i čekalo svoj trenutak?

— Je li se bojala? — upita, i doda, ispričavajući se: — Pitam vas zato što je ja dugo nisam viđao ... Godinama. Nekako se dogodilo da...

— Znam — kimnu drugarica Mojsilović. — Preudala se, novo društvo, nova okolina... A što pitate je li se bojala, to je bilo čudno, vrlo čudno.

Na njezinu licu se, pod fluorescentnim svjetlom na kojem su bljeskali hrbati enciklopedija, vidio izraz sažaljenja, ali i neke nedoumice: bila je to realna žena koja je voljela sve razjasniti i sebi i drugima, a ovdje to, čini se, nije bilo moguće.

— Po čemu čudno? — upita je Remetin.

— Pa, tako — uzdahnu drugarica Mojsilović. — Ako me pitate je li se bojala bolesti, pa i njezina ishoda, onda je odgovor negativan. Nije se bojala. Sve joj je bilo jasno i bila je spremna da se s time suoči. Ali, ne mogu reći da se nije bojala. Bojala se, i te kako, ali ne bolesti, eto, to je.

Pušila je mnogo, usne su joj ostavljale crveni trag na filteru cigarete. Čak je rutinirano pripaljivala novu cigaretu na opušku prethodne, premda je na stolu imala elektronski upaljač. Remetin pomisli kako je nekada morala pisati pjesme i biti vrlo slobodoumna. Ili je tako još i sad? Nešto je htjela reći, ali što?

— Nego, čega se bojala? — upita je novinar.

— Bojala se — uzdahnu drugarica Mojsilović — ne nečega, nego nekoga. Neke osobe se bojala.

To je bilo novo. Nada se nekoga bojala? Ali, koga? I zašto? I što bi joj taj netko mogao uraditi?

— Osobe? — upita Remetin. — Kakve osobe? Bliske? Obitelji? U kom smislu?

— Bojala je nepoznate osobe — reče drugarica Mojsilović, i naglasi: — Nepoznate. Da se radilo o nekoj drugoj ženi, ja bih

odmahnula rukom i rekla joj neka ne fantazira, ali Nadu sam suviše dobro poznavala. Ona je bila ozbiljna, realna, nije bila sklona da izmišlja. Ako je rekla da je netko uhodi, onda je to sigurno bila istina.

— Da je uhodi? — zinu Remetin.

Odjednom je osjetio kako mu niski tlak raste, kako se osjeća bolje. Sve je to tako teško i strašno, ali je znao, sigurno je znao da je sad na nekakvom tragu. Ovo je nešto novo. Ili se samo staro ukazuje u novome svjetlu?

— Da — rekla je drugarica Mojsilović. — Ispričala mi je, baš toga petka navečer, da se boji da je netko želi ubiti.

Eto. Remetin je sjedio nepomično i gledao u oblo, otvoreno i jasno lice šefice biblioteke na drugoj strani stola. Nada je mislila, ili znala, da je netko želi ubiti. Na kraju je i bila ubijena. Taj netko ju je uhodio. Ali, kako je to moguće? U Zagrebu? I zašto?

— Je li već netko iz milicije razgovarao s vama? — upita je brzo.

— Nije još — odmahnu drugarica Mojsilović glavom. — Ali, možda hoće. Doduše, ne znam da li bih njima rekla sve ovo što sad vama govorim. To zvuči toliko čudno da... Oni nemaju mašte. Čovjek je morao poznavati Nadu da bi shvatio kako je sve to istina. A ja sam je znala.

Znao ju je i Remetin. Doista, to je zvučalo fantastično. Da ju je netko uhodio i da ju je htio ubiti...

— Ali, pokazalo se da je bila u pravu — kaza on.

— Da — složi se drugarica Mojsilović — ali ono što ja znam o tome, što mi je Nada rekla, teško da njima može išta pomoći... To zbilja nije mnogo ... Rekla mi je da je to muškarac, da je već neko vrijeme prati i da ga se ona boji, osobito navečer, kad ide kući iz knjižnice, jer tu, znate, nema ni žive duše na cesti već u šest ili sedam.

— Kako je znala da je kani ubiti? — upita Remetin brzo.

— Jednom je pokušao — reče drugarica Mojsilović jednostavno.

E, to je već previše. Pokušao? Kako, gdje? Otkud sad odjednom to? Što je taj čovjek, ako uopće postoji? Manijak? Netko iz uže ili šire obitelji?

— Kako pokušao? — zinu Remetin.

— Slijedio ju je dok je išla iz knjižnice, sustigao ju je dolje kod ceste. Onda je ona čekala da prođe autobus, a on joj je prišao s leđa i pokušao gurnuti pod autobus. Nije bilo nigdje nikoga. Samo

slučajno nije uspio, tako mi je rekla. — Drugarica Mojsilović opet je pripaljivala novu cigaretu.

Remetin je osjećao kako mu srce lupa. Zar je moguće da cijela ta priča postaje sve fantastičnija, da tuđi život, koji mu je izgledao jednako običan, samo tegobniji nego njegov, zapravo ima posve drugačiji tok, ispunjen opasnostima, iznenađenjima, nevjerojatnim zbivanjima? Radovan je pao pod kombi, Nadu su htjeli gurnuti pod autobus. Ima li to kakve veze? Je li to dio istog mozaika? Da nije i Radovana tkogod gurnuo?

— Je li kome govorila o tom događaju? — upita Remetin.

— Samo meni. Tko bi joj vjerovao?

Tako je drugarica Mojsilović bila jedini svjedok i jedini izvor važnih informacija. Da li se njoj može vjerovati? A kakvog bi razloga mogla imati da laže?

— Je li poznavala tog čovjeka?

— Nisam je ni pitala — uzdahnu drugarica Mojsilović. — Ali, valjda bi mi rekla da jest. Uostalom, pokazala mi ga je.

E, to je već previše. Pokazala? Znači da je on i vidljiv, fizički prisutan? I tako blizu da ga svak može vidjeti?

— Kako je to moguće? — upita je Remetin.

— Te iste večeri — reče drugarica Mojsilović — nas dvije smo posljednje ostale u knjižnici. Ona mi je govorila o svemu tome, savjetovale smo se, ja sam se ponudila da je odvezem kući svojim autom. Onda smo ugasile svjetlo i prišle ovom prozoru. — Ona ustade i dade Remetinu znak da je slijedi, pa dođe do staklenog zida kroz koji se vidio turobni novozagrebački parkirališni prizor. — Tamo, u haustoru toga nebodera preko puta, stajao je taj čovjek — reče drugarica Mojsilović. — Padao je strašan snijeg i nitko nije imao razloga da se bez veze mrzne. On je nešto čekao. Mogla sam vidjeti njegovu figuru, šešir, ruke u džepovima kaputa.

— Kako vam je izgledao? — upita je Remetin bez daha.

— Ovisok, svakako mlađi čovjek, moglo mu je biti tridesetak godina... Imao je brkove i naočale, to sam vidjela. A drugo ...

Remetin malo razmisli. Brkove i naočale. Čijem bi to opisu odgovaralo? Ili su brci i naočale zapravo nečija maska? Postoji li kakav tridesetogodišnjak na kojeg bi se moglo posumnjati, barem malo?

— Onda to nije bio Radovan, njezin bivši muž? — upita on i odmah se ugrize za jezik, jer nije trebalo previše pričati o Radovanovu čudnom ponašanju, bar ne pred neznancima.

Ali drugarica Mojsilović kao da nije u tome nalazila ništa čudno. Odmahnula je glavom.

— Nije — reče odlučno. — Njega poznajem. On je niži. I uopće, drugačiji. To nikako nije bio on.

GLAVA ČETRNAESTA

Te večeri u Šoštarovu uredu Remetinu se, prvi put otkako je sve počelo, učinilo da je napokon nešto počeo razumijevati.

Šoštar se pojavio iznenada, kao što je iznenada i nestao. On je dolazio kad je htio, i nestajao kad ga je bila volja. Remetin se na to već navikao. Znao je da u tome ima stvarne službene potrebe, ali i neke Šoštarove djetinjaste igre, ili naprosto navike da uvijek bude pomalo tajanstven, kako bi od ljudi — pa i od Remetina — što više izvukao. Ali, to Remetina više nije ni smetalo, navikao se.

— Čujem da si me tražio — rekao je na telefonu. — Šta ima?

— Previše je dugo za telefon — bio je sad Remetin malko tajanstven. — Mislim da imam neke nove stvari.

— Imam i ja — reče Šoštar. — Isto tako nove. Možeš li doći do mene kad završiš s oblikovanjem javnog mnijenja?

— Mogu.

— Povedi i Luku — završio je Šoštar i zaklopio telefon.

Tako su njih dvojica, kad su završili rubriku, sjeli u auto i krenuli k Šoštaru. Luka je nagovarao Remetina da parkiraju na službenom parkingu, jer su sad službene osobe, ali je to Remetinu bilo neugodno. Onda je Luka iskočio iz auto i nekoliko trenutaka razgovarao s milicajcem koji je čuvao parkiralište. Remetin je vidio kako su se obojica nasmijali, a onda mu je pajkan dao rukom znak neka se slobodno zaveže na široka, očišćena i prazna mjesta.

Remetin nije često bivao u Šoštarovu uredu, možda tek dvaput ili triput. Znao je da u tome nema ničega tajanstvenog, da je to kancelarija kao i svaka druga, pretrpana, puna zadaha ohlađenog duhanskog dima, sa tri stola, s pisaćim strojevima i ormarima za spise, sa škiljavim svjetlom i sa stalnim prometom istražitelja i ispitanika. Ipak, nije mu bilo ugodno da dolazi ovamo, i sam se pitao je li to zbog prirođenog straha od policije, ili zbog uobičajene novinarske navike da jedni druge sumnjiče tko od njih radi za policiju, zbog koje nije baš idealno previše petljati s policajcima, makar i privatno. Ovo je, doduše, bio Odjel za krvne delikte, ali ipak

...

Na tom je odjelu Šoštar trenutno bio sam. Tipkao je nešto na stroju sa dva prsta, na očima su mu bile naočale koje, kad njih dvojica uđoše, podigne na čelo kao pilot. Pred njim se pušila golema džezva

puna kave, a na rešou u kutu još su se crvenjele žice, koje se nisu stigle ohladjeti. Gorjela je samo svjetiljka sa zelenim abažurum na Šoštarovu stolu. On poče rastakati kavu čim su njih dvojica sjeli. Izgledao je vedar.

Prije nego što će sjesti, Luka je bezobrazno zašao Šoštaru za leđa i zavirio u ono što je policajac tipkao. Šoštar ga je samo pogledao preko ramena i Luka se vratio do svoje stolice ispred Šoštarova stola, kao da ih Šoštar kani ispitivati.

— U sadržaj se ne razumijem — reče Luka o onome što je vidio. — Ali, stil te neće uvesti među klasike naše književnosti.

— Tko zna — prihvati Šoštar. — Sad je u modi dokumentarni stil.

— O, molim, molim — podiže Luka dlanove kao da se brani. — Nisam znao da su vaše pretenzije avangardne. Pardon! Policijski avangardizam, ne zvuči loše!

Tako su počeli razgovarati o raznim stvarima, sve se pomalo približavajući onome radi čega su se sastali. Srkali su kavu i postepeno se zagrijavali. Šoštar se možda prešaltavao iz jednoga slučaja u drugi, jer je uvijek radio na nekoliko paralelno. Na kraju, kad je svima bilo jasno da je s predigrom gotovo, Šoštar se okrenu Remetinu:

— Hajde, onda, da čujem, šta si to iskopao?

Remetin se donekle zbuni pod Šoštarovim pogledom, premda je znao da ovaj cijeni njegov amaterski doprinos istrazi; amateru ljudi uvijek kažu više nego profesionalcu. Namjerno nije ni Luki bio ništa ispričao, da ovaj to ne sluša dvaput, a i zato da njemu samome bude lakše da sve ispriča do najsitnije pojedinosti.

— Imam dvije različite informacije — reče.

— Naoko nemaju nikakve međusobne veze. Ali, tko zna, kad se bolje pogleda ...

Počeo je od razgovora na groblju prethodnog dana. Ukratko je opisao ukop, spomenuo Šoštaru tko je sve od nekadašnjih prijatelja bio ondje, opisao držanje Tugomira Barišića i njegov susret s bravarom na grobu, premda je pretpostavljao da je zacijelo netko od policije bio ondje, sve to vidio i možda već izvijestio Šoštara. Onda je prepričao svoj razgovor s Barišićem i zadržao se na podatku da je Radovan Sedlaček u posljednje vrijeme slijedio Nadu, da se motao oko nje i nešto njuškao. Osobito je Remetin naglasio činjenicu da su

se njih dvoje susreli u rajonskoj ambulanti dan prije nego što će Nada otići u bolnicu i da su ondje kratko razgovarali.

— U stvari — reče tada Šoštar zamišljeno — nitko nam ne garantira da je doista bilo kratko. Ona je rekla mužu da je bilo kratko, a možda je bilo i malo duže.

— Onda nam nitko ne garantira ni da su se njih dvoje doista sreli — ubaci Luka koji je sve vrijeme držao nogu preko noge i micao stopalom praveći njime krugove u nekom čudnom ritmu.

I jedno i drugo bilo je točno. Remetin je znao da je Šoštar već sve točno odvagao i zapamtio. Ipak, nije mogao a da od njega ne zatraži da ne bude samo policajac, nego da se prisjeti i da je Nadin prijatelj, koji ju je nekad dobro poznao.

— Nada nije imala običaj lagati — reče on. — Ja vjerujem da su se doista sreli i da su doista razgovarali kratko. Uostalom, i u malo vremena može se mnogo reći. — Na to oni nisu imali što primijetiti, pa on doda: — Uostalom, za drugu priču, i za drugi podatak o kojem vas želim informirati, postoji i svjedok.

Onda ispriča o svojem jutarnjem susretu s drugaricom Mojsilović, o čovjeku koji je uhodio Nadu i pokušao je gurnuti pod autobus, i sve ostalo. Osobito je istaknuo da je drugarica Mojsilović vidjela čovjeka i da je njegov dojam da je njezina priča istinita. Dok je govorio, vidio je kako Luka tiho zvižduče i kako jedva čeka da nešto kaže. Doista, čim je Remetin završio, njegov poftiočnik se ubaci:

— Ali, dragi moj vođo i učitelju, to ti je ista stvar kao i tamo. Imaš svjedoka, a zapravo ga nemaš. Jer, tko ti garantira da ta tvoja drugarica šefica knjižnice doista govori istinu?

— E, pa sad — uzdahnu Remetin — ne možeš ipak sumnjčiti čitav svijet! Onda je svatko sumnjiv, uključujući i nas ovdje, i onda je gotovo. Što ti kažeš, Vlado? — pozvao se na autoritet Šoštarova iskustva.

— Zvuči fantastično — reče Šoštar. — Prvo je prati Radovan, u redu, to mogu zamisliti, premda je suludo. Onda je prati nekakav neznanac, koji nije Radovan, onda je na kraju netko davi u bolnici, premda za to nema razloga, jer je ona tako reći na samrti, i postoje mnogi drugi načini da joj se skрати život.

— Pri čemu — uleti Luka mašući kažiprstom — uhoda i davitelj ne moraju biti ista osoba. — Ako ćemo po istini — doda Šoštar —

uhoda nije ni morao postojati. A davitelj jest. Remetin se smrkne. Učinilo mu se na trenutak da nešto razumije, pola je dana živio s tim uvjerenjem, pa je poletnije i radio, bio manje osoran s dopisnicama, čak je i odgovarao na Lukine šale. A sad kao da se ova dvojica iz petnih žila trude da sve to razbucaju i da ga uvjere kako ništa od onoga što je on bio kadar smisliti nema nikakve veze. Najviše ga je od svega smetalo što njih dvojica ne samo da sumnjiče čitav svijet nego sumnjiče i Nadu, žrtvu. Prema posljednjim Šoštarovim riječima, ispadalo je da je Nada možda bila lažljivica i da je izmislila cijelu tu priču o uhodi i napadaču. Ipak, nije se dao.

— Zašto misliš — okrenu se svadljivo Šoštaru — da bi osoba u njezinoj situaciji nešto izmišljala i lagala? Pazi, tu se ne radi ni o kakvom odbijenom ljubavniku, ili silovatelju, nego o tipu koji ju je htio gurnuti pod autobus. Zašto bi to izmišljala?

— To tek treba utvrditi — reče Luka poučno, pa se okrenu Šoštaru. — Je li tako, Sherlock Holmesese?

— Tako je, Grga Čokoline — odgovori Šoštar mirno.

Oni su se čak i zezali, a Remetin je bivao sve jarosniji. Kako mogu? Pa, ipak se tu radi o... Ili je doista potrebno da se čovjek smiri i ohladi kako bi bio kadar razmišljati? Ipak, njemu se njegova ideja i dalje činila dobra i prihvatljiva. Zato je odlučio da igra na sve ili ništa.

— Dobro — rekao je. — Neka vam bude. Ali, ako pretpostavimo da je sve to istina, onda se iz toga mogu izvući neki vrlo zanimljivi zaključci. Evo, ja sam mislio ...

Ali, tu ga Šoštar odjednom prekinu. Kao da ga vodi neka druga misao, čeprkao je po papirima na svome stolu dok je Remetin govorio, nešto je tražio, onda je našao jedan spis i neko vrijeme buljio u njega. Remetin se pitao da li ga policajac uopće sluša. Ili ga možda namjerno prekida zato što vodi neku svoju osobitu igru, kao i u svakom razgovoru?

— A ja sam — reče Šoštar zamišljeno — malo radio na nekima od ljudi u ovom slučaju.

Digao je glavu i pogledao ih. Remetin je zaustavio u zraku ruku kojom je do tada gestikulirao, a onda ju je razočarano spustio. Potražio je cigarete.

— Sigurno na bravaru — reče Luka. — Znam ja tebe.

— Točno — kimnu Šoštar. — Radio sam malo na bravaru.

— Jučer na groblju — ubaci Remetin — izgledalo mi je da je pri cugu.

— Naravno — nasmiješi se Šoštar. — Kad je ovdje dvadeset četiri sata bio bez ičega. Morao je nadoknaditi.

— Toliko si ga ispitivao? — dreknu Luka. — Pa ti si zvijer!

— Toliko sam ga ovdje držao — odgovori Šoštar mirno. — Ispitivao sam ga samo sat vremena. Pustio sam ga u pacu, da malko smekša bez pića, a onda je išlo lako.

Zastao je. Remetin je dobro znao da Šoštar neće ništa više reći ako ga ne upitaju. Sve je iz njega trebalo kliještima izvlačiti. Ali, on je na to bio navikao. Zato ga upita:

— I što si saznao?

Šoštar se neko vrijeme bavio pripaljivanjem cigarete, tako da je vladala tišina. Onda udahnu dim i otpuhnu ga, pa reče iza toga gustog oblaka:

— Nema alibija za onu noć.

Eto ti ga na! Remetin je morao sam sebi priznati da od samog početka nije bravara shvaćao ozbiljno, premda nije znao zašto. A na kraju krajeva, zašto ne? Zar nije i on neprestano otkrivao kako su svi drugačiji nego što izgledaju, kako su sposobni za najčudnije stvari koje ne može zamisliti čak ni onaj tko ih dobro poznaje i vjeruje da sve može predvidjeti?

— Što kaže? — upita Luka.

— A, obična priča — uzdahne Šoštar. — Nije dolazio kući čitavo popodne i noć, ali se njegova žena nije brinula, jer se znao zapiti. Došao je kući tek ujutro oko pet, kad mu je žena ustala da ide na posao.

— Pijan? — upita Remetin brzo.

— U tome i jest stvar. Pijani obično tvrde da su trijezni. A ovdje je obratan slučaj.

— Zanimljivo, zanimljivo — ubaci Luka. — To bi trebalo jednom pokušati, vidiš. Pričaj, pričaj!

— Njegova žena nam je rekla da je došao trijezan i da je nju to i zabrinulo. A on tvrdi da se te noći napio kao ćuskija.

— I da se ne sjeća ni gdje je bio ni što je radio — dometne brzo Luka.

— Tako je — kimnu Šoštar.

Na trenutak, Remetin se upita vjeruje li Šoštar doista da je bravar ubio Nadu. To mu zbog nečega nije izgledalo vjerojatno. Ali, nije imao kad o tome misliti. Jer, stalno je slijedio jednu istu misao, stalno se vraćao na knjižnicu, na drugaricu Mojsilović i na onoga zagonetnog čovjeka u haustoru preko puta. Rekao je brzo:

— Onda je možda on uhodio Nadu?

Ali, Šoštar opet kao da ga nije slušao. Opet je iznebuha načeo novu temu. To je bio njegov običaj, kad bi se napokon nekako odlučio da govori: eto vam podaci, svi na hrpi, jedni preko drugih, pa vi sad vidite što ćete s njima. Ne mogu vam ja davati i podatke i rješenja. Tražili ste podatke? Izvolite! I nastavio je s podacima.

— A što se tiče Radovana — kazao je — i tu ima novosti.

Remetin je naćulio uši. Zato Šoštara toga dana nije mogao uloviti telefonom! On je nešto kuhao. Redovito je nešto ispadalo iz njegovih nestanaka. Upita ga:

— Čega tu novog može biti?

— Može ponešto — reče Šoštar. — Novi svjedok, na primjer.

Luka je zazviždao, a onda s poštovanjem pogledao Šoštara. To je bilo nešto: policajčevo izlaganje išlo je od manje važnoga prema važnijem, podaci su se nizali sve žešći i žešći i stvar je imala svoju dramaturgiju. To je Luka, kao bivši glumac, osobito volio. Sve je išlo točno po rasporedu, tako da izaziva najveća moguća iznenađenja.

— Kakav svjedok?

— Jedan invalid u kolicima koji stanuje točno u kući ispred koje se ono dogodilo. Sjedio je pred prozorom i gledao van. Nitko se prije nije sjetio da njega upita, pitali su samo prolaznike na ulici, u tome je bila greška.

— I što on kaže? — upita Remetin donekle stegnuta grla.

— Kaže — uzdahne Šoštar — da je Radovan to namjerno učinio.

Nastala je tišina u sobi, čulo se samo Lukino zviždukanje i krckanje rešoa koji se polako hladio. Remetin je gledao u Šoštara i pitao se što taj podatak donosi. I koliko mu se uopće može vjerovati? U daljini mu se opet stala pomaljati svjetlost, ona ista koja ga je pratila cijeli dan, samo sad drugačija, neugodnija, ali je ipak bila svjetlost. Nešto je znao, nešto je shvaćao, ali još nije znao što.

— Kako se to dogodilo? — upita Luka.

— Radovan je prelazio cestu — reče Šoštar — već ju je bio skoro prešao kad je naišao taj kombi. Onda se malo pognuo i bacio se unatrag, kao kaskader, pazeći što radi. Kao kaskader. Kao da pazi da se ne bi odviše ozlijedio. Odmah da vam kažem, ja vjerujem tom svjedoku. On je u kolicima, pažljivo gleda stvari oko sebe. Osim toga, ne može hodati. Vjerojatno mu je teško kad vidi da netko sam sebi nanosi ozljede.

— I može završiti u kolicima — ubaci Luka. — To je podatak, svaka čast! A i svjedok. Takvome ja vjerujem, a ne onim prolaznicima.

Remetin je brzo razmišljao šišajući posljednje dimove iz svoje cigarete bez filtera. Svjetlost je dolazila sve bliže, ako je bila svjetlost, ako nije bila naprosto logička greška, jer one redovito najljepše svijetle. Činilo mu se da ponešto ipak dolazi na svoje mjesto.

— Ja sam te prekinuo — reče mu Šoštar. — Učinilo mi se da imaš neku teoriju.

— Da — kaza napokon Remetin. — Imam. Sad, nakon ovoga novog podatka, doista mi se čini da imam. Ovako. Ako su se Nada i Radovan sreli, onda je ona možda i njemu rekla da je netko prati i da je želi ubiti.

— Zašto njemu, ako ju je on pratio i dosađivao joj? — upita ga Luka okrutno i logično.

— Ne znam zašto — odmahnu Remetin glavom. — Ali, zar nema i inače iznenađenja na sve strane? Sentimentalnost, stari dani, strah, šta ja znam... Ali, ako mu je rekla, onda je to objašnjenje zašto se namjerno bacio pod kombi.

— Misliš da jest? — upita ga Luka dok je Šoštar zamišljeno kimao glavom.

— Mislim — kimnu Remetin. — Zato da dođe u bolnicu. Da bude blizu Nade. Mislio je da je ona u opasnosti. I znao je što mu je viteška dužnost. Majmun je vjerovao da je može zaštititi.

GLAVA PETNAESTA

Baš kad je Remetin htio pritisnuti zvono, začuo je iznutra glasove. Bili su povišeni, osobito muški, i razlijevali se prilično blizu vrata. Malo se odmakao, bilo mu je neugodno, kao da je iznenada otvorio vrata nečije kupaonice i ugledao stanara golog pod tušem. Na trenutak je pomislio da jedostavno šmugne niz stepenice, ali ga je onda zainteresiralo ono što je čuo. Čuo je posve dobro, jer je muškarac sad bio sasvim kraj vrata s unutrašnje strane. Dok su Remetinu oči lutale po ofucanom stubištu, po loncima sa cvijećem poslaganim duž ograde i po prljavom svjetlarniku u polukatu, glas je iznutra grmio:

— Ako ti to možeš gledati, ja ne mogu! Ako on ne zna šta je dobro za njega, ja znam. A ti samo slini i gledaj kako ti sin propada i sam sebe upropaštava!

Remetin je, naravno, odmah požalio što je uopće dolazio, i bilo ga je stid vlastite znatiželje, premda joj se nije mogao oduprijeti. Znao je oduvijek, godinama, da se Radovanovi roditelji redovito svađaju, da im se događa da ne razgovaraju tjednima i da je među njima nekoliko puta došlo čak i do tučnjave. Bilo je tako još u ono doba dok je kao student drugovao s Radovanom Sedlačekom, premda je Radovan sve to uzimao s vesele strane i prikazivao u šaljivom svjetlu. Ali, Remetin je znao, i svi su drugi znali, da to nije nimalo šaljivo. Pogotovo mu je to bilo jasno sada, dok je slušao one glasove iza vrata; nije se mogao oteti dojmu kako su ti glasovi ispunjeni strašnom mržnjom, i lijepo je mogao vidjeti kako to ide: dvoje ljudi koji se mrze ali se ne rastaju, nego ostaju skupa, jer je međusobna mržnja postala glavni razlog njihova života. Svako od njih ima pri ruci krivca i mogućnost da se tom krivcu sveti. A već su stari. I tako će to ići do samog kraja. Tko zna što će do kraja još biti.

Zakoračio je da siđe niza stube, psujući samoga sebe što je uopće dolazio. Ali, upravo tada se vrata otvoriše i Remetin zastade, u panici da će ga uloviti gdje kao špijun prisluškuje na tuđim vratima. Ali, Radovanov otac nije gledao na stubište. Stajao je na pragu, i okrenut stanu, govorio:

— I da znaš, nimalo mi nije žao! Nimalo! I mislim da je ovako najbolje za sve! A ti samo slini!

Onda je tresnuo vratima i okrenuo se, pa se našao licem u lice s Remetinom. Bio je sav rumen, rođeni apoplektik s povišenim krvnim tlakom, sijed i oznojenih kapaka iza naočala, glasna i kratka daha. Ali, bio je još u dobroj formi, imao je negdje oko sedamdeset godina i zapravo nikad nije bolovao, tako da se moglo pretpostaviti da će umrijeti naglo, i to zdrav. Naravno, sad je njemu bilo neugodno, a Remetin je učinio sve da tu neugodnost smanji. Stajao je tako da se moglo povjerovati kako se upravo toga trenutka popeo uza stube i kako možda nije ništa ni čuo.

— Dobar dan, stric Sedlaček — rekao je.

— O, Ivo — zasoptao je čovjek. — Otkud ti, kojim dobrom?

Govorio je izrazito školski i izrazito knjiški, jer je nekada u školi predavao jezik i književnost. Želio je postati direktor škole, ali mu se to nikada nije ostvarilo, jer je bilo okapanja zbog njegove navodne okrutnosti prema učenicima, zbog uvreda koje im je nanosio i zbog sklonosti fizičkom kažnjavanju. I svoga je sina kod kuće tretirao kao đaka, a u školi ga je pred svima šamarao.

— Eto — promućao je Remetin — došao sam vidjeti da li vam što treba... Mislím, u ovoj situaciji...

Bila je to laž, naravno, jer je došao njuškati, i bilo ga je zbog toga sram. Ali, stari Sedlaček reče:

— To je lijepo od tebe ... Dugo te nije bilo ... A ja sam, vidiš, baš pošao na neki sastanak...

Osvrnuo se na trenutak na zatvorena vrata i Remetin je znao da je to laž. Starome je jednostavno bilo neugodno da se sad vrati, nakon svađe i onih teških riječi. Remetin zato odluči potkrijepiti starčevo uvjerenje kako on nije ništa čuo.

— A je li teta Emica kod kuće?

— Da, ona jest — rekao je starac, i dodao: — E, pa, ja moram... Drago mi je što te vidim, Ivo, zbilja mi je drago... Pa, navrati opet koji put, znaš gdje smo ...

Remetin obeća da hoće, lažući po treći put u tom kratkom razgovoru. Nisu ni riječi progovorili ni o Radovanu ni o Nadi. Onda starac ode niz stepenice, a Remetin zazvoni na vratima.

Vrata se otvoriše gotovo istoga trena, pa Remetin pretpostavi da je Radovanova majka sve vrijeme prisluškivala njihov razgovor. Ona je bila mršava i blijeda, sijeda kosa bila joj je uvijena u trajnu, a na sebi

je imala staru kućnu haljinu. Često je hodala po stanu s octenim povezom preko čela, a Remetin se sjeti kako mu je jednom, kad je došao u posjet Radovanu, pokazivala golem kamenac što su joj ga izvadili iz žučne kesice, umotan u starinsku vezenu maramicu.

— Bok, lvek — rekla je i propela se na prste da ga poljubi u obraz.
— Kako je? Kako su tvoji?

Uvela ga je u polumračno predvorje, gdje se čulo kлокotanje zahodskog kotlića i škljocanje plinske ure, a odatle u kuhinju koja je gledala na veliko, zapušteno dvorište i niz dvorišnih prozora zgrada u susjednoj ulici.

— Dobro — reče novinar. — Dobro, hvala.

Ona je iz kredenca izvadila bocu s rakijom i malu čašicu, a njega je posjela za kuhinjski stol, tako da je bio leđima naslonjen na frižider. Sjeti se da je to bilo Radovanovo mjesto, da je on oduvijek tu sjedio. Dvadeset godina ništa se nije promijenilo u toj kuhinji. Dok mu je točila rakiju, upita ga:

— Jesi li ga čuo kako se dere?

— Da — poniknu Remetin glavom. — Čuo sam.

— Tako je to svaki dan — reče ona, pa ode do štednjaka gdje su se u loncu kuhali krumpiri u ljusci. Ubode jedan ili dva vilicom, da provjeri kakvi su, a onda se vrati i sjede Remetinu nasuprot, okrenuta leđima prozoru, tako da joj je svjetlo dolazilo odostraga, pa joj je slabije vidio lice. — A osobito otkako je ovo ...

— Otkako je Radovan u bolnici? — pomaže joj Remetin da zađe u razgovor, a i da, bar za prvi trenutak, izbjegne spominjanje Nadina imena. Ni Radovanov otac ni majka nisu bili na sprovodu.

— Pa da... — reče on. — Ali, još i prije... Staroga je to strašno pogodilo kad su se njih dvoje rastali, znaš... On je prema Radovanu uvijek bio strog i nemilosrdan, znaš i sam, premda ga voli. Strašno ga voli, ali mu ne zna pokazati ljubav, eto. Ne možeš zamisliti kakve je sve stvari on bio u stanju govoriti protiv Nade, najgore na svijetu, da je on oduvijek znao da je ona prasica, i kurva, i svašta, i da je Radovan budala što se dao od nje uloviti...

— Da — kimao je Remetin. — Da.

Bilo mu je teško to slušati. Ne samo zato što je bilo odviše privatno, odviše nasilno i strašno, nego i zato što je točno znao da Nada nije ulovila Radovana, da su se slučajno našli i da je on, Remetin,

pripomogao da se nađu, misleći da čini nešto dobro. Smije li čovjek uopće išta poduzimati, ikako utjecati na tuđu sudbinu? I ne utječe li i sad? Neće li i ovaj njegov posjet donijeti kakvo zlo? Ali, Radovanova majka, teta Ema, govorila je dalje:

— On je razgovarao i s Radovanom, odlazio je k njemu, zvao ga da se preseli ovamo, i uvijek se vraćao ljut i govorio protiv Radovana, ali onda bi se sve opet završilo tako da je tu vikao protiv Nade, da je ona za sve kriva, da bi nju trebalo...

Tu se prekinula i Remetin je točno znao zašto: zato što je bilo teško tako nešto izgovoriti, a još više zato što je zacijelo znala da je Nada ubijena, pa, koliko god da je i sama mrzila svoga muža, nije mogla da sad kaže kako je on tvrdio da bi Nadi trebalo zavrnuti vratom. Jer, netko joj i jest to uradio.

— Da — uzdahnu Remetin. — Shvaćam. A sad mu je možda i žao.

Ona ustade i uze iz kredenca jednu čašicu za sebe. Premda je čašica bila malena kao naprstak, ona natoči u nju tek toliko rakije koliko je trebalo da se pokrije dno, pa je potom brzo ispi. Valjda joj je bila muka od svih tih razgovora u rano jutro.

— Ne znam je li mu žao — reče. — Nikoga on ne žali osim sebe. On misli da je dobro to što se dogodilo, ali mu je strašno krivo zbog Radovana, znaš. On je valjda mislio da će se Radovan poslije Nadine smrti naglo promijeniti, kao da je pušten iz zatvora, ili kao da se izliječio. Da će opet biti veseo i sve... A onda je vidio...

— Da — kaza Remetin. — Bio sam kod njega. Nije se promijenio. To će potrajati, dok sve to pregrmi, znate.

Ona je kimala glavom, a onda je opet ustala da pogleda svoje krumpire. Stala je kod štednjaka, okrenuta leđima plinskom plamenu kao da grije leđa (doista, u stanu je bilo hladno, valjda su štedjeli), prekrížila je ruka na prsima i rekla:

— Znam. Treba za to strpljenja. Ali, ovaj to ne shvaća. On nalazi načina da se s Radovanom posvađa i da ga rastuži čak i sad, u bolnici, dok Radovan leži tamo sav izlomljen, i dok...

Suze su je prekinule u govoru. Očito, cijeloga je jutra zadržavala suze, a sad kad su krenule, brzo su se pretvorile u grčevit plač i glasno ridanje koje nikako nije prestajalo. Remetin je natočio punu čašicu rakije pa je s njom prišao teti Emi. Tutnuo joj je to u ruku i ona

je brzo ispila, a onda se malo stresla. Iz džepa kućne haljine izvadila je maramicu i njome stala brisati nos i oči.

— Bit će dobro — promrmljao je Remetin.

— Da si samo vidio — dahtala je dok su joj jecaji prekidali riječi — što je uradio kad smo išli k Radovanu dok je još Nada bila živa... — Sad se njezina mržnja provalila kao čir, i ona se više nije suzdržavala: — To je luđak, kažem ti, lvek, to je luđak, ja živim četrdeset godina s luđakom. On je zvijer, Ivo, zvijer...

Remetin ju je zagrlio i potapšao po ramenu. Gledao je preko njezina sijedog tjemena na tužna dvorišta, na žalosne prozore kuhinja, kupaonica i zahoda na drugoj strani, na oljuštena pročelja i na urušene dimnjake u tom polusrušenom gradu. Ona je ridala, a on ju je držao u naručju.

— Što je bilo? — upitao ju je kad se malo smirila.

— Došli smo tamo — rekla je — a Radovana nije bilo u sobi. Sjeli smo da ga pričekamo, ali on dugo nije dolazio. Raspitali smo se kod drugih bolesnika, ali oni su nam rekli da se ništa neobično nije dogodilo, da je Radovan tu negdje, da je na trenutak nekamo izašao. Čekali smo dvadesetak minuta, a stari je bio nervozan i bijesan, kao da mu se nekamo žuri. Kad je Radovan napokon došepesao s onim svojim gipsom, on se počeo derati na njega da gdje je dosad, i kakav je to način, i šta ja znam ...

Remetin je znao da još nije čuo ono najvažnije, i da će to uskoro čuti. Sve je to ona pripovijedala zato da pokaže kakav joj je muž, a Radovan je sve više postajao statist u toj priči. Znao je da će doći još nešto krupnije, strasnije.

— Mogu misliti kako je vama bilo — reče tiho. — I, što je bilo dalje?

— Dalje — reče ona, sad već mirna, više gnjevna nego žalosna, pa se odmače od njega, malko postidjena — dalje, kad je saznao gdje je Radovan bio, skočio je i izletio iz sobe kao furija, zalupio vratima jer uvijek lupa vratima, zamisli ti divljaka, i ostavio mene i Radovana da tamo sjedimo kao ... On ti je zvijer, Ivo, nije njemu ni do Radovana ni do koga, samo do sebe, do svoje časti i svojih ideja, i do toga da upravlja sinovim životom ...

Zašutjela je, a Remetin se vratio za stol, pa je sam natočio još čašicu rakije. Nije bila osobita, ali je palila u grlu i udarala u glavu iz praznog želuca, a to je pomagalo. On je upita:

— A gdje je Radovan bio tako dugo?

Ona ga začuđeno pogleda, kao da joj nije jasno da se tako nešto uopće može pitati. Onda reče:

— Pa, kod Nade, gdje bi drugdje bio?

Remetin je buljio u nju. Pa da, to je bilo prirodno. Zapravo se tome nije ni sam iznenadio. Nije ga čudio sam podatak, čudilo ga je kako se taj podatak sasvim dobro uklapa u njegovu vlastitu teoriju o tome da se Radovan namjerno bacio pod auto zato da bi bio blizu Nade, i zato što je mislio da je može zaštititi. Upita je:

— Sa svim onim gipsom?

— Dosta se dobro kretao, već tada — reče teta Emica. — Čak je mogao i požuriti, ako zatreba.

— Kad je to bilo? — upita je Remetin. Ona malo razmisli lutajući očima po stropu.

Onda reče:

— Ja mislim, u srijedu. Da, u srijedu po podne. Radovan je stradao u ponedjeljak, a to je bilo u srijedu.

— Je li milicija razgovarala s vama? — upita Remetin.

Teta Ema poniknu glavom, a onda reče:

— Zvali su njega, on je bio tamo kod njih u Petrinjskoj. Ja ne znam ni šta su ga pitali ni šta im je rekao. Nije mi pričao. Ali, kad se vratio odande, bio je manji od makova zrna.

U tom času zazvoni telefon i teta Ema ode da digne slušalice. Telefon je stajao na frižideru iza Remetinovih leđa.

— Halo — javi se ona, onda joj lice poprimi začuđen izraz. — Za tebe, lvek — reče.

Remetin se nije čudio: toga jutra bio se javio Luki i rekao mu neka ga, u slučaju kakve velike nevolje, nazove kod Radovanovih roditelja, jer da će biti tamo. Ovaj poziv nije mogao značiti ništa drugo nego da je nevolja već tu.

— Remetin.

— Ja sam — reče Šoštar na drugoj strani, a Remetin pomisli da možda i nije nevolja. Ili jest, još veća? — Mislio sam da će te možda zanimati — nastavio je policajac. — Možda bi mogao doći? Imamo još jedan slučaj.

— Kakav slučaj?

— U bolnici, na istom odjelu — reče Šoštar i zaklopi telefon.

GLAVA ŠESNAESTA

— Ja sam kriv — rekao je Šoštar dok su hodali niz dugi hodnik u kojem je vladala neobična užurbanost.

— Kako možeš ti biti kriv? — upitao ga je Remetin, premda još ništa nije znao.

Hodali su niz hodnik, a sasvim u dnu Remetin je opazio Luku kako razgovara s nekim mladim čovjekom u bijelom. Luka je ovaj put bio brži od njega. Šoštar je hodao dugim koracima i gledao ravno preda se. Remetin je znao da je njega teško uzdrmati, a i kad je uzdrman, on to svojim držanjem ne pokazuje, kao što se ni sad nije na njemu ništa osobito vidjelo: lice mu je bilo čvrsto, oči mirne, ruke su se odmjereno kretale dok je hodao. Ali, riječi su govorile nešto sasvim drugo, i bile su iskrene:

— Morao sam znati — rekao je. — Morao sam predvidjeti.

Već je po tome Remetin naslutio o čemu je riječ. Kad su ušli u praznu primarijusovu sobu, koju je Šoštar otvorio sigurno i naglo kao da je njegova vlastita, Remetin zastade nasred prostorije i upita:

— Gospođa Premerl?

Šoštar uzdahne i ode do prozora s rukama na leđima, u svome savršeno skrojenom odijelu i u elegantnim cipelama.

— Eto, vidiš — reče buljeći van. — Ti si se odmah sjetio. I ja sam to morao znati.

Remetin je piljio u Šoštarova leđa. Dakle, ni gospođe Premerl više nema. Još jedna samrtnica koju je netko ubio. Zar se tu radi o kakvom manijaku koji se navrzao na bolesnice? Ili je možda posrijedi nešto drugo, što je Šoštar podrazumijevao kad je rekao da je morao znati? Remetin ga upita:

— Kako?

— Na stolu su ti fotografije — reče Šoštar, i dalje buljeći u tmurni zimski dan i rijetke pahuljice što su počele prsati kao najava nečega krupnijeg i neugodnijeg.

Remetin se sjeti kako je jurio kroz zakrčeni grad i kako su se te pahuljice lijepile za njegovo vjetrobransko staklo, stvarajući sve neprozirniju zavjesu, kao što je i ono čime se bavio bilo sve tamnije i neprozirnije. On uze sa stola veliku žutu kuvertu nalik na one u kojima se bolesnicima daju celuloidne folije sa snimkama pluća, bubrega i sinusa. Polako izvadi fotografije. Na njima se vidjela soba,

krevet iz raznih položaja, tijelo na krevetu. Onda su slijedile snimke iz blizine. Lice gospođe Premerl, bez grča, bez straha, nekako mirno i sretno, kao da nije nasilno umrla, kao da je zaspala i kao da je, pomisli Remetin, umrla od pilula za spavanje, tako je izgledalo.

Ali, onda su slijedile pojedinosti. Prvo cijeli vrat, s jasnim tragovima prstiju. Onda detalj vrata, s masnicama koje su nesumnjivo svjedočile o čemu se radi. Na jednoj se snimci vidjela samo svijetla površina i udubina na njoj. Uspoređujući to s ostalim fotografijama, Remetin zaključi da je to detalj vrata i da ona udubina zacijelo znači da su pršljenovi dušnika polomljeni od prejakog stiska. Najstrašnija od svega bila je činjenica da se nad vratom vidio podbradak debele i mirne žene.

— Isti način — reče Remetin tiho.

Šoštar se okrenu od prozora i priđe stolu. Uze jednu od fotografija i zagleda se u nju. Onda kimne.

— Isti način — reče. — Davljenje je i inače dosta rijetko, jer podrazumijeva osobit položaj, a i snagu. Češći su udarci, ubodi i rane vatrenim oružjem. U ovoj situaciji to je još čudnije.

Remetin je bio toliko uzbuđen i izgubljen da više nije ni osjećao svoje uzbuđenje i izgubljenost. Sve dotad mu se činilo da je cijela stvar nekako u obitelji, među prijateljima, da je sve to njihova generacijska stvar i neki stari dugovi. A sad, odjednom, tu je i gospođa Premerl, i sve je odjednom drugačije. Bio je toliko zbunjen da je mirno upitao:

— Ali, zašto? Pa, bolesnik je bespomoćan, a osim toga, i leži... Lako ga je udaviti, ako baš hoćeš.

— Zato — reče Šoštar — što je ovo bolnica. Tu su pri ruci pilule, injekcije, i svi oni aparati. Zašto baš davljenje?

— Misliš da način ima neko značenje? — upita ga Remetin.

— Ne znam — odgovori Šoštar, po svome običaju.

Začuše kucanje na vratima i uđe Luka. Kimnuo je glavom Remetinu, a onda se okrenuo Šoštaru. Kad je progovorio, Remetin je odmah znao da je Luki teško, jer se zezao usiljeno i mučno.

— Čuj — rekao je mlađi novinar policajcu — ne bi bilo zgoreg da pozoveš one tvoje s političkog odjela, ili kako se već to zove. Oni znaju kako treba s masama. Ovdje je zavládala panika, tako ti boga, na obje strane.

— Na koje obje strane? — zareza Remetin nervozno, jer je Luka bio prekinuo njihov razgovor baš onda kad je on htio nešto upitati Šošlara.

— Na strani pacijenata i na strani osoblja, gazda — reče Luka poučno. — Svi su se počeli bojati da je ova bolest prijelazna. Primarijus se živ usro.

— To je u redu — reče Šošlar. — Već smo poduzeli što treba.

— Uostalom — doda Luka — doktor Lutrović čeka da ga primite.

— Tko je doktor Lutrović? — upita Remetin.

— Dežurni liječnik od noćas — objasni Šošlar. A onda doda kao uzgred, kao da to baš i nije osobito važno: — To je onaj isti koji je dežurao i one noći kad je Nada ubijena.

Remetin je i dalje stajao nasred sobe držeći u jednoj ruci žutu kuvertu a u drugoj fotografije. Gledao je čas u Šošlara, čas u Luku. Oni u tom podatku kao da nisu nalazili ništa neobično, a njega je osobno taj podatak šokirao. Ali, kad se bolje pogleda, zašto ne? Pa, liječnici se smjenjuju na dežurstvu, i zašto se ne bi moglo slučajno dogoditi da isti liječnik bude dežuran u oba slučaja? On upita:

— Nije valjda i ista sestra?

— Jest — reče Šošlar ravnodušno. — Oni rade u timovima.

Luka je zirkao u Remetinovo iznenađeno lice, a onda je dodao kao da mu je do toga da svoga šefa još više iznenadi i zbuni:

— Samo, ona trenutno ne može razgovarati. Pod injekcijama je.

— Pod kakvim injekcijama? — upita ga Remetin.

— Ma vrag će ga znati pod kakvim — uzdahne Šošlar. — Pomahnitala je noćas, kad je našla gospođu Premerl mrtvu. Nekakav šok, histerija, ili koji vrag. Pa su je našopali sedativima i ne možemo s njom razgovarati sve do sutra.

— Mora da je napravila veliku gužvu — reče Luka kimajući. — Probudila je pola bolnice, toliko je skvičala. Izgleda da se njoj učinilo da je sve to usmjereno protiv nje osobno, ili da je ona slijedeća na redu.

Remetin se pomalo smirivao, i pomalo mu je postajalo jasno da sve to ipak nije košmar, da događaji ne teku kao u snu nego kao u stvarnome životu, što znači loše, bolno i na štetu onih koji u njima sudjeluju. Onda se sjeti da upita:

— A da nije Budrović opet pravio sestri društvo? Čovječe, ne ljuti se, i te stvari?

— Nije — odmahnu Šoštar glavom. — Od njega ovaj put nema koristi. Kaže da je spavao.

Nastala je kratka šutnja, Luka je bezobzirno sjeo na stolicu i digao noge na primariusov stol. Šoštar je palio cigaretu i kao da mu se nije žurilo da porazgovara s dežurnim liječnikom. Ili ga je namjerno puštao da čeka, držao ga u pacu, kako je govorio? Stavljajući fotografije natrag u kuvertu pa na stol, Remetin upita:

— Dobro, ako je sve to izvedeno na isti način, onda je valjda i počinitelj isti?

— Ne mora značiti — reče Šoštar. — Ali, može.

— Mislim — govorio je Remetin — ne toliko zbog samoga davljenja, nego... Pa, eto, ipak nije lako ući ovamo noću nezapažen, pa onda ući u sobu, pa poslije izaći... Treba vremena da se upozna teren, i sve to skupa ...

— Da — reče Luka — osim u slučaju da je ubojica netko tko već ionako poznaje teren.

— Miliš netko iz bolnice?

— Ili dva takva ubojice — nastavio je Luka ne odgovarajući na šefovo pitanje, pa je prstima počeo udarati ritam po slušalici primariusova telefona.

Remetin je na trenutak pričekao, da vidi hoće li Šoštar napokon pozvati toga liječnika, ali je Šoštar opet otišao do prozora i zagledao se van. Remetin se na trenutak upita treba li da Šoštaru ispriča pojedinosti o svome jutrošnjem posjetu Radovanovim roditeljima, ali onda odustane od toga. Kad se god javila dvojba o tome treba li da policajcu nešto kaže ili da mu prešuti, uvijek su postojali podjednaki izgledi da mu poslije bude drago i da zažali. Upita samo:

— Misliš li ti, Vlado, da je gospođa Premerl nešto znala?

— Mislim — reče Šoštar ne osvrćući se.

— Ali, zašto nam to onda nije rekla? Njoj se bar mogla pružiti sigurna zaštita?

Šoštar ne odgovori na to pitanje, ali je Remetin i sam mogao naslutiti kako odgovor glasi: bio je to najčešći odgovor što ga je od policajca uopće dobivao, a glasio je: ne znam. Šoštar se odmače od prozora, pa ode do bijelih vrata, otvori ih i zaviri u hodnik. Nije rekao

ništa, ali valjda je dao nekakav znak glavom jer na pragu se odmah pojavi mladi liječnik.

Bio je visok i crnomanjast, naočit, kovrčave kose i jakih, preplanulih mišica ispod košulje kratkih rukava. Na nogama je imao bijele natikače s drvenim donovima, a iz džepa mu je virio nekakav sjajni instrument nalik na nalivpero. Prije nego što je on stigao ući, Luka skide noge sa stola, a Šoštar pokaza liječniku stolicu. Stolica je bila kraj stola, pa su liječnik i Luka sjedili svaki s jedne strane, a Remetin i Šoštar su stajali. Ni ovoga puta nije bilo nikakva predstavljanja.

— Ovo je preliminarni informativni razgovor — reče Šoštar bez uvoda. — Izjavu ćete dati kasnije, dolje, kod nas.

— Ali, ja sam već sve rekao ljudima koji su noćas bili tu — reče liječnik. — A i nema tu baš mnogo ...

— Bit će kao i prošli put — prekine ga Šoštar. — Znete i sami. Morat ćete više puta ponoviti ono što znate. Što češće, to bolje, to više detalja izlazi na vidjelo. Ako ne vjerujete, mogu vam pokazati vaše izjave od prošli put.

Liječnik podiže otvorene dlanove pred prsa, u znak da on svemu tome vjeruje, ali da zna da nema ništa osobito dodati.

— U redu — reče. — Pitajte.

— Nemam ja vas što pitati — reče Šoštar nekako oštro. — Ispričajte nam kako je bilo.

— Pa, rekao sam već — ponovi liječnik — nema tu mnogo da se priča. Probudila me je vika. To je Borka ...

— Jeste li sigurni da vas je probudila? — upita Šoštar opet buljeći kroz prozor.

— Kako to mislite?

— Pa lijepo — Šoštar se i dalje nije osvrtao

— jeste li sigurni da ste baš spavali?

Liječnik pogleda u Remetina i Luku kao da od njih traži pomoć. Ali oni su samo piljili u njega kao sove, jer taj su zanat već izučili. Nisu smjeli kvariti Šoštaru posao, a ovo je bio najbolji način da mu pomognu.

— Naravno da sam siguran — reče liječnik. — Kako ne bih bio?

— Tako — reče Šoštar, i dalje leđima okrenut unutrašnjosti sobe — riječ »spavati« upotrebljava se u dva smisla. U smislu sna, i u smislu »spavati s nekim«. Što je bilo posrijedi u vašem slučaju?

Remetin i Luka se zagledaše. To je bilo posve novo. Šoštar je bio majstor da čovjeka iznenadi. Nije iznenadio samo mladoga doktora, nego i njih. Zavladała je napeta tišina. Onda liječnik napokon progovori stegnuta grla:

— Čujte ...

— Vi zbilja podcjenjujete miliciju — okrenu se sad Šoštar od prozora i poče gnjevno mahati liječniku prstima ispred nosa. — Zar vi mislite da smo svi mi budale? Da nismo nakon onog prvog slučaja pročeprkali po vama i vašim postupcima one noći i svih drugih noći?

— Čekajte ... — zausti liječnik.

— Čekajte vi — prodere se sad Šoštar, čak je uspio da malo pocrveni, kao da je doista bijesan. — Zar vi mislite da nama možete lagati? Da mi ne znamo da vi naštimavate svoja dežurstva sa sestrom Mirjanom Šašić sa gornjeg kata i da ona dolazi spavati s vama kad ste dežurni?

— Ja sam mislio da to ...

— Niste vi ništa mislili, vi ste se samo brinuli za svoju guzicu — derao se Šoštar i dalje. — Što vi imate misliti? Vaša je dužnost da pomognete u istrazi, i to da govorite istinu, a ne da lažete!

Zašutio je jednako naglo kao što je i progovorio, jer i to je bilo dovoljno. Liječnik je sad bio pokunjen jer su ga ulovili u laži, i posramljen jer se neznanac pred drugim neznancima na njega derao kao na balavca. Čak i njegove mišice kao da više nisu bile onako snažne i preplanule.

— Da — rekao je tiho. — Mirjana je bila sa mnom one noći, a i noćas. Ali, doista smo spavali, mislim zbilja spavali. I doista nas je probudila Borkina vika ...

Šoštar je opet stajao kod prozora, samo što je sad gledao u sobu, a ne više van.

— Je li točno da je Borka nekad bila vaša ljubavnica?

— Točno je — poniknu liječnik glavom.

— I da je bila bijesna, i da vas je uhodila, i da je ona njezina vika, i histerični napad poslije toga, da je sve to uzrokovano ljubomorom i željom da vam napakosti?

— Ne znam — odmahivao je liječnik glavom. — Ja zbilja mislim ...

Ali Šoštar se nije dao pokolebati. Tjerao je dalje, kao da je mladi liječnik čavao koji treba do kraja zabiti u zid tukući ga po glavi.

— Je li točno — upitao ga je povišenim glasom — da je gospođa Premerl, jedne noći kad nije mogla spavati, došla u vašu sobu i našla vas i vašu ljubavnicu na hrpi?

Nekoliko trenutaka liječnik je oklijevao. Onda opet saže glavu, kao dječaćić. Jedva čujno izusti:

— Točno je.

Remetin i Luka se opet zagledaše. Odakle je Šoštar sve to znao?

GLAVA SEDAMNAESTA

Kad su se vrata širom otvorila da propuste gospođu Haraminčić, Remetin je na hodniku opet ugledao onoga portira, Krnica, kako stoji naslonjen na okvir prozora. Imao je opet na sebi dva-tri reda pulovera i bio opet neobrijan. Tome je bilo suđeno da uvijek čeka pred vratima, kakva god vrata to bila. Oči su mu bile male i lisičje.

— Izvolite, gospođo Haraminčić — reče Šoštar i primakne staroj ženi stolicu.

Gospođa Haraminčić bila je vrlo blijeda i mršava stara žena kojoj se kosa posve prorijedila, pa je to izgledalo kao kad mlađi muškarac počne ćelaviti. Prsti su joj bili dugi i tanki, s muški podrezanim noktima, i žuti na mjestima gdje se drži cigareta. Doista, odmah je upitala:

— Imate cigaretu? — A kad joj je Šoštar pružio svoju kutiju, dodala je: — Nećete me odati, dečki? — I pri tome se mangupski nasmiješila i namignula. Glas joj je bio dubok i pomalo napukao.

Ona je sama tražila da dođe u primariusovu sobu, premda joj se hodanje nije preporučivalo; hodala je, uostalom, uz pomoć štapa. S uživanjem je povukla nekoliko dimova, a onda zaokružila pogledom po njima. Reklo bi se da je zadovoljna onim što vidi. Bila je, očito, od onih osoba koje vole sklapati prijateljstva i spremne su da se zauzmu za svakoga, samo ako je dovoljno luckast. Mora da su joj oni izgledali šašavi na odgovarajući način. Zagledala se u Šoštara očekujući pitanje, jer odmah je shvatila da je on glavni.

Ispitivanje se nastavilo. Vani je snijeg već sasvim lijepo vijao, i da se nisu nalazili u bolnici, bilo bi ugodno stajati kraj prozora, na toplom, gledati pahuljice i razmišljati o nečemu dalekom i lijepom. Remetin je često pogledao na sat, pa na Luku, jer je pomalo već bilo vrijeme da se vrate u redakciju i da počnu raditi na rubrici, koju je Luka inače zvao »naša mala mrtvačnica«, kao što je njezine dijelove zvao »parcelama«.

Kad su otpustili mladoga liječnika, u sobu je zavirio primarijus, mrdnuo svojim žutim brkovima i opet otišao. Nije njemu trebala soba nego je zavirio tek toliko da nešto radi, da provjeri kako ide, jer je njegova situacija toga dana bila vrlo škakljiva. Bolesnici su bili u panici, stigli su već i neki rođaci koji su uspjeli saznati što se dogodilo, pa su moljakali, vikali i navaljivali da se njihovi bolesnici

premjeste na druge odjele, da se nešto uradi, da im se garantira sigurnost. Neki su među njima bili i utjecajni i neugodni, pa je primarijus činio jedino što je mogao: citirao je Šoštarovo obećanje da će odsada na odjelu stalno dežurati policajci, i to vani, na hodniku, tako da se ni muha neće moći provući neopažena. Ali, to nije mnogo pomagalo, i pacijenti i njihovi rođaci bili su i dalje vrlo uzbuđeni i uplašeni.

Samo je gospođa Haraminčić bila mirna i staložena i nije se dala smesti. Niti je njoj tko došao, niti je sama što pitala. Nije se predala panici pri pomisli kako je i sama mogla stradati (jer, ona je bila u sobi s gospođom Premerl), a nije se ni trpala da nešto tvrdi i izjavljuje i da pravi kapital od svoje pozicije neposrednog svjedoka. Bila je mirna, pa je i sad mirno pušila Šoštarovu cigaretu, sjedila na primariusovoj stolici i malko se na njoj ljuljala lijevo-desno, a Remetin se pitao gdje ima rak, u kojem dijelu organizma.

— Onda, gospođo Haraminčić — rekao je Šoštar nakon još nekoliko njezinih dimova — čega se sjećate, da čujemo?

— Sjećam se ja svega, mili — rekla je gospođa Haraminčić sa smiješkom. — Samo, sumnjam da će od toga biti kakve koristi. Ja uopće nisam bila u sobi kad se to dogodilo.

Naravno, bilo bi odviše jednostavno — pa i donekle sumnjivo — da je i gospođa Haraminčić, kao i njezina prethodnica, jednostavno spavala dok je netko davio bolesnicu na susjednom krevetu. Uvijek je to bilo tako: ako se stvari ne postave na svoje mjesto još na samom početku, onda se poslije sve više zapliću.

— Nego gdje ste bili? — upita je Šoštar.

— Ja mislim — reče ona uzimajući novu cigaretu iz Šoštarove kutije i čekajući da joj netko pripali — da se to dogodilo oko pola tri. Tada mene nije bilo u sobi desetak minuta. Išla sam tamo kamo car ide pješke.

Remetin nije mogao a da se ne nasmiješi tom starinskom izrazu. Gospođa Haraminčić je mirno pušila, a kad se vrata na trenutak otvoriše i primarijus opet zaviri u sobu, ona brzo sakri cigaretu u dubinu dlana, vješto i rutinirano, kao školarac.

— A, tako — samo reče Šoštar.

— Tako — zaškripi ona svojim dubokim glasom. — Samo se nemojte i vi sad ovdje derati na mene, dosta je stari vrištao jutros.

Oni hoće da ležim i da se ne mičem, osobito noću. Ali, ja ne mogu ništa uraditi u onu njihovu posudu. To je odvratno. A ja sam stara žena, pa moram češće — dodala je.

Uostalom, možda joj je rak i bio negdje na vodovodnim instalacijama? Nije joj bilo lako ali je dobro podnosila.

— Hm — reče Šoštar zamišljeno. — Ali, deset minuta? Oprostite, ne bih htio biti neugodan, znam da ste bolesni i sve, ali zar vam za to treba deset minuta?

— Ne treba mi, mili. Treba mi koliko i svakome drugom — i dalje se smješkala.

— Pa što ste onda radili?

— Zar vam ništa ne pada na pamet? Kakvi ste mi to vi policajci?

Podigla je bradu i napadno povukla dim iz cigarete. Naravno, pušila je. Što bi drugo! Takva je to bila žena. Još se i smiješila, kao da joj nije žao gospođe Premerl. Ili kao da misli da tu ionako nitko ništa ne može izmijeniti. Ili je blizina smrti (a nedvojbeno je bila u blizini smrti) uvjetovala da se mjerila promijene?

— Jeste li što primijetili kad ste se vratili u sobu?

— Nisam. Ona je ležala u istom položaju kao i prije. Primijetila sam samo da ne hrče, i to mi je bilo drago. Inače je hrkala. Tek kad se ona koza od sestre počela dernjati, shvatila sam da nešto nije u redu.

Šoštar je pričekao dok gospođa Haraminčić nije popušila cigaretu, a onda joj rekao da može ići. Dok ju je pratio do vrata, ugurao joj je paketić cigareta u džep kućnog ogrtača. Ona je na vratima zastala, pa ga je svojom koštunjavom rukom potapšala po obrazu. Zatim je polako izašla.

Šoštar se vratio do stola smiješeći se i odmahujući glavom. Čak je rukom dotakao mjesto na obrazu gdje ga je stara žena pomilovala. Onda se odjednom javio Luka.

— Čuj, majstore — rekao je — a ne misliš li ti da je tu ipak netko sfušao stvar? Mislim, možda gospođu Premerl i nije trebalo stavljati opet u dvokrevetnu sobu, nakon što se ono dogodilo? Na ovom katu su samo dvije dvokrevetne sobe, ostale su sve veće. Bila bi svakako sigurnija u većoj sobi...

Luka se donekle spleo, jer je valjda shvatio da zapravo optužuje Šoštara, premda Šoštar, naravno, nije mogao nikom u bolnici

zapovijedati kamo da smjesti kojeg bolesnika. Ali, mogao je sugerirati, i to bi bilo dosta. I sam je to svakako znao pa se nije ni sad bunio, samo je pažljivo slušao kimajući glavom. Na kraju reče:

— Ona je tražila i moljakala da je stave u dvokrevetnu. Bilo ju je sram zbog hrkanja.

Začu se kucanje na vratima i jedan od Šoštarovih ljudi promoli glavu u sobu. Odmjeri pogledom Remetina, a naročito Luku, koji je opet bio digao noge na stol. Sve to saslušavanje u prisutnosti trećih lica bilo je, s policijskog gledišta, posve neortodoksno i protupropisno. Čovo nije bio dovoljno kuražan da se suprotstavi svome pretpostavljenom, Šoštaru, ali je, očito, skupljao podatke o njegovim propustima i nije mogao odoljeti da ne pokaže kako sve vidi i pamti, svaku nepravilnost u postupku. Ali Šoštara kao da to nije brinulo.

— Šta je, Fuade? — upitao je.

— Dovedi smo sina — reče Fuad.

— Dobro — kimnu Šoštar. — Daj ga ovamo.

Kad su se vrata širom otvorila, Remetin vidje kako u hodniku sin gospođe Premerl, Zdravko Levak, odlaže na prozor nekakvu plastičnu vrećicu, a Krnic, uslužan kao i uvijek, tu vrećicu pridržava rukom. Krnic je rekao, čuli su u sobi:

— Je, je, bez brige, bum ja pripazil.

Onda je Zdravko Levak ušao u sobu i Fuad je za njim zatvorio vrata. Mladi je čovjek zastao na pragu, a onda ih svu trojicu odmjerio umornim, krvavim i tužnim očima koje su, očito, još nedavno plakale. U tom pogledu bilo je optužbe, prezira i nezatomljenog gnjeva na ovaj svijet i njegova pravila. Stajao je tako, leđima uz sama vrata, i nije se micao.

Šoštar mu šutke pokaza rukom na stolicu, i on priđe mjestu gdje je prije sjedila gospođa Haraminčić, pa sjede na sam rub stolca. Sad više nije gledao nikoga nego je buljio kroz prozor. Na trenutak su mu se usne počele micati, kao da se u sebi o nečem preslišava. Ili moli? Ili, naprosto, psuje?

— Vi ste obaviješteni što se dogodilo? — upita ga Šoštar.

— Da — kimnu Levak. — Jesam.

— Dobro — Šoštar prođe pokraj njega šećući po sobi i potapša ga rukom po ramenu, kao učitelj učenika dok hoda po razredu. Ali,

Zdravko Levak otrese ruku s ramena kao da mu je na nj sjela gusjenica. — Možete li nam reći nešto što bi nam pomoglo u istrazi? — nastavi Šoštar. — Znate li nekoga tko bi želio smrt vaše pokojne majke, ili tko bi od njezine smrti imao koristi?

Zdravko Levak na trenutak zausti kao da će nešto reći, kao da je silno napet i voljan da nekom sve skreše u brk, ali se onda suzdrži.

— Ne znam — reče samo.

Šoštar je na trenutak zastao i promotrio ga. Čovjekova kudrava kosa malko je titrala kako je on micao glavom. Šoštar je straga buljio u njegovo kuštravo tjeme. Remetin je znao da je gospođa Premerl imala pastorku, kćerku onog invalida za kojeg je bila udata, i da je ta pastorka uvijek tvrdila kako je gospođa Premerl kriva za smrt njezina oca. Novinar je znao da Šoštar sad procjenjuje važnost činjenice da Zdravko Levak čak ni to ne spominje. Onda se policajac opet ushoda. Upita:

— Vi ste redovito posjećivali majku?

— Jesam — reče mladi čovjek. — Dvaput dnevno.

Lice kao da mu je odavalo nekakav ponos. Bilo je izduženo, šiljaste brade, šiljasta nosa i oštih očiju s dugim trepavicama. Oko nosa su bile dvije duboko urezane bore. Prsti kojima je držao kutiju šibica i polako je okretao, vidljivo su drhtali.

— Dobro — kaza opet Šoštar kao učo. S ovim je ispitanikom govorio drugačije, sa svakim drugačije. — Sigurno ste razgovarali o svemu. Pa i o onom što se dogodilo u sobi u kojoj je vaša majka prije ležala?

— Da — kimnu Zdravko Levak, ali onda doda nekako zamišljeno — lako ne baš mnogo... Nije ona meni htjela ...

— Nije htjela? — zaskočio ga Šoštar. — A nešto je znala?

— Da — kimnu mladi čovjek. — Mislim da jest.

Zdravko Levak je odmahivao glavom, nekako sve tužnije, kao da bi bilo mnogo bolje da mu je majka više rekla. Onda ga Šoštar upita:

— A šta mislite, zašto vam nije rekla ništa? Razumijem da je nešto mogla tajiti pred nama, ali pred vama ...

— Ne znam — odmahivao je Zdravko glavom. — Ne znam. Odnosno, sad, kad pomislim ... Mora da je već tada... Za sve je kriva njezina bolest, ona nije vjerovala da će se izliječiti ... Kao da je

mislila da je za onu ženu bolje što su je udavili... I o sebi je mnogo mislila ... O svom životu...

Bio je to život, naravno, tužan i krvav, ali s gledišta istrage, bila je to magla: osjećaji, nagađanja, suosjećanja... Možda ga je zato (ili tek zato da čovjeka zbuni) Šoštar odjednom upitao:

— Što ste radili noćas?

Oči Zdravka Levaka odjednom se izbuljiše dok je gledao u Šoštara, a onda se počeo tresti. Drhtao je sve jače, bivao sve blijedi, a kad je progovorio, mucao je. Odjednom je skočio sa stolice, ali ga je Šoštar, prolazeći pokraj njega, mirno gurnuo natrag na sjedalo.

— Ja? — viknuo je Levak. — Ja? Zašto ja? Zašto mene to pitate? Zašto ne pitate gdje treba, onoga koji je... Ovo je bila moja majka, moja, ne vaša, kako se usuđujete... — Sve je više vikao, sve je izbezumljeniji bivao, a Šoštar je zastao pred njim i zagledao se u njega. — Ali, neka — derao se — ne treba meni ni policija ni nitko, svi ste vi ista banda, znam ja vas.

Nakon što ga je neko vrijeme slušao kako urla, Šoštar je mirno podigao ruku i odvalio Levaku šamar. Dok su Remetin i Luka u neprilici krili oči, Šoštar je otvorio vrata i proderao se na hodnik:

— Fuade vodi ga!

Ušao je Fuad i odveo Zdravka Levaka, koji je još uvijek drhtao i trzao se. Šoštar priđe umivaoniku i opere ruke.

— Što će biti s njim? — upita ga Remetin, osjećajući kako i sam drhti.

— Ništa — odvrati Šoštar preko ramena. — Kući.

— Pa taj je lud — uzdahnu Luka. Ima ćuka u glavi.

— To je čest tip ponašanja u ovakvim slučajevima — reče Šoštar mirno, a onda iznenada doda: — Treba da mi pomognete. Imam mali zadatak za vas.

GLAVA OSAMNAESTA

S mukom su se probijali uskom stazom kroz snijeg, u mutno predvečerje koje je sve brže zaogrtalo tajanstvenošću ionako čudan i nepoznat krajolik. U daljini su se nazirale visoke zgrade crkve i samostana, na drugoj strani bile su niske kućice što su žmirkale svojim slabim svjetlima, desno je bila pustopoljina puna tame i vjetra, a daleko pred njima vidjelo se zeleno neonsko svjetlo u obliku natpisa: CVJETNA DOLINA. Naprijed je išao Luka, nabadajući vi svojim šiljastim čizmicama tankih donova i tiho kunući, a za njim je teškim korakom gazio Remetin, osvrćući se za sobom i nastojeći da zapamti put. Auto su morali ostaviti pred nekom kućom na dalekom rubu poljane, jer ako je i postojala neka cesta do njihova cilja, oni je nisu znali. Pomalo su se i znojili od napora, premda je bilo vrlo hladno, jer je snijeg prestao padati sat prije toga; kad su se kroz sumrak ukazali obrisi nogometnih vratnica, Luka reče:

— Tako ti boga, kud nas ovo gospon detektiv šalje! I da barem plaća, ne mora lovom, nego kakvom toplom ljudskom riječju, ili nekom informacijom. Nego nas tretira kao da smo mi njegovi Fuadi.

Doista, Šoštar ih je zamolio da odu onamo, u Trnje, i da se malo raspitaju u krčmi. Jer, rekao je, ta je krčma nekakva kartašnica i inače sumnjivo mjesto, pa tamo znaju policajce sve odreda i po liku i po odijelu, a ako nekog i ne znaju, u stanju su da ga na kilometar nanjuše po mirisu. Zato su tamo profesionalci imali slabe izgleda, pa je trebalo angažirati amatere. Ti amateri bili su njih dvojica, Remetin i Luka.

— Šuti i gazi, Fuade — progundao je Remetin.

— Ma, znaš — dobacivao je Luka preko ramena — kad bi čovjek bar vjerovao da to ima nekakva smisla i da Vlado doista vjeruje kako mi nešto tu možemo iščeprkati. Ali, siguran sam da on od ovoga ništa ne očekuje nego nas tek tako voza, da ne sjedimo besposleni. Kad se već želimo igrati žandara i lopova, neka nam bude!

To je, naravno, išlo na Remetinovu adresu, jer on je bio taj koji je želio istraživati, a ne Luka. Barem je Luka htio da se tako misli, a Remetin je znao da je Luka zainteresiran barem koliko i on sam, i da ga sve ono što se dogodilo duboko pogađa.

— Nikad se ne zna — uzdahnu urednik. — Ovo je već drugi put, možda bi i moglo nešto biti.

Doista, bilo je to već drugi put. Već po drugi put umjetni bravar Franjo Režek nije imao alibija. Još istoga jutra, čim je otkriveno da je gospođa Premerl ubijena, Šoštar se potrudio da obavi sve rutinske poslove. U tu je poslove spadala i provjera alibija ljudi koji su ovako ili onako bili povezani sa slučajem. Pitanje što ga je Šoštar postavio sinu gospođe Premerl, Zdravku Levaku, bilo je samo provokacija, jer, u trenutku kad ga je postavio, Šoštar je već dobro znao da čovjek ima alibi, i to čvrst: bili su mu u posjetu neki rođaci iz unutrašnjosti, s malom djecom, i nekom od te djece je pozlilo od upale grla usred noći, pa je tako Zdravko Levak, kao domaćin, odvezao majku toga djeteta i dijete na hitnu, ondje su čekali od jedan do pola četiri, jer je bilo mnogo slomljenih udova i svačega, tako da je Levaka ondje vidjelo barem dvadesetak ljudi.

Slično je bilo i s Nadinim mužem, Tugomirom Barišićem. On je oko jedan ispratio neke ljude koji su sjedili kod njega do kasna, a u tri mu je na vrata zazvonila susjeda s donjeg kata, jer joj je pukla vodovodna cijev, od hladnoće, pa je tražila pomoć. Našla ga je u pidžami, i bilo je očito da ga je probudila.

Ali, s umjetnim bravarom bilo je drugačije. Opet se vratio u zoru, i opet je bio trijezan, a nije se znalo gdje je bio. Ovaj put je, doduše, njegova žena pokušala sve to sakriti (na oku joj se vidjela zelenkasta masnica, zacijelo mužev komentar njezina prvog svjedočenja), ali nije baš bila pametna ni vješta, a bila je i bijesna na svoga životnog suputnika. Bravar je opet tvrdio da je pio na Autobusnom kolodvoru i da se ne sjeća gdje je još bio i što je radio. Nije imao nikoga — ni konobara, ni drugog pijanca, ama baš nikoga tko bi mogao posvjedočiti da ga je vidio u toku prethodne noći. Šoštar je nekako bio uvjeren da se u svemu tome nešto krije.

— Otiđite tamo— zamolio ih je — pa malko izvidite. Taj Franjo je u toj »Cvjetnoj dolini« često, vrlo često. A ta krčma, znate, to vam nije samo kupleraj i kartašnica, nego se tamo i nešto debelo šverca, vjerojatno plemeniti metali. Svinjac. Nemamo još dokaza, ali toliko znamo. A taj blaženi Francek ništa pod bogom ne radi, a ipak dobro živi i ima love za cugu. Možda nekoga pokriva?

I tako su sad njih dvojica prtili kroz snijeg prema krčmi »Cvjetna dolina«. Bila je to zapravo montažna zgrada uz samo nogometno igralište; niska i skutrena, prozori su joj bili prljavi a oluci odvaljeni i

zarđali. Imala je sprijeda nekakvu živicu i popločano dvorište, ljeti je tu možda bilo i zgodno, kad je sve zeleno i kad sve procvjeta, čak i korov koji je i sad virio iz snijega kraj staze, kad se stolovi iznesu van i kad naokolo vrve gledaoci podsaveznih utakmica. Ali sad, sa svom ovom tamom, s vjetrom i hladnoćom, bilo je grozno.

Vjetar i hladnoća dopirali su i unutra, barem u prvu prostoriju. U njoj je bio šank i nekoliko pultova kraj kojih se pije s nogu. Za šankom je stajao visok, snažan čovjek obrijane glave, u bijeloj košulji zasukanih rukava i u prsluku. Očima je strijeljao lijevo i desno po gostima i novinari su se, ulazeći, osjećali kao da ih je tim pogledom fotografirao. Stakla prozora su u svojim ležištima stajala labavo, pa se kroz njih osjećalo kako svira vjetar, čak se čuo i zvuk nalik na onaj kad se svira u travku.

Zavirili su u drugu prostoriju. Zapravo, bile su dvije: jedna koja se nadovezivala na prostor sa šankom i u kojoj je bilo sedam ili osam praznih stolova, i druga, u koju se silazilo niz dvije niske stube, gdje su stolovi bili nešto bolji, pa i stolice. Očito, tri prostorije bile su namijenjene trima različitim vrstama gostiju. U drugoj su prostoriji dva neobrijana tipa natezala pivo ravno iz boca. Remetin i Luka se vratili do šanka.

— Molim? — reče ćelavac s druge strane. Upravo je prao čaše. Novinari se nasloniše na šank, pa su gledali kako snažne šankerove ruke barataju tankim i krhkim čašama. Iza njihovih leđa stajala su dvojica postarijih ljudi i razgovarali. Jedan je od njih bio u baloneru, s naočalama, a francusku kapu nije skidao s glave. Drugi je imao na glavi šešir, a tanke brkove očito je farbao, jer su bili vrlo crni u usporedbi s posve sijedim obrvama.

— Dva vinjaka — reče Remetin.

— Dupla — doda Luka.

Šanker ih upitno pogleda, a onda Remetin kimnu glavom da se slaže. Ćelavac uze sa police dvije čaše za duplo piće, pa im natoči. Točio je preko crte koja je obilježavala decilitar. Tako se valjda u tom lokalu postupalo s novim gostima. Nije bilo nikakve sumnje da šanker zna da su oni novi.

— Vi ste ovdje svaku večer? — upita ga Remetin kad je srknuo prvi gutljaj.

— Da, zašto? — upita ga ćelavac.

— Ma, tražimo jednog prijatelja, a rekao je da dolazi ovamo, pa sam mislio... Možda ga poznajete.

— Ne znam ja sve naše goste — šanker je opet prao čaše i govorio sagnute glave — suviše ih ima.

— On je bravar — ubaci sad Luka. — Franjo Režek se zove.

Kad je Luka zaustio, šanker se zagledao u njega. Na spomen imena umjetnog bravara, oči su mu se jedva primjetno suzile, kao da ulaže osobit napor da se sjeti tko bi to mogao biti. Ili da se ne sjeti?

— Bravar? — reče. — Franjo? Ima tu jedan bravar koji dolazi svaki dan, radnja mu je tu blizu. Ali, on je Lojz, a ne Franjo. Mali, debeli, uvijek na biciklu.

— Nije taj — odmahnu Remetin. — Ovaj je crn, s brkovima ...

Ćelavac odmahnu glavom. Ili zbilja ne zna, ili ga treba podsjetiti nečim jačim. Doista, Luka je već radio na tome. Njegova glumačka vještina došla je tu do punog izražaja. Počeo je gestikulirati nekako ženstveno i plesati brzo i afektirano.

— Trebamo ga poslovno, znate. Nas dvojica smo obrtnici. Inače smo bratići. Pa se spremamo otvoriti radnju. On brijačnicu, a ja frizeraj za dame. — Ruke su mu letjele po zraku kao da tapira svadbenu frizuru. — Ali, malo smo kratki s novcima, pa smo preko novina tražili zajmodavca, znate, s garancijom i sa svim ostalim stvarima, nudimo vrlo povoljne uvjete, povrat u devizama i sve, samo nam novac treba odmah.

— Aha — kimao je glavom šanker kao da su mu dobro poznati takvi poslovi i kao da je doista zainteresiran.

— E, vidite — nastavljao je Luka — javio nam se taj majstor Franjo i rekao da ima novac i sve. Sastali smo se i sve dogovorili, dali smo mu telefon, obećao je da će se javiti, ali ništa. Prošla su već dva dana, a od njega ni traga ni glasa. I sad smo vam mi, znate.

Luka je preo i preo, sve se više uživljavajući u ulogu frizera. Moglo se pretpostaviti da će se uskoro pretvoriti u homića, a onda možda i u ženu, mušteriju u tom svom frizeraju. Bila je to dobra točka, ali je prijetila opasnost da ode predaleko. Trebalo je to prekinuti. Remetin reče:

— A on nam nije dao ni adresu ni ništa. Nama je to bilo prirodno, vjerojatno nas je prvo želio provjeriti. A on nema ni telefon. Samo nam je rekao da povremeno zalazi ovamo.

Šanker ih je sad slušao vrlo pažljivo, čak je prestao prati čaše, obrisao je ruke pa se nalaktio na šank s druge strane i unio se u razgovor. Onda ih je odjednom upita:

— Kako ste rekli da se zove?

— Režek Franjo.

— Crn, s brkovima, malo buljav?

— Taj, taj — graktao je Luka. — Vidite da znate!

Šanker se zamisli i zakima ćelom, pa napokon reče:

— Ali, ne znam mu ni ja adresu. Žao mi je.

Sad je trebalo pitati još samo nešto. To je bilo najteže. Kako to izvesti a da ne ispadne sumnjivo? Možda sasvim jednostavno?

Remetin priupita:

— Jeste li ga viđali u zadnje vrijeme? Na primjer, sinoć?

Ćelavčeve oči opet se malo suziše. Onda ih opet širom otvori, pa reče:

— Ne. Sinoć nije dolazio.

Konjak je bio ispijen. Nisu saznali ništa. Ipak, Remetin još upita:

— Dokad vi ovdje radite?

— Do ponoći.

— Nikad duže?

— Ne — odmahnu šanker. — Do toliko imamo dozvolu.

Bilo je očito da laže, jer kad se karta, karta se cijelu noć, to je barem jasno. A ni o švercu nisu saznali ništa, možda jedino to da je ćelavi šanker bio veoma zainteresiran za priču o tome kako majstor Franjo pozajmljuje okolo novac uz kamatu. Ali, možda je i to nešto?

— Mi sad moramo ići — mljeo je i dalje Luka, glumeći. — Ali, ja bih vas molio ... Ako se pojavi, večeras, ja ću vam ostaviti broj telefona... Neka se javi... Recite mu da smo ga tražili ...

Brzo je nažvrljao broj u svoj notes, istrgnuo papirić i gurnuo ga preko šanka. Ćelavac je pogledao broj, a onda ga nabio na čavao na zidu iza sebe. Remetin se jedva suzdržao da ne prasne u smijeh kad je vidio broj: bio je to broj privatnog telefona njihova glavnog i odgovornog urednika, broj koji se upotrebljavao samo u izuzetnim prilikama. Luka je imao običaj da ga dijeli lijevo i desno kao broj vodovoda, milicije ili ludnice u Vrapcu.

Tako su otišli. Opet su se počeli probijati kroz snijeg, po uskoj stazi, sad već u mrklom mraku, osvjetljeni samo odbljeskom snijega i

vođeni žmirkavim svjetlima u daljini. A onda, kad su se već udaljili pedesetak metara, Luka reče:

— Hajde da se vratimo, gazda. Brzo!

Remetin odmah shvati što je posrijedi, pa požuriše natrag. Prišuljaše se prozoru, pazeći da im snijeg odviše ne škripi pod nogama. Vidjeli su ćelavog šankera kako u stražnjoj prostoriji nekome telefonira, objašnjavajući nešto i mašući slobodnom rukom.

Kad je Remetin stigao kući, samo što je otvorio vrata, još prije nego što se stigao izuti, telefon mu je zazvonio. Prišao mu je i podigao slušalicu.

— Šoštar — čulo se s druge strane.

— Upravo sam se vratio iz ekspedicije — kaza Remetin. — Ništa osobito.

Onda na brzinu ispriča što su on i Luka saznali. Šoštar ga je saslušao, ali nije ništa komentirao. Onda reče:

— Ja imam malu novost za tebe. Ne znam, možda nešto znači, a možda i ne znači.

— Da?

— Tvoj prijatelj Budrović je lagao. Nije noćas bio u sobi i spavao kad se ono dogodilo. Dva pacijenta su potvrdila da je njegov krevet bio prazan kad je gužva počela.

GLAVA DEVETNAESTA

Dok je toga subotnjeg jutra parkirao auto pred Veterinarskim fakultetom u Heinzeloj, odjednom je kroz prednje staklo ugledao Tugomira Barišića, Nadina bivšeg muža. Imao je na glavi mali, klopav šešir, vrat mu je bio omotan šalom, a iz usta mu je izbijala para. Toga jutra je sinulo sunce i bilo je strahovito hladno, dvadesetak ispod nule. Tugomir Barišić se mučio sa svojim autom, jer ga nije mogao otključati: izvadio je iz džepa upaljač, pa je na njegovu malom plamenu grijao ključ, zatim ga je gurao u bravu, malo okretao i onda opet grijao.

Remetinu su se u glavi istodobno kovitlale dvije misli. Prvo, kako je Zagrebu dovoljno velik da čovjek nekoga ne sretne godinama, i dovoljno malen da nekoga sretne slučajno. Drugo, kako i čovjek koga pogodi velika nesreća mora rješavati sitne i obične probleme kao što je zamrznuta brava na autu. Iz prve misli proizađe prisjećanje da Tugomir Barišić stanuje tu negdje u Heinzeloj i da mu je vjerojatno najzgodnije da parkira pred Fakultetom, gdje je očišćen snijeg. Iz druge misli proizađe zaključak da bi s Barišićem trebalo razgovarati, kad se prilika već sama od sebe ukazala.

Nije se, naravno, ukazala sretnim slučajem. Remetin je došao na fakultet da tu pokupi Bimba, svoga znanca iz studentskih dana koga je onoga dana bio ponovo sreo na groblju. Razgovarali su telefonom i Bimbo mu je rekao da je u subotu dežuran, pa neka Remetin samo dođe, da će on rado pogledati toga psa i da će mu vjerojatno moći dati savjet što da s njim radi.

Jer, bilo je krajnje vrijeme da se nešto poduzme. Pas je već izgledao kao kostur, jedva da je i disao, oči su mu stalno bile zatvorene, niti je jeo niti pio, samo je tiho disao u kutu, kao da je pomiren sa svojom sudbinom, kao da ništa više i ne traži nego da se sve to što prije završi. Remetinu je bilo teško i da uđe u sinovu sobu, ne samo zbog psa nego i zbog sina, koji je također smršavio i poblijedio, slabo je jeo, a najveći dio vremena je provodio sjedeći na kauču i buljeći u psa, kao da mu samim pogledom, brigom i samilošću može nekako pomoći. Trebalo je nešto poduzeti, i tako je Remetin odmah ujutro nazvao Bimba i dogovorio se s njim. Odmah potom sjeo je u auto i odvezao se do Veterinarskog fakulteta. I tu je

na parkiralištu ugledao Tugomira Barišića. Sjedio je i gledao ga; uvijek je zanimljivo promatrati čovjeka koji misli da ga nitko ne gleda.

Ali, odlučio je da izađe i razgovara tek onda kad je Tugomir Barišić napokon otključao vrata svojih kola i spremao se da uđe u njih. Remetin je brzo ispao iz svog auta i mahnuo mu rukom. Zalupio je vratima i prišao visokom, sijedom pravniku kome su se naočale bile malo zamaglile od napora.

— Dobro jutro — kazao je Remetin što je mogao veselije.

Barišić se malko smrknuo. Bit će da je još uvijek smatrao Remetina policajcem, pa mu je kroz glavu proletjela misao da ga policija prati i nadzire.

— Otkud vi ovdje? — upitao ga je nakon zbunjenog pozdrava.

— Pas mi je bolestan — odgovori Remetin nemarno. — Imam ovdje prijatelja — pokazao je na zgradu Fakulteta — pa sam došao da se posavjetujem s njim.

Tugomir Barišić kimnu, ali se vidjelo da mu ne vjeruje dokraja. Na trenutak pogleda urednika crne kronike kao da očekuje neko pitanje, jer na to se, valjda, već bio navikao. I Remetin iskoristi tu priliku:

— Htio sam vas nešto pitati — reče pa stade, jer je shvatio da mora stvoriti bolje uvjete za razgovor, osnažiti ispitanikovo povjerenje i rastresti njegovu pažnju na više strana. Doda: — Upalite vi njega neka se grije, neću vas ja dugo zadržavati.

Tugomir Barišić poslušno sjede u kola i gurnu ključ u kontakt-bravu, pa ga okrenu. Auto zaver gla jedanput, dvaput, triput, suho i gnjevno, ali četvrti put prihvati. Barišić je desnom nogom stiskao i otpuštao papučicu gasa dok se motor nije sasvim uputio. Onda ga ostavi da radi pa izađe iz auta; tako su razgovarali dok je motor pokraj njih brektao i dok je iz ispušne cijevi izlazio prvo taman, a onda posve bijel dim.

— O kakvom se pitanju radi? — Barišić stade pred Remetina i strpa ruke u džepove.

Obojica su top tala nogama da se malko ugriju. Hladnoća im je štipala crvene uši i nosove.

— Razgovarao sam s drugaricom Mojsilović — reče Remetin. — Iz biblioteke, znate. I ona mi je rekla nešto vrlo zanimljivo. Nešto što biste i vi morali znati, a niste nam nikad...

On malko zastade, dajući Barišiću priliku da se unaprijed osjeti kriv. Pravnika ga upita:

— Da? O čemu se radi?

— Nada se žalila drugarici Mojsilović — kaza Remetin — da je prati nekakav čovjek. Da ga se ona boji. Da ju je čak pokušao i ubiti.

Ispriča još nekoliko pojedinosti kojih se mogao sjetiti. Dok je novinar govorio, Tugomir Barišić je pokušavao da ga prekine, ali se Remetin nije dao. Tjerao je dalje, sve dok mu se nije učinilo da je rekao sve što treba. Onda je zašutio. Tek je tada Barišić dobio priliku da kaže svoje. Rekao je:

— Pa, ja sam vam to rekao. Pratio ju je Radovan Sedlaček, njezin bivši muž.

Ali, Remetin je odmahivao glavom, a onda je rekao prijekorno:

— Niste me pažljivo slušali. To nije bio Radovan. Bio je visok, a Radovan nije visok. Nada ga je čak i pokazala drugarici Mojsilović, a ova poznaje Radovana. Čak mi je kazala da to sasvim sigurno nije bio Radovan Sedlaček.

Tek se sad Tugomir Barišić malko ozbiljnije zamisli. Vidjelo se da je zbunjen i da odjednom ništa više ne razumije. Vidljivo se uznemirio, skrenuo pogled u stranu, na nabacani smrznuti snijeg pokraj parkirališta, kao da u glavi ponavlja sve ono što je čuo.

— Kažete, visok — ponovi, a kad Remetin kimnu, on upita: — A koliko ju je dugo pratio?

— Dulje vrijeme. Osobito kad bi navečer išla s posla. Ona ga se bojala, i to ozbiljno.

Tugomir Barišić je odmahivao glavom i pogledao u Remetina kao da se pita nije li to kakav policijski trik, a onda je uzdahnuo:

— Čudno — rekao je. — Nevjerojatno.

Remetin ga je pažljivo gledao. Čovjek je bio vidljivo zbunjen, čak i uplašen. Izvadio je iz džepa cigarete, s mukom iščeprkao jednu i pripalio je. Remetin ga je pozorno motrio, nastojeći da sve zapamti.

— Znači, ona vam nije ništa rekla o tome pratiocu? — upita urednik crne kronike.

— Ni riječi — odmahnu Tugomir Barišić. — Nikad ni riječi. Samo o bivšem mužu, ništa drugo.

Nije više ostalo mnogo toga da se pita. Auto se već bio sasvim ugrijao, Tugomir Barišić je ugurao čok do kraja i motor je mirno

brektao na hladnom zimskom zraku. Još su malko porazgovarali, Barišić se raspitivao o toku istrage, a Remetin se držao službeno i zagonetno. Onda su se rastali — Barišić je sjeo u svoj auto i odvezao se, a Remetin je ušao u zgradu Fakulteta.

Unutra je bilo vrlo toplo i on se u svom teškom kaputu začas oznojio. Išao je dugim hodnikom prisjećajući se puta koji mu je Bimbo objasnio. Tražio je dežurnu ambulantu.

Našao ju je lako jer su pred njom sjedili vlasnici bolesnih životinja i životinja koje je trebalo cijepiti. Psi, mačke i ptice čekali su u redu pred ambulantom. Bolesne životinje su kunjale, a one koje su se došle cijepiti bile su nervozne, ili su drhturile predosjećajući zlo. Pokucao je i ušao u ambulantu. Stranke se nisu bunile, jer on nije imao sa sobom nikakve živine.

Unutra je osjetio da sasvim dobro razumije jadne uplašene životinje. Jer, vonjalo je kao u bolnici, a i izgledalo je tako: sve bijelo, plastikom presvučeni stol za preglede, stakleni ormar s instrumentima, čak i paravan je bio tu. Bimbo je upravo objema rukama rastvarao čeljusti nekom njemačkom ovčaru i virio mu u ždrijelo, dok je isprepadani vlasnik jednom rukom držao stražnje noge, a drugom gladio svoga ljubimca po leđima i nešto mu tiho šaputao. Bimbo je vješto razgledao pasje grlo, a potom je nešto štrcnuo u njega. Onda je rekao psu:

— Hajde, malac, dobro je. Idi doma i dva sata nemoj ništa ni jesti ni piti. Za dva dana si zdrav.

Remetin se prisjeti kako je još u studentskim danima Bimbo umio da se sprijatelji sa svakom životinjom, i kako su neki prijatelji mislili da je to zato što on zapravo ne voli ljude. Mnogo je šala napravljeno na račun veze između njegova nadimka i budućeg poziva. Nadimak mu je bio suđen, jer se zvao Bimbić, a činilo se da mu je suđena i profesija. Sad je bio uglavnom ćelav i pušio je debele cigare, to je sve što je Remetin znao o njemu.

Bimbo prvo opere ruke, a onda se prodere u susjednu prostoriju dok je sretni vlasnik izlazio sa svojim psom:

— Frane!

Frane se pojavi na vratima u bijeloj kuti. Bio je donekle sličan onom doktoru Lutroviću u bolnici, onome što je volio petljati sa sestrama na noćnom dežurstvu. Morao je biti nekakav pripravnik ili asistent.

Bimbo mu objasni što treba da radi, a onda skide svoj bijeli ogrtač, pa s vješalice uze kaput i šešir. Kod vrata pruži Remetinu ruku, kao da ga je tek u tome trenutku spazio, a onda izađe. Iza njihovih leđa Frane se glasno prodere:

— Dalje!

Dok je jedna žena s mačkom ulazila u ambulantu, drhteći kao i pacijent, njih dvojica odoše niz dugi hodnik, kroz vrata pa na parkiralište. Putem, a i u autu, razgovarali su vrlo malo. Bimbo je zapalio jednu od svojih debelih cigara, pa je gledao van, u snježne ulice po kojima su hitali prolaznici zamotani sve do očiju. Remetin je pokušao nešto reći o psu, ali je Bimbo samo kimao glavom i nije kazao ništa. Tek toliko da bi održao konverzaciju, spomenuo je koga je sve od staroga društva sreo u posljednje vrijeme i o čemu su tom prilikom razgovarali. Razgovor je zapinjao, jer su obojica znali da ih je sastavio neugodan posao i da ih čekaju teški trenuci. Bilo je to kao da idu u posjet teškom bolesniku.

Pokazalo se da su zle slutnje posve opravdane. Proteklih dana, dok je sve još bilo u obitelji, Remetin se već bio navikao na izgled sinova psa, ali sad, kad je tu bio i netko drugi, i to baš Bimbo, odjednom postade svjestan koliko pas loše izgleda, kako strašno pati i kako je teško biti odgovoran za njega u takvim trenucima. Posramio se, odjednom mu se učinilo da je morao, a i mogao, nešto učiniti već mnogo ranije. Pokušao je objasniti.

— Na početku su ga pregledali i sve — rekao je — tebe nije tada bilo, a ja se nisam odmah sjetio... Mislili smo, oporavit će se, pa i oni su nam tako rekli...

Remetinova žena i sin stajali su na vratima, svako s jedne strane, dok je Bimbo gladio psa po glavi i gledao mu u oči, u grlo, potom razgledao ozlijeđenu nogu, dok mu je opipavao kralješnicu i među prstima valjao pramenove dlake koja je opadala sve brže. Onda Bimbo ustade iz čučnja i pogleda svoju torbu koja je stajala na stolu. Reče:

— U redu. Ostavite nas sad. — Kad oni poslušno krenuše prema vratima (samo je Remetinov sin donekle oklijevao), doda: — Ti ostani, Ivo.

Zbog tih je riječi sin oklijevao još trenutak, a onda izađe. U sobu je ulazilo sunce i obasjavalo Bimbovu torbu na stolu. On je mirno otvori

i izvadi iz nje injekciju, napuni je prvo destiliranom vodom iz male bočice, pa onda još nečim, pa sve to vrati u bočicu i opet uvuče kroz iglu. Njegove ruke pune gustih crnih dlaka poslovale su vješto i brzo. Remetin ga je gledao ali se nije usuđivao ništa da pita. Tek:

— Šta treba da radim?

— Donesi jednu crnu plastičnu vreću. Što veću, to bolju — odgovori Bimbo ne gledajući ga.

Remetin ode prema vratima, a onda se još jednom osvrne. Bimbo se nagnuo nad psa i nešto mu tiho govorio. Pas je, posljednjim, dirljivim naporom, pokušavao da mu lizne ruku. Bimbo ga još jednom pogladi po glavi, a onda mu žabi injekciju u stražnje stegno. Remetin izađe.

Kad se vratio, sve je već bilo gotovo i Bimbo je kupio svoje stvari. Sudarili su se na vratima. Bimbo je zamolio da mu pokažu gdje je kupaonica. Remetin je preko veterinarova ramena gledao psa. Bio je miran, nepomičan. Bio je gotov.

Poslije je sve išlo brzo. Bimbo nije htio ni piće, ništa, jer je onaj njegov Frane bio tamo sam i trebalo se što prije vratiti. Upitao je Remetinovu ženu za zdravlje izbjegavajući da pogleda dječaka. A dječak nije ni gledao Bimba jer je sve znao. Ipak, prije nego što će ponovo ući u dječakovu sobu, Bimbo mu je stavio ruku na rame i rekao:

— Ovako je najbolje, stari, sve drugo bilo bi zločin.

Remetin je vidio da su sinu oči pune suza. Onda su on i Bimbo ponovo ušli u sinovu sobu, pa su strpali pasji leš u veliku crnu vreću. Zajedno su odnijeli zavežljaj do auta i ubacili ga u prtljažnik, pazeći da negdje njime ne udare.

Remetin je odvezao Bimba do Fakulteta, ondje su izvadili zavežljaj iz prtljažnika, unijeli ga u zgradu i ostavili u nekoj prostoriji do koje je Bimbo znao put. Onda su se rastali, Remetin se na brzinu zahvalio, a Bimbo mu je samo kimnuo glavom. Remetin je imao osjećaj da je Bimbo zbog nečega ljut na njega, vjerojatno zato što je pustio psa da se toliko muči.

Kad se vratio kući, u stanu je grmjelo. Žena ga je samo pogledala i slegla ramenima. Sin se zatvorio u sobu i nagario muziku do daske. Bio je to njegov način da se utješi. Remetin se također morao

nekako utješiti. Ode do kredenca i natoči sebi golemu čašu ljute rakije.

GLAVA DVADESETA

Remetinu je u glavi šumilo dok je sa ženom vodio taj razgovor, jer je previše bio popio toga dana. Nije bio pijan, ali je bio u onom stanju kad mu je jedino preostajalo da pivom podgrijava tihu vatru u tijelu: da je sasvim prestao, oborio bi ga san, da je popio nešto žešće, napio bi se kao zemlja. Ovako je polako pio pivo dok su sjedili i čekali sina. Sin je nekamo izašao s prijateljima, da se malo rastrese, ali se, mimo običaja, nije pojavio kad je obećao. Sad je bila već ponoć i na televizijskom ekranu vidjelo se kako sekundna kazaljka polako skakuće ukrug prije posljednjih vijesti. Bili su zabrinuti.

— Bojim se samo da se ne napi je — reče žena, i nehotice pogledavši Remetinovu bocu s pivom.

— Nije baš toliko na oca — kaza Remetin.

— Teško mu je to palo — ona je zamišljeno namatala vunu od sinova sivog pulovera, koji je oprala da bi splela nešto drugo. — Suviše je mlad, ne shvaća da je tako najbolje.

Remetin se pitao da li i on sam to shvaća. Nekako je bilo protiv njegove naravi, a, činilo mu se, i protiv ljudske naravi uopće, da misli kako ima prilika kad je smrt najbolje rješenje. Cijeloga je dana to mislio, nastojeći da se pred sobom opravda što nije već prije pozvao Bimba i riješio cijelu tu stvar sa psom. I baš kad je sasvim uvjerio sebe da smrt doista nikad ne može biti najbolje rješenje, barem za onoga tko treba da umre, žena je opet načela tu temu i ustvrdila nešto posve suprotno.

— Ne znam je li najbolje — rekao je. — Više ga nema.

Ona ga je pogledala začuđeno, kao da je to posljednja stvar oko koje bi njih dvoje mogli da se ne slože.

— Kako da ne? — rekla je. — Pa, ionako bi krepao za dan-dva.

— Ali bi još dan-dva živio — kaza Remetin tmurno, preko čaše sa pivom. — A dečko bi još dan-dva imao psa.

Sad je žena spustila u krilo ostatke sinova pulovera i zagledala se u njega. On je vrlo dobro znao da je sve to njoj teško palo, da se živa požderala i da se sad strašno brine za sina, ali nije mogao da joj ne proturječi.

— To što bi on imao psa, to nije važno — rekla je. — Osim toga, i on se napatio gledajući jednu živinu. Mali će se od toga oporaviti, a psu su ovako prekraćene muke. Moralo mu se pomoći.

— Tako da se ubije? — nije se dao Remetin. — Jaka pomoć. Uostalom, znaš, ja se pitam, cijeli dan se to pitam: nismo li mi njega ubili zbog sebe, a ne zbog njega? Mislim, zato što više nismo mogli gledati kako se muči? Jednostavno nam je to išlo na živce, mislim, tebi i meni, a ne malome, i onda smo to elegantno izveli i kvit posla. Eto, to se ja pitam — rekao je i iz hladnjaka uzeo novu bocu piva.

Ona ga je gledala i nije rekla ništa o pivu. Nastavila je razgovor, mirno ali zainteresirano.

— Govoriš gluposti — rekla je. — Znaš i sam da se dalje nije moglo tako.

Nastavila je parati pulover. Remetin je ugasio televizor, a onda je otišao do prozora. Vani je bilo strašno hladno, nije bilo nigdje nikoga, U zgradi preko puta polako su se gasili prozori. Onda se vratio i sjeo u fotelju; Nagnuo je: pivo iz boce, tako mu je bilo slađe. ;

— Možda se moralo dalje — reče. — Tko zna kako funkcionira pasja fiziologija? Možda bi se već sutra počeo oporavljati? Nikad ne znaš, stoput sam čuo priče o takvim ozdravljenjima.

— Pa, dobro — rekla je malko nervozno — šta sad moraš čačkati po tome, valjda je Bimbo...

— Ma, kakav vražji Bimbo — huknu Remetin. — Šta Bimbo može znati? On ga je vidio na pola minute i odmah mu je presudio! A tobože voli životinje! Čovjek bi očekivao ...

— Možda je to uradio baš zato što voli životinje — rekla je.

Remetin je opet huknuo, i opet potegao malo piva. Nekako mu se činilo da sve ide naopako, pa i ovaj razgovor. Toga je dana sve bilo neugodno i krivo, od samoga jutra. Što je god prije izgledalo da nešto obećava, toga se dana pokazalo kao ćorak. Sve su mogućnosti bile iscrpljene, svi putovi zatvoreni, a svaka nova informacija i svaki novi događaj služili su samo tome da još više pogoršaju stanje i da otkriju kako se ništa ne može učiniti. Nije se moglo uraditi ništa, nije se moglo ni napiti s prijateljima, čak ni to.

Poslije one jutarnje velike čaše rakije, Remetinu se učinilo da je to nekakvo rješenje. Čovjek se mogao napiti, mogao je brbljati o svemu i svačemu i nekako se ispetljati iz tog baksuznog dana. To je bilo rješenje: sin je vjerojatno negdje cmizdrio zatvoren u svojoj sobi uz grmljavinu stereo-uređaja, žena je radila po kući, nije čak ni na tržnicu namjeravala otići, zbog hladnoće (u tom bi slučaju Remetin

išao s njom, da joj pomogne), i tako je samo ostalo da se nekamo ode, da se čovjek makne iz kuće.

Početak je obećavao: počeo je nazivati Šošlara i našao ga u uredu. Šošlar je imao običaj da u neradne dane ide u ured i tamo puši cigarete s nogama na stolu, da vrti po papirima ili telefonira, i iz toga je obično nešto ispadalo. Vrlo je brzo pristao da se nađu u »Splendidu«, po čemu je Remetin zaključio da policajac nema mnogo posla i da je istraga, ili u posve rutinskoj fazi, ili u slijepoj ulici. Nazvao je i Luku, koji je, uostalom, blizu »Splendida« i stanovao, i Luka je rekao da »već leti na krilima vjetra«. Zbog nečega, Remetinu se činilo da je i Luki taj poziv došao kao spas.

Tako su se našli u kafiću i razgovarali stojeći uz prozor sa čašicama ispred sebe. Vani je, na suncu i oštrom, bistrom zraku poput stakla bio Zrinjevac pokriven snijegom, miran i nepomičan, kao vojnik na straži, a struganje grana na hladnom vjetru doimalo se kao škrgut zuba hrabroga parka što mirno podnosi svoju tešku zimsku sudbinu i sanja o boljim danima. Proljeće, uostalom, i nije moglo biti odviše daleko, ali se sad tih nekoliko tjedana činilo kao vječnost.

Šošlar je bio stigao prvi, odmah za njim Remetin i na kraju Luka. Ali, odmah se, od prvoga trenutka, vidjelo da od razgovora i prijateljskog napijanja neće biti gotovo ništa. Luka se pokušavao šaliti, ispričao je čak i nekoliko viceva (na račun glupih policajaca), ali se sasvim dobro vidjelo da nije u formi. Šošlar se smješкао na viceve, ali je inače bio nekako mrk i odsutan, kao da mu je na umu nešto sasvim deseto i kao da će svakoga trenutka naći neku ispriku i otići. Ono što je čuo od Remetina i Luke o posjetu mračnoj birtiji u Trnju kao da mu nije ništa govorilo, a onome što je on sam njima rekao, kao da nije pridavao nikakvo značenje.

Razgovarali su, naravno, najprije o bravaru. Prvo su Remetin i Luka podnijeli podroban izvještaj o svom izletu u Trnje, o krčmi i njezinom zadahu po švercu i velikoj lovi. Luka je živim bojama opisao šankera, a potom ispričao cijelu storiju o njihovom odlasku i povratku, i o tome kako se ćelavac požurio da nekome telefonira. Šošlar je nato kimao glavom, ali nije rekao ništa. Remetin ga je upitao:

- Ima li kakvih informacija o tome gdje je bio taj blaženi bravar?
- Nema — reče Šošlar. — Mogao je biti i u bolnici.
- I gdje je sad? U pritvoru?

— Nije — reče Šoštar. — Nema pravog razloga.

— Oh, ah — kreveljio se Luka. — Postali smo velikodušni.

— Nismo — odmahnuo je Šoštar. — Ali, ima toliko ljudi bez alibija. Ne mogu zatvoriti pola grada. Uostalom, siguran sam da ni ti nemaš alibi za onu noć.

— Ja? — zgranuo se Luka, ali kao da mu nije bilo sasvim svejedno. Samo je nakon nekog vremena pružio prema Šoštaru sastavljene ruke, kao da se policajac sprema da na njih stavi lisičine.

Nasmijali su se i pili dalje. Bila je to već četvrta runda, ali im nikako nije išlo. Piće ih nije hvatalo, ili ih nije hvatalo na pravi način. Nije bilo dobro, nikako nije bilo dobro, bar se tako Remetinu činilo. Pokušao je nešto drugo:

— Dobro, a ono s Budrovićem? — upitao je. — Gdje je on bio, jesi li to uspio saznati?

— Ni to — reče Šoštar mrko. — On tvrdi da je spavao, a trojica tvrde da nije bio u sobi, trojica jer se sad pojavio još jedan. Pitao sam ga nije li možda mjesečar, kaže da nije. Tvrdi da je spavao, a ja mu na nosu vidim da laže. I što da radi policajac u takvoj situaciji?

— Tja, tja — reče Luka. — Ja sam mislio da vi imate svoje sisteme. Naročito kad netko treba da nešto progovori.

— A što možeš s bolesnim čovjekom? — uzdahnu Šoštar. — On tamo leži zbog raka. Nisam ni ja zvijer.

— Ne kažem, ne kažem — zunzio je Luka.

Tako su pili dalje, i sve je očitije bivalo da se ništa ne može učiniti. Svi su putovi bili zatvoreni, a Šoštarovo neraspoloženje prešlo je i na njih dvojicu. Remetin se sjetio da za Šoštarove subotnje i nedjeljne odlaske u ured postoji još jedan razlog: činio je to onda kad je bio osobito nemiran, nervozan, kad mu ništa nije išlo od ruke. Više je volio da mu se to događa na radnom mjestu nego gdje drugdje. Ovaj put kao da nikako nije mogao da ne oda nešto od svoga raspoloženja.

— Sve je grozno teško u ovom slučaju — rekao je policajac. — Ne samo da imamo dva ubojstva, nego se apsolutno sve zbiva u neposrednoj blizini smrti. Žrtve, svjedoci, rodbina, sve su to ljudi kojima smrt visi nad glavom. I kako da tu nađeš neke normalne i ljudske razloge i motive? Eto, jučer sam opet razgovarao s primariusom o gospođi Premerl. I ponovio mi je: ni za nju nije bilo

nikakvih izgleda. Morala je vrlo brzo umrijeti, prema svim prognozama.

Tako je tekao taj razgovor, i tako su pili dalje, ali im i dalje nije išlo. Osjećali su se kao da su upali u nekakav tuđi, apsurdni svijet kojem ne poznaju ni građu ni zakone, a nemaju kamo pobjeći, jer u njihovom vlastitom svijetu vladaju zima, paraliza i očaj.

I sad, večeras, sve se nastavilo. Sin nikako nije dolazio kući, pa su Remetin i njegova žena bili sve nervozniji. Umjesto da jedno drugome pomognu, oni su razgovarali o stvari oko koje se nisu slagali. Tema je bila odviše ozbiljna za tu situaciju i za to doba noći, pa ju je bilo bolje napustiti. A opet, Remetinu nikako nije išlo u glavu da on i njegova žena o nečemu takvom misle toliko različito. Zato je opet počeo, nakon kratke tišine:

— Pitam se samo kako je Bimbo znao što mu treba? Ili on uvijek nosi sa sobom te injekcije za ubijanje životinja?

Znao je da je nepravedan prema starom znancu, ali nije mogao drugačije. Žena ga je samo pogledala, pa je rekla:

— Pa, ti si mu rekao da je pas loše. Kako ne bi znao?

— Pitam se — brundao je Remetin ne obazirući se na njene riječi — ima li on mnogo takvih slučajeva. Ili je to možda neka njegova specijalnost, da rješava stvari po kratkom postupku i da se ne gnjavi oko liječenja?

— Stvarno si blesav — kazala mu je žena bez ljutnje. — Zar nisi vidio kako mu je bilo teško? Remetin je znao da je ona u pravu, ali je svejedno rekao:

— Vraga mu je bilo teško. Da si ga samo vidjela! Baratao je onom injekcijom kao revolveraš. Cak-cak, i gotovo, šlus! Ne bi on to tako da mu je bilo teško. Ima on toga iskustva oho-hoj.

Žena je polako namatala vunu na klupko i nije gledala u Remetina, nego u prozor. Rekla je polako ali odlučno, mnogo ozbiljnijim tonom od onoga na koji je Remetin te večeri bio spreman:

— Bimbo je liječnik. Što znači da je human. On zna da život ima svoju vrijednost, ali i da patnja ima svoju težinu. Život može podnijeti mnogo patnje, ali kad je ima previše, onda život više nije ništa. On zna procijeniti kad dođe taj trenutak.

Bio je to ozbiljan govor. Remetinova žena bila je realistična osoba, ali je iza toga realizma često stajalo patetično razmišljanje. Ponekad,

vrlo rijetko, to bi provalilo iz nje, pa bi rekla nešto takvo kao ovo sad.

— A tko je taj tko procjenjuje? — upitao ju je on svadljivo. — Tko presuđuje? Bi li ti to mogla, to mi reci?

— Ne bih — odmahнула je ona glavom. — To ne. Ali, ja i ne govorim sa stanovišta liječnika, nego sa stanovišta psa. Onoga tko pati.

Rijetko se među bračnim drugovima, osobito nakon osamnaest godina braka, vode takvi razgovori, pa bi ih zato bračni drugovi morali znati cijeliti. To je bilo povjerenje, gotovo kao izjava ljubavi, tako nešto.

Ali, Remetin te večeri to nije znao cijeliti. Skočio je iz naslonjača i otrčao u predsoblje da se obuje. Navukao je vjetrovku i natakao kapu dok ga je žena začuđeno gledala.

— Vraćam se brzo — dobacio joj je s vrata.

Na stubištu se gotovo sudario sa sinom. Ali nije osjetio čak ni olakšanje.

GLAVA DVADESET I PRVA

Odjednom više nije bio pijan. Bio je posve bistar i, dok je vozio pustom, klizavom i zaleđenom cestom, jasno je osjećao kako mu refleksi dobro rade, kako je u stanju da kontrolira volan, i kočnicu, i znakove, i još da usput i razmišlja, vozeći brzo ali sigurno. Ali, znao je dobro da je još uvijek pun alkohola, i pomislio je kako bi sad bilo najbolje da ga uhvati milicija i natjera da puše u balon, te da mu tako sve pokvari.

Nije više bio pijan i osjećao je kako je kadar misliti jasno, precizno i točno, kako svaka misao i svaki podatak imaju svoje mjesto. Nije ga bilo strah ni ceste ni brzine, pa ni onoga što ga čeka. Ako se nečega bojao, onda je to bila činjenica da se to događa baš njemu, njegovim prijateljima, njegovim znancima iz mladosti. Bilo ga je donekle strah onoga što mu je iznenada sinulo, i znao je da s tim ne bi mogao ni čekati ni spavati, nego je morao odmah nešto poduzeti, odmah sve provjeriti, jer bilo je moguće da će mu sutra sve izgledati kao fantazija i buncanje. Ali, zar nije i dosad sve nalikovalo na fantaziju i buncanje, zar nije sve bilo čudno i nevjerojatno? Morao je provjeriti prije nego što ga — sutra — povuče za sobom nemilosrdna bujica obaveza, gnjavaže, gnjeva, svakodnevice, prije nego što sve upropasti. Morao je iskoristiti trenutak dok sanja onaj isti san u kojem se sve to dogodilo.

Jer, te je večeri odjedanput sve došlo na svoje mjesto. Možda je onakav dan bio priprema za tu večer, možda je svom onom mukom trebalo iskupiti tu misao koja mu se javila o ponoć, dok je sa ženom čekao sina da se vrati iz diskača i dok su vodili razgovore o izuzetnim ali normalnim obiteljskim problemima. Sva ona muka, opijanje, razgovori, sve se to moralo dogoditi — činilo se sada Remetinu — samo zato da bi ga na kraju ta misao pogodila posred čela i natjerala ga da odjuri do auta, sjedne u njega i poleti u hladnu zagrebačku noć u kojoj su zvijezde svjetlucale krupne, daleke i hladne.

Činilo mu se da je sam nekako platio za sve to, pa se nije nikome javio. Nije zvao ni Šošlara ni Luku, nije ni ženi ništa rekao, sin ga je na stubištu pogledao začuđeno, a onda je slegao ramenima, misleći, valjda, da su mu oca pozvali iz redakcije. Htio je Remetin da za svoju misao sam odgovara. Ili mu se činila toliko fantastičnom da se

nije usuđivao da je ikome kaže prije nego što sam provjeri? Jer, bilo je sasvim moguće da drugi na tu misao samo odmahnu rukom.

Drugi bi barem postavljali pitanja, sumnjali, osvjetljavali problem iz drugih kutova, a on baš to nije želio; nije mu trebalo ni osvjetljavanja iz drugih kutova, ni logike, ni racionalnosti. Trebalo mu je samo da vidi cijelu stvar onako kako je sada vidi: fantastičnom, strašnom, ali posve uvjerljivom i mogućom. Znao je i sam da se njegova teorija može osporavati, ali njemu i nije trebala savršena nego istinita teorija.

I činilo mu se da nju sada ima. Ako se odbace detalji, ako se odbace krivi tragovi i pogrešna nagađanja, ako se pretpostavi samo ono što on pretpostavlja, sve odjednom počinje štimati. Trebalo je samo odabrati činjenice i poslagati ih po određenom redu, odbaciti sve što je suvišno, i odjednom je pred očima iskrsnula jasna slika koja je objašnjavala sva zagonetna zbivanja i sve neobjašnjive postupke njihovih sudionika. Trebalo je samo sve poslagati.

I Remetin je to činio dok je zaleđenom cestom vozio prema sjevernome dijelu grada gdje su bolnice, dok je oprezno stiskao i otpuštao kočnicu pred semaforima, da se ne kliže, dok je ubacivao mjenjač u niži stupanj prijenosa, kad je trebalo usporiti, i dok je startao iz druge, da kotači ne bi proklizavali. Slagao je podatke i činilo mu se da je njihov red dobar i da, kako god ih tumačio, svi vode do istog zaključka. Pri tome je bio osobito važan slijed u vremenu.

Što je bilo najprije? Ako se odbace predživot, propali brakovi, nesretna djetinjstva, žalostan život, onda se najprije dogodilo to da su se Nada i Radovan sreli u ambulanti i o nečemu razgovarali. Jer, oni su tu bili najvažniji, njih dvoje, o tome nije moglo biti sumnje. Kad su se sreli, Nada je Radovanu nešto rekla. Nešto važno, nešto zbog čega je on poslije krio taj susret, i nešto što ga je natjeralo da djeluje. Što je to moglo biti? Dio toga Remetin je već znao. Sad je zaključio da je Nada morala reći Radovanu u koju bolnicu ide.

Po čemu se to zna? To se zna po tome — Remetin je tiho šaputao u autu, kao da cijelu stvar tumači Šoštaru ili nekom još važnijem i sumnjičavijem — to se zna po tome što je Radovan Sedlaček izabrao bolnicu pred kojom će pasti pod auto. Jer, sad Remetin više nije sumnjao da se njegov prijatelj — ili bivši prijatelj — pod kombi

bacio namjerno i da je onaj invalid imao pravo. Radovan je, očito, imao za cilj da se nađe u istoj bolnici u kojoj će biti i Nada. A to je mogao postići jedino tako da nastrada upravo pred tom bolnicom, i to da nastrada ozbiljno, a ne makar kako, tako da ne bude vremena da ga voze drugamo, nego da ga jednostavno tamo unesu. Dokaz za to bila je i činjenica što Radovan Sedlaček nije u tom dijelu grada imao nikakva posla i što je poslije tvrdio da i ne zna što je ondje radio. Ako su te pretpostavke točne, onda je time objašnjeno i ono iznenadno Radovanovo dobro raspoloženje nakon nesreće, onaj njegov iznenadni mir i staloženost: bio je tako zadovoljan zato što je postigao ono što je želio, smješten je u bolnicu u kojoj i Nadu čeka krevet.

Ali, zašto je njemu bilo toliko važno da se nađe u toj istoj bolnici? Razlog je, očito, morao biti sadržan u onome što mu je Nada rekla kad su se sreli u ambulanti. To što mu je rekla, moralo je biti nešto važno, nešto presudno. Remetinu se, dok je vozio kroz noć, po dvadeseti put činilo da zna što je to bilo, što je jedino moglo biti, što je moglo definitivno potpaliti fitilj Radovanova ludila i ispaliti ga u patnju i u stravu u koju se uputio. Nada je rekla svome bivšem mužu da je neizlječivo bolesna i da će uskoro umrijeti.

Za Radovana je to, valjda, bilo previše. On ju je suviše volio, ili, ako ta riječ nije primjerena takvoj vrsti osjećanja, bio je suviše njome opsjednut a da bi to mogao izdržati. On je shvatio da Nada silno pati i da je uskoro neće biti. Neće biti ni njegove vlastite patnje u kojoj je toliko uživao. Možda je shvatio da je puste godine bacio kroz prozor: ponižavao se, podstanarčio, bio demonstrativno nesretan zbog žene koja će sad umrijeti i nikad mu se više neće vratiti, nikad neće uvidjeti da je on jedini čovjek za nju. Čak će i umrijeti kao tuđa žena. Možda ga je tada obuzeo gnjev, ogorčenje, možda se ljubav u tom trenu pretvorila u mržnju? Ili je to bila mržnja već i prije, samo pod krinkom ljubavi, samo što Radovan Sadlaček nije tu mržnju prepoznavao? Svakako, tada je odlučio da je ubije.

Remetin je na trenutak prestao šaputati dok je čekao na crvenom svjetlu kod Veterinarskog fakulteta, gdje je i toga jutro bio, pa razmisli što će raditi kad stigne u bolnicu. Prije mu to nije ni palo na pamet. Možda ga neće ni pustiti da uđe, možda je sve zaključano? Ili će naići na neku tvrdokornu sestru? Kako će to izvesti?

Ubacio je u brzinu i nastavio voziti: već će nešto smisliti. Dalje je razvijao svoju priču, opet šapćući, a u glavi bi mu samo na trenutke bljesnula pomisao da bi ga ćelave gume mogle i izdati na uzbrdici. Gundao je dalje.

A možda i nije bila mržnja posrijedi, možda je Radovan mislio da čini dobro djelo? Možda mu je Nada rekla kako ima bolove i kako joj predstoji smrt u mukama? Možda je Radovan po tome zaključio da će za Nadu biti najbolje da odmah umre i da se ne muči? Možda je mislio da čini dobro djelo, možda mu se činilo da je to posljednja velika stvar koju može učiniti za ženu svoga života? Remetin nije znao bi li mu tko vjerovao da sad glasno ispriča ono što mu se vrzlo po glavi, ali je bio tvrdo uvjeren da je takav način razmišljanja Radovanu Sedlačeku vrlo blizak.

Pogotovo ako mu je još Nada natuknula nešto o tome kako bi najviše voljela da joj daju nekakvu injekciju pa da se sve to završi, a ne da je na umjetan način održavaju na životu. Možda mu je rekla nešto slično, a ako jest, to je, sasvim sigurno, bilo dovoljno da se u Radovanovoj glavi stvori zaključak kako ona zapravo želi da je on ubije. I da mu to posredno daje na znanje, i da ga izokola moli neka joj to učini. A ako ga ona nešto moli (ako se njemu čini da ga ona moli), onda je on bio spreman na sve, pa i na to da se kao budala baca pod automobile ne bi li na što teži i što složeniji način izveo svoj naum. Ili je mislio kako i sam mora patiti, biti ranjen, kako bi, u trenutku kad se sve to dogodi, bio što bliži i što sličniji Nadi, ljubavi svoga života?

Remetin je polako, u prvoj brzini, milio uzbrdo. Išlo je teško ali je išlo. Postojala je, doduše, opasnost da netko naiđe iz suprotnog smjera i da on mora zastati, jer je cesta bila vrlo uska, a tada bi mu bilo teško da opet krene. Ali, nekako je bio siguran da se to neće dogoditi jer je sve te večeri išlo glatko, pa i razmišljanje, kao što je cijeloga dana sve išlo teško, pa i razmišljanje. Šaputao je vozeći uzbrdo.

Dalje je sve bilo jasno. Sutradan nakon Radovanova pada pod »Metalimpexov« kombi, Nada je smještena na Onkološki odjel. On je nekoliko puta otišao da je obiđe (prvi put ona je sišla u prizemlje i tamo pala u nesvijest), dobro je upoznao teren, vidio da je ona u dvokrevetnoj sobi, zapamtio raspored. Možda je tada duže

razgovarao s Nadom, i možda je njegovo uvjerenje kako ona želi da je on ubije tada još i ojačalo. Naravno, tu Nada nije bila ništa kriva, nije mu uopće morala ništa govoriti ni o svojoj bolesti ni o svome odnosu prema smrti. Mogla je govoriti o čemu je god htjela, o vremenu vani, ili o smrznutim vrapcima na granama jela u bolničkom dvorištu. Radovanu bi sve govorilo u prilog istom, njegovom, već davno prije stvorenom zaključku. Da Nadi treba pomoći, i to tako da je ubije. Takva je bila njegova logika.

I tako se jedne noći ušuljao onamo na svojim nesigurnim nogama, s gipsom (zar nije Budrović rekao da je čuo neujednačen korak?), i tako je lijepo udavio svoju bivšu ženu. Tko zna je li se branila, je li krkljala, ili se jednostavno prepustila, je li ga uopće prepoznala? Možda joj, na kraju krajeva, doista nije bilo žao da umre? Za onaj njezin jadni, tanki vrat kojeg se Remetin tako dobro sjećao, Radovanu Sedlačeku bila je dovoljna i ona njegova zdrava ljevica. Imao je jake ruke, nekad je vježbao na spravama.

Zavezao se pred bolnicu, na parkiralište, ugasio farove i na trenutak promotrio zgrade. Vidjelo se svjetlo samo po hodnicima, sve je drugo bilo u mraku. Nigdje nikoga. Kako će ući? Znao je da nije zgodno, da je noć, da sve to može izgledati vrlo nezgodno, da može izazvati skandal, pa možda i upropastiti Šoštarovu istragu. Znao je sve to ali morao je razgovarati s Radovanom. Morao je, što prije. I nekako mu se činilo da je Radovanova logika dovoljno uvrnuta da mu vlastiti čin izgleda častan i da barem njemu, Remetinu, prijatelju iz mladosti, sad sve prizna. Nije bilo važno što je noć, nego samo da je Remetin napokon vidio istinu. A vidio ju je. Preslišavao se još i dok je koračao prema bolnici.

Gospođa Premerl je sve vidjela, ali nije nikom ništa rekla. Možda je mislila da je se to ne tiče? Možda je jednostavno bila suviše bolesna i očajna da bi svjedočila? Tek, nije rekla ništa. Utoliko više što je vjerovala da Radovan nema pojma da je ona sve vidjela. Ali, on je to nekako naslutio. Ili je, jednostavno, želio da se osigura, možda ona doista i nije ništa vidjela, možda je doista hrkala na svome krevetu. Može biti. U svakom slučaju, Radovan se informirao o tome gdje ona sad leži, a onda se jedne noći lijepo ušuljao, pa zadavio i nju, na isti način kao i Nadu.

Remetin je prestao šaptati kad je stigao pred portu. Tu je bila kućica i rampa. U kućici je gorjelo svjetlo. On oprezno zaviri. Unutra je sjedio Krnic, zavaljen na stolicu, nožićem je rezao tanki štap i zviždukao veselu melodiju koju je netko pjevao na radiju. Iza njegovih leđa žarile su se tri žice na grijalici, pred njim je na stolu stajao dopola pojeden sendvič.

Remetin se sagne, pa šmugne ispod prozorčića. Odvukao se prema ulazu u zgradu. Na vratima Plućnoga odjela nije bilo nikoga, ali se kroz mutno staklo dobro vidio stražar preko puta, na Onkologiji.

GLAVA DVADESET I DRUGA

Prvo što je opazio kad je tiho otvorio vrata, bilo je da je drugi krevet prazan. Nije ondje više bilo ni boca ni aparata, sve je to valjda bilo na kotačićima pa je nekamo odvezeno, čim je pacijent otišao, ili možda umro. Nije se više čulo krkljanje niti pištanje, u sobi je bila potpuna tišina. Remetin uđe, zatvori vrata za sobom i pričeka da mu se oči naviknu na tamu. Izvana je dopiralo nešto malo svjetla od fluorescentne svjetiljke u dvorištu, ali glavninu njezinih zraka zadržavala je snijegom zatrpna jela pod prozorom.

Remetin pogleda svoga prijatelja na krevetu uza zid. Ležao je u malo neobičnom položaju, jer mu je glava bila zabačena i malo okrenuta u stranu, jastuk mu nije bio pod potiljkom nego pod vratom, tako da mu je glava visila; ali, nije hrkao. Noga u gipsu bila mu je naslonjena na jastuk u dnu kreveta dok je ruka s gipsom ležala preko trbuha. Remetin malo pričeka, razmišljajući kako da probudi Radovana Sedlačeka a da ga ne uplaši, da ovaj ne postane sumnjičav i svadljiv. Onda ode do drugog kreveta, onoga kod prozora, napipa dugme i upali malu svjetiljku što je virila iz zida. Onda se osvrnu. Radovan se nije micao, svjetlo ga nije probudilo. To je bilo dobro: Remetin će tako imati vremena da ga mirno i polako prizove k svijesti.

Znao je da će mu to uspjeti, kao što mu je te večeri sve uspijevalo. Uspjelo mu je da se neopažen ušulja u zgradu, uspjelo mu je da neopažen prođe kroz hodnik. Naslućivao je gdje je soba dežurne sestre, pa je još kod ulaznih vrata u hodniku izuo cipele i odšljapkao u čarapama do Radovanove sobe. Najveća mu je opasnost prijetila od susreta s nekim bolesnikom koji možda ne može spavati, ili od nekoga tko je izašao da tajno popuši cigaretu, ali je sve vrijeme vjerovao da će i to biti u redu. Sve mu je išlo na ruku, kao što mu je na ruku išlo i to što je Radovan sad sam u sobi. Moći će s njim mirno porazgovarati a da nikoga ne uznemiri. Da je došao sutradan, vjerojatno bi našao drugačije okolnosti. Sve je išlo toliko glatko da mu se činilo da tako i mora biti, nakon sve one muke protekloga dana.

Polako je prišao krevetu i sjeo na nj, dodirujući leđima tvrdi gips na prijateljevoj nozi. Tu je ležao on, ubojica, i mirno spavao, uvjeren, valjda, da je obavio svoju dužnost. Plakao je, doduše, za Nadom,

dakako da mu je bilo žao, ali mu to nije smetalo da je ubije. Udavio ju je u snu, tako su se na žalostan način spojile ljubav i smrt, za koje se oduvijek zna da imaju neku vezu. Na trenutak se Remetin upita neće li možda Radovan pokušati da ubije i njega, i dođe u iskušenje da opipa ispod jastuka, nema li spavač tu kakvo oružje. Onda mu se to učini pretjerano. Ta, čovjek je sav u gipsu. Ipak, tko zna? Takav, u gipsu, ubio je dvije žene. Tko zna kakvu snagu taj luđak ima?

Remetin polako pruži ruku i dotače prijatelju rame u pidžami s bijelim i plavim prugama. Radovan Sedlaček se ne pomače. Ništa se ne dogodi. Zar se pretvara? Možda je odmah osjetio da se netko miče po sobi, pa sad nešto sprema? Možda će odnekud doletjeti neki tvrdi predmet i pogoditi Remetina posred čela? Zabrinuto pogleda Radovanovu zdravu lijevu ruku koja mu je ležala pokraj glave, u visini jastuka. Neće li odatle nešto izvući? Remetin se naže i dotače ruku.

Onda se trže. Ruka je bila hladna. Ne jako. Nije bila ledena, ali ipak hladna. Skoči na noge, objema rukama zgrabi Radovana Sedlačeka za ramena i poče ga drmusati.

Ništa.

Osjetio je kako ga hvata panika i na trenutak mu se javi pomisao kako je sve to samo podla prevara sudbine, ili neke mračne sile koja vuče konce događaja: puštala ga je da misli kako je napokon sve u redu, omogućavala mu da sve glatko teče, samo zato da se on uspava, da postane samouvjeren, a onda će ga strefiti posred čela i dotući. Remetin je već osjećao kako taj udarac juri prema njemu kao brzi vlak, da je već sasvim blizu. Osjećao je to dok je stajao nad Radovanom Sedlačekom i gledao nepomično tijelo koje je sad malo promijenilo položaj, od onog njegova neobuzdanog drmusanja.

Naže se i prisloni uho na prijateljeve grudi. Ništa. Opipa mu bilo. Ništa. Prinese uho do njegova nosa, da mu oslušne dah. Ništa.

Zar je umro? Zar se ubio? Od žalosti za Nadom? Od grižnje savjesti? To je lako moguće. Remetinu je već prije bilo palo na pamet da bi na Radovana trebalo pripaziti, jer je on sad, kad Nade više nema, kadar svašta pokušati. Ali, onda je tu misao odbacio, bio je uvjeren da je Radovan Sedlaček zapravo histerik, da sve što radi — radi kao predstavu, kao glumu, za druge i za sebe; a takvi se ne

ubijaju. A sad, eto, izgleda da je... Možda je negdje našao nekakve pilule?

Onda se Remetin odjednom nečega prisjeti, priskoči opet krevetu i odgurnu pidžamu na Radovanovu vratu. Naravno, bile su tu: tamne modrice, koje su zapravo još bile crvene, ali će poslije postati plave, pa ljubičaste, pa crne. Netko je Radovana udavio.

Remetin je stajao i buljio u tijelo dok mu je srce divljački lupalo. Netko je udavio Radovana Sedlačeka! To znači da se cijela stvar nastavlja. To znači da cijela njegova večerašnja jurnjava i šaptanje nisu značili ništa, sve je sam izmislio, sve je bilo najobičniji ćorak. U svojoj je glavi sastavio čitav roman, sklopio najfantastičnije pretpostavke i psihoanalitičke kerefeke, a sve je bilo tek mjehur od sapunice, ili, još točnije, pjena od piva, fantazija, budalaština i besposlica. A dotle je negdje tekao pravi život, dotle se nešto događalo, dotle je netko davio Radovana Sedlačeka. Umjesto da smišlja fantastične teorije, bolje bi mu bilo da je naišao maloprije, tada bi možda zaskočio ubojice. A ovako?

Ovako, možda još nije kasno, sjeti se Remetin. To ga pokrene. Okrenuo se na peti i pojurio prema vratima. U prolazu je upalio veliko svjetlo na stropu, pa se osvrnuo da pogleda. Radovan još nije bio sasvim žut. Novinar izleti na hodnik ostavivši vrata širom otvorena.

Njegovi koraci na gumenim donovima (pred vratima se opet obuo) jezivo su odjekivali škripom nalik na očajničke krikove kroz prazni hodnik, kroz tihu i pustu bolnicu. Trčao je i osjećao kako mu pivo bućka u želucu, kako nema kondicije i kako se brzo zadihao, ali je trčao jer mu se sad odjednom svaka sekunda činila važna i presudna.

Još prije nego što je stigao do vrata dežurne sestre, vrata su se otvorila i ona je izašla na hodnik, pa se raskoračila i pogledala ga strogo. Bio je to neobičan prizor: sredovječan civil što u pola dva noću trči hodnikom odvezanih cipela, izlažući se opasnosti da slomi vrat. Ali, sestra je, očito, bila odlučna da se suprotstavi svemu što dođe, pa bio Remetin luđak, razbojnik ili nečiji šašavi rođak.

— Što je to? — psiknula je na njega. — Šta vi tu tražite?

— Remetin — propentao je on i dodao ime svojih novina, jer to je uvijek pomagalo. — Možda vam je drug Šoštar spominjao moje ime?

— Kakav drug Šoštar? — siktala je ona. — Ne znam ja nikakvog druga Šoštara. I šta vi tu tražite usred noći?

— Radi se o Radovanu Sedlačku, tamo, u sobi dvadeset dva — dahtao je novinar. — Izgleda da je udavljen. Molim vas, trebalo bi brzo, možda se još može pomoći...

Sad mu više ništa nije vjerovala. Gledala ga je pažljivo, malo suženih kapaka, kao rvač, koji se pita s koje strane da ga poduhvati i tresne na leđa. Bila je to ozbiljna i iskusna sestra od pedesetak godina, crvene kose i namazanih usana, odlučnih crta i četvrtaste brade.

— Slušajte, družo — podviknula je — ja ću zvati miliciju! Kakav je to način!

— Zovite, zovite — promuca Remetin. — Njih svakako treba... Tražite druga Šoštara, neka odmah dođe ... Ali, prvo treba doktora ... Čovjek je udavljen, kažem vam... To je onaj isti čovjek čija je bivša žena neki dan zadavljena na Onkologiji!

Nešto je u onome što je Remetin kazao odjednom pokolebalo sestru, pa je i pokrenulo. Je li to bio spomen onkologije, ili spomen davljenja u bolnici, to nije bilo jasno. Tek, sestra je šutke zaobišla Remetina i pohitala prema otvorenim vratima Radovanove sobe. U prolazu je još psiknula na bolesnika koji je otvorio vrata svoje sobe da vidi što se to vani zbiva, pa se čovjek jednostavno povukao.

Remetin je polako krenuo za njom, ali se sestra već nakon nekoliko sekundi pojavila opet na vratima Radovanove sobe i potrčala natrag. Projurila je pokraj svoje sobe i pokucala na druga vrata.

— Doktore, doktore! — viknula je unutra.

Iz sobe je ispao mlad, plavokos i plavobrk liječnik debele donje usne i isturenih zuba, izbuljenih plavih očiju. Pohitao je za sestrom u Radovanovu sobu i samo okrznuo Remetina svojim buljavim pogledom. Ubrzo je odande dopro njegov duboki glas koji je nešto zapovijedao, pa je sestra opet istrčala iz sobe i odjurila prema ambulanti, te se vratila s kolicima punim bočica i instrumenata. Remetin je stajao u hodniku i gledao sve to. Odjednom se osjeti suvišnim, praznim i bez ikakve misli u glavi. Trebalo je čekati: možda će ipak još spasiti Radovana? Možda šala sudbine ipak nije toliko okrutna i cinična, mislio je. Treba čekati.

Ali, ne samo čekati. Treba nešto i učiniti. Sve što je dosada uradio, ispalo je naopako. Morao je potražiti pomoć od onih koji znaju kako treba, koji ne smišljaju fantastične teorije, niti jure praznim i zaleđenim ulicama ganjajući svoje sulude ideje, nego, naprotiv, skupljaju obične, male podatke i od njih sklapaju mozaik običnih, svakodnevnih događaja. Tragičnih ali običnih, mislio je dok je okretao brojčanik telefona. Toliko mu je običnih a tragičnih sudbina prošlo kroz ruke za njegova novinarskog staža, a opet, bilo je dovoljno da se radi o nekom njemu bliskom, pa da počne fantazirati.

Šoštar je digao slušalicu praktički one iste sekunde kad je telefon zazvonio. Mora da ga je držao kraj kreveta. Ili je u njega san bio kao i sve ostalo, specijalan, policijski?

— Šoštar — promrsio je.

— Ja sam — kaza Remetin, još uvijek zadihan. — Ja sam u bolnici, znaš. Netko je udavio Radovana. Ili samo pokušao, doktor se trudi da ga reanimira.

— Dolazim — reče Šoštar i spusti slušalicu.

Nije tražio nikakva objašnjenja, Remetinu je od toga bilo lakše, jer bi mu bilo nemoguće da sve to opiše, da sve kaže; vladala je velika neizvjesnost, ondje su se trudili oko Radovana, sve je još visilo u zraku. Sestra se pojavi na vratima ambulante baš kad je spuštao slušalicu. Sjedio je na njezinoj stolici, u njezinoj sobi, s neupaljenom cigaretom u ustima, i mora da je izgledao kao luđak, s podočnjacima, raščupan, sa svim posljedicama alkohola i jurnjave.

— Koga zovete? — upita ga sestra.

— Miliciju — kaza on. — Odjel za krvne delikte.

Nije rekla ništa, odjurila je dalje. Remetin ju je vidio kako gura sve one sprave na kotačima, boce s kisikom i ostalo. Po hodniku su se otvarala vrata, bolesnici su izvirivali, neki su čak izlazili, šetkali i gledali što se zbiva. Remetin je otišao do onog proširenja na hodniku gdje su stajale plastične stolice i gdje su obično sjedili posjetitelji, pa se tamo uvalio, u polutmini, raskopčao vjetrovku i čekao. Neupaljena cigareta i dalje mu je virila iz usta. Sestra ga je, prolazeći, jednom ili dvaput okrnula pogledom.

Nakon desetak minuta pojavio se mladi liječnik i zastao na osvjetljenom dijelu hodnika, pa se okrenuo polutmini u kojoj je sjedio Remetin, i rekao svojim dubokim glasom:

— Nema pomoći. Prekasno. Zao mi je.

Potom se liječnik okrenuo i otišao nekamo, valjda da opere ruke, kao što se svi oni uvijek žure da urade, kao što je uradio i Bimbo toga jutra. To jutro činilo se sad Remetinu strahovito davno.

Šoštar nije došao sam. Prošlo je bilo dvadesetak minuta otkako ga je Remetin nazvao kući, kad se pojavio u hodniku Plućnog odjela sa svojim Fuadom i dvojicom tehničara. Žurnim su koracima otišli do Radovanove sobe, Šoštar je samo kimnuo glavom Remetinu.

Remetin je otišao za njima. S vrata je pogledao na tijelo Radovana Sedlačeka. Ležalo je otprilike u istom onom položaju u kojem ga je bio našao, čak i nakon svih pokušaja reanimacije. Samo su sad masnice na vratu bile tamnije i vidljivije. Tehničari su počeli vaditi svoje stvari, Šoštar i Fuad su stajali nasred sobe i gledali. Fleš je počeo bljeskati, a Remetin je znao da Šoštar sve to sad pamti do najmanje pojedinosti.

Napokon Šoštar izađe na hodnik i uze Remetina pod ruku, pa ga povede prema sestričnoj sobi i prema mjestu gdje su stajale plastične stolice. Vjerojatno ni njemu nije bilo lako. I on je morao bar nešto osjećati prema Radovanu, pa i prema Nadi. Osim toga, sve je ovo vjerojatno za njega bilo vrlo neugodno u profesionalnom smislu. Ubojstva su se događala pod samim njegovim nosom. Od njega se očekivalo da zna toliko da bi mogao zaštititi potencijalne žrtve, a on je postavio čovjeka na Onkologiju, da umiri tamošnje javno mnijenje. Dotle su mu ovdje ubili Radovana. Osim toga, za njega je počinjala još jedna istraga. Držao je Remetina ispod ruke, ali je to moglo biti nalik i na prijateljski stisak i na ono kad policajci privode osumnjičenoga.

— Reci mi — obratio se Remetinu prvi put u toku te noći — a šta si ti uopće radio tu, u bolnici?

GLAVA DVADESET I TREĆA

Kao što se i bojao, Remetin te noći nije mogao zaspati. Vratio se kući oko četiri i odmah legao. Sad su se već prve sive zrake nedjeljnog jutra uvlačile kroz prozor, što je značilo da je negdje oko pola sedam, a on još nije ni oka stisnuo. Žena mu je mirno spavala na drugom kraju bračnoga kreveta (dočekala ga je budna, a onda zaspala čim joj je glava dotakla jastuk), i njega je to pomalo nerviralo. Rekao joj je što se dogodilo, neko su vrijeme razgovarali o tome dok se Remetin svlačio i nervozno pušio rasipajući pepeo svuda naokolo. Ona je pustila suzu i postavila nekoliko pitanja, ali onda je odmah zaspala; bila je suviše umorna da bi i dalje mislila na sve to.

A Remetin je bio odviše umoran da bi spavao. Suviše se toga zbilo, po glavi su mu se motale svakojake misli, i nije se mogao osloboditi straha koji je tinjao u njemu, a koji ni sam sebi nije želio priznati. Sad, kad Radovana više nije bilo, odjednom mu se činilo da sve to i nije samo Radovanova i Nadina privatna stvar, nego je i on osobno bio uvučen, kao da je mogao spriječiti ubojicu a nije, ili kao da je čak ubojici nekako pomogao. Zato i nije toliko mislio o Radovanu i njegovu životu, o besmislenom načinu na koji se taj život završio, koliko je — prevrćući se po postelji s boka na bok i povremeno pijuckajući vodu iz čaše na noćnom ormariću — mozgao o istrazi i o onome što je razgovarao sa Šoštarom, o svome vlastitom ponašanju i o neobičnoj igri koju je igrao protiv svoje volje.

A osjećao je da ne može drugačije. Sve se sklopilo u tako neobičan niz događaja da se Remetin osjećao jednostavno vezan. Povremeno je pokušavao da se otrgne, da se oslobodi, da misli svojom glavom i da sam djeluje, ali je to uvijek ispadalo na njegovu štetu. Kao što je ispalo i noćas. Zato mu je sad opet bilo kao da visi na koncu i kao da netko njime upravlja, kao što je osjećao sve vrijeme dok je razgovarao sa Šoštarom, upadajući sve dublje u neugodnost jer je bio neiskren, i ujedno znajući da ne može biti iskren jer mu je takva uloga dodijeljena. Laž je bila jedini način da sačuva ono malo dostojanstva što mu je još bilo ostalo.

Zato nije Šoštaru rekao ni riječi o pravim razlozima svoga dolaska u bolnicu. Naprotiv, trudio se da izmisli druge razloge, a ovi su opet stalno navodili na zaključak da je nešto znao, da je nešto slutio, da je

pametniji nego što jest. Od toga mu je bilo još neugodnije, i zbog toga nije mogao zaspati. Jer, kad su počeli pridolaziti drugi policajci, kad su bolesnike otjerali u sobe da tamo šapuću i nagađaju, kad je po hodniku zavladała uobičajena užurbanost istražnog postupka, Šoštar je sve ostavio i posvetio se samo Remetinu. Htio je znati, svakako je htio znati kako se to dogodilo da je baš Remetin otkrio smrt Radovana Sedlačeka. Tako je počela velika Remetinova laganja.

Znao je da ga Šoštar ni za što ne optužuje, premda su okolnosti, naravno, bile krajnje neobične: on je našao Radovana tako reći još toplog, i nije na svijetu bilo liječnika koji bi mogao ustvrditi da je Radovan doista već bio mrtav kad je Remetin naišao, jer vrijeme smrti uvijek se može utvrditi samo približno. Remetin je znao da ga Šoštar ne optužuje, premda je isto tako znao da se Šoštar dobro sjeća jedne važne činjenice iz studentskih dana: da su svi dečki iz klape (uključujući i samog Šoštara) neko vrijeme bili zaljubljeni u Nadu, a Remetin duže od njih svih. To nije moralo ništa značiti ali je moglo. Znao je da ga Šoštar ne optužuje, ali mu je opet bilo silno neugodno. Kad ga je Šoštar upitao kako se našao u bolnici, otkud baš te noći, nije našao da kaže ništa bolje nego:

— Ne znam ni sam.

Jer, doista mu se činilo da ne zna. Sve što mu se prije činilo jasno i očito, sad mu je došlo blesavo i prozirno. Ako mu je prije izgledalo da u ruci drži svjetiljku koja rasvjetljava glavni problem a sve sporedne pojedinosti ostavlja u tami, sad je odjednom postao svjestan da je njegova svjetiljka bila najobičnija svijeća koju je prvi dašak propuha ugasio i on se našao u mrklu mraku. U tom mraku odjednom se počeo prisjećati svih pojedinosti koje je i prije nekako nazirao pri svjetlu svoje bijedne lampe, a te su mu se pojedinosti sad činile važne i presudne. Mnogo važnije od njegovih vlastitih nagađanja i teorija.

— Bio je neki razlog — rekao je Šoštar mirno i zagledao se u njega svojim plavim očima.

— Mislio sam — promućao je Remetin — odjednom mi se učinilo da Radovan mora nešto znati.

A što je drugo mogao? Zar je mogao govoriti o svom zaključku kako je Radovan luđak, koji je umislio da Nada želi da je on ubije? Sjetio

se da se, jureći prema bolnici i šapćući u svom autu, zapravo ogriješio o mrtva čovjeka, pripisujući mu tko zna kakve ludosti, i to baš u času kad je ovaj umirao.

— Što misliš da je znao? — upitao ga je Šoštar zainteresirano, kao da mu je to i samom palo na pamet, pa želi usporediti.

— Ne znam — kazao je Remetin. — Ako nam gospođa Premerl nije ništa rekla, a znala je, onda je možda i Radovan nešto znao, a nije rekao. Mora da je postojao neki razlog.

Dok je razgovarao sa Šoštarom, Remetin se sve više čudio sam sebi. Kako je mogao pomisliti da bi se Nada povjeravala Radovanu prilikom kratkog susreta u ambulanti? Zar se nisu rastali na njezin zahtjev, zar nije ona njega napustila, zar joj poslije nije bilo neugodno što je on slijedi i uhodi? Otkud bi se ona njemu, baš njemu, išla, povjeravati? Glupost.

— Strah — zamislio se Šoštar. — To je moguće. Samo, od čega? Mislim, ako je gospođu Premerl bilo strah da nam nešto kaže, pa je poslije bila ubijena, Radovan je iz toga mogao izvući pouku i znati da ga čeka to isto. Ako misliš da su oni znali istu stvar.

— Ja sam mislio — odmahivao je Remetin glavom — da će meni možda reći.

— Ako ga uhvatiš na spavanju? — upao je Šoštar, ne bez ironije. Remetin je znao da Šoštar zna da on nešto krije.

Ali, zar mu je mogao priznati istinu sad, kad je postalo jasno koliko je toga smetnuo s uma? Jer, tu je bila i priča o umjetnom bravaru. Taj već dvaput nije imao alibi i imao je razloga da ubije Nadu, pogotovo ako je toliko lakom da je spreman švercati plemenitim metalima. To jednostavno nije bilo spojivo s Remetinovom vlastitom apsurdnom pričom o ubojstvu iz ljubavi, iz milosrđa ili jednostavno iz ludosti. Nikako, nikako.

I sad, dok se prevrtao po krevetu u zimsku zoru, dok je u sobi postajalo svjetlije i dok su prve crvene zrake počinjale miljeti uz suprotni zid, nije se mogao domisliti ničemu što bi se uklapalo, što bi odgovaralo, što bi se moglo objasniti. A osjećao je potrebu da sve objasni, Šoštar ga je time zarazio. Policajčeva su pitanja bila precizna i nemilosrdna. Poslije, u toku razgovora (koji je bio ono što se u policijskoj terminologiji zove »informativni razgovor«), on je Remetina upitao:

— A kako je Radovan mogao znati? I što?

Remetin je tada slegao ramenima i bespomoćno pogledao Šošlara. Pomalo su izlazile na vidjelo i druge njegove gluposti, sve ono što je zatajio policajcu kome je to moglo biti od pomoći. Ispričao mu je tako, o posjetu Radovanovim roditeljima. Preskočio je podatak da je stari Sedlaček zadovoljan Nadinom smrću, ali je rekao ono što je čuo od Radovanove majke: da je Radovan odlazio k Nadi na odjel i da je s njom razgovarao. Zatim je dodao:

— A ako je razgovarao s njom, onda je možda razgovarao i s gospođom Premerl? Možda je nešto i ščeprkao, neku sitnicu koja je bila važna?

— Misliš da se onda poslije odao, da je nekom govorio o tome?

— On je volio govoriti — huknuo je Remetin. — Osobito o sebi.

Šošlar je tada izvukao notes i nešto u njega zabilježio. Nije to moralo značiti da bilježi nešto iz toga razgovora, možda mu je naprosto nešto sinulo, ali Remetin se zbog toga zapisivanja više nije osjećao kao Šošlarov suradnik, nego kao jedan od osumnjičenih, premda su Šošlarove riječi zvučale sasvim drugačije, sasvim suradnički i prijateljski.

— Dobro — rekao je Šošlar, toga se Remetin dobro sjećao u krevetu — što je to Radovan znao, to ovoga časa ne možemo utvrditi. Ali, možda možemo utvrditi gdje je imao priliku da se oda?

To je bilo točno. Opet je Šošlar imao neki svoj logički prečac. Ako se sazna tko je sve bio u kontaktu s Radovanom, onda se krug sumnjivih sužava, a onda se iz toga kruga možda može izabrati netko tko odgovara u svim točkama.

— To je morao biti netko u bolnici — kazao je Remetin. — A on se nije s mnogo ljudi družio. Nisam ga čuo da je progovorio ni riječi s onim svojim sobnim drugom.

— Taj je otpušten — rekao je Šošlar uzgred. — Ali, ako si mu ti dolazio, onda mu je mogao dolaziti i tko god drugi.

— Mogao je — složio se Remetin. — Utoliko više što uopće nije teško ući u bolnicu.

— Da — kimnuo je Šošlar. — Reci mi nešto o tome. Kako si ti ušao?

— Jednostavno sam se sagnuo i prošao ispod prozorčića — kazao je Remetin. — Zbilja — dodao je — ovo je već treći put da je Krnic

dežuran na porti kad se događa ubojstvo.

Šoštar je kucnuo prstom po notesu i rekao:

— To imamo u vidu.

Remetin je, gonjen potrebom da se opravda, da učini uvjerljivijim i razumljivijim svoj dolazak u bolnicu, napinjao mozak i kombinirao dalje. Želio je pomoći Šoštaru, želio je nešto novo reći i otkriti, ali po mogućnosti tako da ne govori o sebi, da ne otkriva svoje misli i, činilo mu se, svoju sramotu. Rekao je:

— Nego, ima još nešto ... Tko je mogao znati da će Radovan noćas biti sam u sobi? Ne znam kad je taj drugi čovjek uopće otpušten ...

— Jutros — kazao je Šoštar. — Sad je povoljan atmosferski tlak pa su ga pustili kući za vikend.

— A je li Radovanu tkogod danas dolazio? — upitao ga je Remetin.

— Nije — odmahnuo je Šoštar glavom. — Nitko. On sam nije mnogo izlazio iz sobe. Niti je s kim razgovarao.

— Pa dobro — kazao je Remetin — kako je onda netko mogao znati da je Radovan sam i da postoji prilika ...

— Zaboravio si — kazao je Šoštar — da postoji telefon. Odavde se nekom moglo telefonirati da je Radovan sam u sobi.

— Onda bi to značilo — kazao je novinar — da postoji zavjera? Da ubojica nije sam, nego da ima pomagača u bolnici?

Šoštar je odmahivao glavom. Malo se smješкао, možda zbog Remetinove zbunjenosti, a možda i zbog nečega drugog što je samo on znao.

— Ni to ne mora biti — rekao je.

— Nego? Kako je onda ubojica mogao znati da će Radovan biti sam?

— Ja ne kažem da to znam — uzdahnuo je policajac. — Ja samo nižem pretpostavke. Mogao mu je Radovan javiti.

— Zašto bi Radovan sam javio takav podatak svom ubojici?

— Zato — uzdahnuo je Šoštar — što nije znao da je to njegov ubojica, nego je mislio da mu je to prijatelj.

Tako se krug zatvorio, i tako je Remetin opet osjetio kako sjena sumnje pada i na njega. I više se taj krug nije otvarao, jer su Šoštara pozvali i razgovor su prekinuli. Ali, Remetin je znao da i samo nizanje činjenica i pretpostavki dovodi njega osobno u sumnju. Te su pretpostavke djelovale dobro i čvrsto, a upravo je to za Remetina

bilo loše. Jer, na taj je način uviđao koliko je njegova vlastita teorija bila fantastična, a ujedno je uviđao koliko je duboko zaglibio, koliko je blizu tome da svakom postane sumnjiv, pa čak i samom sebi.

O tome je mozgao dok se prevrtao po krevetu znajući da će uskoro ustati i da od spavanja neće biti ništa. Bilo mu je teško zbog svega toga, a još mu je više bilo žao zbog onoga što mu je Šoštar rekao kad je ustao s plastične stolice da ode jer su ga zvali. Dobacio mu je preko ramena:

— Budrović opet nije bio u svom krevetu. A tvrdi da je spavao.

GLAVA DVADESET I ČETVRTA

Raditi nedjeljom već je samo po sebi loše: čovjek stalno ima osjećaj da nešto propušta, premda bi, da ne radi, možda zijevao kod kuće pred televizorom. Raditi nedjeljom u novinama upravo je strašno: treba ispuniti sutrašnje stranice, a vijesti nema, kolege su nervozne, histerične i žure se kući, pa se dernjaju i svađaju više nego inače. Ali, raditi nedjeljom, u novinama, neispavan, s glavoboljom i osjećajem krivnje, više je nego grozno: to znači naći ravnotežu između pakla u sebi i pakla oko sebe.

Upravo je tako bilo s Remetinom te sunčane nedjelje dok je vani stezao mraz od dvadesetak ispod ništice, i dok se u osobnim automobilima ledila slabo izmiješana rashladna tekućina, a u autobusima razrijeđena nafta: morao je raditi, morao je telefonirati, morao je redigirati tekstove, a sve mu je to bilo silno teško. Morao je, osim toga, nastojati da ostane pribran i da svojim držanjem ne pokaže kako mu je, jer bi to, uz onoliko nervoze oko njega, samo donijelo nove nedaće. I morao je, naravno, Luki ispričati sve što se zbilo prethodne noći. Ne samo zato što je znao da mu Luka još može i te kako zatrebati, ne samo zato što je to zahtijevao prešutni kodeks njihova međusobnog ophođenja, nego i zato što je držao da i to mora proći, da se mora iskupiti za nešto, premda nije znao za što. Zato je znao da Luki mora sve reći, premda je bilo jasno da mu od toga neće biti lakše, nego još teže.

Ispričao mu je zato sve: svoje sinoćnje pretpostavke, svoju jurnjavu u bolnicu, svoj nalazak mrtvog Radovana Sedlačeka i svoje nepošteno držanje prema Šoštaru. Istovario je sve to što je mogao doslovnije i preciznije, ne propuštajući ništa: ni svoje moralne dileme, ni prezir prema onome što mu se još sinoć činilo sasvim uvjerljivo, utemeljeno i psihološki duboko. Luka ga je slušao pažljivo i nije ga prekidao, kimao je glavom, povremeno zviždukao svoje marševe, palio cigarete, srkao kavu. Samo se po načinu na koji je otpuhivao dim i po lupkanju prstiju po stolu u ritmu koračnice moglo zaključiti koliko se uživio u cijelu stvar. Kad je Remetin završio, on je samo rekao:

- Jebi ga, majstore! — To je bilo sve.
- Što ti se čini? — upitao ga je Remetin zabrinuto.

— Mislim da si suviše strog prema sebi — reče Luka namještajući naočale. — Ne govorim o tvojim moralnim dilemama u odnosu na Vladu. To je sranje, da prosti vaše lice. Ni on tebi sve ne kaže, pa nikom ništa. Ni ja ti sve ne kažem. Smirite se, gospodična, život je okrutan. Mislim na ono drugo.

— Na one moje pretpostavke o Nadi i Radovanu, i o tome da ju je on ubio? — upita Remetin začuđeno.

— Na to — kimnu Luka. — Baš na to. Nije to tako loše. — Baš kad se Remetin spremio da opet počne ogledavati cijelu tu stvar, Luka doda: — Samo, izgleda da te događaji demantiraju.

To je bilo točno. I tu nije bilo više što da se kaže. Stoga više nisu ni govorili nego su radili, čačkali po mršavim tekstovima među kojima su prevladavali izvještaji o hladnoći kakvu ne pamte ni najstariji stanovnici, i o žmigavcima polupanim na poledici. Šutnja je potrajala, ni jedan od njih nije ju prekidao, dok je oko njih trajala halabuka redakcije. Tako im je, kad je muk predugo potrajao, postalo neugodno i gotovo da su jedva čekali da se rastanu, da se ne bi morali gledati, jer među njima je lebdjela smrdljiva atmosfera poraza.

Zato im je Šoštarov telefonski poziv došao kao spas. Obojica su živnula i spremno se odazvala, voljni da pristanu na sve što bi policajac mogao predložiti.

— Idem u posjet jednom čovjeku — rekao je na telefonu. — Hoćete li sa mnom?

Nije rekao kojem čovjeku ide u posjet, ali su se dogovorili s njim da ih on pokupi ispred zgrade, jer su s rubrikom bili koliko-toliko gotovi. Samo što su se spustili u prizemlje, naišao je Šoštarov obični auto, i odmah su znali da ih čeka luđačka vožnja po poledici. Šoštar je uvijek vozio luđački, možda i zato što su njega poznavali svi saobraćajci. Kad su sjeli u auto, on je skočio na gas pa ih povezao prema zapadnom dijelu grada. Na njemu se uopće nije vidjelo da prethodne noći nije spavao. Bio je svjež, izbrijan i miran, samo su mu usne bile malko žute od mnogobrojnih cigareta.

— Samo ti tjeraj, nula, nula, sedam — rekao je Luka. — Moja oporuka je uredno sastavljena i nosi potpise dva svjedoka.

— Kamo idemo? — upitao je Remetin.

— Idemo Krnicu doma — rekao je Šoštar, pogledao Remetina i dodao: — Veži se!

On sam nije bio vezan, ali Remetin poslušno povuče pojas i zakopča ga preko trbuha. Luka se otraga cerekao. Raspoloženje se odjednom popravilo.

— Zašto kući? — upita Remetin. — Zar nije Krnic važan na radnom mjestu, a ne...

— Sad ćeš čuti — dobaci Luka otraga.

— I hoće — kimnu Šoštar. — Prvo i prvo, nisam stigao noćas da razgovaram s Krnicom, a do sutra moram imati i njegov iskaz. Drugo, ja imam običaj da kod važnijih svjedoka idem doma, to si već mogao zapaziti kad si mi smetao u prijašnjim istragama.

— Isti Maigret! — ciknu Luka.

— I u ovom sam slučaju svakom išao doma — nastavio je policajac nepokolebljivo, ne obazirući se na Lukine upadice. — Samo sam utvrdio da si do nekih ti stigao prije nego ja — dobacio je Remetinu brz pogled i nastavio voziti kao manijak. — Na primjer, do Budrovića.

— Ja sam mislio da to nije toliko važno — progundā Remetin.

— Ali je bilo dovoljno važno da mi to ne kažeš — priklopi Šoštar.

Luka se otraga gušio od smijeha. On je ozbiljno shvaćao maloprijašnju Remetinovu ispovijed i njegove osjećaje, ali nije mogao a da se ne ceri pred igrom slučaja, zbog koje je Šoštar sad počeo čačkati baš po onome što je Remetina najviše boljelo. Rekao je kroz smijeh:

— Policija bi da nadzire štampu, a? Ali Šoštar je nastavljao dalje:

— Govoreći o Budroviću — rekao je ozbiljno — otkrili smo što je bilo s njim.

— Ima alibi? — upita ga Remetin gotovo radosno, prisjećajući se maloga stana u Folnegovićeveu naselju, vjeverice u kavezu, djece što skaču po foteljama, flekave trenirke s natpisom KERAMIČAR ZAPREŠIĆ, rijetkih zuba i mnogih priča što ih je mališa ispričao.

— Ako se to može tako nazvati — sleže Šoštar ramenima. — Taj tip je neki svetac, ili tako nešto. Ima tamo, na toj Onkologiji, nekakav klinac od jedanaest godina, mršav i nikakav, izgleda da ima tumor na mozgu. Zove se Jura. E, taj Jura ne može noću spavati, od lijekova, ili od bolova, ili ne znam čega, a izgleda da se i boji mraka, tako da je po cijelu noć cmizdrio i gnjavio druge bolesnike. Valjda već ima halucinacije, i tako. A doktori mu naređuju da ne miče, da leži, i šta ja znam, u svakom slučaju, Budrović je odlazio noću do tog malog i

sjedio na njegovom krevetu, pričao mu priče, kao Šeherezada, dok taj Jura ne bi zaspao. I, naravno, krio je to i od nas i od svih, jer ga je trta svih onih doktora, radije je šutio da ne izda svoga pajdaša Juru. Eto, takav je to mamlaz, taj tvoj Budrović!

Remetin i Luka su šutjeli, a Remetin je osjećao kako mu se grlo steže od ganuća pri pomisli na Budrovića koji svaki drugi tjedan odlazi kući da čuva djecu, premda ima rak, i na Juru, na Nadu i na sve ostalo. Čak se ni Luka više nije kreveljio, a Remetin je dobro znao da ni Šoštaru nije svejedno. Vozili su se u tišini, i već su bili stigli u Vrapče.

Šoštar je vozio sigurno i samouvjeren, kao da je već stoput onuda prošao, premda je ulica bila mala i zabačena, a uz to i slijepa. Bila je raskopana, velike, betonske kanalizacijske cijevi stajale su na hrpama snijega ispod kojih su bile hrpe zemlje, i sve je to ondje bilo valjda još od jeseni. Kuće su bile prizemnice, s malim vrtovima, s orasima i šljivama u dvorištu, s brajdama od sivih i trulih letava, s dvokrilnim i trokrilnim prozorima, doživljane i prepravljane, s dimom iz dimnjaka kao na božićnim čestitkama, ali tužne, siromašne i nelijepe. Kad su stali pred kućom i kad su izašli iz auta, Remetin još upita:

— To što je on bio na porti prilikom sva tri ubojstva, to može biti i slučaj?

— Jednom je slučaj — reče Luka poučno — dvaput je koincidencija, triput je pravilo.

— Može biti slučaj — reče Šoštar koračajući prema niskim vratima od letvica — ali i ne mora. Zato smo tu.

U kući je gorjelo svjetlo jer se već počeo spuštati mrak. Vrata im je otvorio sam Krnic, a još su s praga vidjeli kako je nezgodno što su došli. Iznutra je dopirao neugodan miris neke teške hrane (vjerojatno iznutrica) što se pripremala za sutra, u predsoblju su vidjeli razbacane cipele i čizme, zarožan tepih, flekav zid, a iza Krnicovih leđa počela je izvirivati prastara baba u crnini, vjerojatno napola slijepa, zgurena i suluda, koja je otraga mrmrljala:

— Štef, Štef, kaj to je? Kaj oni hočeju?

Krnic se neugodno iznenadio kad ih je ugledao, ali ih je spremno uveo u kuću. Iza ulaza je bilo malo predsoblje iz kojeg se ulazilo u sobu. Lijevo je bila kuhinja, ondje se vidio štednjak i na njemu

golema šerpa iz koje se dizala para; tu se kuhalo ono nešto što je zadahom ispunjavalo cijelu kuću. Ravno naprijed bila je soba, činilo se da i nema ničega drugog, osim ako se desno, iz predsoblja, nije ulazilo u još jednu sobu, možda babinu, jer nije bilo vjerojatno da u kući postoji kupaonica.

S mukom su se propetljali kroz zakrčeno predsoblje u kojem su visili kaputi, pokraj cipela, pokraj babe koja je nastojala da ih promotri svojim žmirkavim očima bez trepavica, pokraj drvene lopate za snijeg koja je tu stajala naslonjena. Raspoloženje im više nije bilo osobito.

U sobi se vidio zlatnožuti sintetički tepih, slike kakve se prodaju u robnim kućama (dijete koje plače, Ciganka u crvenoj marami obasjana plamenom vatre, starac koji pripaljuje lulu), vitrina puna svakakvih gipsanih drangulija, rukom kolorirana velika fotografija nekoga starog čovjeka u starojugoslavenskoj uniformi, i upaljen televizor. Pred televizorom je na podu sjedilo dijete i netremice zurilo u crno-bijeli američki ljubavni film. Kao da je osjetio neko olakšanje što je napokon ugledao nešto veselo i dobro, Luka pogladi dijete po kosi.

Kad se dijete osvrnulo, vidjelo se da je mongoloidno i da mu se na licu ogleda potpuna tupost. Luka povuče ruku.

— Mamica — reče Krnic starici — dajte ju odvedite tam, v kuhinju.

Krnic je vikao jer je starica bila gluha. Ona uze dijete za ruku i odvede ga. Ono je jedva znalo hodati, neprestano se spotalo, a baka ga je vukla polako i strpljivo, među ostalim i zato što joj je to davalo priliku da još jednom promotri posjetitelje.

— Jeste za piće? — upita ih Krnic domaćinski, gledajući ih svojim lisičjim očima koje su, sad je tek Remetin opazio, bile i žute kao u lisice. Ili je to bio tek odsjaj onog nemogućeg saga?

— Neka, Krnic, sjedite — reče Šoštar čvrsto. — Nećemo dugo.

— Je, prosim — reče Krnic i sjede.

Remetin i Luka sjedili su na jednom trosjedu, Šoštar na drugom. U sobi nije bilo stolica ni naslonjača, pa je Krnicu samo ostalo da sjedne do Šoštara. Trosjedi su bili na razvlačenje, vidjelo se da više ljudi spava u toj sobi.

— Čujte, Krnic — reče Šoštar — hajde da budemo jasni. Vi ste meni rekli da nikad ne spavate na dužnosti, je li tako?

— Je — kimnu Krnic. — Nigdar vam ja ne spim.

— Onda to znači — nastavlja je Šoštar kimajući glavom kao učo — da se vama ne može dogoditi da vam se netko ušulja u bolnicu a da vi to ne opazite?

Krnic je šarao svojim nablizu postavljenim očima koje su sad izgledale više uplašene nego lukave. Ipak, kao da je naslutio zamku. Na kraju se odlučio da kaže:

— Je, čujte, ak ne spim, onda niko nemre ni projt, to je jasno.

— A, vidite — rekao je Šoštar — sinoć vam je ovaj ovdje čovjek — pokazao je na Remetina — ušao u bolnicu a da vi to niste ni opazili. Kako to objašnjavate?

— Je, čujte — započe Krnic na svoj uobičajeni način — ak se neko baš potruđi... Ja ne velim, razmete, more se dogoditi da ja gledam nekam drugam, il tak... Nema čovek sto očiju, ne?

Šoštar ga prekide jer je Krnic očito htio nastaviti dalje, pomalo filozofirajući, pomalo muteći.

— Recite mi, Krnic — kazao je policajac — što vi zapravo radite u toj svojoj portirnici?

Krnic je nekoliko trenutaka razmišljao, a onda, kao da je odjednom zaključio da je najbolje tako, isprsi se i reče:

— Je, bum vam rekel, ni mene to sram. Ja vam imam malu plaću, vidite i sami kak mi je. Moram nekaj zaslužiti. Ja vam tam pletem košare, po ćelu noć.

Tako je to, dakle, bilo. Remetin i Luka se zgledaše. Remetin je silno želio otići.

— Košare — uzdahnu Šoštar.

— Je — kimnu Krnic, a onda se sjeti: — Al, ak to dozna ravnatelj ...

— Neće doznati — reče policajac. — Neće od nas.

Posjedili su još nekoliko minuta, Šoštar je postavio još nekoliko pitanja, ali se vidjelo da od njih više ne očekuje mnogo. Krnic ni prethodne noći nije bio ništa opazio. Iz kuhinje je dopiralo mumljanje djeteta i bakin šapat, ono jelo je smrdjelo i dalje. Onda su posjetitelji ustali da pođu. Kao da je svima odlanulo. Remetin se pitao gdje je Krnicova žena. Možda i ona radi nedjeljom? Možda u istoj onoj bolnici?

Počelo je opet petljanje kroz predsoblje, pokraj kaputa, cipela i lopate za snijeg, i posjetitelji su jedva čekali da se nađu vani, na

čistom zraku. U predsoblju, u smeđem okviru, visio je cio niz manjih fotografija iz raznih razdoblja Krnicova života i života njegove obitelji. Vjenčanja, krstitke, rođendani, firme, vatrogasne zabave. Među tim slikama bila je i fotografija dvojice nasmijanih i zagrljenih vojnika s natpisom STRUMICA 1967. Jedan od vojnika bio je Krnic Stjepan. Drugi je bio Zdravko Levak, sin gospođe Premerl.

GLAVA DVADESET I PETA

Kad je u stanu pao stolac i tupo bubnuo tako da je cijela kuća odjeknula, Remetin je to osjetio kao da mu je pao kamen sa srca. I premda još ništa nije bilo gotovo, premda je još sve moglo ispasti i sasvim naopako, osjetio je olakšanje. Jer, napokon se opet nešto počelo događati prema predviđanjima, napokon mu se počelo činiti da se nekako snalazi u zagonetnom svijetu u koji je tako naglo upao, i da počinje shvaćati zakone toga svijeta. Da je u stanju da računa, da razmišlja i da se bori.

Najprije su pozvanih na vrata, onda je neki ženski glas iznutra zapitao tko je, a Šoštar je čvrsto i duboko odgovorio da je milicija. Tada se u stanu razleglo komešanje, a onda je stolac pao. Uostalom, komešanje se razlijegalo i u drugom stanu na istom katu, jer je Šoštarov snažni glas odjeknuo po cijeloj kući.

Onda su iznutra začuli neko čangrljanje i ubrzo shvatili da se to otvara prozor negdje u stanu. Vrata su bila vrlo visoka i napola drvena, a od polovice su imala mutno staklo i kitnjaste rešetke od kovanog željeza. Izgledala su čvrsto kao stijena. Šoštar ih je neko vrijeme gledao osluškujući što se zbiva, onda se nagnuo preko ograde i tiho zazviždao. Remetin je pokraj njega tiho dahtao, od uspinjanja, od neispavanosti, od pića i uzbuđenja protekle noći i toga dana. Ipak, osjećao se dobro, osjećao je da se nebo pomalo razvedrava, da više nije u mraku i da donekle počinje shvaćati. Gledao je Šoštara kako se odmiče od vrata i kako se naslanja leđima na vrata stana preko puta, gdje je možda netko i virio kroz špijunku.

Onda Šoštar načini dva brza koraka, osloni se na lijevu nogu a desnu podiže visoko, istodobno zaokrenuvši cijeli trup ulijevo, da bi mogao još više dići nogu. Njegovo je stopalo u gumenoj cipeli snažno tresnulo po mjestu gdje su se dva krila vrata spajala, bio je to valjda karate-udarac. Krila se s treskom rastvoriše i lupiše o dva suprotna zida hodnika. Jedno od okana puče i staklo se rasu po zeleno-crvenim pločicama u hodniku.

Dok su utrčavali u stan, odnekud s drugog kraja začuše tup udarac. Premda pred sobom nisu vidjeli ništa osobito, tek običan namještaj u običnom stanu, i nikoga, samo cigaretu što se još dimila u pepeljari, Šoštar se prodere iz sveg grla:

— Pazi!

Jurili su dalje, Šoštar na čelu, a Remetin za njim. U sobi ravno naprijed (u nju se ulazilo iz hodnika) ugledaše ormar, vitrinu, trosjed, televizor, slike i ženu što je stajala u kutu između ormara i prozora, drhteći od straha i studeni. Bila je raščupana i napaćena, još mlada, ali debela i zapuštena, usne su joj drhtale, vlažne i umrljane šminkom, a niz obraze su joj tekle suze.

Šoštar je jedva okrznu pogledom. Pritrči otvorenom prozoru kroz koji je u stan nadirala studen u valovima, zapljuskujući kao hladna voda. Onda na trenutak zastade. Gledao je van.

Remetinu se oči još nisu bile navikle na tamu, pa nije vidio ništa, donekle i zato što mu je Šoštarova visoka prilika zaklanjala vidik. Onda Šoštar opet naglo podiže desnu nogu, kao da će njome ponovo uputiti udarac. Ali, ovaj put njome stade na prozorsku dasku, istodobno sagnuvši glavu i zgurivši se. Na trenutak je stajao ondje, na prozoru, a potom nestade u tami. Odjeknu tup udarac negdje dolje.

Remetin baci još jedan pogled na ženu što je drhtala pokraj prozora, a onda priđe prozoru i pogleda van. Kuća je stajala na obronku brežuljka što se spuštao do njezina stražnjeg pročelja. Tako je zgrada s prednje strane, s ulice, bila dvokatnica, a sa stražnje, iz dvorišta, samo jednokatnica. Prvi kat, na kojem se nalazio prozor s kojeg je novinar sada gledao, bio je oko pet metara uzdignut iznad dvorišta, točnije, iznad obronka na kojem je ležao snijeg, a iz snijega su virile smrznute krošnje voćaka i veliki, tamni zavežljaji omotani vrećama, vjerojatno ruže. Gore, tridesetak metara dalje, vidjela se živica kroz koju je prodiralo nešto živinog svjetla. Ondje je vjerojatno bila cesta; doista, promakli su farovi jednog automobila.

Po obronku se razlijegalo glasno i jezivo kršenje snježne kore, jer se snijeg proteklih dana bio malo otopio pa se potom opet smrznuo. Zato su ljudi koji su pokušavali trčati po obronku upadali u snijeg do koljena, uz lomljivu i šum kao da propadaju kroz led u duboku rijeku.

Gore, već gotovo na vrhu obronka, nazirala se tamna figura bjegunca: grabio je velikim koracima, sve upadajući do koljena, kroz snijeg prema cesti. Za njim se verala druga prilika, malko ga pristižući, malko zaostajući. Treća, Šoštarova, upravo se bila pridigla iz snijega pod prozorom (pao je na noge i dočekao se na ruke) i

počela se uspinjati uz obronak. Dolje je trajala borba, samo je Remetin stajao na prozoru kao na galeriji. Okrenuo se od prozora i pohitao van. Preko ramena je dobacio ženi koja je i dalje drhtala:

— Zatvorite taj prozor!

Stigao je do izlaznih vrata i zagrabio niz stepenice. Srce mu je uzbuđeno tuklo. Počeo je shvaćati događaje, ali hoće li uspjeti (hoće li svi oni uspjeti) da te događaje obuzdaju, da ih usmjere? Odjednom je sve dobilo smisao. Sve da i izgube bjegunca, smisao neće biti izgubljen.

Eksplodiralo je onoga časa kad je ugledao onu fotografiju u Krnicovu predsoblju. Nije ni sam znao kako se to dogodilo, kao što nije znao ni kako je stigao do Šoštarova auta, sjeo u njega i vezao se pojasom. Najednom su mu stvari izgledale drugačije, nove, pune svježega, premda strašnog smisla. Nije ih ogledavao, nije sebi dao priliku da procjenjuje, da se predomišlja. Odjednom je progovorio. Progovorio je, čini se, vrlo uvjerljivo, jer je Šoštar nakon stotinjak metara parkirao auto uz rub ceste da bi ga mirno saslušao. Čak se ni Luka nije kreveljio. Slušali su ga, i to je ostavilo dojam. Ako ne uvjerljivošću priče, a ono svakako njezinim sadržajem.

A taj sadržaj bilo je ono isto što je Remetin mislio i prethodne noći. Ne samo što mu se opet činila logičnom i razumljivom misao da je između Radovana i Nade bilo onako kako mu se činilo da je bilo, nego mu je to sad izgledalo još logičnije i uvjerljivije. Sad mu je izgledalo da ima i dokaze da je Radovan Sedlaček razmišljao na onaj ludi način, da je držao kako će učiniti Nadi uslugu ako je ubije, da je ubio prvo nju, a potom i gospođu Premerl. Više u toj priči nije vidio ništa fantastično, samo je osjećao njezinu stravu i težinu.

Zato ju je ispričao još jednom, pa drugi put toga dana (prvi put ju je pripovijedao Luki, u redakciji), a njih dvojica su ga pažljivo slušala, kimala glavama, postavljala po neko pitanje. Šoštar nije davao nikakve komentare, mislio je svoje, ali je nakon Remetinove priče jednostavno upalio motor i rekao:

— Idemo.

Krenuli su u Podolje i sad su bili tu. Sad su gonili čovjeka koji je panično pokušavao pobjeći, bilo ih je tri protiv jednoga, a svejedno je ishod bio neizvjestan. Remetin strci do prizemlja pa, umjesto da skrene lijevo, prema izlazu, nastavi niz još jedne stepenice, prema

stražnjim vratima. Ona su bila u mraku, zaključana, i na trenutak ih je nemoćno drmusao. Onda se odupre nogama o dovratnik i snažno povuče. Vrata s treskom popustiše i on zatetura unatrag.

Izleti van, u usjek u brdu koji je bio iskopan zato da donji prozori imaju više svjetla. Iz toga usjeka vodilo je pet-šest stepenica uvis, do nivoa obronka brda na kojem se vodila borba. Stepenice su bile zasute snijegom i Remetin oprezno uzbaulja uz njih.

Gore, na vrhu obronka, opazio je visoku, vitku figuru kako pokušava opkoračiti živicu koja je dijelila dvorište od ceste. Tada se druga prilika, koja ju je pristizala, baci na nju dugim i opasnim skokom. Obje prilike se strovališe u snijeg i počеше se kotrljati nizbrdo.

Gledajući ih, Remetin se pitao što treba da poduzme. Bojao se za Luku, jer Luka je dosta pio i pušio, nije imao kondicije, a osim toga, nosio je i naočale, koje su se mogle slomiti i upropastiti mu oči. A borio se s očajnikom koji ne vlada svojim postupcima i koji je na sve spreman. Remetin se bojao za Luku.

Dvije su se prilike kotrljale niz obronak, ne puštajući jedna drugu. Kotrljale su se brzo, bijele od snijega koji se pod njima lomio, kao djeca kad se igraju. Šoštar im je htio prepriječiti put, ali oni udariše u njega i oboriše ga kao keglu na kuglani, pa se otkotrljaše dalje, a on se kotrljao za njima, nastojeći da se zaustavi i osovi na noge.

U tom kotrljanju, dvije prilike stigoše do dna obronka, do malog zida koji je ondje bio podignut da bi se spriječilo klizanje brda. Bubnuše o zid snažno i muklo i obojica jeknuše. Ili samo jedan? Izgleda da se Luka našao između protivnika i zida. On ostade ležati na snijegu, ječeći.

Remetin je znao da je došao njegov trenutak. BjeGUNac njega možda nije ni opazio jer on je stajao kraj samih vrata. BjeGUNac preskoči zaštitni zidić i nađe se oči u oči s Remetinom. Remetin krenu na njega znajući da mu nema druge. Možda je čovjek čak i naoružan?

No, čini se da nije, ali mu to nije ni trebalo. Dok se Remetin namještao da tamnoj prilici zakrči put do stražnjih vrata, do stubišta i ulice, tamna se prilika odjednom saže i nešto dohvati. Onda se uspravi. U ruci joj je bio dug, debeo kolac, valjda slomljeno štilo od lopate za snijeg. Pa da, čovo je na svom terenu, zna gdje što može naći. Prilika krenu na Remetina držeći štilo čvrsto u ruci.

Remetin se pribi leđima uz vrata i spremi se da dočeka protivnika. Nije znao što zapravo treba da radi. Bilo mu je jasno samo toliko da je protivnik u prednosti i da je eskivaža jedino što mu preostaje. Ili bijeg. I pitao se je li dovoljno brz, jesu li mu refleksi još dovoljno hitri nakon svega što se zbilo. Tamna prilika jurnu na njega i podiže svoje primitivno ali opasno oružje.

Međutim, Remetin je bio priseban. Jer, ovo je sad ipak bio stvarni svijet, a ne više san. Otkako je sve ono ispričao Luki i Šoštaru, otkako je Šoštar kimnuo glavom i krenuo u akciju, sve je nekako opet postalo opipljivo i shvatljivo. Nije bilo udarca koji bi to mogao razlupati, pa makar razlupao i Remetinovu glavu.

Jer, govorio je Remetin Luki i Šoštaru u Šoštarovu autu, dok su jurili iz Vrapca prema Podolju, dok su se iz Ilice uvlačili u ulicu Nad lipom, a odatle u Podolje, upravo činjenica da je Radovan Sedleček ubijen dokazuje njegovu krivicu. On je ubijen zato što je bio kriv, što je bio ubojica! Ako je Radovan ubio prvo Nadu, a potom i gospođu Premerl, tko je taj tko je prvi mogao znati da je Radovan dolazio k Nadi, da su razgovarali, da je među njima bilo nešto ozbiljno i strašno? Netko tko je i sam često bio tamo. Netko tko je sad zamahivao batinom da rascopa Remetinovu glavu, glavu koja je sve to uspjela nekako povezati.

Motka je poletjela nadolje, prema Remetinovu čelu. Ali, za prvi udarac Remetin je bio pripremljen. Znao je da će doći, a znao je otprilike i kako će doći. Učinio je pola koraka udesno i trgnuo glavom, pa je udarac završio na vratima, proizvevši tup štropot koji je odjeknuo po praznom stubištu i po čitavoj kući. Tamna prilika zamahnu još jednom.

Sad je Remetin bio izvan ravnoteže, nije više imao ni prostora ni vremena za eskivažu. Drugi udarac približavao se brzo i neumitno, kao sudbina. Remetin je još stigao da se upita zar će sve to za njega završiti na tako banalan način.

Ali, nije. Kad je motka dosegla najvišu točku, odozgo, s onoga podgradnog zida, odjednom se na napadača sruči visoka, tamna i brza prilika. Obojica padoše, ali ovaj put tako da se Šoštar našao odozgo, pa je čovjeku sjeo na prsa i zatjerao mu prste u grkljan. Napadač je bio onemogućen. Na vrhu zidića stajao je Luka i kreveljio se. Već se bio oporavio.

Dolje, pod Remetinovim nogama, ležao je čovjek koji je ubio njegova prijatelja Radovana Sedlačka. Čovjek koji je prvi shvatio što je Radovan učinio, i zašto. Čovjek koji je imao svoje predodžbe o pravdi. Čovjek, napokon, koji je imao prijatelja spremnog da mu javi kad je Radovan Sedlaček sam u sobi, a da ne pita zašto i da poslije šuti. Možda je i taj prijatelj, uostalom, mislio da malo više pravde ne bi škodilo ovome svijetu? Prijatelja Krnic Stjepana.

Pod Remetinovim nogama ležao je Zdravko Levak, sin gospođe Premerl.

GLAVA DVADESET I ŠESTA

U kancelariji je bilo vrlo toplo, tako da se dim cigareta dizao na neobičan način, u oblacima, a onda nestajao pod polutamnim stropom. Svi su se donekle raskomotili, čak je i Šoštar otkopčao gornje dugme na košulji i malo otpustio kravatu. Samo je Fuad stajao naslonjen na zelenu, visoku kaljevu peć, tamna prilika u polumraku, pa se nije vidjelo u kojem mu je stanju odjeća. I samo je Zdravko Levak bio zakopčan do grla i još malko drhturio. Ali, to zacijelo nije bilo od zime.

Svjetlo je bilo postavljeno tako da dovoljno podsjeća ispitanika gdje se nalazi, ali da ga ipak ne muči: bilo je usmjereno na njega, ali mu nije tuklo u oči. Tako su oni, sjedeći u polutmini s druge strane, dobro vidjeli njegovo lice i oči, a on je njih nazirao kao tamne sjene, pa ako je želio da na njihovim licima provjeri učinak svojih riječi, morao je istegnuti vrat i pružiti glavu malko u stranu, da izbjegne zrake svjetla i da se i sam nađe u polumraku. Iz početka je bila tišina i čulo se samo tiho struganje kolutova na starinskom magnetofonu što ga je Fuad uključio, da bi se potom povukao u svoj tamni kut. Onda je Šoštar upitao:

— Priznajte li da ste ubili Radovana Sedlačeka?

— Da — rekao je Zdravko Levak. — Priznajem. I nije mi žao.

— To se nas ne tiče — presjekao ga je Šoštar oštro — je li vam žao ili nije. Ali vam ne bih savjetovao da to kažete na sudu. Ispričajte nam kako ste to uradili.

— Mislite, zašto?

— Mislim ono što kažem. — Šoštar je bio osoran, podsjećajući tako Levaka da je ubojica i kriminalac i da tu nitko s njim ne suosjeća, barem zasad. — Mislim: kako.

Čovjek se malo nagnuo da može vidjeti Šoštaru lice, a kad na njemu nije našao ništa, zaokružio je pogledom po ostalima. Ni tu nije bilo bogzna što da se vidi. Onda je rekao:

— Pa, jednostavno ... Saznao sam da je sam u sobi, i onda sam ...

— To ste saznali od Krnica, je li tako? — prekide ga Šoštar.

— Ja ne bih htio da on... On nije imao pojma što ja namjeravam, nema on s tim ništa...

— To ćemo mi procijeniti — presiječe ga Šoštar u riječi. — Dalje!

— Ušao sam u bolnicu — uzdahne Zdravko Levak. — Dobro sam znao put. Nisam se ni javljao Štefu Krnicu, zapravo sam se provukao ispod prozorčića, on nije osjetio ... Ušao sam unutra, izuo se i prošao kroz hodnik...

Zastao je. Nije mu bilo ugodno da o tome govori. A nije bilo ugodno ni Remetinu, jer je uviđao kako se ubojica ponašao posve jednako kao i on sam, čak je i cipele izuo. Zar je onda čudo što mu je Šoštar sinoć postavljao onako neugodna pitanja? Osim toga, palo mu je na pamet kako su se on i Zdravko Levak mogli susresti na bolničkom hodniku s cipelama u ruci, pa čak i u Radovanovoj sobi. Šoštar potače ispitanika:

— Dalje! Kako ste to uradili?

Zdravko Levak je neko vrijeme šutio, čulo se samo kretanje magnetofonske vrpce i Fuadovo škrabuckanje po notesu. Kako je uopće vidio pisati u onom mraku? Ili ih i za to treniraju?

— On je spavao — reče napokon Zdravko Levak. — I nije bilo teško. Prišao sam blizu, on je baš ležao na leđima, pa sam ga odmah uhvatio za vrat i onda... Dalje se ne sjećam.

— Sjetit ćete se — reče Šoštar hladno. — Svi se sjete. I pokazat ćete sve to na rekonstrukciji. Idemo dalje. Zašto ste ga baš udavili?

Zdravko Levak je opet iskrivio vrat, ali ovaj put nije pogledao prema njima, nego prema prozoru. Iza prozora bila je tama, vidio se samo krajičak susjednog krova i na njemu odsjaj živina svjetla. Izdaleka je dopiralo zvoncanje tramvaja na Zrinjevcu i Remetin je mogao zamisliti da sve to Zdravku Levaku sad izgleda strašno daleko i nestvarno, kao drugi svijet. Njegovo usko, mršavo lice pod kudravom crnom kosom bilo je nekako koncentrirano, kao da mu je osobito stalo do toga da obrazloži sve svoje razloge.

— To je bilo najjednostavnije — rekao je. — On je ležao na leđima, i ja sam ...

— To ste već rekli — presiječe ga Šoštar u riječi. — I ne lažite. Niste ga zato udavili. Nije lako udaviti čovjeka. Za to treba snage i iskustva. Mogli ste ga nečim mlatnuti, ili ga zaklati, ili ubiti sjekirom. Ali, vi ste ga udavili. Zašto?

Zdravko Levak je neko vrijeme gledao u svoje sastavljene duge i tamnoputne prste, kao da njih pita zašto su to učinili. Onda je rekao:

— Ne znam.

— Znam ja — reče Šoštar gotovo sikćući. — Zato što ste htjeli da to izgleda kao da se uklapa u niz prethodnih ubojstva. Da je to učinila ona ista osoba koja je udavila onu prvu ženu, i vašu majku. Zato!

Sad se Levak odjednom žestoko pobunio. Nagnuo se da izbjegne svjetlost, tražeći Šoštarov pogled, odmahujući glavom. Ali, Šoštarov pogled nije mogao uloviti, jer je Šoštar gledao dolje, u svoje visoko podignuto koljeno po kojem je šarao kažiprstom, zavaljen duboko u stolicu i prebacivši nogu preko noge. Odmahivanje glavom nije ništa pomoglo, jer je Šoštar mirno govorio sve dok svoju optužbu nije izrekao do kraja. Kad je on završio, Zdravko Levak jedva dočeka:

— Ne! Nije zato! Nisam ga zato udavio!

— Nego zašto?

Zdravko Levak je opet neko vrijeme odmahivao svojom kuštravom glavom. Onda diže oči i napokon reče:

— Zato što je on na taj način ubio moju majku. Zato da vidi kako je to.

Opet je zaokružio pogledom naokolo, tražeći podršku. Ali, svi su gledali na drugu stranu, samo je Fuad piljio u njega kao da ga želi hipnotizirati, a u tom buljenju nije bilo nikakve podrške. Nisu ga gledali vjerojatno zato što su ga razumjeli i što su se bojali da on to ne osjeti. Onda Šoštar upita:

— Kako znate da je on ubio vašu majku?

Zdravko Levak kao da je samo čekao to pitanje. Reče čvrsto i uvjereno:

— Znam. Nije mogao biti nitko drugi nego on.

Šoštar zaškilji prema ispitaniku svojim opasnim plavim pogledom, kao da je zaboravio na svoju istražiteljsku ulogu, kao osoba koju načelno zanima da čuje što se zapravo zbilo.

— Kako možete biti tako sigurni?

— Tako — reče Levak, a onda razveze očito unaprijed spremljenu priču. Mora da je on o svemu tome mnogo razmišljao i sve u sebi pretresao, znajući da će biti ulovljen. — Moja je majka nešto znala. Ja sam to osjetio, dovoljno sam je dobro poznavao. Ona je nešto znala, čak mi je nešto i natuknula u tom smislu, da zna.

— Što vam je natuknula? — ubaci Šoštar brzo. — Nešto određeno?

— Ne — odmahnu Levak glavom — ništa određeno, ali ja sam od prvoga dana znao da ona nešto zna... Kad je ona gospođa ubijena,

mama je govorila o tome na tako čudan način... Pokušao sam od nje izvući nešto više, ali je ona izbjegavala da mi išta kaže.

— Je li vam rekla da je bila budna i vidjela što se dogodilo?

Zdravko Levak porazmisli. Onda uzdahne i preplete prste, opet ih gledajući nekako začuđeno.

— Teško je to objasniti — reče. — Nije mi to određeno rekla, na taj način kako vi sad kažete, ali nije ni poricala.

Šoštar spusti noge na pod, pa se nalakti na stol i unese se ispitaniku u lice. Sad je i njemu glava ušla u krug svjetla i dvije glave, plava i crna, gotovo da su se dodirivale.

— I što ste zaključili? — upita policajac.

— Zaključio sam — reče Zdravko Levak uvjeren — da je ona doista sve vidjela. Da je znala tko je zadavio onu gospođu. I da je to na neki način odobravalala.

Remetin osjeti kako mu je srce poskočilo. Opet je imao osjećaj da zupčanici zahvaćaju jedan u drugi i da se sve uklapa. Sve je, doduše, bilo vrlo daleko, sve je bilo tek slutnja, ali za njega, komu se dosad sve u slutnjama i zbivalo, ta je slutnja bila potvrda drugih slutnji, što znači istina. Trebalo je tjerati dalje. I doista, Šoštar upita:

— Kako mislite da je odobravalala? — glas mu je zvučao strogo, kao da mu netko tu pokušava prodati nekakve slutnje, burgije i kerefeke. — Budite jasniji! — podviknuo je.

Ali, Zdravko Levak kao da nije čuo njegovo pitanje. Počeo je pripovijedati s drugog kraja, očito zato što je tu priču u sebi već stoput ponovio i što je bio uvjeren da je uvjerljiva, samo ako se pripovijeda na pravi način. A zar nije tako bilo i s Remetinom? Levak je rekao:

— Mnogo mi je govorila o toj gospođi, i o njezinom bivšem mužu, i o tome kako je čudno što su oni u isto vrijeme u istoj bolnici. Govorila mi je kako tu gospođu njezin bivši muž često posjećuje, premda se jedva vuče s onim svojim gipsom, kako se strašno brine za nju i kako je još uvijek mnogo voli. Kako njih dvoje razgovaraju i kako ta gospođa ima povjerenje u svoga bivšeg muža i kako bi on sve učinio za nju. Eto, to mi je govorila.

Šoštar ga je gledao oštro i pažljivo, nije mu davao ni trenutka da predahne, nije se dao impresionirati njegovim riječima, premda je pristao na tok priče koji je ispitanik sam izabrao. Rekao je:

— Dobro, sve je to lijepo i krasno, ali sve to još ne dokazuje da je Radovan Sedlaček ubio svoju bivšu ženu niti da je vaša majka to odobravalala.

Zdravku Levaku kao da je sad bilo malo lakše, jer su ga puštali da govori onim redom kojim je sam u glavi izgradio svoju konstrukciju. Rekao je:

— Majka mi je, još prije nego što se to dogodilo, govorila da je prve noći mnogo razgovarala s tom gospođom i da se gospođa ne boji smrti, nego se boji muka, bolova i polaganog umiranja.

Remetin je osjetio kako mu srce opet brže lupa. Sve mu je to bilo tako poznato, tako poznato!

— Da, i? — upita Šoštar.

— I — nastavio je Levak — da bi više voljela da odmah umre, nego da se muči. Moja majka se s tim slagala. Ja sam je uvjeravao da nije tako, da uvijek ima nade, jer se to nikad ne može znati, hrabrio sam je, molio je da izdrži, ali ona...

Grlo mu se steglo i nije mogao dalje govoriti. U očima su mu bile suze i očito je bio vrlo blizu nervnom slomu ili nečem sličnom. Šoštar malo pričeka, da vidi biva li njegovo stanje bolje ili gore. Čini se da je nakon tridesetak sekundi postalo nešto bolje. Vrijeme je tu bilo silno važno, pa zato policajac reče:

— Dalje!

— A kad je gospođa ubijena — nastavi Zdravko Levak malko se pribravši — moja majka je rekla da je tako najbolje.

— Upravo tako? — upita ga Šoštar.

— Upravo tako. Ja sam je opet razuvjeravao i sve, ali je mama tvrdila da se ta gospođa zapravo spasila. Da joj je netko pomogao. Po tome sam zaključio da se sve dogodilo uz njezin pristanak.

Šutnja je potrajala nekoliko trenutaka. Svima im je trebalo vremena da probave ono što je Levak upravo rekao. Uz Nadin pristanak? Remetinu je u glavi sve bubnjalo. Sve se slagalo s njegovim vlastitim mislima od one noći, samo što je Levak išao još dalje. Ne samo što je tvrdio da je Radovan bio lud i da je ubio Nadu kako bi joj pomogao, nego je zaključio kako je Nada doista nagovorila svoga bivšeg muža na to.

— Mislite da se ona unaprijed dogovorila sa svojim ubojicom? — upita Šoštar, kako bi bio siguran.

— Tako je — kimnu čovjek.

— Po tome ste zaključili — upita dalje policajac — da ju je ubio upravo Radovan Sedlaček?

— Da — kimnu Levak, pa kao da misli da su ih njegovi razlozi ipak uspjeli uvjeriti, nadoda: — Tko bi drugi mogao biti? Ta, on je često bio s njom, osim toga, bio je u bolnici, imao je priliku i sve ...

Odjednom se Remetin odluči da progovori. Postojalo je još nešto što on nije rekao Šoštaru, a možda je trebalo. Sad je bio pravi trenutak za to. Zapita:

— Išli ste k njemu da ga pitate?

Zdravko Levak se malo trže. Bio je iznenađen što i to znaju. Onda, kao da shvaća da je već ionako sve gotovo, reče:

— Išao sam jednog dana. Htio sam ga pitati, otvoreno. To je bilo dok je majka još bila živa. Da sam bio odlučniji, možda je on i ne bi... Otišao sam k njemu, ali je tamo bio još neki posjetilac. Poslije se više nisam usudio.

— Ja sam bio taj posjetilac — kaza Remetin. I pade mu na pamet kako bi možda doista sve bilo drugačije da on tada nije bio tamo, da se nije miješao u tuđi život. Tada bi Radovan Sedlaček i Zdravko Levak imali priliku da porazgovaraju, nešto bi jedan drugom rekli, razjasnili, i možda bi gospođa Premerl doista još bila živa. Zbilja, kako je to uopće bilo s gospođom Premerl? Upravo je to Šoštar sad pitao.

— I vi mislite — upitao je policajac — da je on ubio vašu majku zato što ga je ona tada vidjela?

— Da — kimnu Zdravko Levak uvjereno.

U tom času Fuad se odmače od peći i bez riječi izađe iz sobe. Šoštar samo na trenutak pogleda za njim, a onda se opet okrenu ubojici.

— Ali — reče — kako je on mogao znati da ga je ona vidjela?

Zdravko Levak ih pogleda jednog po jednog malo začuđeno, kao da mu nije jasno kako je moguće da oni znaju toliko manje nego što je on mislio da znaju.

— Pa tako — reče — što mu je ona rekla.

Remetin se trže. Sve je to išlo sve dalje i dalje i izgledalo sve luđe i luđe. Zar je moguće da neki ljudi uvijek razmišljaju na onaj način na

koji on misli samo u izuzetnim prilikama, a poslije ga je toga sram? Što je htio kazati ovaj ovdje Levak?

— Zašto bi mu rekla?

— Zato — reče pokojničin sin čvrsto i nekako ponosno — što ga je ucijenila.

Oni se zagledaše. Samo je to još nedostajalo, ucjena! Kao da je malo bilo svega drugoga, kao da nije bilo dovoljno složeno. I kao da nije bilo dovoljno ludo i nevjerojatno. Vani su zvonili tramvaji, tekao je život. Ovo je bilo nešto sasvim drugo.

— Kako mislite ucijenila? — upita ga Šoštar.

— Tako — reče Zdravko Levak muklo. — Ona je željela umrijeti. Tražila je da i nju udavi, inače će ga prijaviti.

Eto, to je bilo to. Inače se ubojice žure da pobiju svjedoke. Ovdje je svjedok tražio od ubojice da ubije i njega, jer će inače policija sve doznati. To je bio osobit svijet, svijet samrtnika, čije su vrijednosti bile posve drugačije nego vrijednosti zdravih ljudi. Za njih je smrt bila dobitak, a život gubitak. Ali, Šoštar se i dalje nije dao:

— Kako možete znati da je bilo upravo tako?

— Poznavao sam ja svoju majku — uzdahnu Levak. — I znam da je htjela da je on baš udavi, a ne da je ubije na neki drugi način. Govorila mi je da je to, kako je ona gospođa zadavljena, bila lijepa smrt. Nešto kao zagrljaj, kao oproštaj, rastanak, tako je rekla.

Sad su mu napokon krenule suze, i to kao da mu je donijelo olakšanje. Nije histerizirao, nije dobio nervni slom. Sjedio je na stolcu i plakao kao čovjek, oborene glave. Više nije imao što reći. Sad su ga razumjeli i sad im ga je bilo žao, ali što je to vrijedilo?

U tom času u sobu uđe Fuad. Nosio je u ruci nekakav papir, koji bez riječi stavi pred Šoštara na stol, pa opet ode do svoga mjesta uz peć. Remetin i Luka su pažljivo motrili što se zbiva, samo je Zdravko Levak bio zabavljen svojim plačem, okrenut sebi, kao da još jednom sve ono proživljava. Napokon, Šoštar diže glavu s papira, pa zaokruži pogledom po sobi. Onda se obrati Zdravku Levaku.

— Ne znam kako će se vama ovo činiti — reče. — Naši su ljudi sve dosad istraživali i provjeravali. Ovo je izvještaj. Ispada da Radovan Sedlaček ima u oba slučaja vrlo čvrst alibi. On nikako nije mogao ubiti ni svoju bivšu ženu, ni vašu majku.

GLAVA DVADESET I SEDMA

Dok je koračao hodnikom, Remetin je bio uvjeren da se radi o nekakvoj greški. Bio je zbunjen, i to mu je samo još više pokvarilo ionako sumorno raspoloženje. Činilo mu se očito da je sve to skupa nekakva birokratska petljivina, da je došao uzalud i da će iz svega ispasti samo gubljenje vremena i ništa više.

Jer, to nije bio onaj hodnik u kojem se nalazila Šoštarova kancelarija. Jutros, kad su ga najranije probudili telefonom — dok je napokon duboko spavao poslije probdjevne noći — rekli su mu da u deset bude u Petrinjskoj, soba ta i ta, i da je to poziv druga Šoštara. On nikad nije točno znao koji je broj Šoštarove sobe, pa ga to u prvi mah nije zbunilo, ali je pokušao dobiti Šoštara na telefon. To je, dabome, bilo nemoguće. A sad se još ispostavilo da su ga poslali u krivi hodnik i krivu sobu. Zaključio je da se radi o uobičajenoj omaški: Šoštar je vjerojatno pozvao nekakve svjedoke, pa se slučajno među njihovim imenima našlo i Remetinovo. A to je značilo da je došao uzalud i da će imati samo gnjavaže. Samo mu je još to trebalo.

Jer od jutros, otkako se probudio iz dubokog sna, nije više znao što da misli. Buljio je kroz prozor i slušao zvukove iz sobe svoga sina koji je još uvijek tugovao za psom i tješio se preglasnom muzikom. Buljio je kroz prozor i pitao se kamo je stigao i što sad zapravo zna. I shvatio je da ne zna ništa i da se u njegovoj glavi miješaju dva suprotna osjećanja. Na jednoj strani, bilo je to olakšanje zbog spoznaje da Radovan ipak nije ubio Nadu, da sve ipak nije bilo onako strašno kako je on mislio. Na drugoj strani, bilo je razočaranje što ubojica još nije ulovljen i što se još uvijek ništa i ne sluti. Povrh svega toga lebdjela je još i nelagoda zbog porazne činjenice da je ubojica, Zdravko Levak, razmišljao na potpuno isti način kao i on sam, i da možda i nema nikakve razlike između čovjeka koji smatra da ima pravo (pa čak i dužnost) da ubija, i čovjeka koji, kao Remetin, sebe smatra osobom koja nikad ne bi mogla ubiti.

Vrtio se po kući sve dok nije došlo vrijeme da pođe, čak se ni sinu nije javio, jednostavno je zalupio vratima za sobom, a sad je išao pustim hodnikom i grizao se uzduž i poprijeko, ne znajući što je tome pravi razlog. Možda je razlog bila i jugovina, prava, teška i topla jugovina koja je iznenada zapuhala i od koje je po gradu kapalo s krovova na sve strane.

Onda je pred jednim vratima ugledao vitku priliku u besprijekornom odijelu kako se, s rukama u džepovima i s cigaretom u ustima, njiše s peta na prste i s prstiju na pete. Odmah mu je bilo lakše.

— Bogdaj, gazda — reče mu Luka. — Kako se osjećaš kao svjedok?

— Kao šta? — upita ga Remetin mrzovoljno.

— Kao svjedok. Jesi li službeno pozvan kao i ja? Jesi. Onda si svjedok. Pogledaj unutra.

Remetin otvori vrata i zaviri. Soba je bila velika, to nije bila kancelarija nego prostorija za sastanke. U sredini je bio dug stol sa plastičnom zelenom površinom po kojoj su bile raspoređene staklene pepeljare. Oko stola su bile stolice, a na stolicama su sjedili muškarci i žene, sve sama poznata lica. Neki se od njih osvrnuše na vrata, pa Remetin odmah povuče glavu natrag u hodnik i pogleda Luku u čudu.

— Što je to?

— Po neke je poslao i kurire — reče Luka kao da govori o zlom i tiranskom ocu. — Sa zadatkom da ih dovedu kako god znaju. I, majstore, nemoj pokušavati da sad s njim razgovaraš privatno. Ja sam pokušao, pa mi je skoro dao nogom u guzicu.

To je bilo slično Šoštaru. Kad god bi došlo do gustoga, postajao je tajanstven i služben. Uvijek se, doduše, pokazivalo da je to imalo i nekakvu svrhu, ali je uvijek bilo neugodno. Sad se Šoštar ukazao u dnu hodnika. Oni se pogledaše pa šmugnuše u sobu, kao đaci kad naiđe profesor.

Čim je sjeo, Remetin pogleda oko sebe. Pri sivoj zimskoj rasvjeti kroz prozor iza kojih su jurili tamni crni oblaci, sjedili su svi oni koji su bili na bilo koji način umiješani u slučaj. Neki su se poznavali, neki nisu, pa su zato sjedili razdaleko jedni od drugih i sumnjičavo se pogledali ispod oka, ili se došaptavali, ako nisu sami došli. Sve je to nalikovalo na propali sastanak mjesne zajednice, ili na čekaonicu u rajonskoj ambulanti.

Remetin kimne Radovanovim roditeljima, koji su sjedili jedno do drugog i gledali svako na svoju stranu (Radovanov otac više nije bio gnjevan, bio je ruševina), a oni mu uzvратиše, držeći se ogorčeno, kao da je i on kriv, ako ne za Radovanovu smrt, a onda zato što i njih

u takvoj situaciji maltretiraju. Ili zato što im se nije javio i pitao trebaju li kakvu pomoć.

Onda Remetin, u neprilici, pođe pogledom po ostalima i, na svoje iznenađenje, ustanovi da nitko ne nedostaje. Bio je tu Krnic (na njemu su i sad bila dva reda pulovera), Nadin muž Tugomir Barišić (ozbiljno je i dostojanstveno kimnuo Remetinu svojom sijedom glavom), bio je tu primarius Vimpulšek, žutih brkova, u pumpericama, pa doktor Lutrović i neke dvije mlađe žene, za koje Remetin zaključi da su valjda medicinske sestre, Borka i Mirjana, bivša i sadašnja Lutrovićeva ljubavnica. Bilo je tu još bolničkog osoblja: mladi liječnik koji je pokušao reanimirati Radovana i sestra koja je bila dežurna te noći, pa je bio tu i onaj doktorski ludonja Senčar koji je skupljao znance među istaknutih ljudima iz medija. Na kraju stola sjedili su, jedno do drugoga, umjetni bravar Franjo Režek i drugarica Mojsilović, on izbuljenih očiju, tamnih kao gorki pelinkovac, a ona bljeskajući debelim naočalama i pušeci cigaretu kojoj su na filteru ostajali tragovi njezina ruža.

Kad je Šoštar ušao, doista je izgledao kao kakav profa. Pod rukom je nosio crni plastični fascikl kao imenik, na nosu su mu bile naočale, a kad je stigao do stola, nije sjeo nego je ostao stajati. Fuad je tiho kliznuo iza njegovih leđa i sjeo na stolac u kutu. Govoreći, Šoštar nije gledao nikoga ponaosob, pa ni Remetina ili Luku, nego je pogledom lutao po prostoriji, ili je zurio u stol.

— Neću vas dugo zadržavati — rekao je odmah. — Vi znate da sam ja taj koji vodi istragu o ubojstvima u bolnici. Sazvao sam vas zato da bih vam rekao da istraga napreduje i da smo jedno od ubojstava rasvijetlili. — Na trenutak je zastao, pa je nastavio: — Neki od vas možda već i znaju da je u noći od subote na nedjelju izvršeno još jedno ubojstvo. Ubijen je Radovan Sedlaček, bolesnik na Plućnom odjelu, na isti način kao i prethodne žrtve: davljenjem.

Pustio ih je neka dobro probave ono što su čuli. Nije ih gledao, samo je šutio i čekao.

— Ne znam koliko je policija sa Šoštarom dobila — šapnuo je Luka Remetinu — ali kazalište je mnogo izgubilo.

— Kao i s tobom — odgovori Remetin. — Šuti!

— Taj smo slučaj najbrže riješili — vezao je dalje Šoštar. — Prema našim saznanjima, i prema priznanju osumnjičenoga, Radovana

Sedlačeka je ubio Zdravko Levak, sin pokojne pacijentice Premerl, i to zato što je bio uvjeren da je Sedlaček zadavio njegovu majku.

Šoštar opet zastade. Nije im ponudio da pitaju što ih zanima, ali ih je tim zastajkivanjem zapravo nukao da pitaju. I doista, Radovanov otac, stari Sedlaček, lupi šakom po stolu i reče:

— Glupost! Zašto bi Radovan ...

Remetin se pitao tko je starcima odnio vijest i kako su je oni primili. Trebao je to učiniti on, ali nije za to imao snage. Uostalom, nadao se da će sve biti manje bolno i dramatično ako se to učini službeno, i da će tada dvoje staraca manje patiti nego da je tu i neki prijatelj.

Šoštar ukratko objasni način Levakova zaključivanja, izostavljajući sve pojedinosti o neobičnoj vezi između Radovana i Nade, sve pojedinosti o tome kako je gospođa Premerl odobravalala ubojstvo, te neobični zaključak da je ona zapravo ucijenila svoga ubojicu. Držao se realističnijih objašnjenja: ubojica je viđen i nastojao je da ukloni svjedoka; to je za ovu priliku bilo posve dovoljno. Kad je završio, digao je oči i dao im priliku da pitaju još. Podigla se ruka onoga luckastog doktora koga je Remetin upoznao još prvoga dana. Taj je gorio od želje da se istakne.

— Ako je tako — reče on — onda je možda isti počinitelj i u prethodna dva slučaja?

— Nije — presiječe ga Šoštar, koji je odmah dobro procijenio njegove detektivske pretenzije — nije imao razloga, jer prvu žrtvu nije uopće poznavao, a svoju majku sigurno ne bi ubio. Osim toga, u oba je slučaja imao alibi.

Svi su šutjeli. Više se nije imalo što pitati. Ali, Šoštar je nekako otezao, osobito s nekom namjerom.

— On uvijek priča o držanju u pacu — šapnu Luka Remetinu. — Izgleda da tih svojih salamura ima više vrsta. Ovo je jedna.

— I mi smo u njoj — odvrati Remetin.

Nakon što je još malo pričekao, Šoštar podiže oči sa zelene površine stola i zagleda se u strop.

— Ono radi čega sam vas sazvao — reče — nije samo informacija o toku istrage. Želio sam vas, zapravo, informirati o tome zato da bih od vas dobio važan odgovor: da li vam sada, nakon što se dogodilo ovo što se dogodilo, i nakon svih ovih informacija, sve ovo nešto govori? Možete li se prisjetiti nečega što bi moglo pomoći istrazi?

Remetin je znao da je sve to vrlo riskantno. Jer, ako policija poziva svjedoke da bi im rekla kako ne zna ništa i kako ne može ni mrdnuti bez njihove pomoći, onda se pomoć ne može ni očekivati, jer ljudi obično nisu voljni da pomažu nekome tko je nesposoban da obavlja posao za koji je plaćen. Osim toga, zar policija nema običaj da sa svjedocima i osumnjičenima razgovara pojedinačno, a ne ovako, na sastanku? Zar je istraga nekakvo samoupravljanje, ili vrag zna što? Ipak, tješio se da Šoštar zna što radi.

Jedna se ruka podiže, vrlo polagano i neodlučno. Šoštar samo pokaza prstom prema toj ruci, u znak da onaj tko ju je podigao ima riječ. Bio je to Tugomir Barišić.

— Meni je rečeno — kazao je i skrenuo pogled na Remetina — da je Nadu pratio nekakav neznamac. Da ju je jednom čak i napao. Ima li o tome kakvih vijesti?

— Točno, ja sam ga i vidjela — rekla je drugarica Mojsilović, pa je pogledala najprije Remetina, pa onda Šoštara.

— Radimo na tome — odgovori Šoštar. — Imamo neke podatke, ali nedovoljno određene da bih vam o tome sad mogao govoriti.

Opet nastade tišina. Remetin je gledao njihova lica, umorna, natečena, izmučena brigama, zimom, jugovinom, tajnama, mržnjom i ljubavlju. Bila su to lica kao i njegovo, lica ljudi kojima je suđeno da žive tu gdje žive i na način na koji žive. Iza tih lica se možda nešto važno krilo, ali možda nije bilo i ničega.

— Znači li to — upita Radovanova majka, teta Ema, iznenada — da je Radovan ubijen greškom?

Šoštar je na trenutak oklijevao, a onda odgovori:

— Da. Na žalost.

U tišini koja je nastala čuo se samo jecaj Radovanove majke. Remetin se pitao kako će Šoštar dalje. Jer, premda ovi ljudi to možda nisu znali, takav sastanak bio je duboko apsurdan, ako ne i protupropisan. Odjednom mu se učinilo da shvaća kako Šoštar igra va banque, na sve ili ništa.

Zatim se opet jedna ruka bojažljivo podiže. Bila je tvrda i teška, a na zapešću su se vidjeli rukavi dvaju pulovera. Krnic reče:

— Ja bi, prosim, štel nekaj reci... Nis znao da je to važno, pa dosad nis niš ni rekel... Moja portirnica je tak postavljena da vidim jedan dio

zgrade Onkologije... Ne vidim ni hodnik, ni sobe, neg samo stubište, znate ... A tam, na stubištu je telefon, i tak ja vidim ko zove...

— Da? — uzvi Šoštar obrvama.

— Sad sam se baš setil... — govorio je Krnic, u očitom naporu da umanjí svoju krivicu zbog pomaganja Zdravku Levaku — ja sam znao obadve te gospođe kaj su nastradale, iz viđenja ... Išel sam jednom sa Zdravkom gore u sobu, pa sam ih upoznao... A njegovu majku sam znao još i otprije... I, one su obadve telefonirale, to sam štel reč.

— Kako to mislite? Što telefonirale? Kad telefonirale? — uskoči Šoštar brzo.

— Pa tak ... Prvo ona mlađa gospođa ... Nju sam videl da telefonira oko jedanajst navečer, to je neobično, svi već spavaju u to vreme ... Telefonirala je kratko, i onda... Te iste noći je stradala...

— Da? — potače ga Šoštar dok su svi drugi slušali u grobnoj tišini od čega je Krnicu bilo neugodno.

— Da — rekao je. — Onda gospođa Premerl... I ona je telefonirala, sećam ise da sam se baš pital kom, jer Zdravko nema telefona <u stanu... Samo, ona je zvala ranije, oko deset, i isto je iste noći...

Svjedoci su se zgledali, neki su kimali glavom, neki se čak i nasmiješili, u smislu: gle primitivca, što je njemu važno! Šoštar je samo na trenutak okrenuo glavu i pogledao svoga vjernog Fuada, a ovaj je kimnuo. Onda Šoštar reče:

— Dobro, hvala. Još netko?

Nitko se nije javio. Ali, Šoštar je čekao i čekao, kao da je siguran da će pravo pitanje doći, da mora doći. Nije ih otpuštao, nije ništa govorio, samo je čekao.

— Vidi ga kako čeka šlagvort — promrmlja Luka.

— Šuti — psiknu Remetin.

Ali, čekanju je napokon došao kraj, jer šlagvort je došao. Šoštar ga je dočekao i primio mirno, kao nešto najprirodnije. Javio se opet onaj sijedi doktor Senčar:

— Možemo li znati kako napreduje istraga? Mislim, hoće li sve to skupa uskoro ...

— E — reče Šoštar — zato sam vas i pozvao. Htio bih da znate da ćemo vas uskoro opet sakupiti, jer ćemo sutra, najdalje prekosutra, dobiti nove podatke. — Svi načuliše uši, a Šoštar nastavi: — Ja sam vas pitao možete li se nečega sjetiti samo zato da se stvar, ako je

moguće, ubrza, inače, možemo mi to i sami. Jer, tamo, na Onkologiji, ima jedan znatiželjan pacijent koji noću ne može spavati, pa luta okolo i svašta vidi i čuje. Razgovara s ljudima. Zove se Budrović. On je malo čudan, bojažljiv, pa nam dosad nije rekao sve što zna. U svakom slučaju, sad sigurno znamo da je on razgovarao s gospođom Premerl one noći, malo prije nego što je ubijena, i da mu je ona sve rekla. Rekla mu je da je moguće da bude ubijena, jer je sve vidjela, i rekla mu je koga je vidjela. Povjerala mu je to pod uvjetom da nikome ništa ne kaže, jer ona je vjerovala da joj nema spasa i da to i nije tako strašno. Tražila je od njega da o svemu šuti, jer nije htjela nikom pričinjati neprilike, čak ni svom ubojici. I Budrović je šutio, ali sam jučer dobio poruku da je ipak odlučio da nam sve kaže. Nevolja je samo u tome što se njegovo stanje pogoršalo pa ne možemo s njim razgovarati prije sutrašnjeg dana. Ali, siguran sam da ćemo tu dobiti odsudne podatke.

Svi su sjedili i šutjeli, pod dojmom tih riječi. Čim je završio, Šoštar brzim koracima izađe iz sobe. Samo je namignuo Remetinu i dao mu znak glavom da mu se poslije pridruži u njegovoj sobi.

GLAVA DVADESET I OSMA

Posvuda je bila potpuna tišina. Iz hodnika nije dopirao ni glas, ni korak, ni škripa vrata, činilo se da nigdje nikoga nema, kao da je zgrada prazna pa se u njoj može svašta dogoditi. U sobi je bila tama, samo je iz hodnika dopiralo nešto svjetla, od snijega na obronku. Viđeni odozdo, iz ležećeg položaja, zidovi sobe izgledali su malo iskošeni i nepravilni; ili je to izmučena svijest činila svoje, iskrivljujući ne samo misli i zaključke nego i opažaje? Prilikom svakoga pokreta krevet bi jeknuo i to bi odzvonilo u praznoj sobi i, kako se činilo, u praznoj i pustoj bolnici.

Dok je ležao na leđima, kao što mu je i rečeno, Remetin je nastojao da se što manje miče, i osjećao je kako mu po udovima mili milijun mravi, od nepokretnosti, od napetosti i od straha. Morao je sam sebi priznati da ga je strah, premda se sam trpao da leži tu i da čeka. Na trenutak je pomislio da su ga možda ostavili da sve sam i obavi, kad se toliko upinjao da baš on bude taj. Ali, neke od ludih misli, bio je uvjeren, nisu bile posljedica straha za vlastiti život nego prije posljedica nelagodnosti pri samom susretu s bolničkim krevetom: onoga časa kad se svukao u pidžamu i kad je legao na plahte s pečatima bolnice, osjetio je da više nije svoj gospodar, da više ne zna misliti na način na koji je bio navikao i da gubi identitet.

Prisjetio se da je isto tako bilo i kad je prije nekoliko godina vadio žučne kamence: i tada se žurio da što prije izađe, ne zato što bi mu u bolnici bilo loše nego zato što je osjećao da više nije ono što jest i da lako može postati netko drugi. Sad mu je tek bilo jasno kako je moralo biti Nadi, Budroviću, gospođi Premerl i svima drugima koji su ležali na tom odjelu. Jer, u njihovu se slučaju uobičajenom gubitku identiteta pri dodiru s bolnicom pridružila i svijest o neizlječivoj bolesti i bliskoj smrti. Pa zar je onda čudo što im se sve pomiješalo, što su imali drugačije predodžbe o dobru i zlu, o ljubavi i mržnji, o smrti i životu? Zar je čudo što su činili ono što su činili?

Začu škripu vrata. Remetin se trže, osjeti kako su mu se mišići zategnuli.

On je, doduše, bio koliko-toliko zdrav, bio je u bolničkom krevetu samo privremeno, a opet mu se sve pobrkalo, jer bilo je to kao da je i sam bolestan. Ležeći tu čekao je ubojicu.

Mišići su mu se polako opuštali. Koraci su na hodniku bili oštri i zvonki, na visokim potpeticama. Brzo prodoše pokraj vrata i nestadoše u dnu hodnika.

Čekao je ubojicu i nije znao koliko će ga dugo čekati. Možda cijelu noć, možda i dvije noći.

Možda ga uopće neće dočekati. Sve je bilo neizvjesno, pa se zato Remetin osjećao kao bolesnik koji se brine o ishodu vlastite bolesti.

Jer, bila je to bolest, o tome nije moglo biti sumnje. Toliko se u sve bio uživio, toliko mu je bilo stalo do toga da dozna što se zapravo dogodilo, da se od toga razbolio. Znao je da neće biti ni zdrav ni miran sve dok ne sazna istinu, dok se sve ne razjasni, pa makar ubojica nikad i ne bio uhvaćen.

Očito je jedini način da se dozna istina bio da se uhvati ubojica. Na temelju običnih podataka, na temelju onoga što su doznali, na temelju činjenica koje su jedna drugu osporavale, nije se moglo daleko stići. Tako je Remetin shvatio da je onaj Šoštarov jutrošnji čudni sastanak bio zapravo bacanje udice: policajac se nadao da je ubojica među okupljenim ljudima ili da je netko od prisutnih u kontaktu s ubojicom. Zato im je rekao da Budrović nešto zna (većina je njih, naravno, poznavala Budrovića i bila spremna da u sve to povjeruje), i na taj način od malog čovjeka u trenirci (Remetin ga je uvijek zamišljao u trenirci) napravio metu, mamac za ubojicu. Ako Budrović nešto zna, treba ga ubiti.

U prvi mah se Remetin pitao što će biti s Budrovićem i kako Šoštar sve to zamišlja, ali mu je onda Šoštar u svojoj kancelariji objasnio da, naravno, ne misli dopustiti da Budrović dođe u opasnost. Njega će još iste večeri poslati kući, neka čuva svoju dječicu, dat će mu i čovjeka, za svaki slučaj, a na njegovo mjesto u bolnici stavit će nekoga drugog, sličnog.

Tada je Remetin počeo navaljivati da to bude on osobno. Bilo mu je silno važno da se istina otkrije, i osjećao je potrebu da njezinom otkrivanju pridonese. Nekako mu se činilo da će mu istina pobjeći ako je ne vidi izbliza, prvog trenutka kad bljesne. Zato je od Šoštara tražio da njega stavi na Budrovićevo mjesto.

Ali, Šoštar nije za to htio ni čuti. Tvrdio je da Remetin nije uvježban, da ne zna sve što treba znati, da je prestar, a na kraju, i da je previsok. Nato je Remetin uzviknuo:

— Skupit ću noge!

Šoštar i Luka su se nato nasmijali, a Fuad je samo sumnjičavo gledao iz kuta.

I sad je urednik crne kronike zbilja skupljao noge, ležeći napola na strani a napola na leđima, tako da može saviti noge ispod pokrivača a da mu koljena ne strše. Bio je pokriven do brade i osluškivao je kako su se karakterističnom škripom glasila velika vanjska vrata što vode na stubište. Slušao je napeto, nije čuo ni šum ni korak. Zar mu se učinilo? Možda to Šoštarovi policajci lutaju naokolo i ispituju teren? Ali, zar nisu oni zatvoreni po sobama, zar nije i sam Šoštar zatvoren u sobi dežurnog liječnika, kako bi sve izgledalo obično i svakodnevno? Zar je itko ovlašten da se muva po hodniku?

Remetin pogleda na sat: dvanaest i dvadeset. Činilo mu se da je prošlo dovoljno vremena od škrife vanjskih vrata i da više nitko neće doći. Da je htio, već bi došao. Opet se malo pomakao i udobnije se namjestio, ali je znao da će mu već nakon pola minute i tako biti neudobno.

Šoštar nije pristao da Remetin bude mamac. Već je imao za to svog čovjeka, a najviše na što je pristao, bilo je da Remetin i Luka prisustvuju cijeloj operaciji skupa s njim u sobi dežurnog liječnika. Tako je bilo i kad su došli u bolnicu, i pripreme su tekle po planu, sve dok se nije pokazalo — i to u posljednji čas — da je čovjek koji je trebao ležati u Budrovićevu krevetu doživio prometnu nesreću i da već leži u drugoj bolnici izlomljenih rebara. Tada je došao Remetinov trenutak, i Šoštar je nevoljko pristao da on legne u Budrovićev krevet, najviše zato što je već imao razrađen plan u kojem je svaki od njegovih ljudi imao svoje točno određene zadatke, pa se to sad nije moglo mijenjati. Osim toga, taj su plan već bili blagoslovili šefovi, pa je onda ipak bilo najbolje da Remetin bude mamac.

O samom planu Remetin je zapravo znao malo, jer mu je Šoštar o njemu rekao samo ono što se ticalo njegove vlastite uloge. U bolnicu su, inače, morali doći već oko dva po podne, i to jedan po jedan, kroz različite ulaze, s kapama na glavi i s naočalama, podignuta ovratnika, jer se nije moglo znati ne motri li ubojica na bolnicu iz nekog skrovišta, ili ima pomagača u samoj bolnici. Isto su tako Budrovića poslali kući tek kad je pao mrak, i to neprimjetno,

sporednim stubištem i u privatnom autu, tako da se teško moglo razabrati tko je to.

Remetin pogleda opet na sat. Nije mu nikako išlo u glavu da je prošlo tek sedam minuta otkako je posljednji put provjerio vrijeme. Prinio je uru uhu: kucala je. Ipak, tješio se, koliko god polagano, vrijeme ipak prolazi i bliži se jedan sat, pa onda dva, kad je ubojica obično napadao. Remetin je silno želio da se sve to već jednom završi, dok je osluškivao šum tišine u vlastitim ušima. Nije znao je li mu draže kad je tiho ili kad ipak nešto čuje: zvuči su ga uznemirivali, a znao je da će glavna opasnost doći iz tišine. Pogledao je na prazan drugi krevet, kao da se nada da bi tu mogao biti netko tko bi prošaptao barem dvije riječi i tko bi posvjedočio da je svijet izvan te sobe još ondje, da nije propao i da će poslati svoga opasnog predstavnika ovamo, u tamu. Ali, susjedni je krevet, naravno, bio prazan.

Bilo je govora o tom krevetu dok su pripremali zamku. Luka je predlagao da on leži u drugom krevetu, čim je čuo da će Remetin biti mamac. Ali, Šoštar je to odlučno odbio, jer bi to bilo odviše opasno. Ubojica zacijelo ne zna na kojem krevetu Budrović leži, pa bi morao dobro zagledati obojicu pacijenata, a tada bi vidio da ni jedan od njih nije Budrović. Tada bi umakao, a ako i ne bi, možda mu ne bi bilo moguće dokazati da je ubojica.

Njega je trebalo uhvatiti na djelu, to je bilo važno. Trebalo ga je uhvatiti u trenutku dok davi Budrovića (odnosno Remetina), da bi sve bilo čisto i jasno. Remetin je trebalo da bude davljen te noći.

Opipa kopču ispod potiljka. Malo ga je žuljala, ali mu je bilo drago što zna da je tu. Šoštar se, izgleda, u toku poslijepodneva posavjetovao s liječnicima, pa je tako te večeri dao Remetinu jednostavnu spravu koja ga je i sad žuljala na vratu. Budući da će ubojica daviti Remetina, i budući da je možda snažan, trebalo je zaštititi Remetinu vrat, utoliko više što mu je Šoštar savjetovao da leži tako da mu se do vrata može lako doći, da se ubojica polakomi. Kao zaštitu, policajac je novinaru dao onu spravu što služi za imobilizaciju vrata kod ozljede vratnih pršljenova. To je bijela ogrlica nalik na svećenički kolar, s patentom otraga koji se lako može skopčati i otkopčati. Bila je ta ogrlica tvrda i sigurna, pa je samo trebalo da Remetin pritegne kopču kad mu se učini da čuje kakav

sumnjiv zvuk. Dobro je znao da time može sve pokvariti, da micanje i škljocanje može uplašiti ubojicu. Ali, svejedno mu je bilo drago što je sprava tu.

Pogledao je prema prozoru. Noć je bila tamna i vjetrovita, moglo se pretpostaviti da nebom lete crni oblaci i da će možda, nakon svega, pasti i prva kiša, a to će onda značiti da ni proljeće više nije daleko. Čuo je kako vjetar vitla krošnjama drveća na obronku i kako gole grane tuckaju jedna o drugu i muklo škripe u bolnom, predproljetnom grču. Takva noć, kad sve šumi i huji, kad kroz sve pukotine svira vjetar, kad sva vrata lupaju i sve šarke škripe, bila je kao stvorena za nešto ružno i opasno. Na primjer, za davljenje u bolnici. Jer, šumovi vjetra pokrivali su mnoge druge šumove, i čovjek je mogao koračati po snijegu a da ga nitko ne čuje, otvarati i zatvarati vrata ili oprezno hodati po bolničkim hodnicima a da ga nitko ne opazi.

Ili se to Remetinu samo tako činilo? Zar se nije dosad trzao na svaki šum, zar ga nije smetala tišina? Sad je odjednom sve bilo puno zvukova, opasnih i prijetećih, prije svega zato što se nije moglo znati njihovo porijeklo. Pitao se kako je Šoštar riješio stvar s ostalim bolesnicima. Što im je rekao? Kako im je zabranio da ustaju i izlaze, da odlaze u zahod i puše, kako im je rastumačio prisutnost svojih ljudi po sobama, smiješne ekipe policajaca u pidžamama i s pištoljima pod jastukom? Zar nije postojala mogućnost da je netko od bolesnika u dosluhu s ubojicom, ili čak da je i netko od bolesnika ubojica? Zašto da se ne dopusti i takva fantastična pretpostavka?

I jesu li policajci doista ondje po sobama, ili je Šoštar samo tako rekao Remetinu, da ga umiri i pripremi, a zapravo možda nije ni bilo nikoga, osim samoga Šoštara i Luke, tko zna gdje na stubištu, i, svakako, Fuada? Kako je Šoštar riješio problem stražara na ulazu u zgradu? Nije dobro da ga makne, jer su svi znali da je postavljen, a opet, nije dobro ni da stražar zaustavi ubojicu ako ovaj dođe izvana. Odjednom se sve to skupa Remetinu činilo vrlo traljavo. Vrlo neizvjesno i opasno. Tko zna što se još može tu dogoditi?

Gubio je živce. Osjećao je kako strah u njemu raste, i opet je bio svjestan da je upao u neki svijet kojem ne zna ni građu ni zakone. Drhturio je cijelim tijelom i to je bilo loše. Da bi se smirio, počeo u glavi ponovo razvijati cijelu stvar, od samog početka, tiho šapćući, kao i one noći u autu.

Nada je ubijena. Ne zna se tko ju je ubio, ni zašto. Gospođa Premerl je to vidjela. Onda je netko nju ubio. Njezin sin je mislio da je to učinio Radovan Sedlaček, pa je zadavio Radovana. U redu. To je bilo jasno. Sad je ubojici rečeno da Budrović nešto zna. I ubojica će doći ovamo da udavi Budrovića. Remetin je sad Budrović. Dobro. Mnoge su stvari dosad već otpale. Na primjer, bakar. U redu. Toga jutra Šoštar je rekao Remetinu i Luki da je postojala cijela mreža koja je švercala taj bakar, da je vozač Milan Abramović pod istragom, ali da sve to sigurno nema nikakve veze ni s Nadom ni s Radovanom. Štima. Ali, što je s bravarom i s bircuzom »Cvjetna dolina«, što je s neznancem koji je pratio Nadu, što je sa svim drugim nejasnim točkama? I sad je još sve tako nekako čudno i traljavo, sa svim onim šumovima izvana, sa svim onim strahom što Remetina muči.

Baš kad se htio opet pomaknuti i potražiti udobniji položaj, vrata se tiho otvoriše. Netko je virio u sobu, o tom nije bilo sumnje. Šoštar? Luka? Fuad?

Onda se vrata otvoriše još malo pa neka prilika šmugnu u sobu. Stajala je naslonjena na vrata čekajući da joj se oči naviknu na tamu.

Remetin se sjeti svoje spasonosne ogrlice, ali je za nju već bilo kasno.

GLAVA DVADESET I DEVETA

Mišići su mu bili napeti, čekao je.

Nejasna prilika i dalje je nepomično stajala ocrtavajući se na bijeloj površini vrata. Viđena onako odozdo, iz kreveta, izgledala je prilično visoka. Nije li to onaj visoki neznanac koji je pratio Nadu i pokušao da je gurne pod autobus? Mogao bi biti, ali ne mora. Onda se prilika polako pomače. Korak se nije čuo, po čemu Remetin zaključi da je neznanac u čarapama. Čuo je samo vrlo tih šum neznančeve odjeće. Remetin je osjećao kako mu srce zaglušno tuče. Sad će, samo što nije.

Onda se u šum krvi u Remetinovim ušima, u šum srca što je bubnjalo i u šum vjetra vani počеше miješati neki drugi zvukovi. Vani, na hodniku, nešto se događalo.

Remetin u prvi mah nije moga vjerovati da je doista tako. Čuo je brze, premda tihe korake, nejasno šuškanje i nešto kao prigušen šapat. Koraci su bili brzi, trčali su, zvukovi su bili metalni i odjekivali su, a šapat je bio nervozan, histeričan, gotovo paničan. Nije se moglo razabrati je li muški ili ženski. Tamna prilika na trenutak zastade.

Remetin je i dalje nepomično ležao, čekajući. Zar već, pitao se gotovo razočarano. Zar su neznanca uočili kako dolazi, pa su se, čim je ušao u sobu u kojoj je ležao Remetin, požurili da ga zaskoče i onemoguće? Znači li to da neće imati ni vremena da ščepa Remetina za gušu? No, s druge strane, zar nije tako i dogovoreno, zar nije Šoštar smatrao da je Remetinova uloga zapravo bezopasna, pa ga je zato i pustio da je igra? Novinar je sad bio gotovo razočaran. Gotovo da se opustio.

Ali, onda mu se mišići opet napeše. Nejasna crna prilika koja je zastala na pola koraka da oslušne zvukove izvana, odjednom je nastavila kretanje prema Remetinovu krevetu. Zar je taj lud? Zar ne čuje da dolaze i da će mu vrlo brzo biti za vratom?

Prilika je bila nekako čudno mirna i samopouzdana. Što se zapravo događa, pitao se Remetin, zašto još nitko ne dolazi, i kako ubojica zna da može biti miran? Opet ga je uhvatio strah.

Jer, još nitko nije otvorio vrata. Nisu uletjeli policajci, ni u pidžamama ni u civilu, ni s pištoljima ni bez njim, nije bilo ni Šoštara ni Luke, nikoga. Kamo su nestali? I što onda znače oni zvukovi vani?

Dok je nejasna crna prilika zalazila u prolaz između dva kreveta, dok je polako prilazila Remetinovu uzglavlju, njegovu vratu, Remetin odjednom shvati da nešto nije u redu. Koraci koje je vani sad jasno čuo prolazili su pokraj vrata u oba smjera, odlazili i vraćali se, ali nisu se zaustavljali, nitko nije zastao čak ni da oslušne, a kamoli da bi otvorio vrata. Nešto se vani zbivalo.

Remetin je držao kapke napola sklopljene i kroz njih virio u neznanca što je zastao nad njim, ruku spuštenu niz tijelo, i kao da ga promatra. Remetin je znao da mu napadač u mraku ne može vidjeti oči, kao što ni Remetin ne vidi neznanca lice, ali je ipak još malo jače stisnuo kapke. Čekao je da crna prilika pruži ruke i da mu ih spusti na grkljan. I bilo ga je strah, bilo ga je panično strah, osjećao se sam, napušten i nemoćan, pred nečim velikim, strašnim i nerazumljivim, pred nekom snagom koja više i nije ljudska, pred silom smrti.

Osjećao je strah jer je shvatio da se vani nešto nepredviđeno zbiva, nešto što valjda nema veze ni s njim ni s ubojicom, nešto čime se drugi ljudi (a valjda i policajci) sada bave, zaboravivši i na njega i na ubojicu. Mora da je to nešto važno i strašno. Možda je kojem od bolesnika pozlilo, možda je počeo umirati? Vani se zbivalo nešto što je bilo jače od ovoga što se događa u sobi, gdje je Remetin sam oči u oči s ubojicom, ležeći na leđima, bespomoćan, čekajući smrt od teških ruku, koje su još koji trenutak visile niz tijelo.

Onda se ruke polako podigoše. Remetin je očekivao da brzo i oštro sunu prema njegovu vratu. Njegova ogrlica nije bila zakopčana, ali se nadao da će ga bar malo zaštititi. Ipak, osjećao se nemoćan, osjećao je strah veći nego ikad, jer je napokon shvatio što se vani zbiva.

Začuo je povik, prigušen, dalek, ali ipak jasan:

— Vatra, vatra!

Netko je očito pokušavao da povike priguši, utiša, pa i posve presiječe, ali se još jednom panično razleže:

— Vatra!

Neznanac je i dalje polako podizao ruke, kao da ga to nimalo ne uzbuđuje, kao da je sve to posve prirodno. Naravno, shvati Remetin, naravno da ga ne uzbuđuje kad je on sve to i namjestio. On se ne uzbuđuje zato što je znao da će tako biti, zato što i hoće da tako

bude. Zato je mirno zavukao ruku u džep, i time još povećao Remetinov strah. Što je to sad? Zar ga neće daviti? Zar je sve baš toliko dobro isplanirano i tako pakleno smišljeno?

Jer, shvatio je toga časa, dok je kroz poluspuštene kapke promatrao nejasne neznančeve pokrete u mraku, da je ubojica postupio onako kako se nitko nije nadao. Podmetnuo je vatru negdje na odjelu, možda u čajnoj kuhinji ili u kakvoj drugoj praznoj prostoriji, a onda je pričekao da se vatra razgori. Možda je čak nešto zapaljeno nekako ubacio izvana? Potom se zavukao u Remetinovu sobu. Ondje je, stojeći kraj vrata, pričekao da se vatra razgori i da je na odjelu opaze. A sad je mogao mirno raditi.

I radio je. Zavukao je ruku u džep i iz njega izvadio nešto tamno i duguljasto, ali ne osobito dugačko. Pištolj? Nož? Remetin je drhtao cijelim tijelom.

Drhtao je jer je shvatio u kakvoj se opasnoj igri našao i koliko je grešaka počinjeno dok se igra pripremala. Ovdje se nekome radi o životu i smrti, sve je to vrlo ozbiljno, a ne igra detektiva i sentimentalne uspomene iz mladosti. Shvatio je da je ubojica naslutio da mu se sprema klopka. Ili je, možda, jednostavno računao i na tu mogućnost. I rezonirao je ovako: ako je to klopka, ako na odjelu i u zgradi ima policajaca, onda treba njihovu pažnju skrenuti na nešto drugo. Stoga je podmetnuo vatru. Prethodno se uvukao na odjel, Remetin nije mogao zamisliti kako, ali svakako je postojao neki način. Poslije će u općoj gužvi jednostavno nestati. U posljednji čas, Remetin shvati da bi čak mogao i skočiti s prozora dolje u snijeg, i pitao se ima li koga dolje, na onom obronku, je li itko prevideo i takvu mogućnost. Ni u što više nije vjerovao, sad kad mu se smrt približavala brzinom svjetlosti, ili možda brzinom mraka.

Neznanac se onim predmetom u ruci lagano lupnuo po dlanu druge ruke. Remetin shvati da on to u ruci drži čekić.

Zbog nečega, to mu je bilo osobito užasno. Tip je odlučio da ga umlati. Točnije, odlučio je da umlati Budrovića. Remetinu se učini osobito nepravedno da on primi udarce koji su namijenjeni nekom drugom. Samo, s druge strane, što je Budrović kriv? Zar nije tvrdnja kako on nešto zna najobičnija izmišljotina? Ipak, bila mu je strašna pomisao da će dobiti čekićem po čelu, strasnija i od noža i od pištolja, a osobito od davljenja. Bio je paraliziran od straha.

Onda neznanac podiže svoje oružje. Podizao ga je polako, kao da mjerka gdje će ga i kako udariti, kao da je naumio da već prvim udarcem obavi čitav posao. Ovoga puta se odlučio za udarce, a ne za davljenje, kao da želi biti sto posto siguran. Ili mu je onaj način dosadio? Ili ne želi imati fizičkog kontakta sa žrtvom?

Čekić je dosegao najvišu točku.

Izvana je doprlo nekakvo šištanje, vjerojatno šum požarnih aparata, ili možda šum vode iz priručnog šmrka. Oni su tamo gasili požar! Običan mali, banalni, podmetnuti požar, dok je čekić stajao u zraku, spremajući se da se spusti Remetinu posred čela.

U tom času Remetin se baci u stranu. Čekić promaši njegovu glavu i svom snagom tresnu o jastuk, koji se odazva tupim i bolnim zvukom spljoštenog perja i rasparane tkanine. Napadač zatetura od snage udarca i gotovo pade preko Remetina, koji se baci udesno, prema njemu.

Ali, Remetin je zaboravio da on tu glumi teškoga bolesnika i da su pokraj njegova kreveta aparati, koji, doduše, ne rade, ali iz njih vire cijevi pozakvačene oko Remetinove glave i ruku tako da izgleda kao da je on na te aparate prikopčan. Maznuo je glavom o nešto tvrdo, limeno, i to je tužno jeknulo, a njemu je na trenutak bljesnulo pred očima tako da je pomislio da ga je čekić ipak pogodio. Onda je shvatio da bol ipak nije toliko jaka i da je još pri svijesti.

Kako se bacio u stranu, tako je one aparate gurnuo na neznanca, i mora ga je ovoga neki šiljak udario u kost, ili možda u trbuh. Jer, neznanac je bolno huknuo, nastojeći da se odrve snazi inercije koja ga je, zbog promašaja, bacila na krevet, i snazi udarca aparata koji ga je gurnuo od kreveta.

Istim pokretom kojim se bacio u stranu da izbjegne udarac, istim pokretom kojim je glavom kresnuo o aparate, Remetin se bacio s kreveta i našao se na podu. Opet je bio u lošijem položaju, jer je neznanac stajao nad njim, sad kad je opet uspostavio ravnotežu, pa je desnom rukom odgurnuo aparate prema susjednom krevetu, do kojeg su aparati doklizali kao da im je ondje mjesto. Sad se ubojica našao nad Remetinom, opet u boljem položaju, i opet je počeo podizati čekić.

Na trenutak, Remetinu je bilo malo lakše i više ga nije bilo strah. Jer, shvatio je da je neznanac dosad morao uočiti da nešto nije u

redu i da klopka počinje funkcionirati. Neznamac je došao da napadne samrtnika, a sad se pokazalo da taj samrtnik ima dobre reflekse i da je pripravan da se bori. Shvatio je valjda i da nema posla s Budrovićem, nego s nekim drugim. Uostalom, zacijelo je i znao kako Budrović izgleda, a vidio je da je Remetin viši. Shvatio je valjda da ni njegov plan nije savršen.

Ali, nije se predavao. Dok je ubojica ponovo podizao čekić, sastavivši koljena i spremajući se da Remetina čekićem zgodi bilo gdje, novinar shvati da ubojica još uvijek ima i te kakve šanse: ako samo uspije da njega onemogući, možda će još uspjeti da se nekako izvuče iz bolnice, sad kad tamo vlada gužva zbog vatre, možda su čak i vatrogasce pozvali. A što je najgore, ubojica je možda shvatio — ili će poslije shvatiti — da je sve bilo samo klopka, da zacijelo ni Budrović ništa ne zna, te je on, prema tome, ubuduće siguran. Samo ako uspije da se odavde izvuče.

A u tome ga je mogao spriječiti samo Remetin, nitko drugi. On, koji je u sve to upao zato što mu je stigla vještica za novine, zato što se zanimao što se dogodilo s njegovim prijateljem, on, koji je mislio da je sve to samo tuđi život i tuđa muka, sad se morao boriti za svoj vlastiti život. Ipak je njegova sudbina bila povezana, neraskidivo povezana s Radovanovom, Nadinom, Šoštarovom, Bimbovom, i sa sudbinama mnogih drugih ljudi.

Prisjećajući se Šoštarova pokreta dok je razvaljivao ona vrata, on brzo podiže lijevu nogu, savi je u koljenu i njome pogodi napadača u trbuh. Trbuh je bio čvrst i napet, zato što je ruka sa čekićem bila visoko podignuta. Ipak, udarac je bio jak i Remetin je znao da će djelovati.

Doista, neznamac izgubi ravnotežu i zatetura. Ruka sa čekićem se spusti i pogodi Remetina u mišić na stegnu. Kost nije bila pogođena, ali je bol bila nesnosna. Novinar bolno jeknu.

Imao je sekundu vremena i morao ju je iskoristiti. Brzo se okrenuo na trbuh, pa zatim kleče. Bio je strašno zadihan, od straha, od nedostatka kondicije, od duhana i od pića. Poseže rukom pod jastuk i odande izvadi pištolj.

Šoštar mu ga je silom ugurao pod jastuk, protiv njegove volje, ali sad mu je Remetin bio zahvalan. Nije čak ni znao je li oružje puno.

Znao je kako se njime rukuje, ali je znao da ne može pucati. Nije bio kadar da puca u čovjeka, čak ni ovako.

Mogao je upotrijebiti pištolj kao hladno oružje, držeći ga za cijev, sad kad je napadač opet krenuo na njega sa svojim čekićem u ruci, užurbano, valjda u panici, osjećajući da gubi. Remetin je mogao pokušati da udari ubojicu drškom pištolja u čelo. Ali, on se odluči za nešto drugo. Zamahnu oružjem i zavitla ga prema vratima.

Pištolj udari o vrata i proizvede silno jak i neugodan zvuk, kao pucanj topa, koji se razleže po hodniku. Onda pištolj pade na pod i pri padu opali. Hitac je odjeknuo vrlo snažno, tane je udarilo u ogradu kreveta, rikošetiralo i zabilo se u zid, podigavši oblačić prašine koji se čak i u tami vidio.

Ubojica na trenutak zastade, vani na trenutak nastade tišina. Neznamac poleti prema prozoru, ali se u tom času vrata širom otvoriše i nečija ruka brzim pokretom upali svjetlo.

Na pragu je stajao Šoštar s pištoljem u ruci, iza njega je virio Fuad, a iza Fuada Luka.

— Stoj! — prodere se Šoštar.

Remetin je i dalje klečao. Tek je sad osjetio koliko ga noga boli. Jedva se pridigao i sjeo na krevet. Onda je okrenuo glavu i pogledao napadača koji se ukipio pokraj prozora.

Nije više pokušavao da bježi. Čekić mu je još uvijek bio u ruci, i on ga ispusti, pa oruđe pade, muklo lupnuvši o parket. Čeličnosive oči tužno su gledale Šoštara, pa Remetina. Ovaj put na njima nije bilo naočala bez okvira. Sijeda kosa bila mu je malko razbarušena.

Bio je to Tugomir Barišić.

GLAVA TRIDESETA

Vjeverica je veselo skakutala po kavezu, kao da i ona osjeća proljeće iza prozora. Vani se snijeg brzo i nepovratno topio, puhao je topao i blagotvoran vjetar, ali ovaj put onaj pravi, s mirisom proljeća. Već je ponegdje izbijala zemlja ispod snijega, već se ponegdje probijalo plavetnilo između oblaka, nešto se važno događalo. Mora da je vjeverica to osjećala, jer je razbacivala ljuske od suncokreta svuda naokolo i ispuštala oštre i brze krikove. Budrović se nagnuo nad nju i nešto joj tiho govorio. Vjeverica je zastala i slušala pažljivo, vrlo pažljivo.

Njih trojica su se za stolom samo z gledali i odmahivali glavama. Budrovića je svatko slušao. Onda se on okrenuo njima:

— Probajte rakiju — rekao je. — Morate, kad ste mi donijeli takvu vijest.

Oni nagnuše čaše. Posjetili su Budrovića toga dana, jer trebalo je da mu se zahvale. Ipak je on bio zaslužan što se sve dobro završilo. Ponijeli su bocu pića, cvijeće za ženu (koja je opet radila u prvoj smjeni pa je nije bilo kod kuće), čokoladu za djecu. I, što je najvažnije, donijeli su dobre vijesti: toga je jutro Šoštar razgovarao s primariusom Vimpulšekom i ovaj mu je rekao da su sad gotove Budrovićeve pretrage, da se pokazalo kako njegov tumor na bubregu baš i nije od najgore vrste i da se čak pomalo povlači. Poručio je neka Budrović samo ostane kod kuće i neka se idućeg tjedna javi na kontrolu.

Stoga je Budrović sad n alio rakiju — svoju, domaću — i bio vrlo veseo. Zatim, kad je umirio vjevericu, kad je pogledao djecu u sobi do kuhinje, sjeo je za kuhinjski stol i rekao:

— Pričajte!

Rekao je to jednostavno i prirodno, jer njemu je sve na svijetu bilo priča, čudo, nešto o čemu se može slušati. Kao da je znao da su zato i došli k njemu, zato što je on pripovjedač i što zna slušati. Oni su osjećali potrebu da sve još jednom ispričaju, a bilo im je neugodno da pričaju jedan drugome, jer su već sve znali i među njima se suviše stvari podrazumijevalo. Budrović je bio idealna osoba da mu se sve kaže, da se nagradi još jednom pričom koju će on, možda, pričati dalje.

— Stvar je u tome — rekao je Šoštar — što smo mi prilično rano shvatili što se dogodilo, točnije, Ivo je shvatio — pokazao je pogledom na Remetina — ali nismo mogli vjerovati da je sve doista tako bilo.

— Osim toga, ne zaboravi — ubacio se Luka — imali smo krivu podjelu uloga!

Budrović se malko namrštitio, kao da ne razumije što je sad ta podjela uloga i sve to skupa, ali je mirno čekao što će biti dalje. Remetin se požuri da objasni:

— Nada je doista željela da je netko ubije. Nije se htjela mučiti. Bojala se dugotrajnih bolova.

— To mogu razumjeti — rekao je Budrović mirno.

— I njezin ubojica doista ju je ubio iz ljubavi, zato da joj pomogne — nastavi Remetin.

— I to mogu shvatiti — kimnu Budrović. — To je prirodno.

Remetin je gledao u maloga čovu u trenirci s natpisom KERAMIČAR ZAPREŠIĆ i pitao se što sve može stati u njegovo veliko srce pod tom flekavom krpom, i nije li on mudriji od svih njih koji slove za nekakveiskusne ljude i intelektualce.

— Ona je imala plan od samog početka — rekao je sad Šoštar. — Odavno je odlučila da će se ubiti ako joj ne bude spasa. Zato je unaprijed izmislila nekog neznanca koji je prati i tobože napada. Zato da zaštiti svoga ubojicu. Čak je i kolegici u knjižnici gdje je radila pokazala nekakvog slučajnog prolaznika i rekla da je to neznanac koji je prati.

— Greška je bila samo u tome — ubaci se sad Remetin, govoreći više Šoštaru i Luki nego Budroviću — što smo mi mislili da je ona to uredila s Radovanom Sedlačekom. Mislili smo da je njega zamolila za tu uslugu i da su se dogovorili. To nas je odvelo na krivi put.

— A ona je njemu — nastavi Šoštar — kad su se sreli u ambulanti, prodala onu istu priču kao i drugarici Mojsilović: da je netko prati i da je pokušava ubiti.

— A Radovan je — kaza Remetin — bio dovoljno lud da misli kako je može zaštititi, pa je skočio pod kombi, da bi dospio u istu bolnicu. I onda je išao k njoj kad je god mogao. Možda ni njoj to nije bilo krivo. Ipak su se oni dobro razumjeli.

Luka je zamišljeno zviždukao i pomalo odmahivao glavom, kao da želi reći kako je lako sad govoriti i biti pametan. Ali, dok je sve to trajalo ... On reče:

— Bilo je tu stvari koje su nas zbunjivale, i ja se nimalo ne čudim što smo toliko petljali. Ništa se ne čudim. Bio je tu onaj bravar, koji je doista vrlo čudan ...

Ukratko su ispričali Budroviću o umjetnom bravaru Franji Režeku, i Budrović je to sa zanimanjem slušao: opis radionice, zagonetno bravarovo kretanje i sve ostalo. Onda ih je upitao:

— I što je bilo s njim?

— A, ništa — uzdahne Šoštar. — Naravno da je bio u onoj istoj krčmi obje noći. Zato je bio trijezan kad se vratio kući. I tajio je to od žene, jer je na kartama dobio velik novac koji nije htio dati u kuću, znate već to. A nama nije mogao ništa reći, da ne oda tajnu kockarnicu, i da ga poslije oni tamo ne srede.

Budrović je s razumijevanjem i sa smiješkom kimao glavom, kao da je sve to neka lijepa priča koju je on već nekad davno čuo. Sve je on mogao razumjeti. Ali Luka kao da je imao još nešto na umu, još nešto što je htio kazati o složenosti istrage. Prestao je bubnjati prstima po stolu, pa je rekao:

— A bilo je i drugih stvari koje su nas zbunjivale. Kad je ono ubijena gospođa Premerl, Tugomir Barišić je imao alibi, sjećate se? U jedan je ispratio goste, u pola tri je pukla cijev i susjeda ga je našla u pidžami. A zapravo, nije imao alibi, nego sreću. U međuvremenu je mogao otići u bolnicu, ubiti gospođu Premerl i vratiti se.

— Tako je i bilo — dodaje Remetin.

— Već je i priznao — dobaci Šoštar, pa nastavi: — Taj alibi bio je otpočetak traljav, i ja bih to bio opazio da sam samo malo ozbiljnije posumnjao u tog Barišića. Ali nisam. Djeluje tako sigurno.

Vjeverica je opet počela skakutati a djeca su galamila u susjednoj sobi, pa se Budrović ispriča pogledom i ode smiriti situaciju. Djeci odnese veliku čokoladu koja je još stajala neraspakirana na stolu, pa se odande čulo kako šuška papir, kako se djeca svađaju oko podjele blaga i kako im Budrović objašnjava:

— Samo, nemojte previše, pomalo! Inače će vas boljeti trbuh i nećete moći a-a.

Onda se vrati u kuhinju, opet im se nasmiješi i sleže ramenima ispričavajući se, te ode ponovno do kaveza s vjevericom. Na dlanu je držao nekoliko lješnjaka koje je iščeprkao iz velike čokolade. Otvori vratašca i gurnu svoju sitnu ruku unutra, držeći dlan otvoren. Vjeverica se u prvi mah malko uplaši i povuče u kut, ali onda priđe, zgrabi šapicama lješnjak i prinese ga njušci. Malo ga onjuši i lizne, a onda poče grickati. Brzo ga je grizla, sve pogledavajući prema Budrovićevu dlanu i ostalim lješnjacima. Budrović dočeka da ona pojede prvi lješnjak i dohvati drugi, a onda istrese ostale na pod krletke. Vjeverica prestade grickati, pa je gledala čas u lješnjake čas u Budrovića. Bio je to praznik u njezinu životu. Sve držeći lješnjak među šapicama, ispustila je nekoliko kliktavih, proljetnih glasova. Budrović se vrati i sjede za stol.

— Što je bilo dalje? — upita kao dijete, kao da mu je žao da ijedna priča ikad završi.

Doista, što je bilo dalje? Ništa, sve je rečeno. Zar je trebalo išta više govoriti? Ostalo je još samo tumačenje, pouka koja se iz priče može izvući, ništa drugo. Ni pravi pripovjedači ni pravi slušatelji takve pouke ne vole.

Ipak, možda još nešto, sjeti se Remetin. I odmah poče govoriti. Ispričao je Budroviću kako je Zdravko Levak bio uvjeren da je njegova majka ucijenila svoga ubojicu zaprijetivši mu da će ga prijaviti policiji ako je ne ubije. Zdravko Levak bio je uvjeren da je ona ucijenila Radovana Sedlačeka, a Remetina je zanimalo je li to mogla uraditi Tugomiru Barišiću. Jer, Barišić još u istrazi nije o tome ništa rekao.

— Vi ste gospođu Premerl dobro poznavali — reče on Budroviću — kao i druge, uostalom. Što vam se čini, je li ona bila za tako nešto sposobna?

Budrović je malko razmislio, osvrnuo se na vjevericu, i osluhnuo djecu, a onda je rekao:

— Ja sam uvjeren da je sve bilo baš tako. Njoj je bilo dosta života, znate, željela je umrijeti. Mnogo se u životu namučila, a sad je mislila da je svakom na smetnju, a najviše samoj sebi. Sin se morao za nju brinuti, pastorka ju je mrzila zato što joj je ostao stan od drugog muža, penzija joj je bila bijedna, a bila je i bolesna. Sigurno je htjela

umrijeti. A je li koga ucijenila, ili kako se to zove, to već ne znam, ne mogu tvrditi.

Sad Luka naglo zabubnja prstima po stolu, veselo i poletno, kao da se nečega važnog sjetio. Podigao je kažiprst, a Budrović ga pogleda zainteresirano, jer se valjda nadao priči.

— Znete kad se to moglo dogoditi? — reče Luka. — Onoga prvog jutra. Sjećate se, dok je Vlado ispitivao svjedoke. Vrata sobe gospođe Premerl tada su bila širom otvorena. Barišić je šetao hodnikom i vidio ju je, a i ona je vidjela njega, kao što smo je i mi vidjeli, i ona nas. Možda ga je tada zovnula i rekla mu da sve zna?

— I on je otada samo čekao priliku — doda Remetin.

Šoštar odmahne glavom.

— Ne vjerujem — reče. — Čekao je poziv.

— Kakav poziv? — upita Luka.

— Žrtvin — reče Šoštar. — Zaboravljate da su ovdje ubojica i žrtva suradnici. U tome i jest problem.

Gledali su ga. Budrović nije pitao ništa, on je znao da svaka priča kad-tad završi. Ali je zato Remetin kazao:

— Objasni.

— Sjećate se što je kazao Krnic — podsjeti ih Šoštar. — Da su obje žene telefonirale one večeri kad su ubijene. Zvale su svoga ubojicu. One su najbolje znale kad je dobra prilika.

— Ili kad im je dosta svega — ubaci Remetin.

— Ili to — složi se Šoštar. — Ja mislim da se Nada odlučila naprečac. Mora da su već i prije o tome razgovarali, da se on izvlačio a ona ga je molila. Te ga je večeri pozvala i zatražila da odmah dođe. I tu ga je, u bolnici, nagovorila da je ubije odmah, bez oklijevanja.

Zgledali su se. Budrović mudro reče:

— I on joj je to učinio.

Glas mu je zvučao mirno i jasno, kao »čiča-miča, gotova priča«, Remetin se nije mogao načuditi tom malom čovjeku koji je kadar da sve razumije, pa se zato nije mogao suzdržati da ga ne upita:

— Vama je to razumljivo? I ne pitate se zašto joj nije nešto dao, neke pilule za spavanje ili ne znam što, nego ju je išao daviti, što je bolnije i teže, za oboje?

Budrović bez oklijevanja odgovori, kao da je o tome već stoput mislio, kao da nema ničega što bi ga tu moglo začuditi:

— To je jasno. Ona je njega voljela. Htjela je umrijeti od njegove ruke, a ne od tamo nekih pilula. Možda je mislila da će na taj način ljubav potrajati i poslije njezine smrti.

Eto, tako je on to rješavao, jasno i jednostavno. Bez velikih riječi. Ili velikim riječima koje su u njegovim ustima zvučale sasvim prirodno, jer on je bio pripovjedač, on je znao kako s riječima treba postupati da najbolje djeluju. I nekako je bilo prirodno da on sve to završi, da dade zaključak, jer on je bio najpozvaniji. Zato ga Remetin potače:

— A gospođa Premerl...

— Ona je sigurno vidjela da u tome ima mnogo ljubavi — reče Budrović poučno. — Pa je zaželjela istu takvu smrt. A poslije, kad je trebalo da još jednom... Mene je htio ubiti čekićem. To je bilo drugo, sasvim drugo.

— I baš je tada nama morao crknuti radio — ubaci Šoštar. — Nisu mi mogli javiti da je ušao. Loše održavanje. Greška. Nemarnost.

— Ipak sam živ — utješi ga Budrović. — I priča je gotova.

On je priču završio, i on je označio njezin kraj, kao što je bio i red. Neko su vrijeme sjedili šutke, zabavljeni cigaretama, rakijom, svojim mislima. Trebalo je da posjetitelji odu, a nikako im se nije dalo. Bilo je lijepo kod Budrovića, u njegovoj sirotinji. A vani je bio svijet u kojem će opet biti sami, bez njegova sveobuhvatnog razumijevanja, bez priča, bez ičega.

Onda začuše zvonce na vratima, pa Budrović ustade i reče:

— A, evo ga. Već sam se zabrinuo.

Otišao je u predsoblje, otvorio vrata, i čulo se kako na pragu s nekim razgovara. Netko je nešto tumačio, Budrović je potvrđivao da razumije. Onda se vrati u sobu. U rukama je držao psa.

Bilo je to sasvim malo štene neodređene rase, sivkastosmeđe, ali lijepo i znatiželjno kao sam vrag. Repićem je mahao gore-dolje kao lud, grickao je Budroviću rukav, nogama ga grebao po truhu i izvodio sto drugih stvari odjednom. Budrović priđe Remetinu i stade pred njega.

— Gospon Remetin — reče — ovo je za vas. Za vašeg sina.

Remetin učini ono što je želio učiniti od prvoga trenutka kad je ugledao životinju: pruži ruke i uze psa u naručje. Počeše ga iza

ušiju, prijeđe mu kažiprstom po njušci, pogladi ga ispod brade, pomiluje po glavi. Psić je uživao.

— Čestitam — reče Luka. — Čistokrvni avlijaner.

Budrović je stajao i smiješio se, veseo koliko i taj psić.

Remetin je mislio kako će biti dobro kad dođe kući, noseći psa u džepu, i kad ga dade sinu. A pas, kao da mu čita misli i kao da se već unaprijed raduje, diže svoju malu glavu i liznu Remetinu lice.

Epilog

Što je bilo dalje? Je li koji od nas pao, je li tko koga gurnuo u ponor? Ja, koji ovo pišem, živ sam. A što je bilo s drugima? To ću ti, čitatelju, prešutjeti, jer je to moje pravo. Život se razlikuje od književnosti po tome što se u književnosti znade početak i kraj, a u životu se ne zna. Odlučivši da ono što sam doživio ispričam kao priču, naznačio sam početak. Ako želiš da to ostane priča (a ja to želim, da bih napokon postao spisatelj), ti joj odredi kraj. Preuzmi i ti neku odgovornost. Ako ne smišliš kraj, ovo što sam ti ispričao ostat će ipak samo život. U tome slučaju, dragi moj, i za tebe ima mjesta među nama četvoricom. Za sve što se dogodilo netko je kriv. A ti, koji sve znaš, postao si sudionik. Završi priču, ako ne želiš da te jednoga dana netko pozove na odgovornost.

Sadržaj

[GLAVA PRVA](#)

[GLAVA DRUGA](#)

[GLAVA TREĆA](#)

[GLAVA ČETVRTA](#)

[GLAVA PETA](#)

[GLAVA ŠESTA](#)

[GLAVA SEDMA](#)

[GLAVA OSMA](#)

[GLAVA DEVETA](#)

[GLAVA DESETA](#)

[GLAVA JEDANAESTA](#)

[GLAVA DVANAESTA](#)

[GLAVA TRINAESTA](#)

[GLAVA ČETRINAESTA](#)

[GLAVA PETNAESTA](#)

[GLAVA ŠESNAESTA](#)

[GLAVA SEDAMNAESTA](#)

[GLAVA OSAMNAESTA](#)

[GLAVA DEVETNAESTA](#)

[GLAVA DVADESETA](#)

[GLAVA DVADESET I PRVA](#)

[GLAVA DVADESET I DRUGA](#)

[GLAVA DVADESET I TREĆA](#)

[GLAVA DVADESET I ČETVRTA](#)

[GLAVA DVADESET I PETA](#)

[GLAVA DVADESET I ŠESTA](#)

[GLAVA DVADESET I SEDMA](#)

[GLAVA DVADESET I OSMA](#)

[GLAVA DVADESET I DEVETA](#)

[GLAVA TRIDESETA](#)

[Epilog](#)